

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการสถานการณ์สัตว์ป่าไทย: การค้าขายสัตว์ป่า
สวนสัตว์ และเขตอนุรักษ์: ปัญหา ทางออก และโจทย์วิจัย

โดย นายนิคม พุทธาและคณะ

มีนาคม 2551

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการสถานการณ์สัตว์ป่าไทย: การค้าขายสัตว์ป่า สวนสัตว์ และเขตอนุรักษ์: ปัญหา ทางออก และโจทย์วิจัย

คณะผู้วิจัย	สังกัด
1. นายนิคม พุทธา	เครือข่ายคุ้มครองสัตว์ป่าไทย
2. นายระวี ถาวร	ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. นายएमพงศ์ บุญญาหงส์	ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
4. นางสาวชุตินา นุ่นมัน	ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
5. นางสาวน.รีณี เรืองหนู	ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
6. นางสาวชุลีพร บุตรโคตร	ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
7. นายชั้นเอก ทังสุบุตร	เครือข่ายคุ้มครองสัตว์ป่าไทย
8. นายอรรถกฤติ ศรียาภัย	เครือข่ายคุ้มครองสัตว์ป่าไทย
9. นางสาวนงนุช ถิรวรรณ	เครือข่ายคุ้มครองสัตว์ป่าไทย
10. นางนุจิรัตน์ อ่องพะ	เครือข่ายคุ้มครองสัตว์ป่าไทย

ชุดโครงการสถานการณ์สัตว์ป่าไทย: การค้าขายสัตว์ป่า
สวนสัตว์ และเขตอนุรักษ์: ปัญหา ทางออก และโจทย์วิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

โครงการวิจัยเรื่อง สถานการณ์สัตว์ป่าไทย: การค้าขายสัตว์ป่า สวนสัตว์ และเขตอนุรักษ์ ปัญหาทางออกและโจทย์วิจัย เกิดขึ้นได้เพราะได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้โจทย์ว่าสถานการณ์สัตว์ป่าในประเทศไทยเป็นอย่างไร เพราะทรัพยากรสัตว์ป่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อระบบนิเวศป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ และสังคมไทย ดังนั้นหลายฝ่าย ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชน และหน่วยงานของภาครัฐ ที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์ป่า ได้มีการปรึกษาหารือร่วมกัน และมีความตระหนักถึงสถานการณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะประเด็นการค้าสัตว์ป่าที่มีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจจากการค้าสัตว์ป่าที่สูง รวมทั้งปริมาณความต้องการทั้งในประเทศ และต่างประเทศที่ยังมีค่านิยมบริโภค สะสม และเลี้ยงสัตว์ป่าเป็นปัจจัยกระตุ้น นอกจากนี้ยังพบว่ารูปแบบการค้าขายสัตว์ป่ามีความสลับซับซ้อนตามการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคม ในขณะที่เดียวกันการรักษาระบบนิเวศที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าก็เป็นยุทธศาสตร์และกลไกสำคัญที่ต้องร่วมกันพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นภายใต้สถานการณ์การคุกคามถิ่นที่อยู่อาศัยในรูปแบบต่างๆ โดยการศึกษาวิจัยนี้เป็นการประมวลข้อมูลเบื้องต้นที่มีอยู่ โดยมีหัวข้อวิจัยหลักๆ ดังนี้ 1) ภาพรวมสถานการณ์สัตว์ป่าในประเทศไทย 2) การค้าสัตว์ป่า 3) การใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในกิจการสวนสัตว์ 4) การปรับแก้ไขกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่า 5) การคุกคามสัตว์ป่าในถิ่นกำเนิดเขตอนุรักษ์ 6) การตั้งโจทย์เพื่อการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าต่อไป

นอกจากนี้ประเด็นเชิงนโยบาย และกฎหมายที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าทั้งการปรับปรุง พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ให้เป็น พระราชบัญญัติส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า พ.ศ. ... ซึ่งยังมีหลายประเด็นที่ต้องศึกษา โดยเฉพาะการให้ใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในเชิงธุรกิจการค้าได้ รวมไปถึงการอนุญาตหรือผ่อนปรนให้มีการพัฒนาในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ที่เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น โดยมีกระบวนการวิจัยไว้ 3 ระดับ คือ 1) การประมวลสถานการณ์เบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาการคุกคามสัตว์ป่า 2) สำรวจ จัดเก็บข้อมูลและวิเคราะห์อย่างมีส่วนร่วม โดยเฉพาะจากกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง แล้วจัดทำเป็นรายงาน 3)การตั้งโจทย์วิจัยในระยะต่อไปเพื่อค้นหารูปแบบ และวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าอย่างมีส่วนร่วมและสอดคล้องกับสังคมไทยต่อไป

คณะทีมวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์และกระตุ้นการศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อไป โดยเฉพาะกลุ่มนักวิชาการ นิสิต นักศึกษา องค์กรชาวบ้าน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนต่อไป

นิคม พุทธา
ผู้ประสานงานโครงการวิจัยฯ

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัย เรื่อง การประมวลสถานการณ์สัตว์ป่าไทย: การค้าขายสัตว์ป่า สุนัขตัว และเขตอนุรักษ์ ปัญหา ทางออกและโจทย์วิจัยนี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นโครงการประมวลข้อมูล และวิเคราะห์ในระยะเวลาสั้นๆ แต่ก็สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ดังนั้น ทีมวิจัยใคร่ขอขอบพระคุณ ศ.ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย รศ.สุชาติา ชินะจิตร อาจารย์สุปราณี จงดีไพศาล คุณสุริรัตน์ ชะนะมา และทีมที่ปรึกษา รศ.ดร.สมโภชน์ ศรีโกสามาตร มหาวิทยาลัยมหิดล อาจารย์สุรพล ดวงแข คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ อาจารย์ศศิณ เณิมลาม คุณเอ็ดวิน วีค ตลอดจนนักวิชาการ และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน เช่น ดร.ธีรภัทร ประยูรสิทธิ รศ.นสพ.ปานเทพ รัตนากร อาจารย์รตยา จันทรเกียรติ คุณวีรวัฒน์ ธีรประศาสน์อาจารย์จารุจินต์ นกิตะภัก

ทีมวิจัยทุกคนต้องขอขอบพระคุณทุกท่าน ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่แบ่งปันเวลา ความรู้และประสบการณ์ ให้กับโครงการวิจัยนี้ ถึงแม้ว่าจะมีข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลา และการตั้งข้อถกเถียง ประเด็นงานวิจัย การแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งค่อนข้างหมิ่นเหม่ หรือล่อแหลมต่อความขัดแย้ง แต่หลายท่าน ก็ได้ให้ความเห็นโดยเฉพาะมุมมองในเรื่องการวิจัยเกี่ยวกับสัตว์ป่าเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมต่อไปภายหน้า

คณะวิจัย
มีนาคม 2551

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : PDG 5130001

ชื่อโครงการ : สถานการณ์สัตว์ป่าไทย: การค้าขายสัตว์ป่า สวนสัตว์ และเขตอนุรักษ์: ปัญหาทางออก และโจทย์วิจัย

ชื่อนักวิจัย : นิคม พุทธา¹, ระวี ถาวร², เอมพงศ์ บุญญานุพงศ์³, ชุตินา นุ่นมัน³, นรินี เรืองหนู³, ชลธิพร บุตรโคตร³, ชันเอก ทังสุบุตร¹, อรรถกฤติ ศรียาภักย์¹, นงนุช ถิรวรรณ¹, นุจิรัตน์ อ่องพะ¹

Email Address: pingwatershed@yahoo.com, nammaeping@gmail.com

ระยะเวลาโครงการ : ตุลาคม 2550 – มีนาคม 2551

ด้วยตระหนักต่อคุณค่าของสัตว์ป่าและสถานการณ์การคุกคามสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัยโครงการฯ จึงรวบรวมข้อมูล ข้อคิดเห็น และประเมินสถานการณ์เกี่ยวกับปัญหาการคุกคาม และการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย จากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน ภายในและต่างประเทศ ในหัวข้อที่เกี่ยวกับ 1) การค้าสัตว์ป่า 2) การใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในกิจการสวนสัตว์ 3) การปรับแก้ไขกฎระเบียบ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่า 4) ปัญหาการคุกคามสัตว์ป่าในถิ่นกำเนิดในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ แล้วนำเอาข้อมูลที่ประมวลได้มาสรุป เรียบเรียง นำเผยแพร่ต่อบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าทั้งภาครัฐและเอกชนตลอดถึงกลุ่ม องค์กรชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สัตว์ป่า และกลุ่มนักศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรง และสื่อมวลชน เพื่อให้เป็นประเด็นนำร่องและเป็นข้อถกเถียงในการสืบเสาะ ค้นหารายละเอียด และมาตรการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งผลการศึกษาพบว่า สัตว์ป่าในประเทศไทยยังคงถูกคุกคามอย่างต่อเนื่อง พื้นที่ป่าที่เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่าลดลงจากโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่างๆและการขยายตัวของเมือง สัตว์ป่ายังคงถูกล่าในถิ่นกำเนิดแม้เป็นเขตอนุรักษ์และถูกจัดลำดับเข้าสู่ภาวะสูญพันธุ์มากขึ้น ประเทศไทยยังคงถูกนานาชาติประณามมองว่าเป็นศูนย์กลางของการค้าสัตว์ป่าสำคัญแห่งหนึ่งของโลก ในการนำสัตว์ป่าทั้งจากป่าภายในประเทศและประเทศใกล้เคียงไปสู่ผู้ซื้อภายในและต่างประเทศ มีการขยายตัวของการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่ามากขึ้นในรูปแบบของสวนสัตว์และการครอบครองรายย่อย มีข้อสังเกตว่า ด้วยข้อจำกัดของการเพาะขยายพันธุ์สัตว์ป่า การแข่งขันและความอยู่รอดของธุรกิจ ตลอดจนข้อจำกัดของประสิทธิภาพการควบคุมและพิสูจน์ที่มาของสัตว์ป่า ทำให้การใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าดังกล่าวอาจไม่สามารถอ้างเหตุผลเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์สัตว์ป่าในธรรมชาติให้อยู่รอดได้ แต่ในทางตรงข้าม กระตุ้นการนำสัตว์ป่าจากธรรมชาติออกมาใช้ประโยชน์อย่างหนักส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าในธรรมชาติมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีข้อสังเกตที่น่าเป็นห่วงด้วยว่า ขณะที่การบังคับใช้กฎหมายและโครงสร้างการบริหาร

¹ เครือข่ายคุ้มครองสัตว์ป่าไทย

² ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งชาติเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

³ ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

จัดการที่มีอยู่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบในปัจจุบัน ยังไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะคุ้มครองถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แก่ไขช่องโหว่และป้องกันการลักลอบล่าและค้าสัตว์ป่าได้ แต่การขาดความตระหนักถึงคุณค่าของสัตว์ป่าต่อระบบนิเวศตลอดจนค่านิยมที่มุ่งเน้นใช้ทรัพยากรธรรมชาติตอบสนองแต่ทางด้านเศรษฐกิจของคนทั่วไปและผู้กำหนดนโยบาย กำลังมีส่วนผลักดันส่งเสริมให้เกิดนโยบาย โครงการและการเปลี่ยนแปลงกฎหมายเพื่อใช้ประโยชน์พื้นที่อาศัยของสัตว์ป่าและใช้ประโยชน์สัตว์ป่าในลักษณะที่แฝงอยู่ในรูปแบบของการอนุรักษ์สัตว์ป่า ปรากฏการณ์และข้อสังเกตดังกล่าวนำมาสู่ข้อเสนอให้เร่งศึกษาสถานะ การปราศจากสัตว์ป่าที่สำคัญในพื้นที่ธรรมชาติของไทยเพื่อหาทางป้องกันและฟื้นฟูศึกษาปัญหาและผลกระทบของการค้าสัตว์ป่าเพื่อหามาตรการแก้ไขที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น กำหนดรายละเอียดมาตรฐานและมาตรการควบคุมการใช้ประโยชน์สัตว์ป่า และในทิศทางที่เกิดประโยชน์ต่อสัตว์ป่าในถิ่นกำเนิดอย่างแท้จริง ให้ความรู้และกระตุ้นจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง ตลอดจนขยายการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการป้องกันการค้าสัตว์ป่าที่ส่งผลกระทบ การคุกคามสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า การติดตามควบคุมการดำเนินงานตามมาตรฐานของสวนสัตว์และผู้ครอบครองรายย่อย และการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์สัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าให้เกิดความยั่งยืน

Abstract

Project Code: PDG 5130001

Project Title: Status of Wildlife of Thailand: Wildlife Trade, Zoo and Protected Areas: Problems Solutions and Future Research Topics

Investigators: Puttha N⁴, Thavorn R⁵, Boonyanupong A⁶, Noonmun C⁶, Reungnoo N⁶, Bhutkhotr C⁶, Tangsubutra C⁴, Sriyabhya A⁴, Dhirawan N⁴, Ong-La N⁴

Email Address: pingwatershed@yahoo.com , nammaeping@gmail.com

Project Duration: October 2007 – March 2008

The project aims to raise public awareness on the updated status of wildlife of Thailand and to develop future research topics to improve wildlife conservation measures. Based on the compiled information, news, interview with concerned people and discussion from seminars on the topics of **wildlife trade**, zoo, **poaching**, **habitat loss** and conservation, it is found that wildlife in Thailand have been threatened continuously. Wildlife habitats have also been lost by various economic development projects and urban expansion. Wildlife poaching occurs even in their protected habitats. More wildlife becomes endangered or critically endangered. International community still recognizes Thailand as the world's important center and transit country of wildlife trade, Use of wildlife by different types of **zoo and minor occupants** is increasing. It is notable that the limitation of captive breeding, competitiveness and survival of zoo business, ineffective control of wildlife trade and identification of wildlife origin may not be able to claim such use as conservation. On the contrary, it could stimulate poaching of wild animals out of their habitats, business without animal welfare and release of abandoned animals and alien species to Thailand's environment. There are notably concerns on the current ineffectiveness of **law enforcement** and limiting capacity of responsible agencies to protect wildlife habitats and prevent illegal wildlife poaching and trade. Meanwhile, policy makers are leading the public to pay more attention on economic development rather than awareness of the important role of wildlife to keep Thailand's habitat richness. Such interest is pushing suspiciously to amend the concerned laws and launch policies to support use of protected habitats and wildlife in the unsustainable manner. The above-mentioned circumstances and observations lead to many proposals for further activities including study of status, impacts and

⁴ Thailand Wildlife Conservation Network

⁵ Regional Community Forestry Training Center for the Asia Pacific (RECOFTC), Kasetsart University

⁶ Environmental Journalist Club, Journalist and Media Association of Thailand

mitigation of “**empty forest** “ in Thailand’s wildlife habitats, keeping monitor the illegal wildlife trade for control improvement, determining standards, criteria and measures toward ex-situ and in-situ conservation for zoo operations and other wildlife occupations, stimulating public awareness on wildlife conservation and expansion the participation of all concerned parties in these proposals and in development of national policies and legislation concerning the wildlife.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ผลการศึกษาที่มีประเด็นค้นพบสำคัญหลายประเด็นทั้งมุมมอง และค่านิยมเกี่ยวกับสัตว์ป่าในสังคมไทยมีพลวัตไปตามการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคม โดยในอดีตสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม มีวัฒนธรรมข้าวปลา บริโภคข้าว ผัก ปลา เป็นหลัก ไม่นิยมบริโภคสัตว์ป่าขนาดใหญ่ ให้คุณค่าสัตว์ป่าผ่านมิติศีลธรรม ความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ และยังมีประเพณีการทำบุญที่ให้คุณค่าต่อสัตว์ที่มีบุญคุณ นอกจากนี้ชุมชนหลายแห่งในแต่ละภูมิภาคมีความเชื่อ ประเพณีที่อนุรักษ์สัตว์ป่าชนิดที่สำคัญ เช่นการไม่ทำร้ายช้าง แรด ชะนี นกเงือกของชุมชนกระเหรี่ยงทุ่งใหญ่นเรศวร มุมมอง ค่านิยมของคนไทยเริ่มเปลี่ยนไปในช่วงล่าอาณานิคม และการติดต่อซื้อขายกับต่างประเทศผ่านสนธิสัญญาต่างๆ ซึ่งสัตว์ป่าหลายชนิดกลายเป็นสินค้าส่งออก และเริ่มมีการเลียนแบบค่านิยมในการสะสมซากสัตว์ป่า เลี้ยงสัตว์ป่า การล่าสัตว์ป่าเป็นกีฬาในชนชั้นผู้มีบารมี พ่อค้า ทำให้สัตว์ป่าถูกคุกคามมากขึ้น และรุนแรงมากขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีอาวุธทันสมัยมากขึ้น ในปัจจุบันค่านิยมในการบริโภคเนื้อสัตว์ป่าของกลุ่มคนบางกลุ่มที่มีความเชื่อ และนิยมบริโภคยังคงมีอยู่ตามร้านอาหารป่า ถึงแม้ภาพรวมจะลดลง เพราะมีกฎหมายบังคับใช้ มีทางเลือกแหล่งอาหารโปรตีนจากภาคปศุสัตว์ แต่พบว่ามีความนิยมใหม่ๆ เกี่ยวกับสัตว์ป่าทั้งการเลี้ยงสัตว์เป็นเพื่อนแก้เหงา เลี้ยงเป็นแฟชั่นมากขึ้น มีการนำเข้าสัตว์แปลกๆ จากต่างประเทศกว่า 10 ประเทศ มีการเติบโตของตลาดมากขึ้น มีการซื้อขายผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และนอกจากนี้ยังพบว่าคนในสังคมไทยมีความเข้าใจไม่ตรงกัน และสับสนในเรื่องการอนุรักษ์สัตว์ป่า (Wildlife conservation) การเรียนรู้การอนุรักษ์ผ่านกิจกรรมการจัดการสัตว์ป่า (Conservation education) และสวัสดิภาพของสัตว์ป่า (Wildlife welfare)

สถานภาพชนิดสัตว์ป่าในประเทศไทยในปี พ.ศ.2547 พบว่ามีชนิดสัตว์มีกระดูกสันหลัง 4,522 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 7.8 ของโลก โดยพบมากที่สุดคือ สัตว์จำพวกปลา รองลงมาคือ นก และมีจำนวนชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น 115 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 2.5 ของจำนวนชนิดเฉพาะถิ่นของโลก โดยมีสัตว์ป่าที่สูญพันธุ์ไปแล้ว 6 ชนิด และอยู่ในภาวะคุกคามตามบัญชีรายชื่อสัตว์ป่าของสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) 116 ชนิด การลดลงทั้งชนิดและปริมาณของสัตว์ป่ามีสาเหตุที่สำคัญๆ คือ ถิ่นที่อยู่อาศัยถูกทำลาย การล่าสัตว์ป่าทั้งเพื่อการบริโภคและการค้า ซึ่งถิ่นที่อยู่ของสัตว์ป่าตามธรรมชาติในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายได้แก่ อุทยานแห่งชาติ 148 แห่ง เนื้อที่รวม 34,204,910 ไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 55 แห่ง เนื้อที่รวม 22,343,007 ไร่ และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า 56 แห่ง เนื้อที่รวม 2,716,537 ไร่ พื้นที่เตรียมประกาศจำนวน 6 แห่ง รวมพื้นที่ 778,019 ไร่ สถานีวิจัยสัตว์ป่า 7 แห่ง สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า จำนวน 19 แห่ง รวมพื้นที่ 76,229 ไร่ ส่วนถิ่นที่อยู่อาศัยนอกพื้นที่อนุรักษ์ได้แก่ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่อภัยทานต่างๆ ของชุมชน โดยพบว่ยังมีสถานการณ์การคุกคามทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยทั้งในพื้นที่อนุรักษ์ทั้งจากโครงการพัฒนาต่างๆ เช่น โครงการพัฒนาถนนเพื่อการท่องเที่ยว การเปิดเหมืองแร่ในเขตพื้นที่ตะวันตก ในขณะที่เดียวกันบริเวณรอบๆ ผืนป่าอนุรักษ์ และนอกพื้นที่อนุรักษ์ก็ถูก

คุกคามทำลายจากการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในทุกภูมิภาค ปาล์มน้ำมันในพื้นที่ป่าตะวันออก ป่าตะวันตก ป่าภาคใต้ นอกจากนี้ที่อยู่อาศัยถูกคุกคามทำลายแล้ว การล่าสัตว์ป่าก็เป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้สัตว์ป่าลดลง ถึงแม้ว่าถิ่นที่อยู่อาศัยจะถูกประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ มีกฎหมายคุ้มครองพื้นที่และคุ้มครองตัวสัตว์ป่า ก็ยังพบมีการล่าสัตว์ป่าในพื้นที่อนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง โดยภาพรวมปี พ.ศ.2546-2550 พบว่ายังมีการล่าสัตว์ป่าขนาดใหญ่คือ กระตัง วัวแดง กวาง เสือโคร่ง เสือดาว หมีควาย จากการศึกษาสาเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการล่าสัตว์ป่ากรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาวพบว่าสาเหตุปัจจัยอย่างน้อย 3 ประการ ประการแรกคือ ล่าเพื่อการบริโภคและส่งร้านค้าอาหารป่า เช่น กระรอก เต่า หนู งู เม่น ไก่ฟ้า ประการที่สองพบว่าการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น ผีเสื้อถุงทองที่นำไปขายเป็นของที่ระลึก ประการสุดท้ายคือ เพื่อนำไปสู่การค้าสัตว์มีชีวิตโดยเฉพาะประเภทนกสวยงาม ซึ่งเป็นสัตว์ป่าที่ถูกจับเพื่อการค้าเป็นอันดับที่หนึ่งในประเทศไทย

การค้าสัตว์ป่าเป็นสาเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการล่าสัตว์ป่าในประเทศไทย โดยพบว่าในช่วงปี พ.ศ.2546-2550 พบว่าประเทศไทยมีการค้าขายสัตว์ป่าทั้งที่มีชีวิต และผลิตภัณฑ์สัตว์ป่าที่เป็นชนิดที่สำคัญ เช่น เสือโคร่ง กระตัง เสือดาว ค่างแว่น ลิงอุรังอุตัง หมีควาย หมีหมา และประเภทที่มีการค้าขายมากที่สุด 5 อันดับคือ นกป่า เต่า นิ่ม นางอาย และเสือโคร่ง จากรายงานของ Worldwide Fund for Nature(WWF) ในช่วงปี พ.ศ.2546-2547 พบว่าพื้นที่ที่มีการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย 5 อันดับแรกนั้นอันดับหนึ่งคือ พื้นที่กรุงเทพฯและปริมณฑล โดยมีสัดส่วนกว่าร้อยละ 80 ของการซื้อขาย รองลงมาคือ ชลบุรี เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานี และตากตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าประเทศไทยจะมีบทบาทเป็นผู้ส่งผ่านสัตว์ป่าจากประเทศต้นทางที่สำคัญอย่างน้อย 6 ประเทศได้แก่ ประเทศพม่า อินโดนีเซีย มาเลเซีย อินเดีย กัมพูชา และลาว สู่ประเทศปลายทางที่สำคัญได้แก่ ประเทศจีนฮ่องกง ไต้หวัน ญี่ปุ่น และประเทศในทวีปยุโรป โดยพบว่าประเทศจีนเป็นประเทศที่มีความต้องการสัตว์ป่ามากขึ้นตามอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ พื้นที่บริเวณชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีการซื้อขายกันมาก โดยลำเลียงทั้งทางรถยนต์ เรือ และเครื่องบิน ซึ่งการลำเลียงทางบกจะมากขึ้นโดยมีการพัฒนาเทคนิคการลำเลียงขนส่งที่ซับซ้อนมากขึ้น นอกจากนี้การลักลอบค้าสัตว์ป่าบางชนิดมีการนำไปสู่สัตว์ในสวนสัตว์ เช่น ลิงอุรังอุตัง เสือโคร่ง

นอกจากนี้ยังพบว่าการค้าลูกช้างป่าจากประเทศพม่าสู่ประเทศไทยปีละกว่า 50 ตัว โดยนำเข้าผ่านจุดที่เรียกว่า 5 ประตูผี บริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการบวนการสวมตัวรูปพรรณเป็นช้างบ้าน แล้วจัดส่งไปฝึกตามที่ต่างๆ โดยร้อยละ 70 ไปยังจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ส่วนร้อยละ 30 ไปยังปางช้างในภาคเหนือ ซึ่งเมื่อฝึกแล้วจะถูกนำไปสู่การซื้อขายเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในธุรกิจการท่องเที่ยว และการเร่ร่อน โดยพบว่าร้อยละ 20 ของลูกช้างจะตายในกระบวนการค้าดังกล่าว

การจัดการสัตว์ป่านอกถิ่นที่อยู่อาศัยที่สำคัญในประเทศไทยคือ สวนสัตว์ โดยปัจจุบันมีสวนสัตว์ในประเทศไทยที่ขึ้นทะเบียนกว่า 45 แห่ง โดยแบ่งเป็นสวนสัตว์ของรัฐ 5 แห่ง ได้แก่ สวนสัตว์ดุสิต สวน

สัตว์เชียงใหม่ สวนสัตว์เปิดเขาเขียว สวนสัตว์นครราชสีมา และสวนสัตว์สงขลา นอกจากนี้ยังมีอุทยาน
ช้าง 1 แห่งซึ่งตั้งอยู่ติดกับไนท์ซาฟารี และสวนสัตว์ของเอกชนกว่า 40 แห่ง ที่สำคัญๆ เช่น ซาฟารีเวิลด์
สวนเสือศรีราชา สยามโอเชียวเวิลด์ โอเอซิสจันทบุรี โดยมีรูปแบบการจัดการสวนสัตว์ในหลากหลาย
รูปแบบกล่าวคือ สวนสัตว์ สวนสัตว์เปิด ซาฟารี อควาเรียม และรูปแบบอื่นๆ ตามร้านอาหาร สถานที่
จัดแสดงโชว์ของสัตว์เฉพาะประเภท เช่นสวนลิง สวนงู สวนผีเสื้อ สวนนก ฯลฯ รวมทั้งในวัดต่างๆ โดย
พบว่าสวนสัตว์จะมีอัตราการเพิ่มขึ้นตามกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งพบว่าสวนสัตว์จะมีการ
กระจายตัวมากในพื้นที่เมืองท่องเที่ยว 5 อันดับคือ กรุงเทพฯ ชลบุรี เชียงใหม่ นครปฐม สุราษฎร์ธานี
และพบว่า 4 จังหวัดยกเว้นช้างต้นยกเว้นจังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีรายงานการค้าสัตว์ป่ามากที่สุด
และปัจจุบันกำลังพัฒนาอุทยานช้างที่ตั้งอยู่ติดกับไนท์ซาฟารีที่จังหวัดเชียงใหม่ สวนสัตว์ขนาดใหญ่ของ
ภูมิภาคอาเซียนที่จังหวัดอุบลราชธานีโดยตั้งเป้าให้เป็นสวนสัตว์ที่สมบูรณ์แบบที่สุดในเขตภูมิภาคนี้ จาก
การศึกษาพบประเด็นปัญหาที่สำคัญคือ การขาดมาตรฐานในการจัดการเพื่อสวัสดิภาพของสัตว์ในสวน
สัตว์ และมีประเด็นที่ขาดความชัดเจน และข้อสงสัยคือ แหล่งที่มาของสัตว์ในสวนสัตว์ รวมทั้ง
ความสัมพันธ์ของกิจการสวนสัตว์กับกระบวนการค้าขายสัตว์ป่าจากแหล่งธรรมชาติ เป็นประเด็นท้าทาย
ที่ต้องศึกษาต่อไป

จากสถานการณ์สัตว์ป่าไทยที่ยังถูกคุกคามทั้งในพื้นที่อนุรักษ์ นอกพื้นที่อนุรักษ์ ยังมี
กระบวนการค้าสัตว์ป่าและมีแนวโน้มที่ขยายตัวเชื่อมโยงในระดับภูมิภาคมากขึ้น มีการใช้ประโยชน์สัตว์
ป่านอกถิ่นกำเนิดและถิ่นที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะกิจการสวนสัตว์และสถานที่จัดแสดงมากขึ้นโดยเฉพาะใน
จังหวัดที่มีการท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าจะประสบความสำเร็จได้นั้น การมีนโยบาย
กฎหมาย และยุทธศาสตร์ที่มีสอดคล้องเหมาะสม และมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ได้จริงเป็นปัจจัย
ที่สำคัญยิ่ง โดยพบว่าประเทศไทยมีนโยบายหลายระดับ ทั้งระดับนานาชาติได้แก่ อนุสัญญาการค้า
ระหว่างประเทศว่าด้วยสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (CITES) อนุสัญญาความหลากหลายทาง
ชีวภาพ อนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ แต่พบว่าไม่มีการบังคับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพภายในประเทศไทย ดัง
กรณีการส่งเสือและช้างออกไปต่างประเทศ ส่วนในระดับประเทศมีกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน
โดยตรงคือ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการ
พื้นที่ที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยสัตว์ป่า คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า รวมถึงมีพื้นที่อาศัยของ
สัตว์ป่าในรูปแบบอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติพ.ศ.2504 ด้วย แต่พบว่าการ
บังคับใช้กฎหมายดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อการอนุรักษ์ สงวนและคุ้มครองทรัพยากรสัตว์ป่า และถิ่นที่
อยู่อาศัย เพราะยังพบว่ามีสถานการณ์การค้าสัตว์ การค้าสัตว์ป่า และการคุกคามทำลายถิ่นที่อยู่อาศัย
อยู่ ซึ่งปัจจุบันกำลังมีการปรับปรุง พระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ซึ่งพบว่ามีแนวโน้มในการใช้ประโยชน์
จากสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อธุรกิจมากขึ้น นอกจากนี้นโยบายการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจมี
ผลกระทบและขัดแย้งต่อการจัดการสัตว์ป่า เช่น การตัดถนนผ่านป่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การเปิด
เหมืองแร่ในพื้นที่ถิ่นที่อยู่อาศัยที่สำคัญ เช่น ผืนป่าตะวันตก

นอกจากนี้พบว่าที่ผ่านมาประเทศไทยไม่มีแผนแม่บท และยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน ซึ่งปัจจุบันมีแผนแม่บทการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าแห่งชาติ พ.ศ.2548-2557 แล้ว โดยแผนแม่บทมีหลักการการคุ้มครองสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัยในลักษณะที่มีการจัดการเชิงระบบนิเวศ (Ecosystem management) ข้อดีของแผนฉบับนี้คือ มีการระดมความคิดเห็นจากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนโดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) และหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า โดยวางกรอบระยะเวลาไว้ถึง 10 ปี (พ.ศ.2548-2557) และมีข้อเสนอให้มีการปรับปรุงทุกๆ 2 ปีครั้ง เน้นการจัดการสัตว์ป่าในถิ่นกำเนิดดั้งเดิมและเขตป่าอนุรักษ์ (In-situ Conservation) พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการสัตว์ป่า เช่น การพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยี และการเชื่อมโยงการจัดการสัตว์ป่าให้เป็นไปตามบริบททางสังคม เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ให้ตระหนักถึงผลกระทบที่จะมีต่อสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัย การพัฒนากลไกความร่วมมือภายใต้หลักคิดที่ว่าบทบาทและหน้าที่ในการอนุรักษ์สัตว์ป่า มิได้จำกัดเพียงกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชเท่านั้น แต่เปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่นมีส่วนร่วมมากขึ้น ให้ความสำคัญการคุ้มครองสัตว์ป่านอกเขตอนุรักษ์ (Ex – situ Conservation) ด้วย เช่น แหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำที่ผ่านชุมชน และนกที่อยู่ตามพื้นที่เกษตรกรรม เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ท้าทายมากคือ การนำแผนแม่บทไปสู่การปฏิบัติได้จริงในระดับพื้นที่

จากผลการศึกษาพบโจทย์วิจัยที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาในระยะต่อไปหลายหัวข้อ ได้แก่ มุมมอง ค่านิยมของคนไทยต่อสัตว์ป่าและการอนุรักษ์สัตว์ป่า สภาวะปรากฏการณ์ป่าว่างเปล่าโดยการศึกษาสถานภาพสัตว์ป่าที่เป็นชนิดพันธุ์สำคัญต่อสมดุลของระบบนิเวศ (Keystone species) มาตรฐานการจัดการสวนสัตว์และการครอบครองสัตว์ป่าในสังคมไทย การสร้างกระบวนการเรียนรู้การอนุรักษ์สัตว์ป่าที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม เป็นต้น

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	1
กิตติกรรมประกาศ	2
บทคัดย่อ	3
Abstract	5
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	7
สารบัญ	11
บทที่ 1 บทนำ	13
1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	13
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	14
1.3 ขอบเขตการวิจัย	14
1.4 วิธีการดำเนินงานและขั้นตอนการศึกษา	16
1.5 นิยามคำสำคัญ	17
1.6 ประโยชน์ของการวิจัย	18
บทที่ 2 ผลการวิจัย	19
2.1 สถานการณ์สัตว์ป่าไทย	19
2.2 ปัจจัยคุกคามสัตว์ป่า	28
2.2.1 ความเชื่อ ค่านิยม	28
2.2.2 การค้าสัตว์ป่า กิจการสวนสัตว์ อควาเรียม	
และการครอบครองรายย่อย	31
2.2.3 การทำลายและเปลี่ยนแปลงถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า	51
2.2.4 ปัญหาเชิงนโยบายและกฎหมายด้านสัตว์ป่า	53
2.3 ตารางประมวลสรุปผลการศึกษตามหัวข้อย่อย	66
บทที่ 3 ข้อเสนอแนะและโจทย์วิจัยสัตว์ป่า	79
เอกสารอ้างอิง	82

สารบัญ (ต่อ)

ภาคผนวก		หน้า
1. สถานการณ์การค้าสัตว์ป่ามีชีวิต	ชุตติมา นุ่นมัน	86
2. สัตว์ป่าในสวนสัตว์	เอมพงศ์ บุญญานุพงศ์	107
3. สถานการณ์ถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า	น.รีณี เรืองหนู	129
4. กฎหมายด้านสัตว์ป่า ในสถานการณ์ปัจจุบัน	ชูลีพร บุตรโคตร	149
5. การสัมมนาเรื่อง สถานการณ์สัตว์ป่าเมืองไทย 2550: ปัญหา ทางออกและโจทย์วิจัย วันที่ 28 พฤศจิกายน 2550		172
6. การสัมมนาเรื่อง สถานการณ์สัตว์ป่าเมืองไทย 2550: การค้าขายสัตว์ป่า สวนสัตว์และเขตอนุรักษ์ ปัญหา ทางออกและโจทย์วิจัย วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2551		182
7. การจัดกิจกรรมรณรงค์วันคุ้มครองสัตว์ป่า		196
8. บทความ และงานเขียนที่เกี่ยวข้อง		196
9. หนังสือพิมพ์ข่าวสด, 9 มีนาคม 2551, สัตว์ป่าในรอบ 10 ปี นำหวัง-คุกคามหนัก, หน้า 5-6		201
10. Bangkok Post, 1 March 2008, Thailand a key player in illegal wildlife trade, Page 2		203
11. ความเห็นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ต่อรายงานฉบับสมบูรณ์		204

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ปัจจุบันปัญหาการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่า ในเชิงธุรกิจการค้ามีการขยายตัวมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าและระบบนิเวศของสิ่งที่มีชีวิตทั้งพืชและสัตว์จำนวนมาก การคุกคามสัตว์ป่าดังกล่าวได้พัฒนารูปแบบเป็นกระบวนการค้าสัตว์ป่า ซึ่งการค้าสัตว์ป่าดังกล่าวนี้ มีทั้งสัตว์ป่าที่มีชีวิตและซากสัตว์ เพื่อใช้เป็นอาหาร เป็นสมุนไพร เป็นเครื่องประดับตามความเชื่อและค่านิยม และเลี้ยงไว้ดูเล่น โดยอ้างว่าเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเสริมบารมี เป็นต้น

ในขณะที่การใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในรูปแบบของสวนสัตว์พบว่า ทั้งภาครัฐและเอกชน มีการขยายตัวมากยิ่งขึ้น เช่น องค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทย ปัจจุบันมีถึง 5 แห่ง และสวนสัตว์เชียงใหม่ ไนท์ซาฟารี ก็นับว่าเป็นสวนสัตว์ขนาดใหญ่ มีการนำเอาสัตว์ทั้งภายในและต่างประเทศจำนวนมากมาจัดแสดง โดยเน้นให้มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่าในเวลากลางคืน ในขณะเดียวกัน สวนสัตว์เอกชน เช่น สวนเสือศรีราชา ซาฟารีเวิลด์ ฟาร์มจระเข้สมุทรปราการ และสวนนก สวนจระเข้ อควาเรียม ที่แสดงพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำ ทั้งน้ำจืด น้ำเค็ม จำนวนมาก มีการขยายตัว ซึ่งรวมไปถึงการขยายตัวของปางช้างทางภาคเหนือ จะเห็นได้ว่า การใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในธุรกิจสวนสัตว์ได้มีการขยายตัวตามธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ในขณะเดียวกันก็พบว่า มีบุคคลและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน พยายามผลักดันข้อเสนอการปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบ กฎหมายว่าด้วยเรื่องการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เช่น พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่า ยังเป็นข้อถกเถียงกันอยู่ขณะนี้ของสองฝ่าย ซึ่งฝ่ายแรกมีความเห็นว่า กฎหมายดังกล่าวนี้มีประสิทธิภาพอยู่แล้ว เป็นเครื่องมือในการปกป้องคุ้มครองสัตว์ป่าในระบบนิเวศดั้งเดิม ถ้าจะให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข ก็ควรจะทำได้ดีขึ้น ในขณะที่อีกฝ่ายเห็นว่า กฎหมายดังกล่าวนี้เป็นอุปสรรคต่อการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่า โดยอ้างว่าสัตว์ป่าหลายชนิดมีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจและควรจะมุ่งแสวงหาการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในรูปแบบอื่นๆ

นอกจากนี้ยังพบว่า สัตว์ป่าและระบบนิเวศของสัตว์ป่าในถิ่นกำเนิดดั้งเดิม เช่น ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั้งอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และอื่นๆ ไม่ได้มีหลักประกันในเรื่องของความปลอดภัยจากการบุกรุกทำลายแต่อย่างใด ถึงแม้ว่าพื้นที่ป่าอนุรักษ์หลายแห่งจะได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติแล้วก็ตาม แต่ปัญหาการล่าสัตว์ยังเป็นข่าวปรากฏอยู่เสมอ จึงเป็นประเด็น

ที่น่าสนใจว่า ทำอย่างไรที่จะให้ปัญหาการล่าสัตว์และการคุกคามถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์หมดไปหรือมีผลกระทบที่มั่นคงมากกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้

กล่าวโดยสรุปก็คือ ปัญหาการคุกคามสัตว์ป่าในปัจจุบัน ได้พัฒนาไปสู่ธุรกิจการค้าทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการค้าสัตว์ป่าที่มีชีวิต การค้าสัตว์ป่าในกิจการสวนสัตว์ และการพยายามในการปรับเปลี่ยนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการคุ้มครองสัตว์ป่าในถิ่นกำเนิด เป็นประเด็นที่คณะผู้วิจัยในโครงการวิจัยนี้ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่ทำงานในแวดวงอนุรักษ์สัตว์ป่าและสื่อมวลชนด้านสิ่งแวดล้อม เล็งเห็นด้วยความเป็นห่วง และได้หยิบยกขึ้นมาเพื่อเป็นหัวข้อหลักในการสืบเสาะ ค้นหาข้อมูลที่เน้นข้อมูลเชิงสถานการณ์ และแนวโน้มในอนาคต มีการค้นหากระบวนการการคุกคาม และการค้าสัตว์ป่าว่าบุคคลใด หน่วยงานไหน เข้าไปเกี่ยวข้องมากน้อยเพียงใด และมีรูปแบบวิธีการดำเนินการอย่างไร ที่จะหลีกเลี่ยงการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ ทุกระเบียบ ข้อบังคับตามกฎหมายต่างๆ และการสร้างค่านิยมใหม่ๆ ให้กับประชาชนผู้บริโภค รวมไปถึงชนิดและจำนวนของสัตว์ป่า การได้มา และจุดจบของสัตว์ป่าในกระบวนการธุรกิจการค้า เป็นต้น เพื่อให้เป็นประเด็นนำร่องและเป็นข้อถกเถียงในการสืบเสาะ ค้นหารายละเอียดต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมข้อมูล ข้อคิดเห็น และประเมินสถานการณ์เกี่ยวกับปัญหาการคุกคาม และการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย จากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน ภายในและต่างประเทศ ในหัวข้อที่เกี่ยวกับ 1) การค้าสัตว์ป่า 2) การใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในกิจการสวนสัตว์ 3) การปรับเปลี่ยนกฎหมาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่า 4) ปัญหาการคุกคามสัตว์ป่าในถิ่นกำเนิดในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

2. เพื่อนำเอาข้อมูลที่ประมวลได้มาสรุป เรียบเรียง นำเผยแพร่ต่อสาธารณะ และรับฟังความเห็นเพิ่มเติม โดยจะเน้นให้เห็นถึงปัญหา รูปแบบวิธีการ และปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ 4 หัวข้อดังกล่าว โดยเน้นที่จะนำเสนอต่อบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าทั้งภาครัฐและเอกชน ภายในและต่างประเทศ ตลอดจนกลุ่ม องค์กรชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สัตว์ป่า และกลุ่มนักศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรง และสื่อมวลชน

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาสถานการณ์ภาพรวมสถานการณ์สัตว์ป่าไทยโดยมีประเด็นหลักในการศึกษา 5 ประเด็นหลัก

ประเด็นที่หนึ่งเรื่อง มุมมอง และค่านิยมเกี่ยวกับสัตว์ป่าในสังคมไทยว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ปัจจุบันคนในสังคมไทยมีมุมมองและความเข้าใจเกี่ยวกับสัตว์ป่าเป็นอย่างไร โดยการค้นคว้าเอกสาร งานวิจัยต่างๆ รวมทั้งการสัมภาษณ์บุคคลหลักที่ทำงานด้านการอนุรักษ์สัตว์ป่า

ประเด็นที่สองเรื่อง สถานการณ์ และสถานภาพของสัตว์ป่าในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ สถานการณ์การล่าสัตว์ป่า การถูกล่าและทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ โดยการค้นคว้าจากเอกสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม งานศึกษาวิจัยด้านสัตว์ป่าของสถาบันวิชาการต่างๆ ข้อมูลสถิติคดีการจับกุมการล่าสัตว์ป่าของกรมอุทยานแห่งชาติฯ และการประมวลข่าวด้านสัตว์ป่าจากสื่อมวลชน

ประเด็นที่สามเรื่อง สถานการณ์สัตว์ป่านอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ มีขอบเขตศึกษาเพื่อศึกษาสถานภาพ รูปแบบการจัดการ สวัสดิภาพ และสภาพปัญหาโดยรวมของสัตว์ป่าในสวนสัตว์ที่ได้รับการอนุญาตจัดตั้งตามกฎหมายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตามแบบขออนุญาต สป. 20 เพื่อแสดงต่อสาธารณะทั้ง 45 แห่ง และสถานที่อื่นๆ ที่มีการจัดแสดงสัตว์ป่าต่อสาธารณะในรูปแบบต่างๆ ทั้งสวนสัตว์เปิด ซาฟารี อุทยานสัตว์ป่า สถานแสดงสัตว์ วัดต่างๆ รวมทั้งสัตว์ป่าที่มีการครอบครองรายย่อยที่ขึ้นทะเบียนกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชในปี พ.ศ.2546

ประเด็นที่สี่เรื่อง สถานการณ์การค้าขายสัตว์ป่าในประเทศไทย โดยการศึกษาจากเอกสารหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานด้านการติดตามการค้าสัตว์ป่า เช่น TRAFFIC, Wildlife Conservation Society (WCS), Worldwide Fund for Nature (WWF), ข่าว เว็บไซต์ บันทึกการแจ้งร้องเรียนตามหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นสุดท้ายเป็นการศึกษาเรื่อง นโยบายและการบริหารจัดการสัตว์ป่าในประเทศไทยโดยการศึกษาอนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่าซึ่งประเทศไทยลงนามให้สัตยาบัน กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าในประเทศ นโยบาย และแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสัตว์ป่าทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรระหว่างประเทศ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าในประเทศไทย เพื่อนำสู่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าอย่างมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้เสียต่อไป

โดยการศึกษาวิจัยนี้คณะวิจัยได้ทำการศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดและมุมมองว่าสัตว์ป่าเป็นทรัพยากรชีวภาพที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศ โดยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าในถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นประการสำคัญ

1.4 วิธีการดำเนินงานและขั้นตอนการศึกษา

1. รวบรวมข้อมูล ข้อคิดเห็นและประเมินสถานการณ์เกี่ยวกับการคุกคามและการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย จากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน ภายในและต่างประเทศ และเขียนรายงานเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้น ให้เป็นประเด็นนำร่องและข้อถกเถียง เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการประชุม ประกอบด้วยเอกสารภาพรวมของสถานการณ์การคุกคามและการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย โดยผู้เขียนคือ นายระวี ถาวร และนายนิคม พุทธา และเอกสารชี้ให้เห็นถึงการคุกคามและการค้าสัตว์ป่า ใน 4 หัวข้อ ประกอบด้วย

1) สถานการณ์การคุกคามจากการค้าสัตว์ป่า โดยนางสาวชุตีมา นุ่นมัน ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม หนังสือพิมพ์มติชน โดยมี รศ.ดร.สมโภชน์ ศรีโกสามาตร มหาวิทยาลัยมหิดล ช่วยกำกับดูแล ตรวจสอบความเหมาะสมทางวิชาการ และให้ความเห็นเพิ่มเติม

2) สถานการณ์การใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในกิจการสวนสัตว์ โดยนายเอมพงศ์ บุญญานุพงศ์ ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม หนังสือพิมพ์ข่าวสด และมีนายสุรพล ดวงแข มูลนิธิการศึกษาเพื่อคุ้มครองสัตว์ป่าและธรรมชาติ ช่วยกำกับดูแล ตรวจสอบความเหมาะสมทางวิชาการ และให้ความเห็นเพิ่มเติม

3) การปรับแก้ไข กฎระเบียบ อนุสัญญา และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่า โดยนางสาวชุลีพร บุตรโคตร หนังสือพิมพ์ข่าวสด และมีนายหาญณรงค์ เยาวเลิศ มูลนิธิการศึกษาเพื่อคุ้มครองสัตว์ป่าและธรรมชาติ ช่วยกำกับดูแล ตรวจสอบความเหมาะสมทางวิชาการ และให้ความเห็นเพิ่มเติม

4) การคุกคามสัตว์ป่าและระบบนิเวศในถิ่นกำเนิด (พื้นที่ป่าอนุรักษ์) โดยนางสาวน.รีณี เรืองหนู หนังสือพิมพ์มติชน และมีนายศศิน เฉลิมลาภ มูลนิธิสืบนาคะเสถียร ช่วยกำกับดูแล ตรวจสอบความเหมาะสมทางวิชาการ และให้ความเห็นเพิ่มเติม

2. จัดประชุมครั้งที่ 1 วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2550 ณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เพื่อนำเสนอข้อมูลเบื้องต้น และรับฟังข้อคิดเห็นจากผู้เข้าร่วม โดยผู้เข้าร่วมนี้จะเน้นบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสัตว์ป่าโดยตรง ทั้งภาครัฐ และเอกชนภายในและต่างประเทศ รวมประมาณ 40 คน

3. ทีมวิจัยจะนำเอาข้อคิดเห็น และข้อมูลต่างๆที่ได้จากการจัดประชุมครั้งที่ 1 มาทบทวน วิเคราะห์ ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม แล้วเขียนเป็นรายงานชุดที่สอง

4. จัดประชุมครั้งที่ 2 วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2551 ณ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ในการประชุมครั้งที่ 1 เสนอต่อกลุ่ม

บุคคล และหน่วยงานเดิมที่กำหนดไว้ และมุ่งที่จะเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะ โดยเน้นไปที่กลุ่ม สื่อมวลชน องค์กรชาวบ้าน และกลุ่มนักศึกษาที่สนใจเฉพาะ รวมประมาณ 80 คน

5. ทีมวิจัยจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ เพื่อรายงานต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ต่อไป

1.5 นิยามคำสำคัญ

สัตว์ป่า (Wildlife) ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 หมายถึง สัตว์ทุกชนิดทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลงหรือแมง ซึ่งโดยธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือน้ำ และให้หมายความรวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุกชนิด แต่ไม่หมายรวมสัตว์พาหนะที่ได้จดทะเบียนทำตัวรูปพรรณตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ พ.ศ.2482 แล้ว และสัตว์พาหนะที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์พาหนะดังกล่าว

สวนสัตว์ (Zoo) หมายถึง สถานที่ที่นำสัตว์มาไว้ในที่เลี้ยง หรือด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ทำให้สัตว์อยู่ในบริเวณที่ควบคุมดูแลไว้เพื่อแสดงต่อสาธารณะไม่ว่าจะด้วยประโยชน์ใด จะมีการเรียกเก็บค่าผ่านประตู ค่าชม ค่ากิจกรรมหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อกิจการละครสัตว์ หรือร้านขายสัตว์ (อภิเดช, 2548)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดนิยามที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้อ่านงานวิจัยโดยมีนิยามดังนี้

การค้าขายสัตว์ป่า คือ การซื้อขายสัตว์ที่มีชีวิต ซาก ชิ้นส่วน ไข่ ของสัตว์ทุกชนิดไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลงหรือแมง ซึ่งโดยธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือน้ำและให้หมายความรวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุกชนิด แต่ไม่หมายรวมสัตว์พาหนะที่ได้จดทะเบียนทำตัวรูปพรรณตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะแล้ว และสัตว์พาหนะที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์พาหนะดังกล่าว

ป่าว่างเปล่า (Empty forest) คือ ปรากฏการณ์ที่พื้นที่ป่าไม่มีระดับการสูญเสียสัตว์ป่าที่มีบทบาททำหน้าที่ต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น การช่วยกระจายพันธุ์พืช การถ่ายทอดพลังงาน การหมุนเวียนของธาตุอาหารในระบบห่วงโซ่อาหาร จนทำให้ส่งผลต่อความสมดุลของระบบนิเวศป่าไม้และระดับความหลากหลายทางชีวภาพ พร้อมทั้งส่งผลให้ป่าขาดความมีชีวิตชีวาอันเกิดจากสรรพสัตว์ป่าต่างๆ หรือที่เรียกป่าเงียบ (Silent forest) นั่นเอง

1.6 ประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้ชุดข้อมูล เอกสารภาพรวมของสถานการณ์ปัญหาการคุกคามและการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยเอกสารประเด็นเฉพาะ 4 หัวข้อ คือ 1) ปัญหาการค้าสัตว์ป่า 2) ปัญหาการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในกิจการสวนสัตว์ 3) ปัญหาการปรับแก้ไข กฎระเบียบ อนุสัญญา และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่า 4) ปัญหาการคุกคามสัตว์ป่าและระบบนิเวศในถิ่นกำเนิด (พื้นที่ป่าอนุรักษ์)

2. บุคคลและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนภายในและต่างประเทศ รวมทั้งกลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มนักศึกษาที่สนใจเกี่ยวกับการจัดการสัตว์ป่า ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้และประสบการณ์ภาพรวม และสถานการณ์ปัญหาที่เป็นเหตุและปัจจัยเกี่ยวข้องกับการคุกคามและการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย

3. กระตุ้นให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าและระบบนิเวศ และนำไปสู่การพัฒนาข้อมูล และความร่วมมือ ในด้านองค์ความรู้ การหามาตรการปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสัตว์ป่า ให้มีประสิทธิภาพที่ดีมากยิ่งขึ้นต่อไป

บทที่ 2

ผลการวิจัย

สถานการณ์สัตว์ป่าไทย: ภาพรวมการค้าขายสัตว์ป่า สวนสัตว์ เขตอนุรักษ์ นโยบายและกฎหมาย

การศึกษาภาพรวมสถานการณ์สัตว์ป่าไทย ได้ศึกษาในประเด็นที่สำคัญๆ ได้แก่ สภาพสัตว์ป่า ทั้งเชิงชนิดพันธุ์ สถานการณ์การค้าสัตว์ป่าโดยรวม สถานการณ์ของสัตว์ป่าในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ปัจจัยคุกคามสัตว์ป่าอันเกิดจากมุมมองและค่านิยมของคนไทยเกี่ยวกับสัตว์ป่าจากอดีตถึงปัจจุบัน สถานการณ์การค้าสัตว์ป่า สถานการณ์สัตว์ป่านอกถิ่นที่อยู่อาศัยทั้งในสวนสัตว์ การครอบครองเลี้ยงแบบรายย่อย การคุกคามถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ รวมทั้งนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าในประเทศไทย โดยมีผลการศึกษาดังนี้

2.1 สถานการณ์สัตว์ป่าไทย

หากถามทุกคนว่าการอยู่ที่ไหนมีความสุขมากที่สุด หลายคนอาจตอบว่าอยู่บ้านตนเอง อยู่อย่างมีอิสระ มีเพื่อน มีครอบครัว มีอาหารการกิน มีความปลอดภัยอบอุ่น มีปัจจัยดำรงชีพจำเป็นที่พอเพียงตามอัตภาพ แต่ถ้าหากมีความจำเป็นต้องไปอยู่ที่อื่นด้วยความจำเป็นและภารกิจการทำงานหลายคนก็จะบอกว่าต้องขอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความสุข มีความปลอดภัย มีคุณภาพชีวิตที่ดี สัตว์ป่าก็คงคิดไม่ต่างจากมนุษย์มากนักถึงแม้จะเป็นเพียงสัตว์เดรัจฉานในโลกนี้ ดังนั้นการอนุรักษ์ถิ่นที่อยู่อาศัย หรือบ้านของสัตว์ป่านั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการคงอยู่ และสถานภาพของสัตว์ป่า สัตว์ป่าเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดส่วนหนึ่งของระบบนิเวศของป่า สัตว์ป่าเป็นตัวช่วยเร่งให้เกิดการหมุนเวียนของพลังงานในระบบนิเวศของป่า จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาระบบความสมดุลทางธรรมชาติและทำให้ระบบนิเวศมีความมั่นคง ดังนั้นสัตว์ป่าจึงถูกใช้เป็นตัวชี้วัดคุณภาพของทรัพยากรป่าไม้ ในทางกลับกันสถานภาพของทรัพยากรป่าไม้ก็ส่งผลโดยตรงต่อการคงอยู่ของสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นด้วยเช่นกัน เพราะระบบนิเวศของป่าไม้และสัตว์ป่ามีการเกื้อกูลกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าจึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการจัดการควบคู่กันไป ซึ่งสังคมมนุษย์กำลังตระหนักต่อคุณค่าของระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น ดังปรากฏในอนุสัญญาต่างๆ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ อนุสัญญาการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (CITES) เป็นต้น

1) สถานภาพสัตว์ป่าเชิงชนิดพันธุ์

สถานการณ์สัตว์ป่าจะนำเสนอ 2 ประเด็น กล่าวคือ สถานภาพเชิงจำนวนชนิดพันธุ์ และ สถานภาพในถิ่นที่อยู่อาศัยซึ่งจะเน้นพื้นที่ป่าธรรมชาติ โดยสถานภาพด้านจำนวนชนิดพันธุ์นั้น พบว่า ชนิดพันธุ์สัตว์ป่าประเภทที่มีกระดูกสันหลังของโลกเท่าที่มีการสำรวจพบคือ 57,739 ชนิด (ธีรภัทร ,2547) เป็นสัตว์พวกปลามากที่สุด รองลงมาคือ นก ส่วนในประเทศไทยมีรายงานพบสัตว์ที่มีกระดูกสันหลังจำนวน 4,522 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 7.8 ของโลก โดยพบสัตว์พวกปลามากที่สุด รองลงมาคือ นก เช่นเดียวกัน โดยมีจำนวนชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น (Endemic species) จำนวน 115 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 2.5 ของจำนวนชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่นทั่วโลก (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2547)

ตารางที่ 1 ชนิดสัตว์ป่าประเภทสัตว์ที่มีกระดูกสันหลังในประเทศไทยเปรียบเทียบกับของโลก

ประเภท	จำนวนชนิดใน โลก	จำนวนชนิดใน ไทย	จำนวนชนิด เฉพาะถิ่น	ชนิดพันธุ์ที่ถูก คุกคาม*
1.ปลา	28,500	2,820	72	215 (7.62 %)
2. สัตว์สะเทินน้ำ สะเทินบก	5,743	141	7	5 (3.62%)
3. สัตว์เลื้อยคลาน	8,163	325	29	32 (9.02%)
4. นก	9,917	942	2	180 (18.33%)
5. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม	5,416	294	5	116 (38.41%)
รวม	57,739	4,522	115	548

หมายเหตุ * รวมจำนวนชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง ชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ และชนิดพันธุ์ที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์

จากการจัดสถานภาพทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทย ได้มีการจำแนกสัตว์ป่าตามการถูกคุกคามออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้ 1.สูญพันธุ์ (extinct) 2.สูญพันธุ์ในธรรมชาติ (extinct in the wild) 3. ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (critically endangered) 4.ใกล้สูญพันธุ์ (endangered) 5.มีแนวโน้มจะสูญพันธุ์ (vulnerable) 6.ใกล้ถูกคุกคาม (near threatened) และ 7.ข้อมูลไม่เพียงพอ (data deficient)

ตารางที่ 2 ชนิดพันธุ์สัตว์มีกระดูกสันหลังในประเทศไทยตามสถานภาพต่าง ๆ

กลุ่ม	สูญพันธุ์	สูญพันธุ์ในธรรมชาติ	ชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม			ใกล้ถูกคุกคาม	กลุ่มที่เป็นกังวลน้อยที่สุด	ข้อมูลไม่เพียงพอ
			ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง	ใกล้สูญพันธุ์	มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์			
สัตว์เลื้อยคลานด้วยนม	1	4	12	35	69	15	10	13
นก	2	2	43	66	71	89	-	9
สัตว์เลื้อยคลาน	-	1	11	5(6)*	16	48(50)*	183(190)*	89(92)*
สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก	-	-	-	-	5	33	64(65)	35
ปลา	3	-	18	42	155	20	-	30
รวม	6	7	84	148(149)	316	205(207)	257(265)	176(179)

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (<http://chm-thai.onep.go.th/RedData/พ.ศ.2550>)

หมายเหตุ * ชนิดพันธุ์ย่อยของสัตว์เลื้อยคลานในชนิดเดียวกัน มีการจัดอยู่ในสถานภาพที่ต่างกัน

สัตว์ป่าในประเทศไทยที่สูญพันธุ์ไปแล้วทั้งหมด 6 ชนิด ประกอบด้วย สมัน (*Cervus schomburgk*) นกช้อนหอยใหญ่ (*Pseudibis gigantea*) นกพงหญ้า (*Graminicola bengalensis*) ปลาหางไหม้ (*Balantiocheilus melanopterus*) ปลาหิวเกศ (*Platytrapius siamensis*) และปลาโจกหรือปลาไส้ตัน (*Cyclocheilichthys lagleri*)

การจัดสถานภาพของสัตว์ป่าตามบัญชีที่ 1 และ 2 (Appendix I, II) ของอนุสัญญา CITES และเอกสารของ IUCN (1993) และที่มองในภาพรวมในระดับกว้างทั้งถิ่นการกระจายทั้งหมดของสัตว์ป่าแต่ละชนิด ไม่เฉพาะเจาะจงประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น หากพิจารณาสถานภาพด้านการอนุรักษ์พบว่า ปัจจุบันมีสัตว์ป่าที่ถูกคุกคาม (threatened species) โดยแบ่งเป็นหลายระดับ ได้แก่ สัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ สัตว์ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ สัตว์ที่ยังไม่สามารถพิจารณาสถานภาพ และสัตว์ที่อยู่ในข่ายสงสัยซึ่งยังขาดข้อมูลเพื่อจัดสถานภาพ ชนิดสัตว์ป่าที่พบในประเทศไทย ซึ่งมีสถานภาพเป็นสัตว์ที่ถูกคุกคามที่ปรากฏตามเอกสารของ IUCN (1993) มี 116 ชนิด ประกอบด้วย สัตว์เลื้อยคลานด้วยนม 33 ชนิด นก 38 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน 21 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 4 ชนิด ปลา 11 ชนิด และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง 9 ชนิด ตัวอย่างเช่น

1. สัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ (Endangered species: E) ประกอบด้วย ชะนีมงกุฏ (*Hylobates pileatus*) ควายป่า (*Bubalus bubalis*) ภูปรี (*Bos sauveli*) กระซู่ (*Dicerorhinus sumatrensis*) แรด (*Rhinoceros sondaicus*) สมเสร็จ (*Tapirus indicus*) เก้งหม้อ (*Muntiacus feae*) ช้าง (*Elephas maximus*) เสือโคร่ง (*Panthera tigris*) และอีเห็นน้ำ (*Cynogale bennettii*)

2. สัตว์ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ (Vulnerable species: V) ได้แก่ ละองละมั่ง (*Cervus eldi*) กระตัง (*Bos gaurus*) วัวแดง (*B. javanicus*) หมีหมา (*Ursus malayanus*) หมีควาย (*Ursus thibetanus*) หมานิน (*Cuon alpinus*) เสือลายเมฆ (*Neofelis nebulosa*) นกยูง (*Pavo muticus*) เป็ดก่า (*Cairina scutulata*) และเต่าหก (*Manouria emys*)

3. สัตว์ที่หายาก (Rare species: R) ได้แก่ ค้างคาวคุณกิตติ (*Craseonycteris thonglongyai*) ค้างคาวด้าย (*Dyacopterus spadiseus*) และนกเงือกคอแดง (*Aceros nipalensis*)

4. สัตว์ที่ไม่สามารถพิจารณาสถานภาพ (Indeterminate species; I) ได้แก่ เสือไฟ (*Felis temmincki*) เสี่ยงผา (*Capriconis sumatrensis*) กวางผา (*Naemorhedus goral*) และนกเงือกกรมช้าง ปากเรียบ (*Aceros subruficollis*)

5. สัตว์ที่อยู่ในข่ายสงสัยซึ่งยังขาดข้อมูลเพื่อจัดสถานภาพ (Insufficiently known species: K) ได้แก่ เสือปลา (*Felis viverrina*) แมวลายหินอ่อน (*Felis marmorata*) แมวป่าหัวแบน (*Felis planiceps*) นากเล็บสั้น (*Aonyx cinerea*) นากใหญ่ขนเรียบ (*Lutra perspiculata*) นากใหญ่จมูกขน (*Lutra sumatrana*) ลิงเสน (*Macaca aratoides*) เพียงพอนสันหลังดำ (*Mustela strigidorsa*) เต่าदीอย (*Manouria impressa*) เต่าหก (*Manouria emys*) และปลาอีสก (*Probatus iullieni*)

IUCN Red Data Book กล่าวถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สัตว์ประเภทต่างๆ ลดจำนวนลง คิดเป็นร้อยละของจำนวนชนิด ดังนี้

1. การทำลายถิ่นที่อาศัย 73% ของจำนวนชนิด
2. การแทนที่ด้วยชนิดพันธุ์ต่างถิ่น 68%
3. การเปลี่ยนแปลงสภาพถิ่นที่อาศัย 38%
4. การผสมข้ามชนิดกับชนิดย่อยอื่น 38%
5. การล่าเก็บเกี่ยวมากเกินไป 15%

โดยเหตุที่จำนวนรวมมากกว่า 100% เพราะว่ามีผลกระทบมากกว่า 1 สาเหตุ ที่พบในประชากรปลา

2) สถานการณ์การล่าสัตว์ป่า

ถึงแม้ว่าสัตว์ป่าจะอาศัยในถิ่นที่อยู่อาศัยที่ประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองตามกฎหมาย โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ระบุว่าในปัจจุบันปี พ.ศ.2550 ประเทศไทยมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 55 แห่ง เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 56 แห่ง ซึ่งมีความเข้มงวดต่อการรักษาถิ่นที่อยู่อาศัย ชีวิต สวัสดิภาพ มีอาหาร ความปลอดภัย การสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ รวมทั้งอุทยานแห่งชาติจำนวน 148 แห่ง ถึงแม้ว่าจะมีเป้าหมายเพื่อการท่องเที่ยว การศึกษาธรรมชาติ แต่ก็มีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์สัตว์ป่าด้วย แต่ยังมีเหตุการณ์การล่าสัตว์ป่าเกิดขึ้นทั้งจากชาวสื่อมวลชน จากสถิติการจับกุมของสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ.2549 - ตุลาคม พ.ศ.2550 พบว่ามีคดีกระทำผิดเกี่ยวกับสัตว์ป่า รวมทั้งสิ้น 269 คดี ได้ฆ้องกลางเป็นสัตว์ที่มีชีวิต 8,577 ตัว ซากของสัตว์ 1,027 ชิ้น น้ำหนัก 473.9 กิโลกรัม นอกจากนี้ยังพบว่ามี การล่าสัตว์ขนาดใหญ่ เช่น กระต๊อ อุทยานแห่งชาติกุยบุรี ในปี พ.ศ.2549 จำนวน 2 ตัว (ข่าวสด, 2549) นอกจากนี้จากข้อมูลรายงานการจับกุมจากหนังสือพิมพ์ปี พ.ศ. 2546 - ปัจจุบัน ยังพบรายงานการจับกุมการล่าสัตว์ขนาดใหญ่จำพวกวัวแดง กวาง เสือโคร่ง เสือดาว หมีควาย ในประเทศไทย โดยพบว่าสัตว์ป่าที่ถูกล่าจะมีการเชื่อมโยงกับการค้าสัตว์ป่า โดยเฉพาะสัตว์ประเภทนกสวยงามจะเป็นสัตว์ที่ถูกจับไปขายเป็นอันดับ 1 จากข้อมูลดังกล่าวพบว่าถึงแม้จะมีการประกาศพื้นที่คุ้มครองในรูปแบบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และอุทยานแห่งชาติ และมีเจ้าหน้าที่ทำงานเฝ้าระวังตรวจตรา แต่ก็ยังพบว่ามี การล่าสัตว์ป่าเพื่อตอบสนองความต้องการทั้งในระดับท้องถิ่นและตลาดค้าสัตว์ป่าอยู่ ดังปรากฏในข่าวในสื่อต่างๆ รวมทั้งสถิติคดีจับกุมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จากข้อมูลสถิติการจับกุมการลักลอบล่าสัตว์ป่าตั้งแต่ปี พ.ศ.2540-2550 พบว่ายังมีการล่าสัตว์ทั้งเพื่อการบริโภค และส่งตามร้านขายอาหารป่า เช่น แก้ง กระรอก เต่าปูลู ปลา ตะกวด งูสิง เม่น ไก่ป่า ไก่ฟ้า และพบว่าสัตว์ป่าบางอย่างเป็นสินค้าของที่ระลึกซึ่งเชื่อมโยงกับธุรกิจท่องเที่ยว เช่น ผีเสื้อถุงทอง จากปัญหาการล่าสัตว์ป่าทำให้สัตว์ป่าหลายแห่งมีจำนวนลดน้อยลง ซึ่งมีผลต่อมวลชีวภาพของสัตว์ป่าโดยเฉพาะสัตว์ขนาดใหญ่ สัตว์ผู้ล่าซึ่งจะมีผลต่อระบบความสมดุลของป่าไม้ ห่วงโซ่อาหาร และการถ่ายทอดพลังงาน ซึ่งทำให้ป่ามีชีวิตชีวาน้อยลง เป็นป่าเงียบสงบไร้สีสัน เสียงร้องของสัตว์ป่า ซึ่งเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า ป่าว่างเปล่า หรือ Empty forest นั่นเอง ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวกำลังเกิดขึ้นในหลายประเทศในเอเชีย รวมทั้งประเทศไทยด้วย ด้วยสาเหตุทั้งการจากล่าสัตว์ป่าและมวลชีวภาพสัตว์ป่าถูกย้ายไปสู่เมือง ไปเลี้ยงตามสวนสัตว์ และเลี้ยงตามบ้านเรือนมากขึ้น

3) สถานการณ์ของสัตว์ป่าในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ

ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมด 320.7 ล้านไร่ โดยมีพื้นที่ป่าประมาณ 105 ล้านไร่ ซึ่งเป็นป่าอนุรักษ์ ซึ่งประกอบด้วยอุทยานแห่งชาติ จำนวน 148 แห่ง รวมพื้นที่ 34,204,910 ไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จำนวน 55 แห่ง รวมพื้นที่ 22,343,007 ไร่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า จำนวน 56 แห่ง รวมพื้นที่ 2,716,537 ไร่ พื้นที่เตรียมการประกาศจำนวน 6 แห่ง รวมพื้นที่ 778,019 ไร่ สถานีวิจัยสัตว์ป่า 7 แห่ง สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า 19 แห่ง รวมพื้นที่ 76,229 ไร่ และนอกจากนี้ยังมีสถานีเพาะพันธุ์สัตว์ป่าที่สำคัญได้แก่ สถานีเพาะพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ สถานีเพาะพันธุ์สัตว์ป่าปางตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และสถานีเพาะพันธุ์สัตว์ป่าชongกล้า จังหวัดสระแก้ว

ตารางที่ 3 แสดงพื้นที่อนุรักษ์จำแนกพื้นที่ตามกฎหมาย

รายการ	2545		2546		2547		2548		2549	
	แห่ง	ตร.กม.	แห่ง	ตร.กม.	แห่ง	ตร.กม.	แห่ง	ตร.กม.	แห่ง	ตร.กม.
อุทยานแห่งชาติ										
วนอุทยาน	102	52,263.52	103	52,782.20	103	52,782.20	103	52,782.20	103	52,782.20
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	69	895.38	68	824.80	69	832.80	84	958.40	112	1,298.88
เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	56	35,911.15	55	38,748.99	55	35,748.99	55	35,748.81	55	35,748.81
สวนพฤกษศาสตร์	49	3,280.15	56	4,452.77	56	4,346.46	56	4,346.46	56	4,346.46
สวนรุกขชาติ	16	63.65	16	60.14	16	60.14	16	65.32	16	46.28
	54	36.08	55	36.61	55	36.61	55	40.52	55	41.89

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2550

จากการศึกษาข้อมูลความเปลี่ยนแปลงของสัตว์ขนาดใหญ่ที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบนิเวศ (Keystone species) ทั้งที่เป็นสัตว์กินพืชขนาดใหญ่ เช่น ช้าง กระต่าย สัตว์กินเนื้อ เช่น เสือ ซึ่งสามารถที่จะบ่งชี้ถึงปัญหาการล่าสัตว์ป่า ความปลอดภัยของสัตว์ป่า รวมทั้งประสิทธิภาพการจัดการ ซึ่งสัตว์ป่าขนาดใหญ่ในป่าเขตร้อนจะมีมวลชีวภาพที่ต่ำกว่าป่าทุ่งหญ้าชาวันนา ป่าเปิด และสัตว์ป่าขนาดใหญ่เหล่านี้มีบทบาทอย่างมากต่อระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งหากถูกล่าจนเหลือน้อยหรือสูญหายจะส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ในผืนป่านั้น จึงเป็นวิธีการอธิบายระดับของความสมบูรณ์ และปรากฏการณ์ป่าว่างเปล่าได้ระดับหนึ่ง ซึ่งพบว่ายังมีข้อมูลไม่เพียงพอต่อการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ป่าว่างเปล่าในประเทศไทยได้ แต่อย่างไรก็ตามได้รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิไว้เพื่อใช้ในการอ้างอิงและศึกษาวิจัยต่อไปดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงชนิดสัตว์ป่าที่สำคัญ (Keystone species) ต่อระบบนิเวศผืนป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่ใหญ่ที่สุด 5 อันดับแรกของไทย

พื้นที่คุ้มครอง(เนื้อที่) (เขตรักษาพันธุ์ฯ)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่นของสัตว์สำคัญในอดีตที่มีข้อมูล			อ้างอิง	ความหนาแน่นของสัตว์สำคัญในปีล่าสุดที่มีข้อมูล			อ้างอิง
		เสือโคร่ง (ตัว/ตร.กม.)	ช้างป่า (ตัว/ตร.กม.)	กระทิง (ตัว/ตร.กม.)		เสือโคร่ง (ตัว/ตร.กม.)	ช้างป่า (ตัว/ตร.กม.)	กระทิง (ตัว/ตร.กม.)	
1.ทุ่งใหญ่นเรศวร ตะวันตก	2,130								
2.ห้วยขาแข้ง	2,780		0.36 (2545)	2.26 (2545)	รองลาภ, 2545	0.029 (2549)			WCS,2549
			0.30 (2545)	0.17 (2540) 0.20 (2541) 0.22 (2542)	รองลาภ, 2545				
3.เขาสอยดาว	1,079		0.247 (2537) 0.623 (2544)		พงษ์ศักดิ์และคณะ		0.126 (2549)		ไสวและคณะ, 2549
4.ภูเขียวก	1,560	0.008(2540) 0.009 (2542)			ธนูและกิตติ, 2540 กิตติ และ มงคล, 2542				
5.คลองแสง	1,155			2.05 (2539)	โกมล,2539				

ตารางที่ 5 ชนิดสัตว์ป่าที่สำคัญ (Keystone species) ต่อระบบนิเวศผืนป่าในเขตอุทยานแห่งชาติที่ใหญ่ที่สุด 5 อันดับแรกของไทย

พื้นที่คุ้มครอง (เนื้อที่) (อุทยานแห่งชาติ)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่นของสัตว์สำคัญในอดีตที่มีข้อมูล			อ้างอิง	ความหนาแน่นของสัตว์สำคัญในปีล่าสุดที่มีข้อมูล			อ้างอิง
		เสือโคร่ง (ตัว/ตร.กม.)	ช้างป่า (ตัว/ตร.กม.)	กระทิง (ตัว/ตร.กม.)		เสือโคร่ง (ตัว/ตร.กม.)	ช้างป่า (ตัว/ตร.กม.)	กระทิง (ตัว/ตร.กม.)	
1. แก่งกระจาน	2,915	0.001			ดุสิต และ Antony, 2544				
2.เขาสก	7,39								
3.เขาใหญ่	2,166	0.014			สมโภชน์ ศรีโกสุมมาตร, 2539				
4.ทุ่งแสลงหลวง	1,262	0.004			แผนแม่บท อุทยาน แห่งชาติทุ่ง แสลงหลวง, 2532				
5.เขื่อนศรี นครินทร์	1,532								

ตารางที่ 6 แสดงประชากรของเสือโคร่งในป่านุรักษ์บางแห่งของประเทศไทย

ชื่อพื้นที่	ปี พ.ศ.	ขนาดพื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนเสือโคร่ง (ตัว)	แหล่งข้อมูล
เกาะช้าง จ.ตราด	2419	429	17	พระยาจันทบุรี เจ้าเมืองจันทบุรี
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร/ห้วยขาแข้ง	2517	6,427	200	น.พ.บุญส่ง เลขะกุล
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	2519	2,168	20-30	สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ สมโภชน์ ศรีโกสามาตร, 2539
อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง	2532	1,262	3-5	แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง, 2532
อุทยานแห่งชาติภูกระดึง	2533	349	2	อุทยานแห่งชาติภูกระดึง, 2533
ผืนป่าตะวันตก	2539	18,040	150-200	กรมป่าไม้ มูลนิธิสืบนาคะเสถียร ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ มหาวิทยาลัยมิชิแกน, 2537
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง	2540	878	ต่ำกว่า 10	คุณัญญา จันอาจ (ติดต่อส่วนตัว)
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฮาลาบาลา	2540	433	2-3	คุณศิริพร ทองอารีย์ (ติดต่อส่วนตัว)
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ายอดโดม	2540	225	6	สถานภาพของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมและนกในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ายอดโดม สาคร โคตรมงคล, 2540
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง	2540	1,155	ต่ำกว่า 10	คุณบุษบง กาญจนสาขา (ติดต่อส่วนตัว)

ที่มา <http://www.ubonzoo.com/WWFRobert/3.htm>

2.2 ปัจจัยคุกคามสัตว์ป่า

2.2.1 ความเชื่อ ค่านิยม

ตามหลักฐานการค้นพบร่องรอยก่อนประวัติศาสตร์ที่ถ้ำผี จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้พบเมล็ดข้าวกับไม้ผล แสดงว่าวัฒนธรรมข้าวและไม้ผลนี้ยังรากอยู่บนผืนแผ่นดินไทยอย่างน้อย 6,000 ปี ก่อนคริสตกาล (Gorman, 1970) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารากเหง้าวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมนั้นเป็นวัฒนธรรมเกษตรกรรม วิถีชีวิตคนไทยจึงผูกพันกับ น้ำ ข้าว ไม้ผล สมุนไพร ของป่าต่างๆ มีจารึกไว้บนหลักศิลาหลายร้อยปี (สมศักดิ์, 2540) มีวิถีที่เรียบง่ายดังบันทึกของนักเดินทางเมื่อสองถึงสามศตวรรษที่ผ่านมา เช่น Caron and Schouten (1671), Gervaise (1688) และ Mouhot (1864) กล่าวไว้ว่าคนไทยนั้นมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย รับประทานข้าวกับปลา พืชผัก และไข่บ้าง มักไม่นิยมทานเนื้อ ทั้งที่บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่า สัตว์ป่านานาชนิด การฆ่าสัตว์ใหญ่ถือว่าเป็นบาปเพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่มีศาสนาพุทธเป็นฐานความเชื่อและศีลธรรมเรื่องบาปบุญคุณโทษ สังคมไทยดั้งเดิมเป็นสังคมวัฒนธรรมห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิตแม้แต่เปลือกต้นไม้ก็ใช้เพียงเปลือกชิ้นเล็กๆ คำอธิบายเหล่านี้อธิบายถึงรากเหง้าจิตใจของคนไทยกับธรรมชาติในอดีตได้เป็นอย่างดี ซึ่งสมศักดิ์ (2540) กล่าวว่าวิถีชีวิตดังกล่าวนี้เริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อต้นศตวรรษนี้ หรือหลังพุทธศตวรรษที่ 24 เมื่อเกิดระบบการใช้ทรัพยากรในเชิงการค้าขายกับต่างชาตินี้เอง สังคมไทยถึงแม้มีการสร้างบ้านแปงเมือง มีการพัฒนาระบบการปกครอง เกิดระบบ เวียง วัง คลัง นา แต่สังคมไทยยังคงผูกพันกับน้ำ ข้าว ผัก และปลา เป็นสังคมเกษตรกรรมชำระไว้ซึ่งวัฒนธรรมข้าว วัฒนธรรมปลา ดังที่เราจะเห็นหลักฐานเครื่องมือ เครื่องมือเกี่ยวกับข้าว เครื่องมือดักจับปลาซึ่งส่วนใหญ่ทำจากไม้ไผ่ที่หลากหลายชนิดในแต่ละภูมิภาค นอกจากนี้สังคมไทยโบราณยังมีวัฒนธรรมแลกเปลี่ยน แบ่งปัน ทั้งของกินเครื่องใช้ที่มีแตกต่างกันแต่ละพื้นที่ เกิดเป็นสังคมแห่งความเอื้ออาทร ดังคำกล่าว “ข้าวบ้านเหนือ เลือบ้านใต้”

นอกจากนั้นยังพบกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ เช่น กะเหรี่ยงแห่งป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ซึ่งมีความเชื่อ และโลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์ป่าที่สำคัญ เช่น ห้ามฆ่า ห้ามทำร้ายช้าง แรด สมเสร็จ เพราะเชื่อว่าสัตว์เหล่านี้ใครฆ่าจะเป็นบาปอย่างใหญ่หลวง จะเกิดไม่ทันพระศรีอารียะ และจะไม่ฆ่า ทำร้ายสัตว์ป่าที่มีสัจจะต่อคู่ เช่น นกเงือก เพราะเชื่อว่าบาปมากเนื่องจากคู่ของสัตว์ที่ตายไปจะมีความโศกเศร้าเสียใจมาก สัตว์จำพวกสัตว์เดือฉอนกบ หรือบอกลางต่างๆ ก็จะไม่ทำร้าย ไม่ฆ่า เช่น เก้ง ชะนี นกแก้วแล้ว นกแซงแซว นกขุนแผนแดง (ปิ่นแก้ว, 2539)

นอกจากแหล่งโปรตีนส่วนใหญ่มาจากแหล่งน้ำแล้ว บางครั้งชาวบ้านที่เป็นพรานก็จะเข้าป่าหาสัตว์จะล่าสัตว์ขนาดเล็ก ขนาดกลางเพื่อบริโภค และแบ่งปันเพื่อนบ้าน บ้านใกล้เคียง เช่น กระรอก กระแต ไก่ป่า หมูป่า เก้ง ยังไม่มีการซื้อขายมากนัก และใช้เครื่องมือประเภทกับดักเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเราจะเห็นเครื่องมือดักสัตว์ป่าที่หลากหลายตามภูมิภาคต่างๆ เช่น แร้ว บ่วง มีใช้อารูบ้าง เช่น หน้าไม้

นอกจากนี้ชาวบ้านที่ใช้สัตว์เลี้ยงในการทำนา ทำสวน และการขนส่งคมนาคมก็จะมีจิตใจที่เมตตา ถือว่า ช้าง ม้า วัว ควาย นั้นเป็นสัตว์ที่มีคุณค่า มีพระคุณต่อตนเอง ต่อครอบครัว และชุมชน จะพบว่ามีพิธีต่างๆ ที่แสดงถึงความผูกพันกับสัตว์ เช่น การทำบุญขวัญวัว ขวัญควาย และยังพบว่าคนไทยยังมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อความเพลิดเพลินและมีความสัมพันธ์กับประเพณี การละเล่นในท้องถิ่น เช่น ปลูกัด ชนไก่ กัดจิ้งหรีด ชนกวาง เป็นต้น ซึ่งเป็นไปเพื่อสร้างความสัมพันธ์กันในระดับชุมชนท้องถิ่น

ในอดีตสัตว์ป่ายังมีคุณค่าและบทบาทต่อสังคมไทยในระดับประเทศ ดังเช่นการนำช้างมาเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายแทนประเทศไทย ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ประเทศไทยใช้ภาพช้างเผือกประดับอยู่บนธงชาติ ในสมัยรัชกาลที่ 2 มีภาพช้างเผือกปรากฏอยู่บนผ้าสีแดงภายในรูปจักรสีขาว ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 นำรูปจักรออกไปเหลือเพียงภาพช้างเผือก และเปลี่ยนมาเป็นธงชาติรูปช้างทรงเครื่องในสมัยรัชกาลที่ 6 ก่อนเปลี่ยนเป็นแถบสีแดงสลับขาว และเป็นธงไตรรงค์ในปัจจุบัน ซึ่งสาเหตุที่นำช้างมาเป็นสัญลักษณ์นั้นเนื่องจากในสมัยบรรพบุรุษของชาวไทยใช้ช้างในการออกรบต่อสู้กับข้าศึก ซึ่งมีความสำคัญต่อการเป็นชาติ กลายเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง ผูกพันกับระบบกษัตริย์ และนอกจากนี้ชาวบ้านที่เป็นไพร่ฟ้าพลเมืองยังเชื่อว่าเมื่อช้างเหยียบนา พญาเหยียบเมืองนั้นถือว่าเป็นเกียรติแก่ครอบครัว ตระกูลและผืนดินทำกินของตนเอง

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อประเทศไทยเริ่มติดต่อกับชาติตะวันตกมากขึ้น มีสนธิสัญญาระหว่างประเทศในการค้าขาย ทำให้ความต้องการสัตว์ป่าเป็นสินค้าจากภายนอกก็มากขึ้น สัตว์ป่าหลายชนิดเริ่มกลายเป็นสินค้าส่งออก เช่น ในสมัยอยุธยาไทยมีการติดต่อซื้อขายกับต่างประเทศ สัตว์ป่าที่เป็นสินค้าส่งออกในขณะนั้น เช่น หนังงาช้าง ปลาแห้ง นอแรด งาช้าง ช้าง เป็นต้น (กรมป่าไม้, 2550) และยังมีหลักฐานเรื่องการเก็บอากรรังนกนางแอ่นในสมัยกรุงธนบุรี และพบว่าในช่วงที่มีการล่าอาณานิคม ทรัพยากรธรรมชาติรวมทั้งสัตว์ป่าได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น และเมื่อมีสัมปทานตัดไม้สักทางภาคเหนือของไทยและขยายไปสู่ภาคอื่นๆ มากขึ้นก็ยังมีผลกระทบต่อทั้งประชากรสัตว์ป่า และถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ามากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เริ่มมีค่านิยมเลียนแบบชาติตะวันตกขึ้นในสังคมไทยโดยเฉพาะชนชั้นผู้มีบารมี ชนชั้นพ่อค้าในการสะสมสัตว์ป่า ซากสัตว์ป่าไม่ว่าจะเป็นงาช้าง หนังเสือ เขาและเขี้ยว สัตว์ป่าต่างๆ เพื่อประดับบารมีตามค่านิยมชาติตะวันตก และยังเกิดค่านิยมล่าสัตว์เป็นเกมสันทนาการเพื่อการนันทนาการมากขึ้น โดยเฉพาะช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการล่าสัตว์ป่าโดยใช้อาวุธที่ทันสมัยใช้อาวุธที่หลงเหลือจากสงครามมาใช้ล่าสัตว์ป่า ประกอบกับการสัมปทานป่าไม้ ทำให้ทรัพยากรสัตว์ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว ค่านิยมในการสะสมซากสัตว์ต่างๆ ขยายตัวอย่างกว้างขวางและยังคงสืบทอดต่อเนื่องในหมู่ผู้มีอิทธิพล นายทุน หรือนักการเมืองเพื่อเสริมบารมีให้กับตัวเอง เกิดความต้องการและมีราคาสูง ก่อเกิดกระบวนการค้าสัตว์ป่า ซากสัตว์ป่าซึ่งเป็นธุรกิจมืดในสังคมไทย สังคมอาเซียน โดยเฉพาะประเทศไทยเคยถูกตราหน้าว่าเป็นศูนย์กลางการค้าสัตว์ป่าที่ใหญ่แห่งหนึ่งของโลก ซึ่งมีตลาดจตุจักรเป็นตลาดใหญ่ใจกลางกรุงเทพมหานคร จนรัฐบาลต้อง ปรับปรุงพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ในปี พ.ศ.2535 เนื่องจากถูกกดดันจากสมาชิก CITES ที่ไม่ให้ค้าขายกับประเทศไทย

ทำให้การค้าสัตว์ป่าถูกกดดันเข้าสู่ระบบการค้าแบบตลาดมืดเช่นเดียวกับยาเสพติดและของผิดกฎหมายอื่นๆ ซึ่งกลักรับสินค้านี้มีราคาแพงมากขึ้น และเป็นที่มาของปัจจัยแรงจูงใจให้มีกระบวนการค้าสัตว์ป่าเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันในสังคมไทย เพราะมีคำตอบแทนที่ค้ำกับการเสี่ยงเหมือนของผิดกฎหมายทั่วไป

ปัจจุบันถึงแม้ว่าคนไทยจะบริโภคสัตว์ป่าน้อยลง เนื่องจากมีกฎหมายบังคับ มีทางเลือกในการบริโภคแหล่งอาหารโปรตีนจากการเพาะเลี้ยงในประเทศมากขึ้น ทั้งฟาร์มหมู ไก่ ปลา วัว ฯลฯ ซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจกลุ่มทุนธุรกิจอาหารสัตว์ แต่พบว่าจะมีค่านิยมใหม่ๆ เกี่ยวกับสัตว์ป่าเพิ่มขึ้น เช่น การเลี้ยงสัตว์เป็นเพื่อนแก้เหงาหรือเลี้ยงเป็นแฟชั่นมากขึ้น (รวมทั้งสัตว์เลี้ยงอิเล็กทรอนิกส์จากญี่ปุ่น) โดยเฉพาะสังคมเมืองทั้งการเลี้ยงปลาสวยงาม นกสวยงาม สัตว์เลี้ยงคลานแปลกๆ หนูน่ารักต่างๆ ซึ่งยังคงจับมาจากป่าของไทย และนำเข้าจากต่างประเทศอย่างน้อย 10 ประเทศ โดยมูลนิธิเพื่อนสัตว์ป่า (2550) รายงานพบว่าการทอดทิ้ง ทรมานสัตว์ป่าที่นำไปเลี้ยงมากขึ้นโดยเฉพาะสัตว์จำพวกลิง ชะนี โดยมักจะมีเหตุผลอ้างว่าดูแลไม่ไหว สัตว์มีความน่ารักน้อยลงกว่าตอนเป็นลูกสัตว์ และมักจะนำไปปล่อยตามวัด หรือสถานที่รับอุปการะ ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องมาจากโครงสร้าง ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเปลี่ยนไป คนทำงานหนักมากขึ้น เครียด อยากผ่อนคลาย อยากมีเพื่อน นอกจากนี้ยังมีค่านิยมในหมู่วัยรุ่นที่ชอบเลี้ยงสัตว์แปลก เช่น สัตว์เลี้ยงคลาน งู ต่างๆ ซึ่งนำมาสู่การพัฒนากระบวนการซื้อขายกันทางอินเทอร์เน็ตมากยิ่งขึ้น เกิดสังคมไซเบอร์ที่เลี้ยงสัตว์เหมือนกัน และปัจจุบันตลาดนัดจตุจักร ซึ่งมีการขยายพื้นที่ตลาดก็ยังคงเป็นแหล่งซื้อขายสัตว์เหล่านี้อยู่ในปัจจุบัน

ถึงแม้ว่าค่านิยมคนทั่วไปที่พึงพิงเนื้อสัตว์ป่าเพื่อการดำรงชีพโดยตรงนั้นลดลง แต่กลับพบว่าสังคมไทยมีกิจกรรมนันทนาการเกี่ยวกับสัตว์ป่าที่เติบโตเป็นเงาตามตัวธุรกิจท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น สวนสัตว์ สถานที่แสดงสัตว์ อควาเรียม ซาฟารี สวนสัตว์เอกชน สวนนก สวนงู สวนลิง ปางช้าง สวนจระเข้ สวนผีเสื้อ ฯลฯ กระจายมากมายทั้งในหัวเมืองท่องเที่ยวเช่น เชียงใหม่ ภูเก็ต ชลบุรี จันทบุรี และแหล่งสรรพสินค้าขนาดใหญ่ในกรุงเทพฯ ร้านอาหารกลางเมือง ส่งผลให้ธุรกิจด้านสัตว์ป่าเติบโตอย่างมากในสังคมไทย ซึ่งยังคงมีคำถามในสังคมไทยว่า สัตว์ป่าต่างๆ จำนวนมากนั้นมาจากไหน นอกจากนี้ปรากฏการณ์ดังกล่าวยังส่งผลให้เกิดกลุ่มผู้ค้าสัตว์ป่าเติบโตกับเป็นช่องทางทำธุรกิจมากขึ้นเนื่องจากมีกำไรอย่างงามเมื่อมีการเชื่อมโยงกับประเทศอื่นๆ กล่าวกันว่าเป็นธุรกิจมืดที่มีผลกำไรเป็นที่สองรองจากการค้ายาเสพติด และในปัจจุบันประเทศไทยยังมีบทบาทในฐานะเป็นผู้ส่งผ่าน (re-export) สัตว์ป่าที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น ดังเช่นกรณีตัวลิง เสือ และลิงอุรังอุตังที่เป็นข่าว และประเด็นที่น่ากังวลคือ คนในสังคมไทยเข้าใจว่าการนำสัตว์ป่าต่างๆ เหล่านั้นมาแสดง การให้สัตว์อยู่ในสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสวนสัตว์ อควาเรียมกลางกรุง ในที่ซาฟารีในเมืองท่องเที่ยว คือ การอนุรักษ์สัตว์ป่า (Wildlife conservation) นั้นแสดงว่าสังคมไทยมีทิศทางเรื่องการศึกษาเรียนรู้การอนุรักษ์ (Conservation education) ผิดเพี้ยนไป ซึ่งพบว่าท่ามกลางธุรกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็ว สัตว์ป่าหลายแห่งมีสวัสดิภาพ (Wildlife welfare) ที่แย่ลงโดยเฉพาะการเลี้ยงรายย่อย และ

นอกจากนี้องค์กรพิทักษ์สัตว์ป่าโลกยังระบุว่าสวนสัตว์ในประเทศไทยหลายแห่งถูกจัดเป็นสวนสัตว์ที่ไร้มาตรฐานตามหลักสากล

2.2.2 การค้าสัตว์ป่า กิจการสวนสัตว์ อควาเรียม และการครอบครองรายย่อย

สถานการณ์ภาพรวมการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย

การค้าสัตว์ป่านั้นเป็นปัญหาสำคัญทั้งในระดับโลกจนถึงระดับท้องถิ่น โดย WWF สำนักงานสหรัฐอเมริกา รายงานว่าการค้าสัตว์ป่าและพืชป่านั้นนอกจากประเทศด้อยพัฒนา และตลาดหลักเป็นประเทศอุตสาหกรรมและมีความมั่นคงทางการเงิน เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และกลุ่มประเทศยุโรป ที่เป็นประเทศต้นๆ โดยมีมูลค่ารวมกว่า 5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (เดลินิวส์, 2547) สำหรับการค้าสัตว์ป่านั้นแบ่งได้สองอย่างคือ ซากสัตว์และสัตว์มีชีวิต การค้าสัตว์ป่าในประเทศไทยนั้นมีความเชื่อมโยงกับการค้าสัตว์ป่าในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

วัตถุประสงค์หลักของการค้าสัตว์ป่ามี 5 ประการคือ

1. เพื่อการบริโภค
2. ใช้เป็นเครื่องประดับ
3. นำมาเป็นสัตว์เลี้ยง
4. ใช้เป็นส่วนประกอบในยาแผนโบราณ และ
5. เพื่อกิจการสวนสัตว์หรือการจัดแสดงสัตว์ของภาครัฐและเอกชน

(TRAFFIC's website, November, 2007)

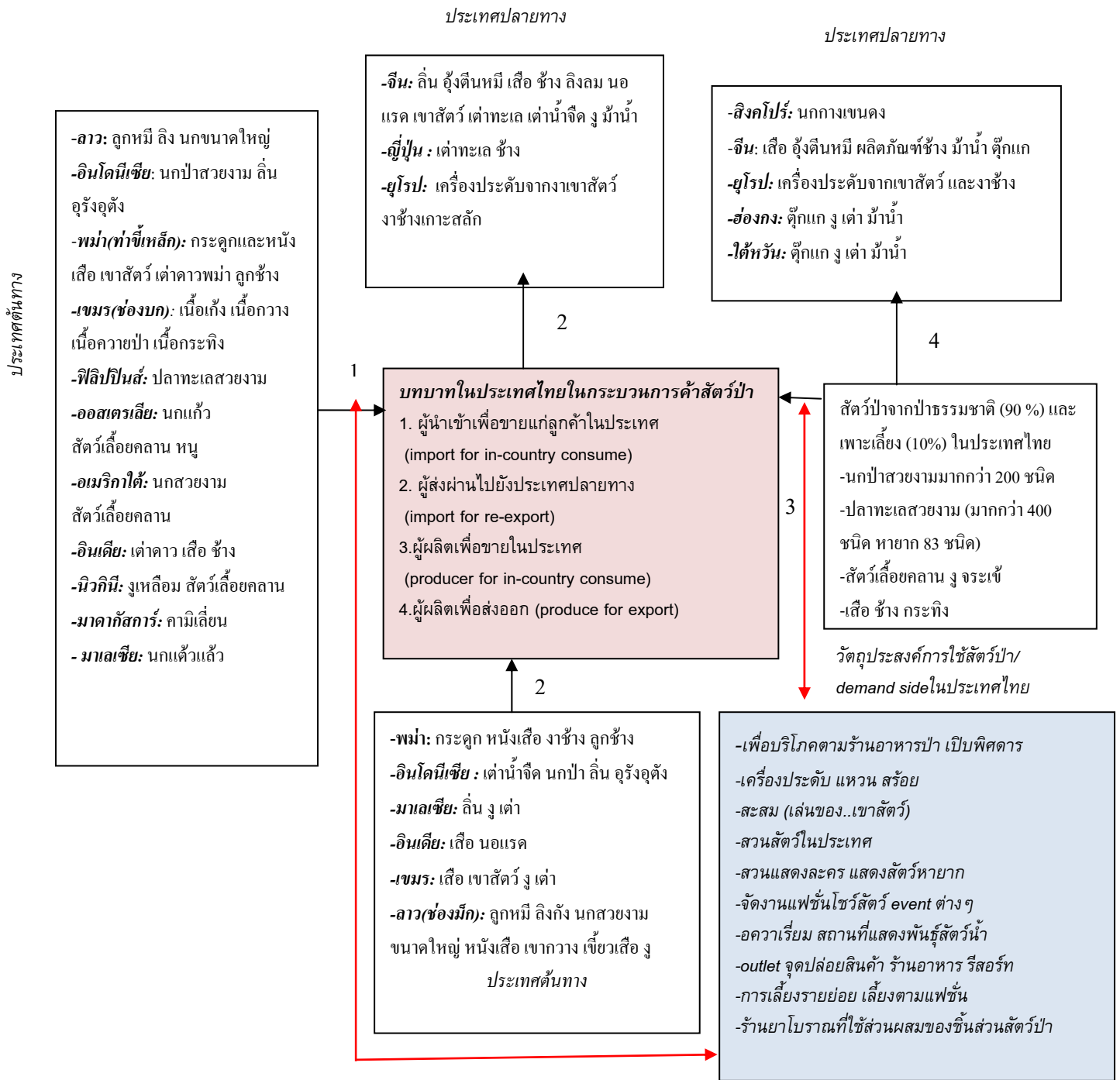
รูปที่ 1 เส้นทางค้าสัตว์ป่าที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ที่มา: สารคดี ฉบับที่ 236 ตุลาคม 2547

การค้าสัตว์ป่าในประเทศไทยจะมีการเชื่อมโยงกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดร.เอลิซาเบธ เบเนตต์ ผู้อำนวยการสำนักวิจัยเรื่องการล่าสัตว์ป่าและการค้าสัตว์ป่า กล่าวว่าจากการศึกษาพบว่า 10 ปี พบว่าปัญหาการล่าสัตว์ป่าและการค้าสัตว์ป่าในภูมิภาคนี้รุนแรงกว่าที่คิดมาก ซึ่ง

เกิดจากหลายสาเหตุทั้งการเพิ่มของประชากร ค่านิยมต่อการเลี้ยงและบริโภคสัตว์ป่า (เพชร, 2547) ซึ่งสอดคล้องกับผลของการศึกษาของ เกร็ก แคริกแพทริก ผู้อำนวยการ TRAFFIC East Asia ที่ระบุว่าความต้องการบริโภคและใช้ประโยชน์สัตว์ป่าเพิ่มขึ้นมากตามการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศจีนซึ่งมีประชากรมาก ซึ่งมีผลต่อ demand side ของภูมิภาคนี้อย่างมาก เนื่องจากคนจีนยังมีความเชื่อและค่านิยมการบริโภคสัตว์ป่าและใช้ชิ้นส่วนจากสัตว์ป่ามาทำยาแผนโบราณ และในปี พ.ศ. 2547 มูลนิธิเพื่อนป่า (ไวล์เอ็ด) รายงานผ่านหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ (2547) ระบุว่าประเทศไทยมีขบวนการค้าสัตว์ป่าที่ใหญ่มากมีทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมืองระดับชาติ เจ้าของโรงแรมขนาดใหญ่ในกรุงเทพฯ โดยกระบวนการทั้งหมดเป็นเครือข่ายระหว่างประเทศเวียดนาม ลาว มาเลเซีย โดยมีประเทศไทยเป็นทางผ่านและใช้ไทยเป็นฐานในการตั้งเครือข่ายค้าสัตว์ป่า โดยมีจุดหมายปลายทางที่ประเทศจีน ซึ่งจะมีใบสั่งสินค้าทั้ง เสือ ภู หมี อูรังอุตัง ขบวนการค้าสัตว์ป่านี้เรียกกันว่า “ขบวนการงาช้างดำ” โดยมีจุดพักสัตว์กระจายตามเส้นทางลำเลียงในประเทศไทย มีค่าใช้จ่ายในการขนส่งแต่ละครั้งประมาณ 800,000 บาท แต่มีมูลค่าสินค้ามากถึง 40-300 ล้านบาท ต่อครั้ง ดร. เอลิซาเบท เบนเน็ต กล่าวว่าปัญหาที่รุนแรงดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพของป่าเขตร้อนอย่างมาก เพราะวามวลชีวภาพของสัตว์ป่าขนาดใหญ่ ทั้ง ช้าง กระต่าย วัวแดง เสือโคร่ง ลิง นกเห็บอก ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการล่าและการค้ามีมวลชีวภาพต่ำมากเมื่อเทียบกับป่าทุ่งหญ้า savanna ป่าเปิด ซึ่งจะมีผลกระทบทำให้ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพในป่าเขตร้อนมีความเสื่อมโทรม เพราะสัตว์ป่าเหล่านั้นมีบทบาทในระบบนิเวศ เช่น การกระจายพันธุ์พืช การสร้างสมดุลในระบบการห่วงโซ่อาหาร ซึ่งหากสูญเสียสัตว์ป่าดังกล่าวจะทำให้เกิดผลกระทบเป็นลูกโซ่ นอกจากนี้ผลกระทบดังกล่าวยังทำให้เกิดปรากฏการณ์ “ป่าที่ว่างเปล่า” หรือ Empty Forest ในหลายๆ ผืนป่า ถึงแม้จะมีงานอนุรักษ์สัตว์ป่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา 20 ปีในภูมิภาคนี้

สำหรับประเทศไทยนั้นมีความสัมพันธ์กับในระบบการค้าสัตว์ป่าในระดับภูมิภาคคือ เป็นทั้งผู้ผลิตหรือผู้ส่งออกสัตว์ป่า ผู้ส่งผ่าน (re-export) สัตว์ไปสู่ประเทศปลายทาง รวมทั้งยังเป็นผู้บริโภคหรือนำเข้าสัตว์ป่าจากประเทศอื่นๆ ในขณะเดียวกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการและค่านิยมของผู้บริโภคปลายทางที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศแต่ตลาดใหญ่ที่สุดคือประเทศจีน

รูปที่ 2 ภาพรวมความสัมพันธ์การลักลอบค้าสัตว์ป่าของประเทศไทย (ไม่รวมการแลกเปลี่ยนระหว่างสวนสัตว์)

ระบบซื้อขาย: ตลาดเปิดเผย (จตุจักร) เว็บไซต์ ไบสัง (หลังร้าน) ตลาดแอบ

แหล่งข้อมูล: สารคดี ข่าวหนังสือพิมพ์และ TRAFFIC

เทคนิคต่างๆในการลักลอบขนส่งสัตว์ป่าเพื่อการค้าได้แก่ (สารคดี ฉบับที่ 236 ตุลาคม 2547)

1. หลบซ่อน
2. แจ้งข้อมูลเท็จ บิดเบือนชนิด จำนวน และมูลค่าของสินค้า
3. ปลอมใบอนุญาต
4. อ้างว่าเป็นชนิดที่เกิดจากการเพาะเลี้ยง
5. การสวมรอยสัตว์และการส่งออกซ้ำ
6. การลักลอบส่งทางไปรษณีย์
7. การปลอมสินค้า

ปัจจุบันและในอนาคตพบว่าประเทศไทยจะมีบทบาทเป็นผู้ส่งผ่านมากขึ้นโดยการนำสัตว์ป่าจากสัตว์จากแนวชายแดนประเทศเพื่อนบ้านที่มีเนื้อที่ป่า และปริมาณสัตว์ป่าที่ยังมีมาก ซึ่งไบรอัน สจ๊วต กล่าวในหนังสือสารคดี (2547) ว่าตามแนวชายแดนประเทศไทยมีจุดผ่านแดน 36 แห่ง จุดผ่อนปรนข้ามแดน 64 แห่ง และจุดข้ามแดนที่ไม่มีการควบคุม 917 แห่ง ตลาดซื้อขายสัตว์ป่าที่สำคัญตามแนวชายแดนเช่น ชองเม็ก ชองบก ก็ยังคงพบการค้าขายสัตว์ป่า สะท้อนถึงปัญหาขบวนการค้าสัตว์ป่าข้ามชาติขนาดใหญ่และอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งสัตว์ป่าบางชนิดก็นำเข้าไปขายในตลาดภายในประเทศ เช่น สวนจตุจักร โดยเฉพาะสัตว์จำพวก นกป่าสวยงาม สัตว์เลี้ยงคลาน ซึ่งเป็นเวลากว่า 20 ปีที่สวนจตุจักร ถูกตราหน้าจากวงการอนุรักษ์ทั่วโลกว่าเป็นแหล่งค้าสัตว์ป่าขนาดใหญ่ใจกลางกรุงเทพฯ มีการค้าขายกันอย่างคึกคักเปิดเผยซึ่งต่อมาประเทศไทยจึงแก้ไขและออกพ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ปี พ.ศ. 2535 จากแรงกดดันของคณะกรรมการแห่งอนุสัญญาไซเตส ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกในปี พ.ศ. 2522 มีมติขอให้ประเทศสมาชิกงดทำการค้ากับประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตามยังพบว่าปัญหาดังกล่าวไม่ได้ลดลงมากนัก ดังกรณีตัวอย่างในปี พ.ศ.2543 สมาคมอนุรักษ์และธรรมชาติแห่งประเทศไทย ได้สำรวจการค้าในในตลาดนัดจตุจักรช่วงเดือนธันวาคม 2543-พฤษภาคม 2544 พบว่ายังมีนกถูกนำมาขายทั้งหมด 121 ชนิด รวม 36,495 ตัว เป็นนกไทยกว่า 53 ชนิด ซึ่ง 47 ชนิดเป็นสัตว์คุ้มครองซึ่งยังมีการขายอยู่ในปัจจุบันดังที่รับรู้ตามข่าวที่มีการจับกุม โดยพบว่าสัตว์ป่ายอดนิยม 10 อันดับที่ผ่านมาในการซื้อขายในตลาดไทยได้แก่ ตัวนัม หรือ ลิ่น เสือ โดยเฉพาะเสือโคร่ง หมี นางอาย ลิงอุรังอุตัง นกกรงหัวจุก นกเงือก ไก่ฟ้า ปลาการ์ตูน และเต่าที่ใช้ปล่อยตามวัดต่างๆ (ไทยรัฐ, 2546) โดยพบว่าในช่วงปี พ.ศ.2546-2547 WWF รายงานการศึกษาพบว่าพื้นที่ที่มีการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย 5 อันดับโดยอันดับหนึ่งคือ พื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล โดยมีสัดส่วนกว่าร้อยละ 80 ของการซื้อขาย รองลงมาคือ ชลบุรี เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานี และตากตามลำดับ โดยงานข้างนี้เป็นประเภทสินค้าที่มีการซื้อขายมากเป็นอันดับหนึ่งกว่า 112 ล้านบาท และพบว่าโรงแรมกว่า 42 แห่งใจกลางเมือง มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการค้างานช้างและผลิตภัณฑ์งานช้าง

ตารางที่ 7 ประมวลลำดับเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับคดีจับกุมการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย

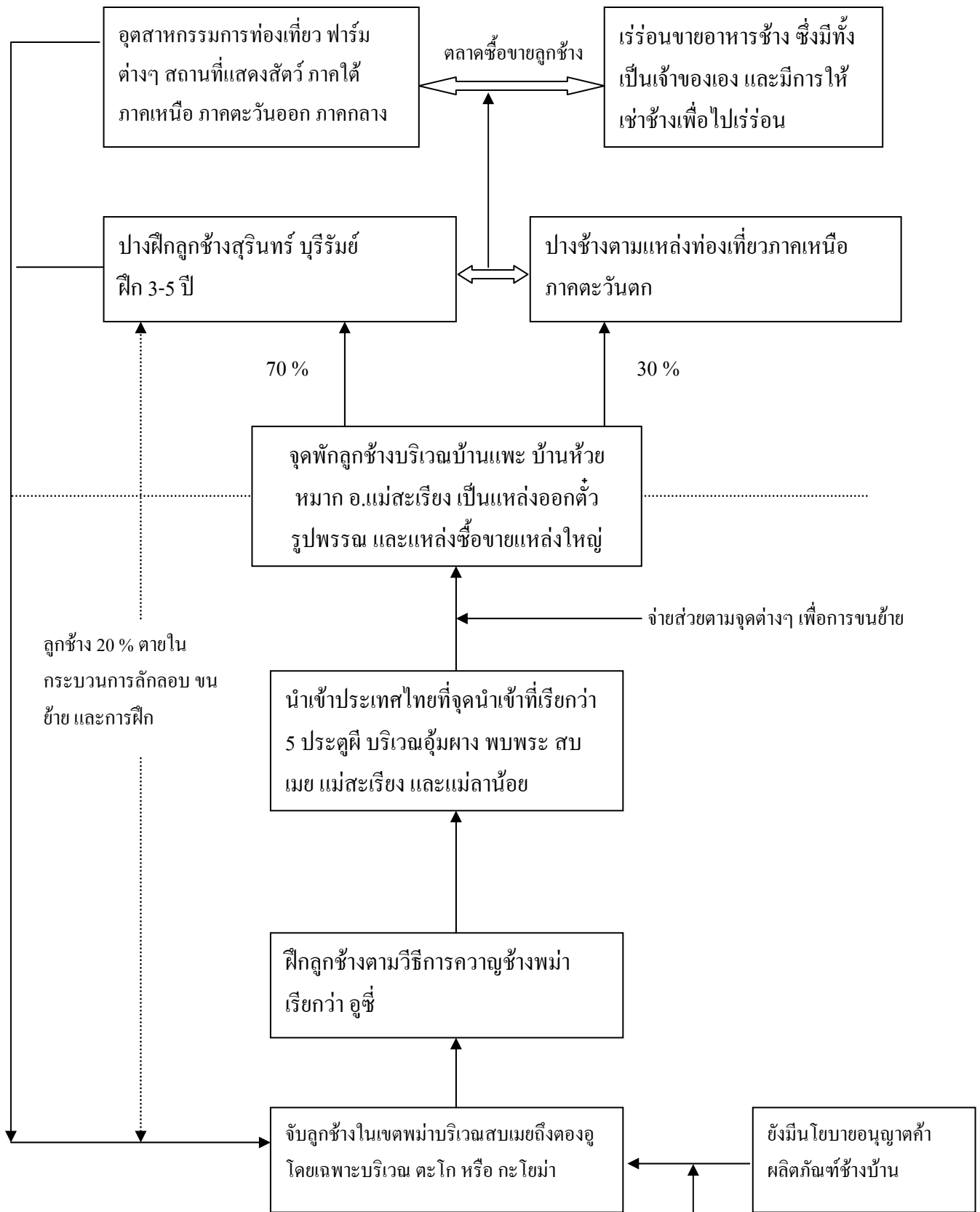
ช่วงปีพ.ศ.	เหตุการณ์-แหล่งอ้างอิง
2543-44	พบว่าการค้าภายในประเทศลดลงแต่การค้าตามชายแดนมากขึ้น โดยพบว่ามีการฆ่าและงาแกละสลักขาย 61,278 ชิ้น เครื่องหนังจระเข้ 4,237 ชิ้น ผลิตภัณฑ์งู 3,636 ชิ้น ผีเสื้อ 235 ชิ้น ตลาดใหญ่คือ กรุงเทพฯ ชลบุรี (WWF,2547)
2545-46	จับกุม 142 คดี ยึดสัตว์มีชีวิต 37,088 ตัว แบ่งออกเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 30,350 ตัว นก 3,842 ตัว สัตว์เลื้อยคลานด้วยนม 1,894 ตัว ซาก 2,304 ตัว (199 กก.)
2546-47	WWF ศึกษาจังหวัดที่มีการค้าสัตว์ป่า 5 อันดับแรก คือ กรุงเทพฯและปริมณฑล (ร้อยละ 80) รองลงมาคือ ชลบุรี เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานี และตาก (WWF,2547)
2549-50	จับการลักลอบขายปลาสงวาม 30 ครั้ง เป็นปลาทั่วไป 400 ชนิด หายาก 83 ชนิด ปลาหายากที่สุดคือ ปลาการ์ตูนส้มขาว นอกจากนี้เต่าทะเลยังเป็นสัตว์น้ำที่มีการล่าขายไปยังจีน ไต้หวัน ฮองกง
2549- 50	พบว่ามีคดีกระทำผิดเกี่ยวกับสัตว์ป่า รวมทั้งสิ้น 296 คดี ได้ของกลางทั้งสัตว์ที่มีชีวิต 8,577 ตัว ซากของสัตว์ 1,027 ชิ้น และ 473.9 กิโลกรัม (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2550)

จากการประมวลข้อมูลการจับกุมการค้าสัตว์ป่าจากรายงานของหนังสือพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ. 2546-2550 พบว่ามีสัตว์ป่าที่ถูกนำมาค้าขายที่สำคัญ เช่น เสือโคร่ง กระต่าย เสือดาว ค่างแว่น ลิ้ง อูรังอุตัง หมีควาย หมีหมา โดยมีปริมาณการซื้อขาย 5 อันดับ คือ นกป่า เต่า นม นางอาย และเสือโคร่ง ตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบว่ามีรายงานการลักลอบค้าผลิตภัณฑ์ช้าง และลูกช้างในประเทศพม่าเข้ามาสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดย Chris R.Shepherd (2002) ของหน่วยงาน TRAFFIC เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดทำรายงานสถานการณ์การค้าช้าง และผลิตภัณฑ์ช้างในเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2545 โดยมีสาระสำคัญในรายงานกล่าวว่าประเทศพม่านั้นเป็นแหล่งช้างเอเชียที่ใหญ่เป็นอันดับสองรองจากอินเดีย และพม่ายังมีกฎหมายอนุญาตให้ค้าผลิตภัณฑ์ช้างบ้านได้ ถึงแม้ว่าพม่าจะเข้าเป็นสมาชิกภาคีสัญญา CITES ในปี พ.ศ. 2540 แล้วก็ตาม ซึ่งกฎหมายดังกล่าวทำให้เกิดช่องโหว่ในการฟอกช้าง และผลิตภัณฑ์จากช้าง และกระตุ้นให้เกิดกระบวนการค้าช้างป่า ประกอบกับประเทศพม่าได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวและนักลงทุนต่างประเทศมากขึ้น ก็เป็นการขยายโอกาสให้กับผู้ที่ซื้อผลิตภัณฑ์จากช้างด้วย เป็นที่รู้กันว่าผลิตภัณฑ์จากช้างมีเส้นทางส่งออกจากประเทศพม่าไปสู่ประเทศไทย นอกจากนั้นผู้ซื้อจากประเทศญี่ปุ่น ไต้หวัน จีน อิตาลีและเยอรมัน ก็เป็นผู้ซื้อช้างรายใหญ่ที่สุดที่เข้ามาเยือนประเทศพม่าด้วย

นอกจากนี้ ยังพบการลักลอบจับลูกช้างเพื่อส่งออกนอกประเทศ รวมถึงการลักลอบจับช้างตัวเต็มวัยเพื่อนำไปใช้งานหรือส่งออกนอกประเทศในบางครั้งด้วย มีการจับช้างที่ยังมีชีวิตเพื่อส่งออกนอกประเทศ บ่อยครั้งไปที่ประเทศไทย จนกระทั่งประเทศไทยประกาศยกเลิกการสัมปทานทำไม้เมื่อปีค.ศ. 1990 มีการลักลอบนำช้างจำนวนมากจากประเทศพม่าไปขายให้กับบริษัททำไม้ของไทย ขณะที่ยังมีการทำไม้เถื่อนอยู่ในประเทศไทย แต่ก็น่าสงสัยว่า จะยังคงมีช้างจำนวนน้อยมากที่มาจากประเทศพม่าด้วยเหตุผลดังกล่าว เพราะยังมีช้างเลี้ยงไทยตกงานจากการปิดป่ายกเลิกการทำไม้อีกเป็นจำนวนมาก แต่กลับพบว่ามีความต้องการลูกช้างเล็กๆ แทนช้างตัวเต็มวัยมากขึ้นในประเทศไทย ซึ่งพิจารณาได้ว่าในประเทศพม่านั้น การมีลูกช้างถือเป็นภาระทางการเงินเนื่องจากมันยังทำงานให้ไม่ได้อีกหลายปี บริษัททำไม้ในพม่าต้องการช้างตัวโตวัยทำงานซึ่งทำกำไรให้ได้มากกว่า แต่ลูกช้างเป็นสิ่งที่ต้องการอย่างมากในประเทศไทยเพื่อเป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือมาแสดงโชว์ จึงทำให้ลูกสัตว์เล็กๆ มีราคาสูงกว่าเงินที่ต้องจ่ายซื้อตัวเต็มวัยมาก มีผู้รู้เกี่ยวกับการค้านี้ให้ข้อมูลว่า ในแต่ละปี มีลูกช้างประมาณ 50 ตัวเดินทางจากประเทศพม่ามาประเทศไทย (Lair, 1997) มีอยู่ 3 ครั้งที่ Lair พบว่ามีการซื้อขายลูกช้างอายุประมาณ 2 ปีที่ชายแดนประเทศพม่าเข้ามาในประเทศไทย ราคาประมาณ 125,000 – 150,000 บาท หรือ 5-6,000 เหรียญสหรัฐ (อัตราแลกเปลี่ยนปีค.ศ. 1997) นำเอามาฝึกให้พอแสดงโชว์ง่ายๆ ได้สัก 2-3 เดือน แล้วขายไปในราคา 200,000 บาท (8,000 เหรียญสหรัฐ) ผู้เขียนรายงานนี้ยังพบว่า มีลูกช้าง 3 ตัว ถูกนำมาแสดงโชว์อยู่ที่ฟาร์มจระเข้พัทยาในประเทศไทย พนักงานฟาร์มจระเข้พัทยาเล่าว่า ลูกช้างทั้ง 3 ตัวนี้ซื้อมาจากประเทศพม่า และเท่าที่รู้ลูกช้างเหล่านี้ถูกนำมาจากป่า ลูกช้างถูกนำมาฝึกให้แสดงการละเล่นง่ายๆ เช่น ยืนโดยใช้หัว เพื่อให้ความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว เมื่อลูกช้างเหล่านี้แก่เกินไปหรือโตเกินกว่าจะดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้แล้ว มันก็จะถูกขายไปและจะมีการซื้อลูกช้างใหม่เข้ามาแทน

ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีข้อมูลและเกี่ยวข้องกับกระบวนการค้าลูกช้างของคณะวิจัยพบว่าการจับลูกช้างในประเทศพม่าในเขตกะเหรี่ยงบริเวณสบเมยถึงตองอู โดยเฉพาะบริเวณตะโก หรือ กะโยมา ซึ่งในประเทศพม่ายังมีการอนุญาตการค้าผลิตภัณฑ์ช้างบ้าน ซึ่งเป็นช่องโหว่ในการกระทำความผิดในการฟอก หลังจากที่จับลูกช้างมาได้จะมีการฝึกลูกช้างตามวิธีของความชำนาญพม่าที่เรียกว่า “อุซึ” จากนั้นจะมีการนำเข้าลูกช้างข้ามมายังฝั่งไทยซึ่งมีจุดนำเข้าเรียกว่า 5 ประตูปริเวณอุ้มผาง บ้านห้วยแห้ง พบพระ สบเมย แม่สะเรียง และแม่ลาน้อย ซึ่งมีการขนส่งโดยทางเรือและการเดินข้ามแม่น้ำ จากนั้นจะมีการนำลูกช้างไปยังจุดพักช้างแหล่งใหญ่ที่บ้านแพะ บ้านห้วยหมาก อ.แม่สะเรียง โดยบริเวณดังกล่าวยังเป็นแหล่งซื้อขายแหล่งใหญ่เมื่อมีการออกตัวรูปพรรณให้เป็นช้างบ้าน ตาม พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ ซึ่งสามารถเคลื่อนย้ายไปยังปางช้างจุดต่างๆ ที่ต้องการได้ โดยพบว่ากว่าร้อยละ 70 ลูกช้างจะถูกนำไปฝึกต่อที่ จ.สุรินทร์ บุรีรัมย์ อีกร้อยละ 30 จะกระจายไปตามปางช้างทางภาคเหนือ โดยลูกช้างจะถูกฝึก 3-4 ปี ก็จะถูกขายเพื่อนำไปใช้ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการให้เช่าเพื่อเป็นช้างเร่รอนตามเมืองใหญ่ๆ หัวเมืองที่มีการกิจการท่องเที่ยว โดยพบว่าลูกช้างที่ผ่านกระบวนการค้าช้างนี้จะตายกว่าร้อยละ 20 และทุกตัวกำพร้าแม่ และถูกพรากจากครอบครัว

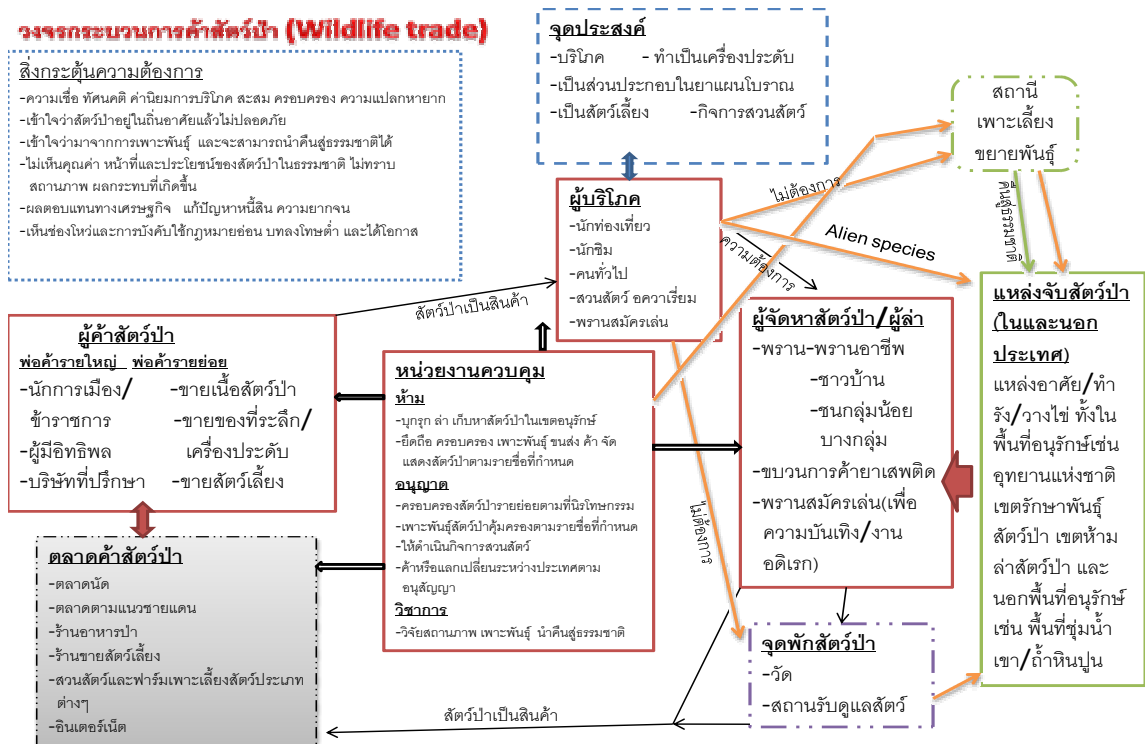
รูปที่ 3 แสดงกระบวนการค้าลูกช้างจากประเทศพม่าสู่ประเทศไทย

ช่องโหว่ของกฎหมาย

สาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย

- ค่านิยมและความต้องการการผู้บริโภคทั้งในประเทศ และประเทศปลายทางที่เชื่อมโยง เนื่องจากยังมีความเชื่อเรื่องสัตว์ป่า ผลิตภัณฑ์สัตว์ป่านั้นมีสรรพคุณเป็นยา และเสริมสมรรถภาพทางเพศ การเปิบพิสดาร รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นเพื่อน และเสริมบารมีทำให้ยังมีความต้องการสัตว์ป่า จึงเป็นปัจจัยสาเหตุที่ทำให้มีการค้าขายสัตว์ป่าในประเทศไทย (รายงานชนิดสัตว์ป่าและซากจากสัตว์ป่า 7 ชนิดที่นำมาประกอบในสูตรยาแผนโบราณของจีนได้แก่ อังตืนหมี อวัยวะเพศเสือ อวัยวะเพศนก ม้าน้ำ กับไก่หรือตุ๊กแกจีน กวาง ตะพาบได้หัวน – ภาคผนวกหน้า 104)

- แร่จูงจากผลตอบแทนในการค้าสัตว์ป่า พบว่ามูลค่าของสัตว์ป่าจะมีราคาสูงมากเมื่อถึงปลายทาง อย่างเช่น ลิงอูร์งอูตังที่โดนจับมาจากบอเนียว หรือ สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งประมาณ 2 หมื่นบาท เมื่อมาถึงสมุทรสงคราม สมุทรสาครจะมีราคาจะเพิ่มขึ้นถึง 2 แสนบาท แต่เมื่อลิงอูร์งอูตังถึงปลายทางที่ประเทศญี่ปุ่น ไต้หวัน จีน สหรัฐอเมริกา ที่สามารถฝึกให้แสดงโชว์ได้จะมีราคากว่า 2 ล้านบาท กล่าวคือ มีมูลค่าเพิ่มกว่า 100 เท่าแน่นอน (มูลนิธิเพื่อนสัตว์ป่า, 2550) ซึ่งถือว่าเป็นกำไรที่ดีเมื่อมีการขนส่งในจำนวนมากเป็นร้อยตัว ซึ่งพ่อค้าสัตว์ป่าในประเทศไทยเป็นทั้งผู้ส่งออก และผู้ส่งผ่าน

รูปที่ 4 แสดงวงจรกระบวนการค้าสัตว์ป่า

ผลกระทบที่เกิดจากการค้าสัตว์ป่า

-ระบบนิเวศป่าธรรมชาติ หากมีการค้าสัตว์ป่ามาก มีการนำสัตว์มาจากป่า ก็เท่ากับว่ามีการเคลื่อนย้ายมวลชีวภาพของสัตว์ป่าออกจากระบบนิเวศป่าธรรมชาติมาก ซึ่งในป่าเขตร้อนชื้นนี้จะมีมวลชีวภาพที่ต่ำกว่าป่าสะวันนา ป่าเปิดโล่ง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ สัตว์ป่าหลายชนิดต่างทำหน้าที่ในการกระจายพันธุ์พืชป่า การผสมเกสร หากมีการสูญเสียสัตว์ป่ามากก็จะเกิดปรากฏการณ์ ป่าว่างเปล่า ที่ขาดชีวิตชีวา และส่งผลกระทบต่อสมดุลของระบบนิเวศ ทั้งระบบห่วงโซ่อาหาร การถ่ายทอดพลังงาน รวมทั้งการหมุนเวียนของธาตุอาหารในระบบนิเวศป่าไม้

- โรคระบาดที่เกิดจากสัตว์ป่าสู่มนุษย์ เช่น โรคซาร์ ไข้หวัดนก อีโบลาฯ ซึ่งทำให้สูญเสียทั้งชีวิตและงบประมาณในการแก้ไขในแต่ละปีเป็นจำนวนมหาศาล

-การคุกคามของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน โดยข้อมูลจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายงานเกี่ยวกับสัตว์ต่างถิ่นที่มีการซื้อขายในตลาดจตุจักรว่าในปี พ.ศ. 2548-2549 มีสัตว์ต่างถิ่นประเภทสัตว์เลื้อยคลาน 55 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 10 ชนิด และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม โดยพบว่ามีหลายชนิดที่แพร่กระจายและขยายพันธุ์ในแหล่งธรรมชาติของไทย เช่น เต่าดาว เมีนแคระ จิ้งจอกบิน ฯลฯ

- การปล่อยสัตว์ของกลางสู่พื้นที่ป่า เช่น การปล่อยลิงที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย กว่า 55 ตัวที่จังหวัดเลยในปี พ.ศ. 2543 จำนวน 525 ตัวที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ในปี พ.ศ. 2545 (www.travel.sanook.com/Eco-Tour/eco-tour_01147.php) ซึ่งยังไม่ทราบแน่ชัดว่าจะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศและสัตว์ป่าในท้องถิ่นนั้นอย่างไร

-งบประมาณในการดูแลสัตว์ป่าของกลาง ซึ่งต้องมีการสร้างสถานที่รองรับ มีอาหาร เจ้าหน้าที่ดูแลซึ่งต้องใช้งบประมาณมากขึ้นหากยังมีจำนวนสัตว์ของกลางมากขึ้น

สถานการณ์สัตว์ป่านอกถิ่นอาศัยตามธรรมชาติ: สวนสัตว์ และการครอบครองรายย่อย

1) พัฒนาการของสวนสัตว์และประวัติของสวนสัตว์ไทย

สวนสัตว์โดยทั่วไปนั้นมีเป้าหมายเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาเรียนรู้เรื่องสัตว์ป่าแก่สาธารณชน เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการ เพื่อการศึกษาวิจัยด้านสัตว์ป่า และงานวิชาการด้านสัตว์ป่า สวนสัตว์ (อภิเดช, 2548) ได้ถูกพัฒนาขึ้นในช่วงที่มีการล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตก เช่น ประเทศอังกฤษ เมื่อออกรบและยึดครองแผ่นดินต่างๆ ก็จะนำสัตว์ป่าที่สวยงามกลับไปยังประเทศตนซึ่ง

รวมกันไว้เพื่อการชมเล่นจนกลายเป็นสวนสัตว์เรียกสวนสัตว์ลอนดอน (London Zoo) สวนสัตว์แห่งกรุงลอนดอน เป็นสวนสัตว์เก่าแก่ที่มีชื่อเสียงในระดับโลกมาจนถึงปัจจุบัน มีกำเนิดมาในลักษณะดังกล่าวนี้ โดยพบบันทึกย้อนหลังไปถึงศตวรรษที่ 13 กษัตริย์เฮนรี่ที่ 3 ได้รวบรวมสัตว์ป่าจำนวนหนึ่งไว้ที่หอคอยแห่งลอนดอน และได้เก็บเงินจากชาวลอนดอนเป็นค่าเลี้ยงดู มีการเปิดให้ชาวลอนดอนเข้าชมได้ แต่ต่อมาเมื่อมีผู้เข้าชมสถานที่นี้มากเกินไป สวนสัตว์แห่งนี้จึงปิดลง คงเปิดแสดงเฉพาะต่ออาคันตุกะสำคัญๆ เท่านั้น ภายหลังจึงมีการพัฒนาเป็นสวนสัตว์แห่งกรุงลอนดอน

สวนสัตว์มีพัฒนาการเรื่อยมา ในปัจจุบันมีสวนสัตว์หลากหลายรูปแบบทั้งสวนสัตว์เปิด (Opened Zoo) ซึ่งเป็นลักษณะการแสดงสัตว์ในสภาพใกล้เคียงธรรมชาติ มีลักษณะเป็นเนื้อที่กว้างใหญ่ที่จัดสภาพแวดล้อมตามระบบนิเวศของสัตว์แต่ละประเภท ผู้ชมสามารถเข้าชมได้ตามเส้นทางที่จัดไว้ให้ โดยมีสิ่งกีดกั้นไม่ให้สัตว์เข้ามาถึงตัวผู้ชมได้ สวนสัตว์ในรูปแบบซาฟารี (Safari) โดยการจัดพื้นที่บริเวณและสถานที่เพื่อจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสัตว์ป่า เพื่อแสดงต่อสาธารณะ โดยสัตว์ต่างๆ ถูกจำกัดให้อยู่ในบริเวณที่เป็นธรรมชาติ มีบริเวณแต่ละส่วนกว้างขวางจนไม่เห็นขอบเขตหรือรั้วเด่นชัด ผู้ชมสามารถเข้าชมภายในบริเวณนั้นได้ด้วยพาหนะที่เหมาะสม ภายใต้ระบบรักษาความปลอดภัยที่รัดกุม และมักจะนำสัตว์ขนาดใหญ่มาเป็นจุดสนใจของผู้เข้าชม เช่น ช้าง แรด สิงโต เสือ ยีราฟ นกกระเจือกเทศ ลิง นกฟอง ฯลฯ สวนสัตว์ในรูปแบบสวนธรรมชาติและสวนสัตว์ (Wild Animal Park) จะจัดบริเวณและสถานที่เกี่ยวกับทำเลธรรมชาติและสัตว์ป่า เพื่อแสดงต่อสาธารณะ โดยจะมีทั้งส่วนที่เป็นพื้นที่จัดแต่งหรือดัดแปลงให้เป็นธรรมชาติและส่วนที่เป็นสวนสัตว์ ผู้เข้าชมใช้ประโยชน์ได้ทั้งการพักผ่อนในบรรยากาศที่ร่มเย็นเป็นธรรมชาติ การชมสัตว์ป่า จะจัดเป็นส่วนไม่ปะปนระหว่างบริเวณพักผ่อนกับบริเวณที่เลี้ยงสัตว์ ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่จะถูกจัดไว้ห่างจากบริเวณพักผ่อน สัตว์ที่นำมาไว้ร่วมกับบริเวณพักผ่อนจะเป็นสัตว์สวยงามที่มีขนาดเล็กและมีกลิ่นน้อย เช่น นก กระรอก กิ้งก่า แมลง ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการทำสวนสัตว์ชนิดที่จัดแสดงสัตว์เฉพาะประเภท เป็นสัตว์ป่าหรือสัตว์เลี้ยง เพื่อแสดงต่อสาธารณะ ส่วนมากไม่เรียกโดยตรงว่า สวนสัตว์ แต่เรียกเป็นชื่อเฉพาะ เช่น จัดแสดงงูชนิดต่างๆ เรียกว่า “สวนงู” จัดแสดงพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำ เรียกว่า “อควาเรียม” หรือที่จัดแสดงสัตว์เลื้อยคลาน เรียกว่า “เทอร์ราเรียม” และบางแห่งจัดแสดงเฉพาะแมลง เรียกว่า “อินเซกต์ตาเรียม” เป็นต้น

สวนสัตว์ประเภทต่างๆ ที่กล่าวมานี้ เป็นประเภทหลักที่พบเห็นตามเมืองสำคัญทั่วโลก อาจมีสวนสัตว์ประเภทอื่นๆ ผิดแปลกไปก็ได้ หรือมีสวนสัตว์บางประเภทจัดขึ้นเป็นพิเศษภายในสวนสัตว์ใหญ่ๆ อีกก็ได้ เช่น สวนสัตว์ของเด็ก (Children Zoo) สวนสัตว์ที่แสดงสัตว์ออกหากินกลางคืน (Nocturnal Animal) หรือจัดแสดงสัตว์ที่มีเฉพาะในภาคพื้นต่างๆ เช่น สัตว์ป่าฝน (Rain-forest Animal) สัตว์ทะเลทราย (Desert Animal) สัตว์มีพิษ (Poisonous Animal)

สำหรับในประเทศไทยนั้นเริ่มมีพัฒนาการมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ให้สร้างสวนพฤกษชาติขึ้นในเขตของพระราชอุทยานสวนดุสิต เรียกว่า เขาดินวนา และเมื่อเสด็จประพาสหมู่เกาะชวาเมื่อปี

พ.ศ. 2451 ได้นำกวางดาวจำนวนหนึ่งมาเลี้ยงที่สวนกวางซึ่งตั้งอยู่บริเวณพระที่นั่งอัมพรสถาน ซึ่งต่อมาลูกหลานของกวางดาวฝูงนี้ก็ถูกย้ายมาไว้ที่สวนดุสิต ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 คณะรัฐบาลสมัยนั้นซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานที่ดินบริเวณสวนดุสิต จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เพื่อให้เทศบาลนครกรุงเทพฯ ดำเนินการจัดทำเป็นสวนสัตว์ และเป็นที่พักผ่อนของประชาชน ในปี พ.ศ. 2481 จึงได้ดำเนินการจัดตั้งสวนสัตว์แห่งนี้ชื่อว่า สวนสัตว์ดุสิต ซึ่งถือว่าเป็นสวนสัตว์แห่งแรกในประเทศไทย และต่อมาในปี พ.ศ. 2497 ได้จัดตั้งองค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทย เพื่อรับผิดชอบการบริหารจัดการ (องค์การสวนสัตว์, 2550) ระยะต่อมาก็มีการขยายการจัดตั้งสวนสัตว์ไปยังภูมิภาคได้แก่ สวนสัตว์เชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2498 สวนสัตว์เปิดเขาเขียว ในปี พ.ศ. 2516 สวนสัตว์นครราชสีมา (แบบซาฟารี) และสวนสัตว์สงขลาในปี พ.ศ. 2532 ซึ่งกิจการสวนสัตว์ของไทยมีการเจริญเติบโต กระจายทุกภูมิภาค และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น จากหลายปัจจัย โดยมีความพยายามในการปรับปรุงกฎหมายให้มีการเพาะพันธุ์สัตว์ป่า การสร้างสวนสัตว์มากขึ้น โดยเฉพาะ ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า พ.ศ. ซึ่งมูลนิธิสืบนาคะเสถียรเสนอให้มีการทบทวน และปรับปรุง ด้วยเหตุผลว่าจะเป็นกฎหมายเพื่อเปิดช่องทางในการค้าสัตว์ป่าผ่านธุรกิจสวนสัตว์สาธารณะโดยตัดกลไกที่รัดกุมในการป้องกัน และควบคุมการจับสัตว์ป่าจากธรรมชาติ และการนำเข้าสัตว์ป่าที่ทารุณ ผิดกฎหมายจากต่างประเทศ มาฟอกให้ถูกกฎหมายไทย โดยผ่านสวนสัตว์ไปยังต่างประเทศได้โดยง่าย (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2550)

2) สถานการณ์สวนสัตว์และการครอบครองสัตว์ป่ารายย่อย

สถานภาพสวนสัตว์ในปัจจุบัน

การจัดตั้งสวนสัตว์ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าปี พ.ศ. 2535 ออกเป็นกฎกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2540 ให้ผู้ที่จัดตั้งและดำเนินสวนสัตว์สาธารณะต้องยื่นคำขอใบอนุญาตตามแบบ สป. 20 โดยปัจจุบันมีสวนสัตว์ในประเทศไทยที่ขึ้นทะเบียนกว่า 45 แห่ง โดยแบ่งเป็นสวนสัตว์ของรัฐ 5 แห่ง ได้แก่ สวนสัตว์ดุสิต สวนสัตว์เชียงใหม่ สวนสัตว์เปิดเขาเขียว สวนสัตว์นครราชสีมา สวนสัตว์สงขลา นอกจากนี้ยังมีอุทยานช้าง 1 แห่งดิโนซอร์ซาฟารี และสวนสัตว์ของเอกชนกว่า 40 แห่ง ที่สำคัญๆ เช่น ซาฟารีเวิลด์ สวนเสือศรีราชา สยามโอเชียนเวิลด์ โอเอซิสจันทบุรี โดยมีรูปแบบการจัดการสวนสัตว์หลากหลายกล่าวคือ สวนสัตว์ (Zoo) สวนสัตว์เปิด ซาฟารี อควาเรียม และรูปแบบอื่นๆ ตามร้านอาหาร สถานที่จัดแสดงโชว์ของสัตว์เฉพาะประเภท เช่นสวนลิง สวนงู สวนผีเสื้อ สวนนก ฯลฯ รวมทั้งในวัดต่างๆ โดยในปี พ.ศ. 2550 พบว่ามีการกระจายตามรายจังหวัดที่เป็นสมาชิกสมาคมสวนสัตว์ไทยดังนี้

ตารางที่ 8 สวนสัตว์ที่เป็นสมาชิกสมาคมสวนสัตว์ไทย

จังหวัด	สวนสัตว์ของเอกชน	สวนสัตว์ของรัฐ	รวม
กรุงเทพฯ	7	1	8
ชลบุรี	3	2	5
นครปฐม	2	1	3
สมุทรปราการ	2	-	2
ภูเก็ต	1	1	2
สุราษฎร์ธานี	2	-	2
สงขลา	-	1	1
เชียงใหม่	-	1	1
ขอนแก่น	1	-	1
จันทบุรี	1	-	1
ชัยนาท	-	1	1
ตาก	1	-	1
นครราชสีมา	-	1	1
นครสวรรค์	1	-	1
บุรีรัมย์	1	-	1
ปัตตานี	1	-	1
พระนครศรีอยุธยา	-	1	1
ลพบุรี	-	1	1
อุทัยธานี	1	-	1
รวม	24	11	35

ที่มา: สมาคมสวนสัตว์ไทย, 2550

ปัจจุบันพบว่าสวนสัตว์มีการกระจายตัวตามเมืองที่มีการท่องเที่ยวเติบโตซึ่งแสดงให้เห็นว่าการขยายตัวและการกระจายของสวนสัตว์มีความสัมพันธ์แบบมีนัยสำคัญกับธุรกิจการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน นอกจากนี้ปัจจุบันกำลังพัฒนาอุทยานช้างที่ติดกับไนท์ซาฟารีที่จังหวัดเชียงใหม่ที่อนุมัติงบประมาณไปแล้วกว่า 60 ล้านบาท ยังมีแนวโน้มที่จะทำสวนสัตว์ขนาดใหญ่ของอาเซียนที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยตั้งเป้าให้เป็นสวนสัตว์ที่สมบูรณ์ที่สุดในเขตภูมิภาคนี้ มีรูปแบบที่แตกต่างจากสวนสัตว์อื่นๆ หรือเรียกว่า “อุทยานสัตว์ป่าและวัฒนธรรม” จ.อุบลราชธานี โดยการจัดแสดงจะออกแบบให้สัตว์อยู่บริเวณด้านล่าง และยกพื้นที่ขึ้นให้สำหรับผู้ชมที่จะเดินดูสัตว์ด้านบน ทำให้สะดวกขึ้น ในขณะเดียวกันได้ติดต่อไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว กัมพูชา เพื่อขอสัตว์ป่าประจำถิ่นในภูมิภาคนี้ เช่น กระตัง ค่าง 5 สี มาจัดแสดง รวมทั้งจะติดต่อกับต่างประเทศอื่นๆ เพื่อขอแลกเปลี่ยนสัตว์แปลกๆ มาจัดแสดงในสวนสัตว์แห่งนี้ด้วย

ดังนั้นเราจะพบว่าสวนสัตว์ในประเทศไทยนั้นมีเจตนารมณ์ที่เปลี่ยนจากการอนุรักษ์สัตว์ป่า การศึกษาแก่สาธารณชนเป็นกำไรเชิงธุรกิจมากขึ้น และสวนทางกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะสัตว์ป่าในถิ่นที่อยู่อาศัย ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการสร้างการเรียนรู้ การให้ความรู้แก่ผู้เข้าชมที่เปลี่ยนไป โดยมีสร้างยุทธวิธีต่างๆ ที่จะสร้างเม็ดเงิน ทั้งการประชาสัมพันธ์ การสร้างแรงจูงใจ เช่น การตั้งชื่อสัตว์ที่คลอดใหม่ การอัดสัตว์ถ่ายรูป และหลายแห่งมีการจัดโปรแกรมการแสดงสัตว์ป่าเพื่อดึงดูดผู้เข้าชม เช่น ช้างปั่นจักรยาน ยกขาหลัง ยกขาหลัง ลิงอุ้งอุ้งชกมวย นกแก้วชักธง นกคิดเลข นกเก็บขยะ ซึ่งไม่ใช่พฤติกรรมตามธรรมชาติของสัตว์ป่า แต่เกิดจากการฝึกฝนด้วยกลวิธีที่หลากหลาย

ธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องกับสวนสัตว์(Non-zoo business in the zoo) (ภาคผนวกหน้า 127)

ปี 2541 ประธานกรรมการบริหาร บริษัท คิง เพาเวอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล กรุ๊ป จำกัด ประกาศตัวเข้าไปพัฒนาสวนสัตว์ดุสิต เพื่อให้พลิกโฉมหน้าใหม่ ด้วยเงินลงทุนถึง 1,000 ล้านบาท วัตถุประสงค์จะให้กลายเป็นเขาดินปี 2000 (นิตยสารผู้จัดการ, กุมภาพันธ์ 2541)

จะมีการพัฒนาตั้งแต่ทางเข้า ที่จอดรถ สวนสนุก จะสร้างความเร้าปลาน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในโลก จะมีร้านอาหารไทยที่มีการแสดงไทยๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ชม สิ่งที่บริษัทฯ จะได้กลับคืนจากการลงทุนในครั้งนี้คือ รายได้ที่ได้เก็บจากที่จอดรถ ค่าเข้าชมความเร้าปลาน้ำจืดที่เป็นการลงทุนที่สูงมาก และค่าอาหาร ค่าชมการแสดงในโรงละครราหู โดยบริษัทฯ จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับค่าบัตรผ่านประตู ที่ทางสวนสัตว์จะเป็นผู้รับผิดชอบกำหนดขึ้นเอง ซึ่งสวนสัตว์มีนโยบายที่ไม่มุ่งเน้นในการค้ากำไร เพราะต้องการให้คนเข้าไปชมจำนวนมาก และรายได้ส่วนนี้ก็จะนำไปเลี้ยงดูบำรุงสัตว์

แต่หลังจากคิงเพาเวอร์ประกาศตัวเข้าไปลงทุนในสวนสัตว์ดุสิต โดยกระบวนการวิธีพิเศษในยุคนั้นคือสายสัมพันธ์อันพิเศษกับคณะกรรมการบริหาร ทำให้ไม่มีการประมูลประกวดราคาเกิดขึ้น จึงมีผู้ออกมาคัดค้านถึงความไม่เหมาะสมจำนวนมาก กับทั้งยังเป็นจับตามองว่าการเข้าไปบริหารงานของคิงเพาเวอร์ คือการเข้าไปใช้พื้นที่เพื่อหาประโยชน์ เพราะโครงการที่ปรากฏต่อสาธารณชนระบุชัดเจนว่า จะมีการก่อสร้างสวนสนุก และอควาเรียม เป็นหลัก ด้วยเงินจำนวนมหาศาล และไม่มีใครเชื่อว่านักธุรกิจที่ลงทุนมากขนาดนี้จะไม่ได้รับอะไรกลับมาเลย โครงการพัฒนาที่จะเป็นมากกว่าสวนสัตว์จึงเป็นอันพับไป

อย่างไรก็ตามต่อมาสวนสัตว์ดุสิตก็นำเครื่องเล่นต่างๆ เข้ามาบริการนักท่องเที่ยว ประกอบกับการขยายส่วนประกอบอื่นออกไปอีก เช่น ส่วนของเวทีการแสดงความสามารถของสัตว์ ซึ่งเขาดินระบุว่า จัดขึ้นเพื่อให้เยาวชนและประชาชนมีโอกาสนิยมชมความสามารถของสัตว์ชนิดต่างๆ เช่น การแสดงของลิง การแสดงของนกแก้ว นกมาคอว์ การแสดงของเหยี่ยว เป็นต้น ซึ่งการแสดงแต่ละรอบจะสาธิตให้เห็นถึงการบิน การกินอาหาร และการเดินของนก การส่งสัญญาณคุยกันระหว่างสัตว์

ขณะที่สวนสัตว์อื่นๆ ก็มีกิจกรรมที่นอกเหนือไปจากส่วนของการแสดงสัตว์เช่นกัน อาทิ สวนสัตว์เชียงใหม่ มีพื้นที่เปิดเป็นค่ายพักแรมที่ประชาชนทั่วไปสามารถขอจัดเต็นท์นอนค้างคืนได้ เพื่อเป็นประสบการณ์ในการอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีทัศนียภาพที่สวยงามโดยไม่ต้องเดินทางไกล

สวนสัตว์เปิดเขาเขียว จ.ชลบุรี เปิดการแสดงความสามารถของสัตว์ เพื่อสาธิตให้เด็กๆ เห็นพฤติกรรม ความเป็นอยู่ของสัตว์ป่าในระบบนิเวศ ตลอดจนความสำคัญของสัตว์ป่าชนิดต่างๆ ในธรรมชาติ พร้อมให้ผู้ชมได้สัมผัสกับสัตว์อย่างใกล้ชิดและร่วมถ่ายภาพเป็นที่ระลึกกับดารานักแสดงดาวเด่น อาทิ ลิงชิมแปนซี นกมาคอว์ เหยี่ยว นก ฯลฯ

สวนสัตว์สงขลา จัดให้มีพื้นที่ค่ายพักแรม เพื่อให้ผู้ที่มาเข้าค่ายจะได้รับความรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่าและพรรณพืช รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่สวนสัตว์จัดไว้รองรับ เช่น กิจกรรมเข้าฐานละลายพฤติกรรม กิจกรรมส่องสัตว์ยามค่ำคืน กิจกรรมเดินป่า และการนำชมสัตว์โดยมีวิทยากรของสวนสัตว์บรรยายให้ความรู้ไปพร้อมกัน

ทางด้านซาฟารีเวิลด์ สวนสัตว์เอกชนชื่อดังในกรุงเทพฯ จัดกิจกรรมนอกเหนือการแสดงสัตว์ในทุ่งกว้าง คือ การแสดงของสัตว์จำพวกโลมา แมวน้ำ ลิงชิมแปนซีชกมวย การแสดงของนกแก้ว การแสดงการต่อสู้ของบรรดา Stunt show

3) ปัญหาการจัดการสวนสัตว์และการเลี้ยงแบบรายย่อยในประเทศไทย

(1) มาตรฐานการเลี้ยงและสวัสดิภาพของสัตว์ป่า

จากข้อมูลขององค์กรพิทักษ์สัตว์ป่าโลก และสมาคมพิทักษ์สัตว์ป่าไทยในปี พ.ศ.2545 ระบุว่าสวนสัตว์ในประเทศไทยถูกจัดอันดับสวนสัตว์ไร้มาตรฐาน ทรมานสัตว์รุนแรงที่สุดในเอเชีย ซึ่งนายสัตวแพทย์ประจำสำนักพระราชวังยอมรับประเด็นดังกล่าว (หนังสือพิมพ์คมชัดลึก, 2545) โดยการนำสัตว์ชนิดต่างๆ มาฝึกหัดในลักษณะที่ผิดธรรมชาติ เพื่อออกแสดงโชว์ เช่น ช้าง เสือ นกต่างๆ นอกจากนี้สวนสัตว์หลายแห่งไม่ได้เคร่งครัดตามหลักการจัดการสวนสัตว์ทั่วไป เช่น กรงสัตว์แคบ สัตว์อยู่อย่างแออัด ถึงแม้ว่าได้รับอนุญาตจัดตั้งสวนสัตว์ตามกฎหมาย เช่น สวนสัตว์พาด้า ซึ่งเป็นสวนสัตว์เอกชนแห่งเดียวที่เปิดบริการบนห้างสรรพสินค้า โดยจดทะเบียนภายใต้ชื่อ บริษัทสวนสัตว์พาด้าเปิดบริการเมื่อ พ.ศ. 2526 โดยให้เหตุผลว่าเพื่อเป็นการคืนกำไรให้สังคมจากที่ประสบความสำเร็จธุรกิจห้างสรรพสินค้า และเป็นสวนสัตว์เอกชนแห่งแรกของไทย (ข่าวสด, 2550) ซึ่งมีสัตว์ป่าแปลกๆ สัตว์ป่าหายาก รวมทั้งสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ เช่น กอริลล่า เพื่อดึงดูดผู้เข้าชมซึ่งมีเพียงตัวเดียวในประเทศไทยในปัจจุบัน เป็นเพศเมีย และเป็น 1 ใน 3 ของเอเชีย ซึ่งตามธรรมชาติกอริลล่าเป็นสัตว์สังคม โดยนายกสมาคมพิทักษ์สัตว์ (ไทย) กล่าวว่าถึงแม้ว่าทางสมาคมได้รับการร้องเรียนหลายครั้งเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของกอริลล่าตัวนี้ว่าไม่เหมาะสมขัดต่อพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 31 และ 43 ดังนั้นประเด็นปัญหาสำคัญคือ สวัสดิภาพ สวัสดิการ ความปลอดภัยของสัตว์ป่า (Wildlife welfare) รวมทั้งจริยธรรมในการเปิดสวนสัตว์บนห้างซึ่งไม่เหมาะสม เนื่องจากไม่สามารถที่จะควบคุมให้สันหนากการแก่สัตว์ อีกทั้งยังเสี่ยงจากการเกิดอุบัติเหตุด้วย ซึ่งห้างนี้เคยประสบอุบัติเหตุมาแล้ว (มติชน, 2550)

นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่สัตว์ป่าหลายชนิดได้เสียชีวิตในระหว่างการขนย้าย การขาดความรู้ในการดูแลของเจ้าหน้าที่สวนสัตว์ที่เป็นที่รองรับ ดังเช่น กรณีไนท์ซาฟารีเชียงใหม่ที่มีการนำสัตว์ป่าจากประเทศต่างๆ มาเป็นจำนวนมากและมีรายงานยอมรับผ่านสื่อมวลชนโดยผู้บริหารของไนท์ซาฟารีในขณะนั้น ว่ามีสัตว์ป่าตายจริงกว่า 104 ตัว โดยส่วนใหญ่เป็นสัตว์ป่าประเภทนกเนื่องจากถูกตัดปีก นอกจากนี้ยังมีสัตว์อื่นๆ ทั้งแม่และลูกยีราฟ นกปีกหัก หม่าฮอยิน่า ทั้งนี้ ผู้บริหารไนท์ซาฟารียังแสดงความเห็นต่อเรื่องดังกล่าวว่าเป็นสิ่งปกติธรรมดาของการดำเนินการ และสามารถได้รับสัตว์ป่ามาชดเชยหากเข้าข่ายกรณีที่อยู่ในการรับประกันตามข้อตกลง ก่อให้เกิดความสงสัยว่าเป็นความสูญเสียในระดับที่ยอมรับได้ หรือป้องกันได้หรือไม่ โดยเฉพาะกับสัตว์ป่าที่มีชีวิตที่ไม่ใช้สินค้าไร้อชีวิตทั่วไป (ข่าวสด, 2549)

ดังนั้นประเด็นทั้งเรื่องสถานที่ตั้งสวนสัตว์ และมาตรฐานในการจัดการสวนสัตว์ในประเทศไทยยังเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญ

(2) การละเมิดสิทธิสัตว์และทรมาณสัตว์ในการฝึกให้แสดง

สัตว์ป่าหลายชนิดถูกนำมาจัดแสดงโชว์เพื่อดึงดูดผู้เข้าชมสวนสัตว์ซึ่งเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของสวนสัตว์ โดยพบว่าสัตว์ที่ถูกนำมาฝึกได้แก่ ช้าง (ยกขา บั่นจักรยาน) เสือ (ลอดบ่วงไฟ) ปลาโลมา (เล่นบอล ลอดบ่วง ให้นักชี่หลัง) ลิงอุรังอุตัง (ชกมวย) ซึ่งบางครั้งการฝึกสัตว์ป่าเหล่านี้มีกลวิธีที่หลากหลายทั้งการสร้างเงื่อนไข ทั้งอาหาร หรือการถูกลงโทษ ซึ่งถือว่าการละเมิดสิทธิในชีวิตของสัตว์ป่า รวมทั้งสิทธิที่จะดำรงชีวิตตามธรรมชาติ

(3) ความเสี่ยงของการแพร่กระจายของโรคระบาด

ปัจจุบันสวนสัตว์หลายแห่งมีความพยายามเอาสัตว์ป่าออกมาถ่ายรูปกับคน เพื่อสร้างรายได้ เช่น เอากิ่งก้านกิ่งมาเกาะคอคนดู ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อแบคทีเรียจากอุจจาระกิ่งก้าน และยังมีสัตว์ป่าที่นิยมอุ้มเพื่อถ่ายรูปอีกหลายชนิดทั้งลูกเสือ ลิงอุรังอุตัง นกต่างๆ ฯลฯ นอกจากนี้สัตว์ป่าที่เป็นสัตว์ต่างถิ่นหลุดออกจากสวนสัตว์ เช่น หมาป่าเกรวูล์ ของไนท์ซาฟารีที่หลุดออกไปกินไก่ของชาวบ้าน ซึ่งปัจจุบันเชื้อโรคอันตรายหลายอย่างมาจากสัตว์ป่าและเป็นปัญหาในปัจจุบันโดยเฉพาะในภาวะโลกร้อนเชื้อโรคต่างๆ ทั้งโรคไข้หวัดนก โรคซาร์ โรคอีโบล่า ฯลฯ มีโอกาสระบาดรุนแรงมากขึ้น

(4) การลักลอบนำเข้าสัตว์ป่า และความไม่ชัดเจนของแหล่งที่มาของสัตว์ในสวนสัตว์

ถึงแม้ว่าสวนสัตว์หลายแห่งจะมีการนำเข้าและแลกเปลี่ยนสัตว์ป่าระหว่างสวนสัตว์อย่างถูกต้องตามระเบียบข้อตกลงของอนุสัญญาไซเตส แต่อย่างไรก็ตามยังพบกรณีสวนสัตว์ในประเทศไทยลักลอบนำเข้าสัตว์ป่าจากต่างประเทศเช่น กรณีที่พบลิงอุรังอุตังจากประเทศอินโดนีเซียของสวนสัตว์ซาฟารีเวิลด์จำนวนกว่า 115 ตัว แต่สวนสัตว์มีใบครอบครองเพียง 44 ตัว ต่อมามีการตรวจสอบแหล่งที่มา และทำการส่งลิงกลับไปบางส่วน (ข้าวสด, 2546) ซึ่งปัจจุบันยังอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาคดีทั้งเรื่องที่เกิดกฎหมายไทย และอนุสัญญาไซเตส นอกจากลักลอบแล้วยังมีการอาศัยช่องโหว่ในระบบการทำทะเบียนที่จะเกิดการนำสัตว์ป่ามาสวมทะเบียนได้ มีการถกเถียงต่อวิธีการระบุที่มาของสัตว์ที่ชัดเจนดังเช่น การส่งช้างไทยไปออสเตรเลีย 8 ตัว (เชือก) โดยอ้างว่าเป็นช้างบ้านทั้งที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์เรียกร้องให้ตรวจดีเอ็นเอ พิสูจน์ว่าเป็นลูกช้างป่าหรือช้างบ้าน รวมทั้งการส่งโลมาสีชมพูไปที่สวนสัตว์ที่สิงคโปร์ ซึ่งมักจะให้ข้อมูลว่าเป็นสัตว์ที่เกิดจากการเพาะเลี้ยง ซึ่งปัญหาที่มาและทะเบียนสัตว์ป่าเป็นเรื่องที่ยังไม่มีความชัดเจนในหลายสวนสัตว์ นอกจากนี้ยังพบว่าสวนสัตว์ในประเทศไทยมักอ้างเหตุผลว่ามีคนมาบริจาค ชาวบ้านนำมาให้ ซึ่งเป็นปัญหาสอดคล้องกับรายงานของ คริส เซฟเฟิร์ด เจ้าหน้าที่ประจำ TRAFFIC ระบุว่าวัตถุประสงค์ 1 ใน 5 ของการค้าสัตว์ป่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ กิจการ

สวนสัตว์ หรือการจัดแสดงสัตว์ทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน (เพชร, 2547) ดังนั้นจึงควรสร้างระบบที่สามารถระบุตรวจสอบที่มาของสัตว์ป่าให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการลักลอบนำสัตว์จากป่ามาค้าขาย และเข้าสู่ระบบแลกเปลี่ยนกับสวนสัตว์ ซึ่งจะกลายเป็น “การสวมสัตว์ป่า” และ “ฟอกสัตว์ป่า” ให้ถูกต้องตามกฎหมายและเกิดการซื้อขายอย่างถูกต้อง

มีกรณีตัวอย่างการได้มาของสัตว์ป่า เช่น ในปี พ.ศ. 2543 หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ระบุว่า มีเจ้าหน้าที่สวนสัตว์ไปลักลอบจับลิงแสมสีทองในเขตนอุทยานโกสัมพี จ. มหาสารคาม และในปี พ.ศ. 2547 ระบุข้อมูลจากวารสารนกเงือก เส้นทางจากป่าสู่สวนสัตว์ เขียนโดยนายวิเวก สุขเอียด หัวหน้าแผนกบำรุงสัตว์ สวนสัตว์สงขลา ซึ่งได้ระบุขั้นตอนต่างๆ ในการจัดซื้อ จัดหานกเงือกเข้าสวนสัตว์ โดยระบุว่า การได้มาของสัตว์ป่านั้นมีส่วนกระตุ้นกระบวนการล่าสัตว์ป่าอย่างผิดกฎหมายโดยยกตัวอย่างการจัดหานกเงือกของสวนสัตว์สงขลาว่า มีการติดต่อนายพราน คนในท้องถิ่นให้หานกเงือกจากแหล่งธรรมชาติป่าชายแดนไทย-มาเลเซีย โดยมีการซื้อนกเงือกรวม 13 ตัว ประกอบด้วยนกกก 4 ตัว นกชนหิน 2 ตัว นกเงือกปากย่น 2 ตัว นกเงือกกรามช้าง 2 ตัว และนกเงือกหัวแรด 3 ตัว นี่ก็เป็นกรณีตัวอย่างบางกรณีที่มีการเปิดเผยข้อมูลแต่ก็ยังไม่ทราบว่ายังมีกรณีสวนสัตว์อื่นๆ อีกมากมายแค่ไหน ซึ่งก็ยังคงเป็นคำถามของคนในสังคมและแวดวงนักอนุรักษ์

นอกจากนี้ยังมีข้อสงสัยจากสังคมต่อสยามโอเชียนเวิลด์ ที่เป็นความริเริ่มที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีเนื้อที่กว่าหนึ่งหมื่นตารางเมตรบริเวณชั้นใต้ดินศูนย์การค้าสยามพารากอน โดยมีการนำสัตว์น้ำและพันธุ์ปลาหายากมาจากทั่วโลกกว่า 400 สายพันธุ์กว่า 30,000 ตัว โดยนายแอสลีย์ ซีฟเยอร์ ไรยงานผ่านหนังสือพิมพ์คมชัดลึก (2549) ว่า ร้อยละ 97 เป็นสัตว์หายากจากทะเลไทย เช่น ปลาเสือตอ ปลาไหลมอเรย์ ปลาผีเสื้อ ปลาปอด ปลานางฟ้า ปลาการ์ตูน นากเล็ก ฯลฯ ส่วนที่เหลือนำเข้าจากต่างประเทศ โดยได้รับการอนุญาตจากกรมประมง และได้รับใบอนุญาตจัดตั้งสวนสัตว์สาธารณะ หรือ สป. 21 อย่างถูกต้อง มาแสดงโดยมีเหตุผลเพื่อการศึกษาของคนในสังคม แต่อย่างไรก็ตามพบว่าหลายฝ่ายยังมีข้อกังวลหลายประการทั้งการหาปลา สัตว์น้ำมาแทนสัตว์ที่ตายลงมาจากไหน เพราะพบว่าสภาพสัตว์น้ำหลายชนิดอยู่ในสภาพที่ย่ำแย่และอาจมีการเสียชีวิต ซึ่ง ดร.ธรณ์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ กล่าวในผู้จัดการออนไลน์ (2549) ว่า การเพาะเลี้ยงปลาทะเลสวยงามในประเทศนั้นมีการเพาะเลี้ยงได้เพียงร้อยละ 1 ดังนั้นสัตว์น้ำที่จะมาทดแทนสัตว์ที่ตายลงจึงน่าจะมาจากท้องทะเลไทย แต่จะมีมาตรการที่จะป้องกันการสวมสัตว์อย่างไรที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งยังคงเป็นข้อสงสัยของคนในสังคม

นอกจากสวนสัตว์เอกชนแล้วยังพบว่าองค์กรในสังกัดของรัฐยังถูกตั้งคำถามเรื่องการนำเข้าสัตว์ป่ากรณีไนท์ซาฟารีเชียงใหม่ สำนักข่าวเอพีได้รายงานว่าการลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสากล เช่น มูลนิธิเบิร์นฟรี สมาคมพิทักษ์สัตว์ป่าโลก (มดิชน, 2548) ได้ประณามรัฐบาลไทยที่นำสัตว์ป่าจากประเทศเคนยา ซึ่งหลายชนิดหายากและอยู่ในบัญชีไซเตสโดยให้เหตุผลว่าเพื่อศึกษาวิจัย แต่พบว่ามีการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าดังกล่าวในเชิงธุรกิจ

(5) การทอดทิ้งสัตว์ป่าของผู้เลี้ยงแบบรายย่อย

จากข้อมูลสถิติการแจ้งเบาะแสสงสัยว่ามีการกระทำต่อสัตว์ป่าอย่างไม่ถูกต้องจากภาคประชาชน ทั้งชาวบ้าน นักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศ ของมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯ ในปี พ.ศ. 2546-2549 ซึ่งในขณะนั้นมูลนิธิฯ ยังไม่ได้หยุดการดำเนินงาน พบว่ามีการร้องเรียนแจ้งเบาะแสสัตว์ทั้งหมด 45 ชนิด โดยพบว่าประเภทที่มีการแจ้งมากที่สุดคือ สัตว์จำพวกนกป่า รองลงมาคือ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม แต่พิจารณาในระดับชนิดพบว่าที่แจ้งมากที่สุดคือ ลิง กว่า 19 ครั้ง ชะนี 12 ครั้ง นกเงือก 10 ครั้ง นางอาย 10 ครั้ง นอกจากนี้ยังพบสัตว์ที่เป็นชนิดที่สำคัญ เช่น เสือโคร่ง กระต่าย เลียงผา หมี เสือลายเมฆ งาช้าง จากข้อมูลดังกล่าวแสดงว่าคนไทยยังมีค่านิยมในการเลี้ยงสัตว์ป่าอยู่ ซึ่งก็แสดงว่ายังมีการลักลอบจับสัตว์ป่าจากป่าธรรมชาติมาสู่ระบบการซื้อขายและเลี้ยง ซึ่งพบจากการแจ้งเบาะแสจำนวนมากที่ร้องเรียนมาว่าสัตว์ถูกเลี้ยงดูไม่ดี ถูกทรมาน เช่น หมีถูกถอดเล็บ ลิงถูกล่ามโซ่ เลี้ยงชะนีในกรงแคบๆ และนอกจากนี้ยังพบว่าหลายแห่งที่เลี้ยงสัตว์เป็นวัดที่ชาวบ้านนำสัตว์มาทิ้งให้ เพราะเลี้ยงไม่ไหว จึงเกิดปัญหาเรื่องระบบการดูแล เลี้ยงดู ระบบสวัสดิภาพของสัตว์ขาดมาตรฐาน โดยพบว่ามีเลี้ยงสัตว์ป่าในสถานที่หลากหลายทั้งบ้าน วัด ทาวน์เฮ้าส์ ห้องแถว ร้านอาหาร ผับ รีสอร์ท คอนโดมิเนียม ร้านค้า อาบอบนวด ปั๊มน้ำมัน และหมู่บ้านจัดสรร

ข้อมูลจากมูลนิธิเพื่อนสัตว์ป่า (WFFT) รายงานว่าในระหว่างปี 2544-2550 พบว่ามีสัตว์ป่าที่ถูกทารุณ และทอดทิ้งที่มูลนิธิฯ ดูแลอยู่ทั้งหมดประมาณ 270 ตัว โดยมีตั้งแต่ ลิง ชะนี ช้าง เสือ และสัตว์ตระกูลแมว อีเห็น ชะมด นางอาย นาก กระเจง รวมทั้งนกชนิดต่างๆ โดยร้อยละ 93 ของสัตว์นั้นเคยเป็นสัตว์เลี้ยง โดยมีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงอยู่ 2 ประการ กล่าวคือ การเลี้ยงเพื่อเป็นเพื่อน สัตว์ที่ได้รับค่านิยมที่สุดในประเภทนี้คือ สัตว์จำพวก Primates โดยเฉพาะชะนี และลิง รองลงมาคือ หมีหมา หมีควาย อันดับสามคือ นกต่างๆ อันดับสี่คือ นางอาย ซึ่งที่มาของสัตว์ป่าเหล่านี้มาจากทั้งตลาดนัด จตุจักร ชายแดนช่องเม็ก จ.อุบลราชธานี สวนผึ้ง จ.ราชบุรี โดยมีสัตว์เพียงตัวเดียวเท่านั้นที่มาจากฟาร์ม ส่วนวัตถุประสงค์การเลี้ยงที่สอง คือ การเลี้ยงเพื่อหาผลประโยชน์ซึ่งมีเกือบทุกชนิด ทุกประเภทตามความต้องการของตลาด และสวนสัตว์ทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ รวมทั้งการนำสัตว์ไปเร่ตามถนน และการแสดงโชว์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยผู้หาประโยชน์จากสัตว์เกือบทั้งหมดกล่าวว่า จะตัดสินใจกำจัดสัตว์เหล่านี้เมื่อหมดประโยชน์ (มูลนิธิเพื่อนสัตว์ป่า, 2550)

4) ประเด็นท้าทาย: ความสัมพันธ์ของกิจการสวนสัตว์กับธุรกิจการค้าสัตว์ป่า และ Grey market

ธุรกิจสวนสัตว์หลายแห่งมีผลดำเนินการขาดทุน เช่น สวนสัตว์ของรัฐ 5 แห่ง ปี พ.ศ. 2548 ขาดทุน 134 ล้านบาท ปี พ.ศ. 2549 ขาดทุน 115 ล้านบาท (รายงานประจำปี พ.ศ. 2549 ขององค์การสวน

สัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์) แต่ทำไมประเทศไทยยังมีอัตราการขยายตัวของสวนสัตว์ทั้งของภาครัฐ ภาคเอกชน กระจายทั่วประเทศ และมีจำนวนบริษัทที่ปรึกษาด้านการจัดการสวนสัตว์มากขึ้นเรื่อย ๆ จึงเกิดคำถามว่าสวนสัตว์อื่น ๆ กว่า 40 แห่ง ดังกล่าวนั้นมีผลกำไรจากการประกอบการและยังคงดำเนินการได้ เพราะอะไร และมีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าสัตว์ป่าหรือไม่อย่างไร ซึ่งธุรกิจการค้าสัตว์ป่าเป็นธุรกิจ มีต้นทุนมีมูลค่าเป็นอันดับสองรองจากการค้ายาเสพติด นอกจากนี้จากรายงานของ คริส เซฟเฟิร์ต เจ้าหน้าที่ประจำ TRAFFIC ยังระบุว่าวัตถุประสงค์ 1 ใน 5 ของการค้าสัตว์ป่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ กิจกรรมสวนสัตว์ หรือการจัดแสดงสัตว์ทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน (เพชร, 2547) ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์และเป้าหมายของการจัดตั้งสวนสัตว์ ดังนั้นการพิสูจน์ความบริสุทธิ์และสร้างความชัดเจนของกิจกรรมสวนสัตว์ในประเด็นดังกล่าวต่อสังคมสาธารณะเป็นเรื่องที่ท้าทายของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และถ้าหากมีการค้าขายสัตว์ป่าผ่านกิจกรรมสวนสัตว์ที่กลายเป็นกระบวนการสวนสัตว์ และฟอกสัตว์เกิดเป็น Grey market ในการค้าสัตว์ป่าจริง จะเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญและมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์สัตว์ป่าในถิ่นกำเนิดธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้โครงสร้างประชากรสัตว์ป่าในป่าธรรมชาติเปลี่ยนไปซึ่งส่งผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ การกระจายและทดแทนของสังคมในป่าที่สัมพันธ์กับสัตว์ป่า ดังนั้นการจัดทำทะเบียนและเปิดเผยข้อมูลสร้างความชัดเจนของแหล่งที่มา สร้างกระบวนการติดตามตรวจสอบอย่างมีส่วนร่วมจึงเป็นประเด็นท้าทายที่สำคัญของสวนสัตว์

ตารางที่ 9 แสดงรายได้ รายจ่ายของกิจกรรมสวนสัตว์ของรัฐ 5 แห่ง

หมวดงบประมาณ	ปี พ.ศ. 2548 (บาท)	ปี พ.ศ. 2549 (บาท)
รายได้	426,580,233.87	475,344,330.05
รายจ่าย	560,783,284.72	509,420,792.75
ขาดทุนสุทธิ	134,203,051.85	115,007,462.75

ที่มา: รายงานประจำปี พ.ศ. 2549 องค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทย

สรุปข้อสังเกตจากรายงานประจำปี พ.ศ. 2549 ขององค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และผลงานของสวนสัตว์ต่างๆ ที่ปรากฏต่อสื่อมวลชน แม้จะพบว่าสวนสัตว์ได้มีส่วนช่วยเหลือสังคมและสิ่งแวดล้อมไทยอยู่หลายประการเช่น

- 1) เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจนันทนาการที่ให้ความร่มรื่นเป็นธรรมชาติ
- 2) ทำให้ประชาชนรู้จักสัตว์ป่าจากประเทศต่างๆ และเรียนรู้พฤติกรรมสัตว์ได้มากขึ้น
- 3) เกิดความรักเอ็นดูเมตตาสัตว์มากขึ้น
- 4) มีการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของสัตว์ป่าได้ดีขึ้น กว้างขวางขึ้น ไม่ใช่เพียงอยู่แต่ในสภาพกักขัง

- 5) ช่วยเพาะขยายพันธุ์สัตว์ป่าไว้ไม่ให้สูญพันธุ์
- 6) ช่วยรับดูแลสัตว์ที่ถูกพบทอดทิ้ง บาดเจ็บ ทั้งในเมืองและในธรรมชาติ
- 7) มีความพยายามดำเนินงานสมาคมสวนสัตว์ รวบรวมสวนสัตว์ต่างๆทุกรูปแบบมารู้จักกัน และพัฒนาสู่สวนสัตว์ระดับสากล (Modern Zoo) โดยเฉพาะสวนสัตว์ภาครัฐ

แต่ก็พบว่า การดำเนินงานสวนสัตว์และสถานครอบครองสัตว์รายย่อยยังมีข้อที่ต้องปรับปรุงอีกหลายประการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการมีสวนสัตว์ได้แก่

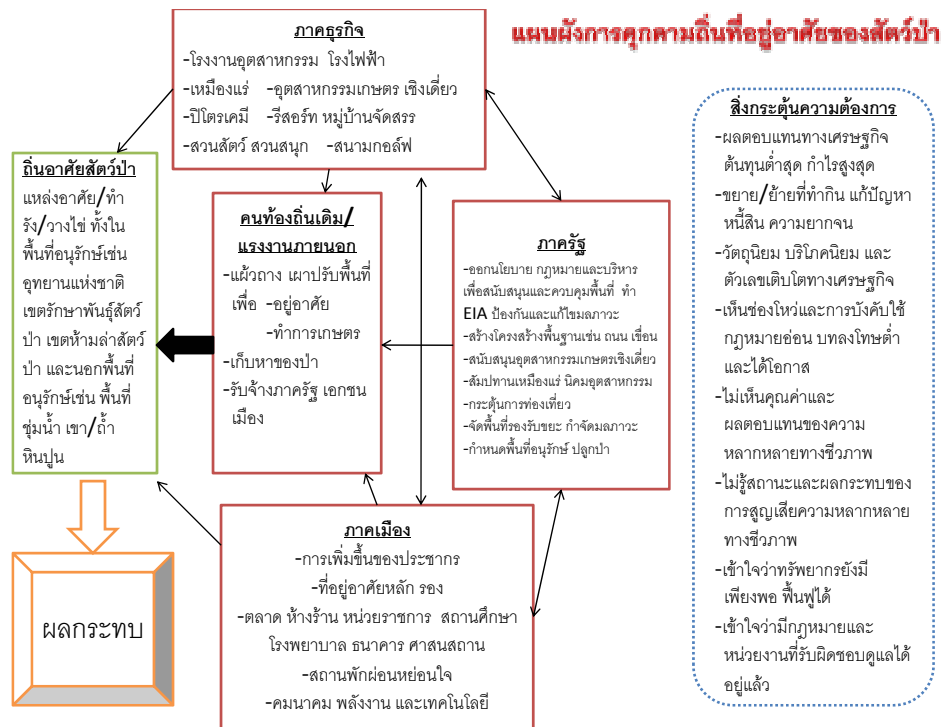
- 1) การประชาสัมพันธ์สวนสัตว์ต่างๆ แม้แต่ของรัฐมีแต่วัตถุประสงค์และเป้าหมายสู่ระดับสากล แต่ไม่ปรากฏรายละเอียดของเกณฑ์ หรือมาตรฐานจริยธรรมการดำเนินงานด้านสวัสดิภาพสัตว์และการอนุรักษ์ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม สามารถใช้อ้างอิงอธิบายสาธารณะต่อกรณีต่างๆ ของสวนสัตว์ที่ปรากฏทางสื่อมวลชนได้ ตั้งแต่การเกิดหรือเข้ามาอยู่ในสวนสัตว์ สภาพความเป็นอยู่ การดำรงชีวิต การจัดแสดงพฤติกรรม การจัดการโรค การตายหรือนำออกไป ทั้งเกณฑ์ของสวนสัตว์ไทย หรือของสวนสัตว์สากล
- 2) เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่สภาพธรรมชาติสามารถถูกทดแทนได้ด้วยเครื่องเล่นหรือสิ่งปลูกสร้างเพื่อความบันเทิงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สัตว์ (Non Zoo) ด้วยเหตุผลเพื่อไม่ให้ขาดทุน ขาดเกณฑ์กำหนดเชิงขอบเขตพื้นที่และกิจกรรม
- 3) ยังมีแต่การให้ข้อมูลหรือการศึกษาแก่สาธารณะเชิงชีววิทยา พฤติกรรมของสัตว์รายชนิด มากกว่าเชิงหน้าที่ในระบบนิเวศและสถานการณ์อนุรักษ์ในถิ่นกำเนิด ตลอดจนข้อมูลการอนุรักษ์นอกถิ่นกำเนิดที่ถูกต้องและอุปสรรคของการเพาะขยายพันธุ์ อันจะช่วยมุ่งเน้นให้ประชาชนรักษาสัตว์ป่าในถิ่นกำเนิด
- 4) ผลงานการศึกษาวิจัยและงานวิชาการปรากฏแต่ด้านการเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายาก ระยะหลังก็เน้นประชาสัมพันธ์แต่การขยายพันธุ์สัตว์ต่างประเทศเช่นแพนด้า ตลอดจนเทคโนโลยีการขยายพันธุ์ระดับพันธุกรรม ไม่มีงานวิจัยหรือการประชาสัมพันธ์ด้านการปล่อยสัตว์ป่าคืนสู่ธรรมชาติจนประสบความสำเร็จปรากฏให้เห็น
- 5) ขาดกิจกรรมการให้ความสำคัญกับสัตว์ประจำถิ่นที่สวนสัตว์นั้นตั้งอยู่ และการอนุรักษ์เชิงระบบนิเวศในถิ่นกำเนิด
- 6) ไม่เห็นความพยายามที่สวนสัตว์จะแสดงให้เห็นสาธารณะเห็นอย่างไม่มีข้อสงสัยว่าสัตว์ป่าในสวนสัตว์ของตนมาจากสัตว์เพาะเลี้ยงหรือยืมมาแสดงจากสวนสัตว์อื่นเท่านั้น ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกระบวนการนำสัตว์ออกมาจากธรรมชาติเลย
- 7) ไม่เห็นกิจกรรมของสมาคมสวนสัตว์ที่จะแสดงให้เห็นว่าสวนสัตว์ใดดำเนินการตามเกณฑ์ หรือมาตรฐานจริยธรรมการดำเนินงานด้านสวัสดิภาพสัตว์และการอนุรักษ์ที่ดี (ซึ่งยังไม่ชัดเจน) หรือให้ความสำคัญกับข้อสังเกตข้างต้น

2.2.3 การทำลายและเปลี่ยนแปลงถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

ถึงแม้ว่าภาครัฐจะประกาศพื้นที่อนุรักษ์เพิ่มมากขึ้นหลังจากที่มีการยกเลิกสัมปทานป่าบกทั่วประเทศ แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีการบุกรุกพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ติดและเป็นเขตกันชนกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ซึ่งถือว่าเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยสำคัญของสัตว์ป่ายังคงอยู่ในสภาพถูกบุกรุก ด้วยหลายปัจจัยสาเหตุ ทั้งจากการขยายตัวของพื้นที่ปลูกยางพาราในทุกภูมิภาคของไทย การปลูกพืชปาล์มน้ำมัน ในภาคใต้ เช่น บริเวณเขาประบางคราม การปลูกพืชเพื่อพลังงานทางเลือก เช่น อ้อย มันสำปะหลังในภาคอีสาน ภาคตะวันออก นอกจากนี้ถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ก็ยังคงถูกทำลาย ความคืบหน้าจากโครงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและพัฒนากองทุนเพื่อสิ่งแวดล้อม เช่น การตัดทางหลวงหมายเลข 3259 ผ่านเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน จังหวัดฉะเชิงเทรา จากการเก็บข้อมูลของสถานีวิจัยสัตว์ฉะเชิงเทรา ในปี พ.ศ.2542 พบว่ามีสัตว์ตายเพราะถูกรถชนรวมแล้ว 14,408 ตัว โดยสัตว์ที่ตายส่วนใหญ่เป็นประเภทสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น ค่างควา ชะมดเช็ด หนูผีจิ๋ว เม่นหางพวง หมาหริ่ง นอกจากนี้ยังพบว่าในปี พ.ศ.2544 มีช้างถูกรถชนตาย 2 ตัว ในปี พ.ศ.2548 ตายอีก 1 ตัว ซึ่งการตัดถนนนอกจากจะมีผลต่อความปลอดภัย และยังเป็นการทำลายและรบกวนถิ่นที่อยู่อาศัยเดิม และยังพบว่าจะทำให้กลุ่มที่ล่าสัตว์สามารถเข้าถึงพื้นที่ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าได้ง่ายขึ้น เขตอนุรักษ์หลายแห่งยังมีการทำเหมืองแร่ โดยเฉพาะเหมืองตะกั่ว ซึ่งสร้างมลพิษอย่างรุนแรงแก่สัตว์ป่า เช่น เหมืองแร่คลิตี้ ในเขตทุ่งใหญ่นเรศวร ในปี พ.ศ.2541 กรมควบคุมมลพิษเข้าตรวจสอบพบว่า มีตะกอนตะกั่วปนเปื้อนในลำห้วยไม่น้อยกว่า 15,000 ตัน และตรวจพบว่าปลาในอ่างเก็บน้ำเขื่อนศรีนครินทร์มีตะกั่วในเนื้อปลาเกินค่ามาตรฐาน 90 เท่า ซึ่งการเปิดเหมืองดังกล่าวมีผลกระทบต่อสัตว์น้ำ สัตว์บกและเชื่อมโยงผลกระทบต่อห่วงโซ่อาหารในระบบนิเวศ (สุรพล, 2550)

การระเบิดภูเขาหินปูนซึ่งเป็นแหล่งของชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่นจำนวนมาก ที่อาศัยระบบนิเวศเฉพาะภูเขาหินปูนซึ่งมีความหลากหลายของภูมิประเทศ ถิ่นที่อยู่อาศัย เช่น ถ้ำบก ถ้ำน้ำ หลุมยุบ ซอกหินต่าง ๆ โครงการพัฒนาหลายโครงการเป็นโครงการระดับภูมิภาคแต่มีผลคุกคามต่อตัวสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัย เช่น การสร้างเขื่อนสาละวิน นอกจากนี้ยังพบว่าการทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยแล้วยังพบว่าปัญหาการเกิดไฟป่าก็เป็นปัญหาที่สำคัญของการทำลายสัตว์ป่า สัตว์ป่า ไช่ ลูกอ่อนในพื้นที่หลายแห่งต้องถูกทำลายจากไฟป่า

นอกจากนี้พื้นที่ชุ่มน้ำหลายแห่งที่อยู่นอกเขตอนุรักษ์ที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยที่สำคัญของสัตว์น้ำ นักสัตวศาสตร์สะเทินน้ำสะเทินบก เช่น ป่าพรุแม่รำพึง หรือ ป่าพรุลานควายที่กำลังถูกเปลี่ยนแปลงสภาพโดยโรงงานอุตสาหกรรมถลุงเหล็ก

รูปที่ 5 แผนผังการคุกคามถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

รูปที่ 6 วงจรผลกระทบจากการค้าสัตว์ป่าและคุกคามถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

2.2.4 ปัญหาเชิงนโยบายและกฎหมายด้านสัตว์ป่า

การบริหารจัดการสัตว์ป่าในปัจจุบัน

1) อนุสัญญาระหว่างประเทศ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสัตว์ป่าในประเทศนั้นจะมีทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระดับนานาชาติ ได้แก่ อนุสัญญาต่างๆ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ อนุสัญญาแรมซาร์ อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์และพืชที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (CITES) และอนุสัญญาว่าด้วยชนิดพันธุ์ที่อพยพ โดยประเทศไทยเข้าร่วมลงนามในอนุสัญญา CITES ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 ณ กรุงโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และให้สัตยาบันในปี พ.ศ. 2526 สมาชิกอันดับที่ 80 ต่อมากรมป่าไม้ได้เชิญหน่วยงานต่างๆ มาร่วมประชุมเพื่อแบ่งภาระกิจหน้าที่โดยกรมป่าไม้ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช) รับผิดชอบเรื่อง สัตว์ป่า กรมวิชาการเกษตรรับผิดชอบเรื่อง พืชป่า และกรมประมง รับผิดชอบเรื่อง ปลาและสัตว์น้ำ

โดยการค้าสัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์ระหว่างประเทศ จะถูกควบคุมโดยระบบใบอนุญาต (Permit) ซึ่งจะมี

- 1.1 ใบอนุญาตส่งออก (Export)
- 1.2 ใบอนุญาตนำเข้า (Import)
- 1.3 ใบอนุญาตนำผ่าน (Transit)
- 1.4 ใบอนุญาตส่งกลับออกไป (Re-export)

และกำหนดหลักการไว้เป็นบัญชีหมายเลข 1 , 2 และ 3 ของอนุสัญญา ฯ (CITES) ดังนี้

1. ชนิดพันธุ์แนบท้ายบัญชีหมายเลข 1 เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าที่ห้ามนำเข้าและส่งออกเพื่อการค้าโดยเด็ดขาด ยกเว้นเพื่อการศึกษาวิจัย เพาะพันธุ์ การยืม การบริจาค การแลกเปลี่ยนที่มีใช้เพื่อการค้าระหว่างนักวิทยาศาสตร์หรือสถาบันทางวิทยาศาสตร์ การได้มาก่อนอนุสัญญา ฯ (CITES) หรือเป็นชนิดพันธุ์ที่ได้จากการเพาะพันธุ์จากผู้ประกอบการที่ CITES ได้รับรองแล้ว เช่น ช้าง เสือโคร่ง แรด วาฬ หมี พะยูน กล้วยไม้หายากบางชนิด เป็นต้น

2. ชนิดพันธุ์แนบท้ายบัญชีหมายเลข 2 เป็นชนิดที่สามารถนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านได้แต่ต้องมีการควบคุมไม่ให้เกิดความเสียหาย หรือลดจำนวนของชนิดพันธุ์นั้นอย่างรวดเร็ว โดยต้องมีใบอนุญาตกำกับ เช่น นกแก้วโม่ง นกตระกูล Macaw นกตระกูล Lovebird ลิงวอก ลิงลม ค่างแว่นถิ่นใต้ กูเห่า กูเหล็ก เป็นต้น

3. ชนิดพันธุ์แนบท้ายบัญชีหมายเลข 3 เป็นชนิดที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศหนึ่ง แล้วขอความร่วมมือประเทศภาคี ๙ ด้วยกันให้ช่วยดูแล การส่งออกจะต้องได้รับอนุญาต หรือมีหนังสือรับรองเพื่อการนำเข้า ส่งออกจากประเทศถิ่นกำเนิดว่าจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อ ความอยู่รอดตามธรรมชาติของชนิดพันธุ์ เช่น ไก่จุก นกกระทาดงอกสีน้ำตาล เป็นต้น

นอกจากนี้ อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกที่ประเทศไทยให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาฯ ก็ให้ความสำคัญต่อสัตว์ป่า นับตั้งแต่การพิจารณาประกาศเป็นมรดกทางธรรมชาติของโลก จนถึงการติดตาม นโยบายและมาตรการที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหที่จะเกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มรดกโลกใน ประเทศสมาชิก

ในส่วนของกฎหมายภายในประเทศ ประเทศไทยมีกฎหมายด้านสัตว์ป่าที่ใช้อยู่หลายฉบับ นับตั้งแต่ พระราชบัญญัติการรักษาช้างป่า ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443) ซึ่งให้ความสำคัญกับช้างป่าเพียง อย่างเดียว และพระราชบัญญัติอื่นๆอีก 7 ฉบับ (ภาคผนวกหน้า 149) แต่กฎหมายที่เป็นกฎหมายหลัก คือ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ซึ่งมีที่มาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อบ้านเมือง เริ่มพัฒนามากขึ้นทำให้พื้นที่ป่าซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าถูกบุกรุกจากการนิยมเข้าไปล่าสัตว์เป็นกีฬา ของกลุ่มคนบางกลุ่ม รวมถึงการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อการทำเกษตรกรรม ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวของ กลุ่มนักอนุรักษ์ในอดีต ที่พยายามขับเคลื่อนเพื่อต้องการให้มีการออกกฎหมายเข้ามาควบคุม ดูแลป่า และสัตว์ป่า รัฐบาลขณะนั้นจึงตราพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2503 ขึ้น และได้ปรับปรุงเมื่อปี พ.ศ. 2535 เพื่อปรับปรุงให้มาตรการในการสงวนและ คุ้มครองสัตว์ป่าเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับข้อตกลงระหว่างประเทศ

สำหรับเนื้อหา ลักษณะการคุ้มครองสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองของพ.ร.บ.ฉบับนี้ กล่าว โดยสรุปว่า สัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองจะได้รับการคุ้มครอง ดังนี้

1. ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการหรือพยายามกระทำการ เก็บ ดัก จับ ยิง หรือทำอันตรายด้วย ประการอื่นใด (มาตรา 16)
2. ห้ามมิให้ผู้ใดเพาะพันธุ์ (มาตรา 18)
3. ห้ามมิให้ผู้ใดครอบครอง (มาตรา 19)
4. ห้ามมิให้ผู้ใด ซื้อ ขาย แลกเปลี่ยน จำหน่าย จ่าย แจก หรือโอนกรรมสิทธิ์ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ ในทางการค้า มีหรือแสดงไว้เพื่อขาย (มาตรา 20)
5. ห้ามนำเข้า-ส่งออก หรือนำผ่าน (มาตรา 23)

แต่อย่างไรก็ตามการห้ามกระทำดังกล่าว มิได้เป็นการห้ามเด็ดขาด มีการเปิดโอกาสให้สามารถ กระทำได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น การควบคุมโดยการออกใบอนุญาต

ต่างๆ การออกไปตรวจสอบการดำเนินงานของผู้รับอนุญาต เป็นต้น หรือเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ในการสำรวจ การศึกษาและการวิจัยทางวิชาการ การคุ้มครองสัตว์ป่า การเพาะพันธุ์หรือเพื่อกิจการสวนสัตว์สาธารณะ ซึ่งกระทำโดยทางราชการ และได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี และต้องปฏิบัติตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

สัตว์ป่าสงวนจะได้รับการคุ้มครองมากกว่าสัตว์ป่าคุ้มครอง เช่น การเพาะพันธุ์ สัตว์ป่าคุ้มครองสามารถประกาศเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่เพาะพันธุ์ได้ ซึ่งบุคคลหรือนิติบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญสามารถขออนุญาตดำเนินการเพาะพันธุ์และทำการค้าได้ แต่สัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองที่ยังไม่ประกาศเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่เพาะพันธุ์ได้ มีเพียงหน่วยราชการและผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งและดำเนินกิจการสวนสัตว์สาธารณะเท่านั้น ที่สามารถดำเนินการขออนุญาตเพาะพันธุ์

ทั้งนี้ บทกำหนดโทษระบุว่า ผู้ใดฝ่าฝืนกระทำผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามหรือสี่ปี หรือปรับไม่เกินสามหมื่นสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าผู้กระทำความผิดในข้อหาใด

สำหรับรายการสัตว์ป่าสงวน มีจำนวน 15 ชนิด ส่วนสัตว์ป่าคุ้มครองมีเป็นจำนวนมากแบ่งเป็น 6 จำพวกได้แก่ จำพวกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม นก สัตว์เลื้อยคลาน แมลง สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และปลา หลายร้อยรายการ

ใน ปี พ.ศ.2546 ได้มีการแก้ไขปรับปรุง พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 อีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะระเบียบว่าด้วยการแจ้งครอบครองสัตว์ป่า โดยเรียก พ.ร.บ.ฉบับใหม่นี้ว่า พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2546 และกฎหมายฉบับนี้ กลายเป็นกฎหมายหลักที่ประเทศไทยใช้ในการควบคุม ดูแลสัตว์ป่าทุกชนิดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีพระราชบัญญัติด้านสัตว์ป่าและพืชป่า และกฎระเบียบต่างๆประกาศใช้ อย่างเข้มงวดหลายฉบับ แต่ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ยังคงมีคดีความที่เกิดจากการกระทำผิดต่อสัตว์ป่า ใหญ่ๆ ต่อเนื่องหลายคดีๆ ใหญ่ที่น่าจะเป็นกรณีตัวอย่างของปัญหาการบังคับใช้กฎหมายด้านสัตว์ป่า ได้แก่

1. คดีส่งเสือโคร่งไปประเทศจีนที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ.2545 จนต่อเนื่องถึงปัจจุบัน เป็นกรณีที่ อธิบดีกรมป่าไม้ในขณะนั้น (ต.ค.2545) ได้ลงนามในใบอนุญาตให้บริษัท ศรีราชาไทเกอร์ ชู จำกัด ส่งออกเสือโคร่งจำนวน 100 ตัว อายุระหว่าง 1-3 ปี ไปยังสวนสัตว์ชันทยา ไตรมิตร คอนเซ็ปท์ จำกัด มณฑล ไหหลำ ประเทศจีน เพื่อการเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์ในกิจการสวนสัตว์ โดยกรมป่าไม้เป็นผู้ส่งออกในนามบริษัท ศรีราชาฯ ตามมาตรา 26 พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า 2535 และบริษัทศรีราชาฯเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ตามมาตรา 26

บทบัญญัติมาตรา 16 มาตรา 18 มาตรา 19 มาตรา 21 และมาตรา 23 ระบุว่ามิให้ใช้บังคับแก่การกระทำเพื่อประโยชน์ในการสำรวจ การศึกษาและวิจัยทางวิชาการ การคุ้มครองสัตว์ป่า การเพาะพันธุ์ หรือเพื่อกิจการสวนสัตว์สาธารณะ ซึ่งกระทำโดยราชการ และโดยได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี และต้องปฏิบัติตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ ซึ่งกรณีนี้มีข้อถกเถียงกันในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ฝ่ายหนึ่งมองว่า ดำเนินการตามระเบียบในการส่งออกของตนเองที่เพาะพันธุ์ในสวนสัตว์ของประเทศหนึ่งไปสู่สวนสัตว์สาธารณะที่ขยายกิจการไปในอีกประเทศหนึ่งเท่านั้นและกระทำในนามของรัฐ แต่อีกฝ่ายหนึ่งมองว่า ผิดกฎหมายไทยและเงื่อนไขอนุสัญญาไซเตสเพราะเข้าข่ายการค้า มีการโอนกรรมสิทธิ์กันระหว่างเอกชนและมิใช่เพื่อการวิจัยค้นคว้าทางวิชาการ ส่วนทัศนะขององค์กรเอกชนมองว่า เป็นการเลือกปฏิบัติ ใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ทำการค้าสัตว์ป่า เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายไม่จริงจัง (ภาคผนวกหน้า 154) กรณีนี้ แม้ว่าบริษัท ศรีราชาไทเกอร์ ซู จำกัด ผู้ส่งออกเสือโคร่งจะไม่ถูกฟ้องความผิด อดีตอธิบดีกรมป่าไม้ผู้ลงนามการอนุมัติการส่งออกก็ยังไม่ถูกตัดสินความผิดจากกระบวนการสอบสวนหรือกระบวนการยุติธรรมใด แต่ก็ถือได้ว่าเป็นกรณีตัวอย่างสำคัญที่แม้อนุสัญญาไซเตสและพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 จะกำหนดให้สัตว์ใกล้สูญพันธุ์อย่างเสือโคร่งไม่อาจค้าขายได้ระหว่างประเทศ เพื่อไม่ให้เกิดการค้ากระตุ้นให้เกิดการล่าเสือโคร่งจากธรรมชาติ แต่การห้ามค้าก็ยังมีย่อยกเว้นสำหรับการแลกเปลี่ยนสัตว์ป่าเพื่อการวิจัยทางวิชาการ การเพาะขยายพันธุ์ และกิจการสวนสัตว์สาธารณะซึ่งได้รับอนุญาตและกระทำโดยรัฐ ซึ่งข้อยกเว้นนี้กลายเป็นช่องโหว่ให้ผู้ที่ต้องการค้าสัตว์ป่าหายากใกล้สูญพันธุ์ระหว่างประเทศ ใช้สวนสัตว์สาธารณะเป็นแหล่งฟอกสัตว์ป่าเป็นสัตว์สวนสัตว์ แล้วแลกเปลี่ยนกับสวนสัตว์อื่นได้ทั่วโลกในนามของการวิจัยเพื่อเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์ไม่ให้สูญพันธุ์ ผ่านการอนุญาตจากรัฐหรือในนามรัฐ แล้วไปสู่การใช้ประโยชน์ในสวนสัตว์หรือนอกสวนสัตว์ปลายทางที่ไม่เกี่ยวกับการวิจัยเพื่อขยายพันธุ์และอนุรักษ์ก็ได้ หากว่ากระบวนการตรวจสอบที่มาของสัตว์ไม่ชัดเจนทั้งต้นทางและปลายทาง ตลอดจนไม่มีการติดตามผลการดำเนินงานของผู้รับสัตว์ไป การ “ค้า” ก็จะถูกเรียกว่า “การแลกเปลี่ยนที่มีผู้ออกค่าใช้จ่าย” ตามบันทึกข้อตกลงที่ได้กระทำกัน แล้วสวนสัตว์ก็อาจจะกลายเป็นตลาดแลกเปลี่ยนสัตว์ป่าระหว่างประเทศอย่างเปิดเผยมากขึ้นต่อไป

2. คดีส่งลิงอุรังอุตังกลับบ้าน เป็นกรณีลิงอุรังอุตังที่ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(ปทส.) บุกรเข้าตรวจสอบสัตว์ป่าภายในสวนสัตว์เอกชนซาฟารีเวิลด์ พบว่าสวนสัตว์ดังกล่าวครอบครองลิงอุรังอุตัง ซึ่งเป็นสัตว์ในบัญชีสัตว์ป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ของไซเตส ซึ่งได้รับการคุ้มครองตามกระบวนการของกฎหมาย คือ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 24 ที่บัญญัติว่า การ

นำเข้าสัตว์ป่าชนิดที่ต้องมีใบอนุญาต หรือใบรับรองให้นำเข้าตามความตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการค้าสัตว์ป่าและซากของสัตว์ป่า ต้องมีใบอนุญาตหรือใบรับรองจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งการตรวจยึดครั้งนั้นได้ลึกรังอุ้งตังจำนวนร้อยกว่าตัว และเมื่อให้เจ้าของสวนสัตว์นำหลักฐานการครอบครองสิ่งทั้งหมดมาแสดง ก็ไม่สามารถแสดงใบอนุญาตได้ครบทุกตัว โดยบางส่วนไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นสิ่งที่ได้มาอย่างถูกกฎหมาย ทั้งนี้ต่อมาได้มีการพิสูจน์ดีเอ็นเอลึกรังอุ้งตังที่เหลือ ก็พบว่าเป็นลิงจากเกาะบอร์เนียว ประเทศอินโดนีเซียจริง แสดงว่ามีการลักลอบนำเข้าลึกรังอุ้งตังโดยไม่ได้รับใบอนุญาต ไม่ทราบว่าจะด้วยวิธีใด สันนิษฐานว่าน่าจะถูกรือประมงไทยที่ไปหาปลาในเขตน่านน้ำอินโดนีเซีย ชื้อกลับมาลักลอบขายให้กับสวนสัตว์ และประชาชนที่มีความต้องการที่จะเลี้ยงลิงประเภทนี้ กรณีนี้ใช้เวลาดำเนินคดีเกือบ 2 ปีถึงจะเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมาย แต่จากการตรวจสอบของกรมอุทยานฯ พบว่า การที่ลึกรังอุ้งตังในสวนสัตว์ซาฟารีเวิลด์มีจำนวนเป็นร้อยนั้น ส่วนหนึ่งเป็นลิงที่ถูกซื้อเข้ามาก่อนปี 2535 จำนวน 5 ตัว แล้วก็ออกลูกหลานมาอีก 50 ตัว ในขณะที่เหลือ เป็นลิงที่มาจากอินโดนีเซียโดยช่องทางอื่น แต่มีการชี้แจงว่าลิงเหล่านี้ก็มาก่อนปี 2535 เช่นเดียวกัน ซึ่งเมื่อเป็นแบบนี้ ก็ต้องไปเข้ากับกฎหมายศุลกากร ที่สามารถยอมความกันได้เพียงแค่เสียค่าปรับ เพราะถือว่าเป็นสินค้าธรรมดา ด้านองค์กรเอกชนมองว่า ในที่สุดกฎหมายก็ยังไม่สามารถบังคับใช้ได้จริงจึงได้มอบกำหนดโทษซึ่งก็อ่อนอยู่แล้ว แล้วยังมีช่องที่ทำให้ผู้กระทำผิดเสียเพียงแค่ค่าปรับซ้ำไม่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการส่งลิงกลับประเทศอินโดนีเซียด้วย (ภาคผนวกหน้า 157)

2) การบริหารจัดการพื้นที่โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการจัดการแต่ละพื้นที่

ระบบการจัดการพื้นที่เพื่อจัดการสัตว์ป่าที่สำคัญในประเทศ คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 55 แห่ง เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 56 แห่ง ซึ่งมีเป้าหมายในการรักษาถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าตามธรรมชาติ และนอกจากนี้ยังมีพื้นที่อุทยานแห่งชาติกว่า 148 แห่ง ที่มีวัตถุประสงค์นอกจากการท่องเที่ยวแล้วยังมีการจัดการพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่าด้วยโดยการแบ่งพื้นที่การจัดการ แต่ในขณะเดียวกันพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหลายแห่งมีการพัฒนาการท่องเที่ยว มีความพยายามในการเปลี่ยนสถานภาพทางกฎหมาย เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอัมผาง เพื่อเปิดกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณน้ำตกที่ล่อชู หรือใช้อำนาจอธิบดีในการประกาศเขตการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยว เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ซึ่งมีผลกระทบตามมาจากการก่อสร้างสาธารณูปโภคเพื่อนักท่องเที่ยวทั้งถนน บ้านพัก ฯลฯ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับนโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองของแต่ละรัฐบาล นอกจากนี้ยังมีโครงการถนนเพื่อความมั่นคง 48 สายที่จะตัดในพื้นที่อนุรักษ์ ดังนั้นจะเห็นว่าการจัดการพื้นที่ตามเจตนารมณ์ของพื้นที่อนุรักษ์เริ่มถูกเบี่ยงเบน ในขณะเดียวกันประสิทธิภาพการดูแลจัดการพื้นที่นั้นยังไม่เพียงพอ และยังมีนโยบายที่จะพัฒนาแต่คุณภาพพื้นที่อนุรักษ์อยู่

3) โครงสร้างการบริหารจัดการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลไกการบริหารจัดการ ประสานงาน ในปัจจุบัน

ประเทศไทยมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสัตว์ป่า แต่หน่วยงานหลักคือ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าธรรมชาติที่เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า โดยมีสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งมีการจัดการในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า มีสถานีเพาะพันธุ์สัตว์ป่า สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า หน่วยงานที่ดูแลพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเลได้แก่ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ในส่วนสัตว์ป่าที่อยู่นอกถิ่นกำเนิดจะพบว่ามีจัดการในรูปแบบสวนสัตว์ อควาเรียม ซาฟารี ซึ่งสวนสัตว์ของรัฐที่มีอยู่หลายแห่งจะอยู่ภายใต้การบริหารจัดการโดยองค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมประมงที่ดูแลสัตว์ป่าประเภทสัตว์น้ำ นอกจากนี้ยังมีสถาบันวิชาการที่ทำงานด้านสัตว์ป่า เช่น โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย (BRT) ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมีองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเฉพาะเจาะจงด้านการจัดการสัตว์ป่าซึ่งมีทั้งองค์กรภายในประเทศได้แก่ มูลนิธิเพื่อนสัตว์ป่า มูลนิธิเพื่อนช้าง มูลนิธินกเงือก มูลนิธิช่วยชีวิตสัตว์ป่า สมาคมพิทักษ์สัตว์ไทย นอกจากนี้ยังพบว่ามีองค์กรระหว่างประเทศที่มีโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยได้แก่ สหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติ(The World Conservation Union, IUCN) กองทุนสัตว์ป่าโลก (Worldwide Fund for Nature, WWF) สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า (Wildlife Conservation Society, WCS) มูลนิธิเพื่อนป่า (WildAid)

4) แนวนโยบายด้านอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าของประเทศไทย

จากแผนแม่บทการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าแห่งชาติ พ.ศ. 2548-2557 พบว่ามีวิสัยทัศน์ “เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรสัตว์ป่ารวมถึงถิ่นที่อาศัยของสัตว์ป่าให้คงอยู่และดำรงไว้ซึ่งบทบาทและกระบวนการของระบบนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างยั่งยืน” โดยมี 4 ยุทธศาสตร์ที่จะบรรลุวิสัยทัศน์ดังกล่าวคือ

- 1) การศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูลด้านวิชาการจัดทำฐานข้อมูลสัตว์ป่าและระบบนิเวศ โดยจะมีกลยุทธ์หลักๆ ทั้งการจัดทำแผนการศึกษาด้านสัตว์ป่า การพัฒนาเทคโนโลยีด้านการศึกษาวิจัยสัตว์ป่า และผลิตสัตว์ป่า จัดทำฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศด้านสัตว์ป่า และสร้างความร่วมมือในการศึกษาวิจัยระหว่างหน่วยงานต่างๆ

2) การบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าแบบบูรณาการ โดยจะทำการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการ สร้างและพัฒนาบุคลากร ระบบการบริหารจัดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานต่างๆ รวมทั้งปรับปรุงระเบียบกฎหมาย

3) การอนุรักษ์ความหลากหลายของทรัพยากรสัตว์ป่า และระบบนิเวศ โดยการจัดการ พื้นที่ สัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัย อนุรักษ์สัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์นอกถิ่นกำเนิด จัดการพื้นที่อนุรักษ์โดยใช้หลักการ เชิงระบบนิเวศเป็นกลุ่มป่า รวมทั้งการเผยแพร่ ถ่ายทอดความรู้ด้านสัตว์ป่าและระบบนิเวศแก่ประชาชน

4) การใช้ประโยชน์ทรัพยากรสัตว์ป่าอย่างยั่งยืน ทั้งในและนอกถิ่นกำเนิดเพื่อการพาณิชย์ พัฒนาสวนสัตว์ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการสัตว์ป่าโดยชุมชน จัดการศึกษา และนันทนาการด้านสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าตามศักยภาพของพื้นที่โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากสาระของแผนแม่บทจะพบว่าเน้นการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบโดยใช้เทคโนโลยี เพื่อ นำไปสู่การจัดการพื้นที่ถิ่นที่อยู่อาศัย การจัดการเชิงประชากร โดยจะเน้นการบริหารจัดการแบบบูรณาการและเชื่อมโยงเป็นกลุ่มป่า (ปัจจุบันมีการจัดกลุ่มป่าในประเทศไทยไว้ ดังนี้ 1.กลุ่มป่าลุ่มน้ำปาย-สาละวิน 2.กลุ่มป่าศรีลานนา-ขุนตาล 3.กลุ่มป่าดอยภูคา-แม่มอย 4.กลุ่มป่าแม่ปิง-อมก๋อย 5.กลุ่มป่าภูเมี่ยง-ภูทอง 6.กลุ่มป่าภูเขี้ยว-น้ำหนาว 7.กลุ่มป่าภูพาน 8.กลุ่มป่าพนมดงรัก-ผาแต้ม 9.กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ 10.กลุ่มป่าตะวันออก 11.กลุ่มป่าตะวันตก 12.กลุ่มป่าแก่งกระจาน 13.กลุ่มป่าชุมพร 14.กลุ่มป่าคลองแสง-เขาสก 15.กลุ่มป่าเขาหลวง 16.กลุ่มเขาบรรทัด 17.กลุ่มป่าฮาลา-บาลา 18.หมู่เกาะสิมิลัน-พีพี-อันดามัน และ 19.หมู่เกาะอ่างทอง-อ่าวไทย) และในขณะเดียวกันยังมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์สัตว์ป่า โดยการส่งเสริมการพัฒนาสวนสัตว์ทั้งของรัฐ และเอกชน เพื่อการพาณิชย์ จะเห็นได้ว่าแผนแม่บทดังกล่าวยังขาดมิติการจัดการปัญหาการค้าสัตว์ป่า ซึ่งจากการศึกษาวิจัยสถานการณ์สัตว์ป่าที่ผ่านมาพบว่า การค้าสัตว์นั้นมีความเชื่อมโยงกับการล่าสัตว์ในพื้นที่ถิ่นกำเนิด และยังเชื่อมโยงกับกิจการธุรกิจสวนสัตว์ ดังนั้นหากมีการมุ่งเน้นการส่งเสริมพัฒนาสวนสัตว์มากซึ่งเป็นการจัดการสัตว์ป่านอกถิ่นก็จะมีผลกระทบต่อสัตว์ป่าในพื้นที่ถิ่นกำเนิด ควรที่จะมุ่งเน้นการจัดการถิ่นกำเนิดตามธรรมชาติ และเน้นหนักการแก้ไขปัญหาการค้าและค้าสัตว์ป่า ลดการใช้ประโยชน์จากสวนสัตว์ สัตว์ป่าเพื่อลดปัจจัยกระตุ้นการล่าและค้าสัตว์ป่า แต่โดยสรุปแผนแม่บทการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าแห่งชาติมีข้อดีดังนี้

1. แผนแม่บทฯ ว่าด้วยเรื่องการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่า ที่ครอบคลุมการอนุรักษ์สัตว์ป่า และถิ่นที่อยู่อาศัย ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน
2. แผนแม่บทฯ ดังกล่าว ได้มีการระดมความคิดเห็นจากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนโดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น เช่น อบต. และหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า

3. แผนแม่บทฯ ได้วางกรอบระยะเวลาไว้ถึง 10 ปี (2548 – 2557) และมีข้อเสนอให้มีการปรับปรุงทุก ๆ สองปีครั้ง
4. มีการเน้นย้ำให้เห็นคุณค่าของสัตว์ป่า และบทบาทในการเป็นทรัพยากรชีวภาพ ที่มีความสำคัญต่อการควบคุมความสมดุลของระบบนิเวศ จะเห็นได้จากแผนงานการจัดการสัตว์ป่าในถิ่นกำเนิดดั้งเดิม และเขตป่าอนุรักษ์ (In-situ Conservation)
5. แผนแม่บทฯ พยายามระบุถึงการพัฒนาด้านความรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการสัตว์ป่า เช่น การพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยี และการเชื่อมโยงการจัดการสัตว์ป่าให้เป็นไปตามบริบททางสังคม เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ให้ตระหนักถึงผลกระทบที่จะมีต่อสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัย
6. แผนแม่บทฯ ระบุถึงการพัฒนากลไกความร่วมมือว่า บทบาทและหน้าที่ในการอนุรักษ์สัตว์ป่า มิได้จำกัดเพียงกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชเท่านั้น ยังได้พูดถึงภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน สวนสัตว์ ทั่วประเทศ และเอกชน สถาบันการศึกษา และความร่วมมือระหว่างประเทศ
7. แผนแม่บทฯ ระบุถึงมาตรการและแนวทางในการคุ้มครองสัตว์ป่าในถิ่นกำเนิด ซึ่งแต่เดิมจะเน้นเฉพาะเขตอนุรักษ์ แต่ในแผนใหม่พูดถึงการคุ้มครองสัตว์ป่านอกเขตอนุรักษ์ (Protected areas) ด้วย เช่น แหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำที่ผ่านชุมชนและนกที่อยู่ตามพื้นที่เกษตร เป็นต้น
8. พูดถึงการคุ้มครองสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัยในลักษณะที่มีการจัดการเชิงระบบนิเวศ (Ecosystem management)
9. แผนแม่บทฯ ระบุถึงว่า จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข ระเบียบข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ถึงแม้แผนแม่บทฯ ดังกล่าวนั้นมีแนวทางก้าวหน้าที่เป็นข้อดีต่อการอนุรักษ์สัตว์ป่าในประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตามยังมีจุดอ่อน หรือความท้าทายของแผนแม่บทฯ ฉบับนี้ดังนี้

1. แผนแม่บทฯ ขาดความเป็นจริงในทางปฏิบัติ เพราะเอาเข้าจริงๆ แล้ว ไม่แน่ว่า คณะรัฐบาล โดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะสามารถจัดหางบประมาณ และดำเนินการได้จริงตามแผน
2. แผนแม่บทฯ มีการเปิดช่องทางที่จะให้มีการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในเชิงธุรกิจ หมายความว่า ให้มีการจัดทำสวนสัตว์ มีการเพาะเลี้ยง มีการซื้อขายกันได้ ไม่น้อยกว่า 70 ชนิด ซึ่งอาจจะเป็นปัญหาในเรื่องของการควบคุมการใช้ประโยชน์ทางการค้าจากสัตว์ป่าในธรรมชาติ
3. ความไม่ชัดเจนในการเชื่อมโยงความรู้ด้านวิชาการกับแนวทางปฏิบัติ ถึงแม้ว่า ในแผนแม่บทฯ จะระบุไว้ แต่ยังไม่เห็นกลไกที่จะเชื่อมโยงดังกล่าว

4. ขาดกลไก การควบคุมในทางนโยบาย ที่จะทำให้แผนแม่บทฯ ดังกล่าวเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งที่ผ่านมา ต้องยอมรับว่า พรรคการเมือง รัฐบาล นโยบายของผู้บริหาร รัฐมนตรี มีส่วนสำคัญในการดำเนินงานว่าจะยึดถือแผนแม่บทฯ หรือไม่ ต่อเนื่องหรือไม่
5. นอกจากจะสร้างความตระหนักว่า สัตว์ป่ามีบทบาทสำคัญในการควบคุมความสมดุลของระบบนิเวศแล้ว ควรตระหนักด้วยว่า สัตว์ป่าเช่น ปลา และแมลงบางชนิด ก็เป็นอาหารให้กับคนยากคนจนได้ ดังนั้น การจัดการสัตว์ป่าควรจะต้องตอบสนองสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนในระดับล่างได้บ้าง เช่น การผ่อนปรนให้ชาวบ้านได้อาศัยใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในลักษณะที่ยั่งยืน

วิเคราะห์พระราชบัญญัติส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า (ใหม่)

หลังจากที่ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 และ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2546 ถูกประกาศใช้มาจนกระทั่งปัจจุบัน ล่าสุด ในรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้มีการเสนอให้มีการปรับปรุง พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ทั้งสองฉบับขึ้นมาใหม่ โดยมีเป้าหมายให้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นำโดย ดร.ศรียาชา เจริญพานิช เป็นหัวหน้าคณะในการดำเนินการร่างพ.ร.บ.ฉบับใหม่ โดยปรับปรุงขึ้นเป็นกฎหมายใหม่ ใช้ชื่อว่า พ.ร.บ.ส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า พ.ศ.

ผู้อำนวยการกองนิติการ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กล่าวถึงร่าง พ.ร.บ.ฉบับใหม่ ว่าร่างกฎหมายฉบับนี้เริ่มแก้ไขมาตั้งแต่ปี 2548 เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ และนโยบายรัฐบาลเรื่องพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ โดยหลักการของร่าง พ.ร.บ.ฉบับใหม่นี้ระบุเหตุผลว่า โดยที่ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ได้ใช้มาเป็นเวลานาน สมควรปรับปรุงใหม่ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป เพื่อให้สอดคล้องหรืออนุวัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ และเกิดการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติ การบริการจัดการที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรสัตว์ป่า ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ซึ่งต้องมีระบบของการสงวน คุ้มครอง ตลอดจนส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าชนิดที่มีศักยภาพที่จะส่งเสริมในเชิงพาณิชย์และประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ และให้เอกชนมาส่งเสริมการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเพิ่มจำนวนสัตว์ป่าที่จะสูญพันธุ์ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

อย่างไรก็ตาม หลังการปรับปรุงร่างพ.ร.บ.ส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า พ.ศ. ... ถูกเผยแพร่ องค์กรนักอนุรักษ์ทั่วประเทศได้ออกมาแสดงความไม่เห็นด้วยกับพ.ร.บ.ฉบับนี้ โดยระบุว่า เนื้อหาที่ถูกเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่นั้น แทนที่จะเป็นการแก้ปัญหาตามที่ฝ่ายรัฐตั้งใจจะให้ เป็น แต่กลับกลายเป็นการเปิดโอกาสให้ป่าและสัตว์ป่าถูกทำลายมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปิดโอกาสให้มีการใช้ประโยชน์ใน

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ และเปิดช่องทางอนุญาตให้สวนสัตว์สาธารณะสามารถดำเนินการเพาะพันธุ์ ซื้อมาขาย แลกเปลี่ยน หรือ ค้ำสัตว์ป่าได้สะดวกมากขึ้น

ประเด็นข้อกฎหมายในพ.ร.บ.ฉบับใหม่ที่เป็นที่ถกเถียงกัน(ภาคผนวกหน้า 159) ได้แก่

1. กำหนดให้มีเขตหวงห้าม เขตศึกษาธรรมชาติ และ เขตผ่อนปรนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ตามมาตรา 53 มาตรา 62-64 ของพ.ร.บ.ฉบับใหม่กล่าวถึงการกำหนดพื้นที่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นเขตหวงห้ามเพื่อการอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์ป่าและสภาพธรรมชาติ เขตศึกษาธรรมชาติ และเขตผ่อนปรน โดยอนุญาตกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์ป่า หรือความเสียหายต่อสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไปในแต่ละเขตได้แก่ การสำรวจศึกษาวิจัยหรือทดลองทางวิชาการ การท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติ การให้บริการการท่องเที่ยวและที่พักแรม การถ่ายทำภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ สารคดีและการถ่ายภาพ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่จำเป็นและยั่งยืนของสมาชิกชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ตลอดจนการอนุญาตให้มีการลงทุนก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างในเขตศึกษาธรรมชาติเพื่อกิจการท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 10 ไร่ คราวละไม่น้อยกว่า 10 ปี แต่ไม่เกิน 30 ปี
2. เปิดโอกาสให้มีการครอบครอง นำเข้า ส่งออก นำผ่าน นำเคลื่อนที่ ประกอบธุรกิจเพาะพันธุ์ หรือ“ค้า” สัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครองชนิดเพาะพันธุ์ไม่ได้ สัตว์ป่าคุ้มครองชนิดเพาะพันธุ์ได้ สัตว์ป่าตามพันธกรณีระหว่างประเทศ และสัตว์ป่าควบคุม หรือซากหรือผลิตภัณฑ์จาก สัตว์ป่าดังกล่าวได้มากขึ้น โดยเฉพาะสวนสัตว์สาธารณะ ตามมาตราต่างๆเช่น มาตรา 8 มาตรา 13-15 มาตรา 18-19 มาตรา 22-23 มาตรา 26 รวมถึงมาตรา 31 ที่กล่าวถึงการให้สวนสัตว์สาธารณะที่ประสงค์จะเลิกกิจการส่งมอบสัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่าในครอบครอง ให้แก่สวนสัตว์สาธารณะอื่นภายใน 180 วันนับจากวันที่แจ้งบอกเลิก

ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น ฝ่ายนิติกรของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชเห็นว่า จะช่วยให้การควบคุมดูแล บังคับใช้กฎหมายต่อการใช้ประโยชน์จากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและทรัพยากรสัตว์ป่านอกถิ่นอาศัยเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของสังคมมากขึ้น ในขณะที่ภาคองค์กรเอกชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีความคิดเห็นดังนี้

1. ให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมากเกินไป ตั้งแต่หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เจ้าหน้าที่และ อธิบดี กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในการอนุญาตให้มีการจัดตั้งสวนสัตว์ เพาะเลี้ยงสัตว์ป่า เคลื่อนย้ายสัตว์ป่า รวมทั้งการแลกเปลี่ยนสัตว์ป่า สวนสัตว์สาธารณะจะทำได้ทุกอย่างที่เกี่ยวกับสัตว์ป่า จนอาจเกิดสวนสัตว์เล็กใหญ่หลากหลายประเภทมากมาย กลายเป็น

แหล่งฟอกสัตว์ป่าจากการที่สวนสัตว์ใหญ่ให้เงินไปจดทะเบียนสวนสัตว์เล็ก แจกครอบครองสัตว์ป่าที่ลักลอบเอามาจากป่า แล้วแจ้งเลิกกิจการส่งมอบสัตว์ป่าให้สวนสัตว์ใหญ่ ในส่วนการใช้พื้นที่ป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านั้น การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐก็ขาดกลไกการมีส่วนร่วม การถ่วงดุล การพิจารณาในการตัดสินใจจากภาคประชาชน

2. ร่างพ.ร.บ.ใหม่ เปิดช่องทางให้ภาคเอกชน เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และครอบครองสัตว์ป่าได้ ถึงแม้ว่า จะเป็นการอ้างเพื่อการอนุรักษ์ การศึกษาวิจัยก็ตาม แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ หรือปัญหาที่จะตามมาก็คือ การใช้ป่าและสัตว์ป่าในเชิงพาณิชย์ รวมไปถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ถนนหนทาง อาคาร บ้านพัก ซึ่งมักจะเห็นแก่ผลประโยชน์ตอบแทนรายได้ทางเศรษฐกิจมากกว่าจนปล่อยให้กิจกรรมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศได้ที่สุดในที่สุด
3. กลไกการมีส่วนร่วมพิจารณา ตัดสินใจ การดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับสัตว์ป่า และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ยังขาดมาตรการและตัวชี้วัดในเรื่องผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม และผลกระทบทางด้านสังคม โดยเฉพาะต่อชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมผู้มีสิทธิตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่สามารถใช้และปกป้องดูแลทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพได้อย่างยั่งยืน ยังไม่มีความชัดเจนในพ.ร.บ.ฉบับใหม่ว่ากระบวนการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า การกำหนดเขตและกิจกรรมในเขตผ่อนปรนจะมีกลไกการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมเช่นใด

ช่องโหว่กฎหมาย และแนวทางแก้ไข

จากปัญหาและความขัดแย้งที่ผ่านมา เมื่อคณะวิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายทั้งภาครัฐและภาคประชาชนในโอกาสต่างๆหลายครั้ง ได้รับทราบความเห็นที่กฎหมายด้านสัตว์ป่าในปัจจุบันถึงแม้จะมีเจตนารมณ์ที่ดี โดยต้องการที่จะปกป้องทรัพยากรของชาติให้อยู่ยาวนานตลอดไป แต่ก็พบว่ามีช่องโหว่อยู่มากหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำกฎหมายมาบังคับใช้ให้ได้อย่างเข้มงวดแต่ตรงตามเจตนารมณ์เดิม ซึ่งคณะวิจัยขอสรุปประเด็นปัญหาและช่องโหว่ของกฎหมาย จากความคิดเห็นของหลายๆฝ่าย ได้ดังนี้

ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระบุว่า

1. ปัญหาเกิดที่ตัวเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายที่ไม่สามารถนำกฎหมายมาเป็นเครื่องมือในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชาติให้อยู่ต่อไปได้อย่างเต็มที่ โดยเกิดจาก

1.1. ไม่ทราบรายละเอียดของกฎหมาย มีเจ้าหน้าที่จำนวนน้อยที่จะเข้าใจเนื้อหากฎหมายและนำไปใช้ได้ถูกต้อง

1.2. เจ้าหน้าที่น้อย ไม่มีเครื่องมืออำนวยความสะดวก ในขณะที่มีความรับผิดชอบมาก

1.3. จิตสำนึกและมโนธรรมของเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายจะให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ให้มีดุลยพินิจในการดำเนินการตามกฎหมาย แต่หากเจ้าหน้าที่ขาดจิตสำนึก ก็ทำให้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพเช่นกัน

2. จุดอ่อนของกฎหมายและช่องโหว่ของตัวกฎหมายเอง ทั้งนี้แม้ว่ากฎหมายจะเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ในการดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง แต่ก็พบว่ากฎหมายทุกฉบับล้วนมีช่องว่างและจุดอ่อนทั้งสิ้น โดยเฉพาะการเขียนที่ไม่ชัดเจน ขาดการควบคุม ซึ่งผู้กระทำผิดจะนำไปใช้หาผลประโยชน์

3. ความจำเป็นเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่ป่า ที่จำเป็นจะต้องใช้ชีวิตร่วมกันกับธรรมชาติ ซึ่งเสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมายได้ง่าย รวมถึงผู้ที่ต้องการประกอบอาชีพด้านสัตว์ป่าด้วย

4. จิตสำนึกของประชาชน ในการอนุรักษ์และดูแลทรัพยากรธรรมชาติ

ภาคประชาชนมีความคิดเห็นว่า

1. กฎหมายไม่รุนแรงพอที่จะทำให้ผู้กระทำผิดหลบจำ

2. เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เอาจริงกับการบังคับใช้กฎหมาย และมองว่าคดีค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมายเป็นเพียงคดีเล็กน้อย ทำให้คดีหลายคดีไม่ถึงที่สุด คนกระทำผิดไม่ได้รับโทษ และหลายครั้งก็มีการเลือกปฏิบัติ ไม่บังคับใช้กฎหมายจริงจังกับผู้มีตำแหน่งอำนาจหรือมีอิทธิพลทางการเงิน

3. กฎหมายมีจุดอ่อนและช่องว่าง ซึ่งสามารถเอื้อประโยชน์แก่ผู้ที่จ้องหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสัตว์ป่า ให้สามารถกล่าวอ้างหลบหลีกได้ไม่ยาก

4. ขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างแท้จริง เนื่องจากแม้กฎหมายจะบัญญัติไว้ แต่ก็ไปทำตามอำนาจของภาครัฐที่จะจัดตั้งหรือดำเนินการ และการมีส่วนร่วมกลายเป็นเพียงแค่การให้ความร่วมมือแก่ภาครัฐเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหา (จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคประชาชนในโอกาสต่างๆหลายครั้ง)

ภาครัฐ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชระบุว่า สิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการดูแลความสงบเรียบร้อยของประเทศได้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะกฎหมายด้านสัตว์ป่าคือ จะต้องมีการแก้ไขเนื้อหารายละเอียดของกฎหมายให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันและความเป็นจริงที่เกิดขึ้น การห้ามทุกอย่างบางครั้งก็ทำให้ปัญหายิ่งทวีความรุนแรง เพราะในความเป็นจริง คนยังต้องการที่จะใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอยู่ ดังนั้นการเขียนกฎหมาย

ขึ้นมา ก็เพื่อเปิดทางให้มีการใช้ประโยชน์ในขอบเขตที่ควบคุมได้ ตรวจสอบได้ จะเป็นสิ่งที่ทำให้การละเมิดหรือลักลอบกระทำผิดน้อยลง

อย่างไรก็ตาม นอกจากการแก้ไขเนื้อหาของกฎหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว รวมถึงการป้องกันจุดอ่อนให้เหลือน้อยที่สุดแล้ว ยังต้องสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นผู้ที่จะนำกฎหมายไปใช้ด้วย เพื่อให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสัตว์ป่า

ภาคประชาชน เสนอว่า

1.กฎหมายด้านสัตว์ป่าควรมีบทลงโทษและรุนแรงพอที่จะทำให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำผิดกฎหมาย

2.แก้กฎหมายเพื่ออุดช่องโหว่ที่มีอยู่ มิใช่การแก้เพื่อรับรองให้มีการค้าสัตว์ป่าได้ง่ายขึ้น หรือออกกฎหมายมารองรับผู้กระทำผิด ซึ่งถือเป็นการเปิดช่องโหว่ให้กว้างขึ้น

3.ให้ความรู้กับทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดกระบวนการในการทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่นกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ตำรวจของหน่วยงานต่างๆ เช่น กองบังคับการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (บก.ปทส.) หรือ กรมทางหลวง เป็นต้น

2.3 ตารางประมวลสรุปผลการศึกษิตตามหัวข้อย่อย

สมมุติฐาน	ข้อเท็จจริง Fact (จากข้อมูล)	ข้อค้นพบใหม่ (finding) (ข้อเท็จจริงใหม่) จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีเชิงเหตุผล	คำถาม/โจทย์วิจัยต่อ	ข้อเสนอแนะ
พบปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ค่านิยมแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ป่ามากขึ้น ความเชื่อความเคารพศุภยาคณะที่จิตสำนึกสมัยใหม่ด้านความหลากหลายทางชีวภาพขาดแคลน สัตว์ป่าถูกลดค่าเป็นเพียงทรัพยากรบริโภคเหมือนสัตว์เลี้ยงที่ซื้อขายได้ด้วยเงินสนองความต้องการเสพบริโภคไร้พรมแดนที่เกินกว่าความจำเป็นและความสมดุล จนสัตว์อยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์มากขึ้นเรื่อยๆ สัตว์ป่าจึงเป็นสินค้าในวิถีทางธุรกิจการค้าไร้พรมแดนที่ต้องหาทางกระตุ้นตลาดการบริโภคและลดต้นทุน ยิ่งแปลกหายากยิ่ง	1. ภาพรวมสถานการณ์สัตว์ป่าไทย - มุมมอง ค่านิยมของคนไทยต่อสัตว์ป่าเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมีความเมตตาเชื่อบาปบุญคุณโทษ ตามหลักพุทธศาสนาให้คุณค่าต่อสัตว์เลี้ยงที่มีพระคุณ ไม่นิยมบริโภคสัตว์ขนาดใหญ่ ปัจจุบันยังคงมีค่านิยมบริโภคสัตว์ป่า สะสมสัตว์ป่ามีชีวิตซากสัตว์ป่า เกิดการอิทธิพลการค้าฉาฉานิคม ค่านิยมตะวันตก และอิทธิพลความเชื่อเรื่องตำรับยาจีน	- แผนผังความเชื่อมโยงระหว่างสถานภาพของสัตว์ป่าและระบบนิเวศ กับผลกระทบสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม กับการเรียนรู้เรื่องสัตว์ป่า นิเวศวิทยาของสาธารณะ การค้าสัตว์ป่า ตลาดและการกระตุ้นตลาดในและต่างประเทศ ปัญหาเรื่องการเพาะพันธุ์และนำคืนสู่ธรรมชาติ ธุรกิจสวนสัตว์และรายย่อยในภาพอนุรักษ์ การคุกคามถิ่นอาศัย ประสิทธิภาพการควบคุมดูแลฟื้นฟู ช้องโหวข้อจำกัดในการตรวจสอบแยกแยะ ทางกฎหมาย การผลักดันแก้ไขนโยบายและกฎหมาย - ค่านิยมคนไทยเกี่ยวกับสัตว์ป่าเปลี่ยนไป รวมทั้งแนวคิดความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์สัตว์ป่าที่ในถิ่นกำเนิด กับการเลี้ยงสัตว์ป่า - มีความแตกต่างในความเข้าใจ/ความสับสนเรื่องการอนุรักษ์สัตว์ป่า (wildlife conservation) การศึกษาเรียนรู้การอนุรักษ์ (conservation education) สวัสดิภาพของสัตว์ป่า (wildlife welfare)	- ทศนคติ ความเข้าใจ ค่านิยมของคนไทย เกี่ยวกับทรัพยากรสัตว์ป่า รวมทั้งบทบาท หน้าที่ของสัตว์ป่าต่อสังคมไทย (ทางสังคม)	- สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้สังคมได้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ บทบาทและหน้าที่ของสัตว์ป่าต่อการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ

ดี มีราคา หากได้มาจากธรรมชาติประหยัดกว่า เพราะเลี้ยงเองก็จะทำ ลดสวัสดิภาพสัตว์ก็ได้และอาจถูกแทนที่ด้วยกิจกรรม non-zoo แม้แต่การขายทั้ง ทั้งสัตว์ ก็อาจเป็นไปได้เพื่อลดภาระการเลี้ยงดู ช่างโหว่และการขาดประสิทธิภาพการติดตามตรวจสอบตามกฎหมายตามมาตรฐาน (ซึ่งไม่ชัดเจน)อาจทำให้ธุรกิจสัตว์ป่าสีเทาเติบโตมากกว่าพยายามจะเป็นสีขาว ขณะที่พื้นที่อยู่อาศัยถิ่นกำเนิดของสัตว์ป่าที่ถูกกดดันจากนโยบายการพัฒนาประเทศและกิจกรรมของมนุษย์มากขึ้นเรื่อยๆ ป่าธรรมชาติก็ลดขนาดลง แยกขาดจากกัน อาจจะเจียบลง และถูกรุกรานจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นมากขึ้น จะเกิดพื้นที่ธรรมชาติเทียมของสัตว์แปลกต่างถิ่นเป็นธุรกิจเข้ามาแทนที่พื้นที่	-สัตว์ป่าไทยถูกคุกคาม ทำลายเป็นเงาตามตัวอัตราการทำลายและสูญเสียพื้นที่ป่าจากการสัมปทานป่าไม้ การขยายตัวพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว มีการล่าสัตว์ด้วยอาวุธทันสมัยมากขึ้นหลังสงครามโลกที่ 2 การขยายตัวของการท่องเที่ยว เมือง -นำหลักการจัดการพื้นที่อนุรักษ์เพื่อรักษาพื้นที่ป่า ถิ่นที่อยู่อาศัยสัตว์ป่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานฯ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และมีการประกาศขยายตัวพื้นที่อนุรักษ์มากขึ้นหลังจากการหยุดสัมปทานป่าไม้ ในปี พ.ศ. 2532 เกิดความขัดแย้งกับชุมชนที่อยู่อาศัยเดิม มีการผลักดันออกแต่ควบคุมการขยายเข้ามาจากรอบพื้นที่ไม่ได้ ยังมีปัญหาทำให้ป่าเสื่อมโทรมแล้ว ออกเอกสารสิทธิ -ในปัจจุบัน พื้นที่ป่าทั้งหมด 105 ล้านไร่ เป็นพื้นที่อนุรักษ์ 56 ล้านไร่ ที่สำคัญเป็นอุทยานฯ 148 แห่ง 34 ล้านไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 55 แห่ง 22 ล้านไร่ ในปี 2547 ประเทศไทยมีสัตว์มีกระดูกสันหลัง 4,522 ชนิด endemic sp. 115 ชนิด สัตว์พันธุ์ 6 ชนิด ถูกคุกคาม 116 ชนิด -ยังมีโครงการที่คุกคามและมีผลกระทบต่อนิเวศที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าในพื้นที่อนุรักษ์ ทั้งการตัดถนน เหมืองแร่ และการขยายตัวของปาล์ม และยางพารา รวมทั้งปัญหาไฟป่า	-มีความขัดแย้งเชิงนโยบายการจัดการป่าอนุรักษ์ การจัดการสัตว์ป่า กับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยให้น้ำหนักนโยบายเศรษฐกิจ ส่งผลให้ป่าอนุรักษ์ซึ่งเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า เช่น การตัดถนน การเปิดการท่องเที่ยวมากขึ้น และนอกจากนี้ยังส่งผลต่อการพยายามที่จะปรับเปลี่ยนนโยบายการจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และทรัพยากรสัตว์ป่าเพื่อตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การเปิดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้เอกชนเช่า การอนุญาตและส่งเสริมการจัดทำสวนสัตว์ การแลกเปลี่ยนซื้อขายสัตว์ป่าระหว่างสวนสัตว์ -การค้นคว้าข้อมูลสัตว์ป่าพบว่าไม่มีฐานข้อมูลสัตว์ป่าที่สำคัญที่เป็น keystone ที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ ส่วนใหญ่การศึกษาเน้น นิเวศวิทยาเชิงพฤติกรรมมากกว่าเชิงประชากร - การจัดการแบบกลุ่มป่าเชิงโดยการมีส่วนร่วม และการเชื่อมต่อป่ายังไม่บังเกิดผลชัดเจนเป็นส่วนใหญ่	-พื้นที่วิกฤต (Hot spots)) ที่มีการคุกคามสัตว์ป่า (จัดอันดับความรุนแรงเหตุ ปัจจัย) (ทางนิเวศวิทยา) -นโยบายและการบริหารจัดการถิ่นที่อยู่อาศัย และทรัพยากรสัตว์ป่าอย่างมีส่วนร่วมในประเทศไทย กระบวนการ และเครื่องมือ....area based research...ต้นแบบ Model ต่างๆ (ทางสังคม) -ปรากฏการณ์ สถานภาพและตัวชี้วัดสภาวะป่าเงียบ (Silent forest) หรือ ป่าว่างเปล่า (Empty forest) จากการลดลงของสัตว์ป่าในประเทศไทยโดยใช้การวิเคราะห์ Keystone species เปรียบเทียบผลผลิตและบริการต่างๆ เช่น ด้านการรักษาสมดุลระบบนิเวศ การดูดซับคาร์บอน ความเป็นแหล่งน้ำ ต้นทุนทางพันธุกรรม และมูลค่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างป่าที่มีกับไม่มีสัตว์ป่า (ทางนิเวศวิทยา) - ผลกระทบจากการสูญเสียพื้นที่ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพและสภาวะป่าเงียบต่อมนุษย์ทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงกรณีโลกร้อน ภัยธรรมชาติ (ทางนิเวศวิทยา เศรษฐศาสตร์ สังคม) -คุณค่า มูลค่าผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเปรียบเทียบเมื่อสัตว์อยู่ในถิ่น
---	---	--	--

ธรรมชาติเดิมเพิ่มมากขึ้น รวมถึงการปล่อยสัตว์ป่าอย่างขาดหลักวิชาการไม่คำนึงถึงสวัสดิภาพสัตว์ที่จะปล่อยและผลกระทบต่อระบบนิเวศและสัตว์ประจำถิ่น สาธารณะเห็นใจสัตว์ป่าในธรรมชาติ รู้ว่าพื้นที่อาศัยของสัตว์ป่าลดลงแต่คิดว่าชาวบ้านทำลาย มีความสงสารสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยงที่ขาดสวัสดิภาพ แต่ชอบดูพฤติกรรมสัตว์แปลกหายากตามที่โฆษณา อาจเลี้ยงด้วยเห็นความน่ารักหรือสงสาร แต่มักไม่รับผิดชอบตลอดชีวิตสัตว์ ไม่ค่อยสนใจที่มาของสัตว์ป่าและไม่ค่อยทราบสถานภาพในธรรมชาติของสัตว์ป่าและคุณค่าของหน้าที่ของมันต่อระบบนิเวศ ไม่ทราบว่าการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่านอกถิ่นกำเนิดและการนำคืนสู่ธรรมชาติได้ผลน้อยมาก ไม่ทราบมาตรฐานสวนสัตว์	-มีความพยายามพัฒนานโยบายเปิดโอกาสใช้พื้นที่ป่าอนุรักษ์เพื่อตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจตามนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน เช่น การเปิดโอกาสให้เอกชนสามารถเช่าและใช้ประโยชน์พื้นที่เขตรักษาพันธุ์ฯ อุทยานฯ เป็นระยะเวลา 10 ปี ตาม มีการส่งเสริมการจัดตั้งสวนสัตว์ การเพาะเลี้ยง แลกเปลี่ยนซื้อขายสัตว์กันมากขึ้น ตาม ร่าง พ.ร.บ. อุทยานฯ และร่าง พ.ร.บ.การส่งเสริมอนุรักษ์สัตว์ป่า.... -พื้นที่ป่าที่อยู่นอกเขตป่าที่มีศักยภาพเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าที่ถูกคุกคาม เช่น การระเบิดหิน แต่บางพื้นที่มีการอนุรักษ์โดยชุมชน -มีแนวโน้มความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับช้างป่ามากขึ้นในหลายพื้นที่ เช่น ป่าตะวันออก กุยบุรี - การปลูกป่า: รูปแบบเดิมกับโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ และการเชื่อมต่อผืนป่า	- การพยายามผลักดันชุมชนที่อยู่ในเขตป่ามาแต่เดิมและอาจมีศักยภาพในการอนุรักษ์สัตว์ป่าออกจากป่าโดยให้ค่าชดเชยตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าใหม่ -การขยายตัวของพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวไปยังพื้นที่ป่าธรรมชาติมากขึ้น และมีแนวโน้มความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับสัตว์ป่ามากขึ้น โดยเฉพาะช้างป่า ความพยายามแก้ปัญหาของฝ่ายต่างๆ ยังเป็นลักษณะไล่ตามปัญหา - นโยบายการปลูกป่าเชิงเดี่ยวไม่ใช่เพื่อให้เป็นถิ่นอาศัยของสัตว์ป่า อัตราการฟื้นฟูป่าธรรมชาติจากป่าเสื่อมโทรมให้เป็นถิ่นอาศัยของสัตว์ป่าเทียบไม่ได้กับการ	และนอกถิ่นอาศัย (ทางเศรษฐศาสตร์) - ภูมิปัญญา ประสพการณ์และศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการถิ่นที่อยู่อาศัยและทรัพยากรสัตว์ป่าอย่างยั่งยืน และแนวทางการสนับสนุน(ทางสังคม) -ประสพการณ์และแนวการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับสัตว์ป่าประเภทต่างๆอย่างยั่งยืน (ทางสังคม) -การประเมินผลและบทเรียน แนวทางและมาตรการฟื้นฟูและเชื่อมต่อถิ่นอาศัยของสัตว์ป่า (ทางนิเวศวิทยา)	
--	--	---	---	--

อควาเรียมและสถาน ครอบครองสัตว์ ไม่ทราบว่า สวนสัตว์ชั้นนำของโลก มุ่งเน้นให้การสนับสนุนการ อนุรักษ์สัตว์ป่าในถิ่นกำเนิด มากกว่า ไม่ทราบเรื่องธุรกิจ ค้าสัตว์ป่าและสวนสัตว์สีเทา รวมถึงการทำลายพื้นที่อาศัย ของสัตว์ป่าจากกิจกรรมของ รัฐหรือธุรกิจรุกป่าที่ทำให้ถูก กฎหมาย(กิจกรรมสีเทา) และไม่รู้ว่าตนเองกำลังเป็น ผู้บริโภคที่สนับสนุนธุรกิจสี ดำ สีเทา หรือสีขาวอยู่	-ปัจจุบันมีหน่วยงานที่ทำงานด้านการ อนุรักษ์สัตว์ป่าอย่างน้อย 16 องค์กร แต่ ยังมีการประสานงานและบูรณาการไม่เป็น เอกภาพ(ผลการวิจัยหน้า 57)	สูญเสีย การเชื่อมต่อผืนป่ายังขัดแย้งกับ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ - อัตรากำลัง การพัฒนาศักยภาพ บุคลากรและงบประมาณสนับสนุนการ คุ้มครองถิ่นอาศัยของสัตว์ป่ามีส่วนต่อ พื้นที่ต่ำ และยังต้องปรับปรุงประสิทธิภาพ อีกมาก รวมถึงขาดงบประมาณเพื่อการทำงาน ร่วมกับท้องถิ่นและภาคส่วนอื่นๆ	-แนวทางการทำงานและความร่วมมือ ขององค์กรอนุรักษ์สัตว์ป่าในระดับชาติ ผลกระทบและการพัฒนาความร่วมมือ กับองค์กรอนุรักษ์ระหว่างประเทศ(ทาง สังคม)	
	2. การค้าสัตว์ป่า -การค้าสัตว์ป่าในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้เป็นปัญหายาวนาน กว่า 20 ปี โดยมีวัตถุประสงค์การค้าสัตว์ ป่ามี 5 ประการ บริโภค ประดับ เลี้ยง ประกอบยา และกิจการสวนสัตว์ เทคนิค การลักลอบค้าสัตว์ป่าที่ผ่านมามีพัฒนา เรื่อยๆ -ก่อนปี 2535 ประเทศไทยโดยเฉพาะ สวนจตุจักรที่นานาชาติประณามและ ต่อต้านประเทศไทยด้วยเหตุผลเป็นแหล่ง ค้าสัตว์ป่ามากกว่า 20 ปี และแหล่งใหญ่	-รูปแบบเป็นทั้ง Black, Grey และ legal market ในประเทศไทย แต่ตามแนว ชายแดนเป็น open market เพราะการ บังคับใช้กฎหมายและการตรวจสอบไม่มี ประสิทธิภาพ ประเทศเพื่อนบ้านบาง ประเทศไม่ได้เข้าเป็นสมาชิก CITES เช่น ประเทศลาว ประเทศพม่ายังคงมีการ อนุญาตค้าผลิตภัณฑ์ช้างบ้าน ซึ่งเป็นช่อง โหว ให้เกิดการค้าลูกช้าง และผลิตภัณฑ์ ช้างจากพม่ามายังประเทศไทย - มีรูปแบบการค้าขายทางอินเทอร์เน็ตมาก	-แนวโน้มธุรกิจการค้าขายสัตว์ป่าทั้ง ชนิดพันธุ์ รูปแบบ(มีด สว่าง สีเทา) เส้นทาง มูลค่าและตลาดในประเทศไทย และสัมพันธ์กับต่างประเทศ (pathways, demand chain, supply chain) และ แนวทาง มาตรการในการแก้ไข (ทาง เศรษฐศาสตร์ สังคม)	-การพัฒนากลไก ความร่วมมือในการ ป้องกันและ ปราบปรามการค้า สัตว์ป่าอย่างเป็น ระบบ (ระบบ ฐานข้อมูล การ เชื่อมโยงการทำงาน)

	อันดับ 3 ของเอเชีย และมีมติสมาชิก CITES ที่ไทยเข้าร่วมเมื่อ ปี 2522 ให้งดการค้ากับไทยจนประเทศไทยต้องออก พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 -2543-44 พบว่าการค้าภายในประเทศ ลดลงแต่การค้าตามชายแดนมากขึ้น โดยพบว่ามิงาช้าง และงาแคะสลักขาย 61,278 ชิ้น เครื่องหนังจระเข้ 4,237 ชิ้น ผลิตภัณฑ์งู 3,636 ชิ้น ผีเสื้อ 235 ชิ้น ตลาดใหญ่คือ กรุงเทพฯ ชลบุรี (WWF,2547) - 2545-46 จับกุม 142 คดี ยึดสัตว์มีชีวิต 37,088 ตัว แบ่งออกเป็นสัตว์เลื้อยคลาน 30,350 ตัว นก 3,842 ตัว สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 1,894 ตัว ซาก 2,304 ตัว (199 กก.) -2549-50 จับการลักลอบขายปลา สวายงาม 30 ครั้ง เป็นปลาหาง่าย 400 ชนิด หายาก 83 ชนิด ปลาขายดีที่สุดคือ ปลาการ์ตูนส้มขาว นอกจากนี้เต่าทะเลยังเป็นสัตว์น้ำที่มีการล่าขายไปยังจีน ได้หัวน่องกง สัตว์บก จับกุมผู้กระทำผิด 269 คดี ได้สัตว์ของกลาง 8,577 ตัว ซากสัตว์ 1,027 ชิ้น 473.9 กิโลกรัม -ปี 2546-47 WWF ศึกษาจังหวัดที่มีการค้าสัตว์ป่า 5 อันดับแรก คือ กรุงเทพฯ และเขตปริมณฑล (ร้อยละ 80) รองลงมา	ขึ้น -ประเทศไทยยังคงเป็นผู้ส่งผ่านสัตว์ป่ามีชีวิต และผลิตภัณฑ์สัตว์ป่าจากประเทศเพื่อนบ้านสู่ประเทศปลายทาง ประเทศหลักคือ จีน ซึ่งจะมีอัตราของความต้องการเติบโตตามการเติบโตของเศรษฐกิจ -ประเทศไทยยังมีความต้องการ demand side สัตว์ป่าทั้งเพื่อการบริโภค เช่น เนื้อสัตว์กบ ลิง สัตว์เลื้อยคลาน งู ที่มีร้านอาหารป่าในท้องถิ่นจะพบมากตามบริเวณรอบผืนป่า และตามแนวชายแดน ถือว่าเป็น demand side ในระดับท้องถิ่น -สัตว์เลี้ยงสวยงาม นกป่า ปลาทะเล สวายงาม สัตว์เลื้อยคลานแปลกๆ ทั้งจากไทยและเทศมีการขยายตัวของตลาดสูง โดยเฉพาะคนในเมืองมีการขยายตัวสู่วัยรุ่น ซึ่งนิยมเลี้ยงสัตว์เป็นเพื่อน แก้เหงามากขึ้น ทำให้เกิด demand side ระดับประเทศมากขึ้น ซื้อขายทางอินเทอร์เน็ต มีชมรมสมาคมที่แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น คำแนะนำ การเลี้ยงสัตว์ และแหล่งค้าขายหลักยังคงเป็นตลาดจตุจักร	-การรับรู้ข้อมูล ทักษะคิด จิตสำนึก พฤติกรรมของผู้บริโภคต่อปัญหาการค้าสัตว์ป่าและการคุกคามถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า (ทางสังคม) -สถานการณ์ และผลกระทบจากการค้าสัตว์ป่าต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และสังคมไทย เช่น ป่าว่างเปล่า ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (Alien species) โรคระบาด และแนวทางแก้ไข (ทางนิเวศวิทยา สาธารณสุข)	
--	---	--	---	--

	คือ ชลบุรี เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานี และตาก -มีการล่าลูกช้างในประเทศพม่าและลักลอบเข้ามาในประเทศไทยทาง 5 ประตูปริเวณ อ.แม่สะเรียง ไปฝึกที่ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ปางช้างทางภาคเหนือ และนำสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ และถูกเช่าเป็นช้างเร่ร่อนขอทานในเมือง โดยร้อยละ 20 ลูกช้างจะเสียชีวิต และทั้งหมดเป็นช้างกำพร้า (สัมภาษณ์นิรนาม 2550 และ C.R. Shepherd, 2002) -ประเทศไทยยังคงมีการนำเข้าสัตว์ป่าทั้งเพื่อการบริโภคในประเทศ เช่น นกสวยงาม เนื้อสัตว์กีบ งู ลูกช้าง และยังเป็นผู้ส่งผ่านจากประเทศเพื่อนบ้านที่ติดกันทั้ง ลาว เขมร พม่า มาเลเซียซึ่งมีจุดผ่านแดน 36 แห่ง จุดผ่อนปรนข้ามแดน 64 แห่ง และจุดข้ามแดนที่ไม่มีการควบคุม 917 แห่ง รวมทั้งประเทศอินโดนีเซียสู่ประเทศปลายทางหลักคือ จีน เนื่องจากการคมนาคมทางถนนที่ดี และมีมูลค่าเพิ่มที่สูง สัตว์ป่าที่ซื้อขายสำคัญได้แก่ เสือ ช้าง เขา สัตว์ นิ่ม อังตืนหมี อวัยวะเพศสัตว์ต่างๆ - มีแนวโน้มความต้องการ (demand side) จากประเทศจีนมากขึ้นด้วยการขยายตัวของเศรษฐกิจสูง มีกำลังซื้อสูง และยังมีค่านิยมในการบริโภคสัตว์ป่า ซึ่งประเทศไทยจะยังคงเป็นบทบาทผู้ส่งผ่านสินค้า			
--	---	--	--	--

	สัตว์ป่าจากประเทศเพื่อนบ้านรายหลักสู่ประเทศจีน ในตลาดมืดค้าสัตว์ป่า - ไทยมีการประกาศรายชื่อสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง และสัตว์ป่าคุ้มครองที่อนุญาตให้เพาะพันธุ์เพิ่มขึ้น - ข้อมูลผลประกอบการการค้าสัตว์ป่าจากการเพาะพันธุ์ - สถานการณ์ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (Alien species) ในตลาด ในธรรมชาติ และการขยายพันธุ์ - หน่วยงานของไทยที่กำลังดูแลเรื่องการค้าสัตว์ป่า บทบาทของรัฐไทยในการเป็นเจ้าภาพการประชุม CITES การจัดตั้งและผลงานของเครือข่ายคุ้มครองสัตว์ป่าอาเซียน ASEAN-WEN	- ในขณะที่สัตว์ป่าถูกประกาศสงวนคุ้มครองมากขึ้น แต่การประกาศให้เพาะพันธุ์ได้ ขณะที่การจำแนกยังไม่ชัดเจน กลายเป็นช่องว่างในการควบคุม ผู้ค้าก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ว่าเป็นสัตว์ป่าเพาะพันธุ์แท้จริง มาจูงใจผู้บริโภคในการเลือกซื้อ - อาจเกิดความเชื่อมโยงการระบาดของโรคติดต่อร้ายแรงจากสัตว์ป่าสู่มนุษย์จากการค้าสัตว์ป่าได้ - หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายยังมีอุปสรรคอยู่มากต่อการควบคุมการค้าสัตว์ป่าซึ่งมีการพัฒนาเทคนิคและหาช่องโหว่ข้ออ้างใหม่ๆ ได้อยู่เสมอ - การจัดการสัตว์ป่าของกลางจากการค้าโดยการปล่อยคืนธรรมชาติอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ		
	3. สัตว์ป่าในสวนสัตว์ และการครอบครองรายย่อย - แนวคิดจากตะวันตก สวนสัตว์ของไทยแห่งแรกคือ เขาดินวนา ปี พ.ศ. 2451 โดย ร. 5 นำกวางดาวหมู่เกาะชวามาเลี้ยง	- มีการขยายตัวของสวนสัตว์ทั้งเอกชน และของรัฐมากขึ้นในพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยว โดยเฉพาะสวนสัตว์เอกชน มีการขยายตัวในรูปแบบสวนสัตว์ และการนำเสนอการ	- มาตรฐานกลางของสวนสัตว์ในประเทศไทย เทียบกับสากล; ในด้านอนุรักษ์ สวัสดิภาพและการศึกษา การประเมินผลงานเทียบกับเป้าหมาย	- ทบทวนและปรับปรุงเป้าหมาย มาตรฐาน ประสิทธิภาพการ

	ต่อมาจัดตั้งเป็นสวนสัตว์ดุสิตในปี พ.ศ. 2481 จัดตั้งองค์การสวนสัตว์ปี พ.ศ. 2497 -มีการจัดตั้งสวนสัตว์ของรัฐในภูมิภาคต่างๆ สวนสัตว์เชียงใหม่ (2498) สวนสัตว์เปิดเขาเขียว (2516) สวนสัตว์นครราชสีมา (2532) และสวนสัตว์สงขลา (2532) -ต่อมาเกิดรูปแบบสวนสัตว์เอกชนกว่า 40 แห่ง และรูปแบบอื่นๆ มากมาย ทั้ง ฟาร์มจระเข้ สวนเสือ สวนงู สวนผีเสื้อ สวนนก อควาเรียม สถานที่แสดงสัตว์ตามร้านอาหาร ร้านค้า กระจายในทุกภูมิภาค รวมทั้งในห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ เช่น อควาเรียมในห้างสยามพารากอน -การกระจายตัวของสวนสัตว์ทั้งของรัฐและเอกชนส่วนใหญ่กระจายตามหัวเมืองที่มีอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว กรุงเทพฯ (8) ชลบุรี (5) นครปฐม (3) เชียงใหม่ (2) ภูเก็ต (2) สุราษฎร์ธานี (2) -มีนโยบายสร้างสวนสัตว์ที่ใหญ่ที่สุดในอาเซียนในรูปแบบ อุทยานสัตว์ป่าและวัฒนธรรม ที่ จ. อุบลราชธานีโดยรวมสวนสัตว์ป่าในภูมิภาคอาเซียนมารวมไว้ -แหล่งที่มาของปลาทะเลที่นำเลี้ยงในอควาเรียมส่วนใหญ่จับมาจากทะเล มีการเพาะเลี้ยงได้เพียงร้อยละ 1 เท่านั้น -ในปี พ.ศ. 2545 องค์การพิทักษ์สัตว์ป่าโลก และสมาคมพิทักษ์สัตว์ป่าไทยระบุว่าสวนสัตว์ในประเทศไทยถูกจัดอันดับสวนสัตว์	แสดงที่หลากหลายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว -จังหวัดที่มีสวนสัตว์ 4 จังหวัดที่มีความสัมพันธ์กับจังหวัดที่มีการค้าสัตว์ป่ามากที่สุด 5 อันดับ คือ กรุงเทพฯ ชลบุรี เชียงใหม่ และสุราษฎร์ธานี -ไม่มีมาตรฐานกลางในการจัดการสวนสัตว์ และผู้ครอบครองรายย่อยในประเทศไทย -แหล่งที่มาของสัตว์ในสวนสัตว์ไม่เปิดเผยให้ชัดเจน และพบว่าสวนสัตว์บางแห่งมีการลักลอบซื้อขายสัตว์ป่า เช่น กรณีลิงอุรังอุตังของสวนสัตว์ซาฟารีเวิลด์จากอินโดนีเซีย และการจัดหาสัตว์ของสวนสัตว์บางแห่งมีส่วนกระตุ้นกระบวนการล่าสัตว์ป่า เช่น การจัดการนกเงือก 13 ตัวของสวนสัตว์สงขลา พ.ศ. 2547 -ผลกระทบทางธุรกิจสวนสัตว์ที่เกิดจากกิจกรรมสร้างรายได้ ทั้งการเก็บค่าเข้าชม ร้านค้า ขายของที่ระลึก บริการถ่ายภาพ และพบบังขาดทุน แต่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น	แนวทางการพัฒนา (ทางสัตวศาสตร์ นิเวศวิทยาและสังคม) - การพัฒนาความชัดเจนถึงแหล่งที่มาของสัตว์และการออกจากสวนสัตว์ (ทางสัตวศาสตร์) - พัฒนาการ ช่องโหว่และเทคโนโลยีการปรับปรุงการจำแนก จัดทำทะเบียนประจำตัวสัตว์และกระบวนการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ (ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสังคม) -ความสัมพันธ์ของกิจการสวนสัตว์กับแหล่งที่มาของสัตว์ และ grey market (เพราะพบว่า 4 จังหวัดที่มีจำนวนสวนสัตว์มาก อยู่ 5 อันดับแรกที่เป็นจังหวัดที่มีค้าสัตว์ป่ามากที่สุด) (ทางสังคม เศรษฐศาสตร์ นิเวศวิทยา) -การพัฒนาการมีส่วนร่วม ติดตาม ตรวจสอบการบริหารจัดการสวนสัตว์ (ทางสังคม)	บริหาร และปริมาณสวนสัตว์เหมาะสม (จำนวนที่เหมาะสม มาตรฐานที่ยอมรับ กลไกการติดตาม ตรวจสอบ)
--	---	--	---	---

	ไร้มาตรฐาน ทรมานสัตว์รุนแรงที่สุดในเอเชีย ซึ่งนายแพทย์อลงกรณ์ มหรรณพ เห็นด้วยในประเด็นดังกล่าว (หนังสือพิมพ์คมชัดลึก, 2545) นายปลอดประสพ สุรัสวดี ยอมรับว่ามีสัตว์ตายจริงกว่า 104 ตัว และให้ความเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา (ข่าวสด, 2549) -ปี พ.ศ. 2546 สวนสัตว์ซาฟารีเวิลด์มีลิงอุรังอุตังครอบครอง 115 ตัว แต่มีใบครอบครอง 44 ตัว พบว่าแหล่งที่มาของลิงบางส่วนมาจากอินโดนีเซีย มีการดำเนินการส่งกลับ (ข่าวสด, 2546) -ปี พ.ศ. 2547 มีรายงานว่าการจัดหานกเงือก 13 ตัวของสวนสัตว์ที่สงขลาได้มาจากแหล่งธรรมชาติ ซึ่งมีส่วนกระตุ้นให้มีการลักลอบล่าสัตว์ป่าบริเวณป่าชายแดนไทย-มาเลเซีย (วารสารนกเงือก, 2547) - การเพาะพันธุ์สัตว์ป่าเพื่อใช้ในการสวนสัตว์ - สถิติการครอบครองรายย่อยที่มาจดทะเบียนการครอบครองสัตว์ป่าเมื่อมีการประกาศนิรโทษกรรม และการประมาณผู้ครอบครองที่ไม่ได้มาจดทะเบียน	-กิจกรรมสวนสัตว์ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่หารายได้มากกว่ากิจกรรมการสร้างกระบวนการเรียนรู้ธรรมชาติ บทบาทสัตว์ป่าต่อระบบนิเวศ และสถานภาพด้านการอนุรักษ์ - สาธารณะไม่ได้รับทราบถึงกระบวนการผลงาน ความสำเร็จ หรืออุปสรรคของการนำสัตว์ป่าคืนสู่ธรรมชาติของไทย จากผู้ครอบครองสัตว์ป่าทั้งของรัฐ เอกชนและรายย่อย - สัตว์ป่าเกิดในสภาพกักขังได้น้อยเกินกว่าจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในกิจการสวนสัตว์ได้เพียงพอ - การรับแจ้งการครอบครองสัตว์ป่าโดยไม่ไดติดตามตรวจสอบ ทำทะเบียนและเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ป่า อาจเป็นช่องทางให้เกิดการแจ้งครอบครองเทียมเพื่อลักลอบนำสัตว์ป่ามาครอบครอง ทำ	-ผลสัมฤทธิ์ รูปแบบและแนวทางการยกระดับกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในและนอกระบบการศึกษาเชื่อมโยงระหว่างสัตว์ในสวนสัตว์กับบทบาทสัตว์ป่าในระบบนิเวศป่าธรรมชาติ และการเรียนรู้สัตว์ป่าในถิ่นอาศัย (ทางศึกษาศาสตร์และนิเวศวิทยา) - หลักการนำสัตว์ป่าคืนสู่ธรรมชาติที่ถูกต้อง ผลการดำเนินงานของภาครัฐและเอกชน ความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไข (ทางนิเวศวิทยา) - สถิติการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าเพื่อใช้ในการกิจการสวนสัตว์ เทียบกับที่มาของสัตว์ต่างๆ (ทางสัตวศาสตร์และนิเวศวิทยา) - สถานการณ์การจัดการสัตว์ป่าโดยผู้ครอบครองรายย่อย วัด หรือสถานเพาะพันธุ์และดูแลสัตว์ป่าเพื่อจัดสวัสดิภาพและป้องกันการนำสัตว์ออกมาจากป่า การลักลอบค้าสัตว์ป่าและการ	
--	--	---	---	--

	-รายงานข้อมูลของมูลนิธิเพื่อนสัตว์ป่า (WFFT) ระหว่างปี พ.ศ. 2544-50 ระบุว่า มีสัตว์ป่าที่ถูกทารุณ และทอดทิ้งที่อยู่ในความดูแลทั้งหมด 270 ตัว โดยร้อยละ 97 เป็นสัตว์ที่เคยเป็นสัตว์เลี้ยงทั้งเลี้ยงเป็นเพื่อน ได้แก่ ชะนี ลิง หมีหมา หมีควาย นางอายและมีการเลี้ยงเพื่อหาผลประโยชน์มีเกือบทุกชนิด	ประโยชน์และค้าขายได้ รวมถึงการขาดการจัดสวัสดิภาพให้สัตว์ป่าอย่างเหมาะสมตลอดชีวิตสัตว์ป่า -คนไทยมีค่านิยมการเลี้ยงสัตว์เป็นเพื่อนจากเงื่อนไขทางสังคม แพ้ช้น รวมทั้งการเก็บความน่ารักของสัตว์จากสื่อ และสถานที่แสดงสัตว์ต่างๆ โดยเฉพาะนกที่แสนรู้น่ารัก และมักจะทอดทิ้งสัตว์ที่เลี้ยงเมื่ออายุมาก หรือดูแลไม่ไหว โดยเฉพาะสัตว์พวก primate และหมี	ทอดทิ้งสัตว์ (ทางสังคม)	
	4. นโยบาย กฎหมายด้านสัตว์ป่า <u>อนุสัญญาระหว่างประเทศ</u> ได้แก่ 1) อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพันธุ์พืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ หรือ CITES โดยประเทศไทยให้สัตยาบันในปี พ.ศ. 2526 ซึ่งการค้าแลกเปลี่ยนสัตว์ป่า และผลิตภัณฑ์ต้องปฏิบัติตามข้อตกลงโดยมีบัญชีชนิดพืชสัตว์แนบท้าย 3 บัญชีที่มีเงื่อนไขแตกต่างกันไป อนุสัญญาอื่นๆ เช่น แรมซาร์ มรดกโลก และความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งไทยให้สัตยาบันไว้ ก็ล้วนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัย	-CITES สามารถบังคับใช้ภายในประเทศไทย ยังพบมีการลักลอบสัตว์ป่าที่มีในบัญชีใกล้สูญพันธุ์ เช่น เสือโคร่ง ลิงอุรังอุตัง -มีการใช้ช่องโหว่ของกฎหมายต่างๆ ในการส่งสัตว์ต่างๆ ไปยังต่างประเทศ ในประเด็นการเพาะขยายพันธุ์เพื่ออนุรักษ์และการศึกษาโดยการแลกเปลี่ยนผ่านสวนสัตว์ในนามของรัฐ เช่น เสือ ช้าง และมีการกล่าวอ้างว่าเป็นสัตว์ป่าเศรษฐกิจจากการเพาะพันธุ์ - การดำเนินงานของ CITES ถูกวิจารณ์ทั้งด้านการเพิ่มมูลค่าของสัตว์ป่าและกระตุ้นตลาดการค้า กับภารกิจกันทางการค้า	- การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้บทลงโทษและการมีส่วนร่วมคุ้มครองถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แก้ปัญหาช่องโหว่การค้าขายแลกเปลี่ยนสัตว์ป่า การครอบครองสัตว์ป่ารายใหญ่ รายย่อย การทอดทิ้งสัตว์ป่า และการจัดการสัตว์ป่าของกลาง (ทางนิติศาสตร์และสังคม) - การพัฒนาการมีส่วนร่วม	-ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สัตว์ป่า พัฒนาเครือข่ายอนุรักษ์สัตว์ป่า (หมู่บ้านอนุรักษ์สัตว์ป่า) -ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สัตว์ป่า ในถิ่นกำเนิด รวมทั้งการอนุรักษ์ถิ่นอาศัย

	<u>กฎหมายด้านสัตว์ป่าภายในประเทศ</u> ได้แก่ 1) พ.ร.บ.รักษาช้าง ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443) เพื่อคุ้มครองช้างไม่ครอบคลุมนสัตว์ชนิดอื่นๆ 2) พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 โดยมีการจำแนกสัตว์ออกเป็น สัตว์ป่าสงวน 15 ชนิด และสัตว์คุ้มครอง 6 จำพวก 463 ชนิด ซึ่งในปี พ.ศ. 2546 ได้แก้ไขเพื่อให้มีระเบียบการแจ้งการครอบครองสัตว์ป่า เรียก พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าฉบับที่ 2 พ.ศ. 2546 ฉบับที่ 3 คือ พ.ร.บ. โรคระบาดสัตว์ กรมปศุสัตว์ พ.ศ. 2499 ฉบับที่ 4 พ.ร.บ. การประมง พ.ศ. 2490 ฉบับที่ 5 พ.ร.บ. สัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ฉบับที่ 6 พ.ร.บ. บำบัดโรคสัตว์ พ.ศ. 2505 ฉบับที่ 7 พ.ร.บ. สำหรับช้างป่า พ.ศ. 2464 ฉบับที่ 8 พ.ร.บ. ควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 นอกจากนี้ยังมีระเบียบอื่นๆ เช่น การทดลองใช้สัตว์ทดลอง และตั้งแต่ ปี. พ.ศ. 2548 ในสมัยอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ที่มีนโยบายแปลง	ระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์ที่เพาะพันธุ์เพื่อส่งออกได้ -การลঙ্กล้นของข้อกฎหมายและหน่วยงานรับผิดชอบ เช่น ช้างจะมีหน่วยงานทั้งกรมอุทยานฯ กระทรวงทรัพยากร กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรฯ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ทำให้มีช่องโหว่ในการสวมลูกช้างเป็นช้างบ้านได้ -พื้นที่อนุรักษ์แม้มีการจัดทำแผนแม่บทการจัดการ แต่การบังคับใช้ยังไม่เกิดประสิทธิภาพ -ร่าง พ.ร.บ. ฉบับใหม่ มีการเปิดการใช้ประโยชน์สัตว์ป่า และถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติเพื่อประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ ธุรกิจเอกชนมากขึ้น ในขณะที่การบังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุมดูแลที่ผ่านมายังขาดประสิทธิภาพ	เครือข่ายและมาตรการจูงใจของประชาชนและคนท้องถิ่นในการตรวจสอบและอนุรักษ์ถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ทั้งในและนอกเขตอนุรักษ์ (ทางสังคม)	ของสัตว์ป่า (การนำแผนแม่บทฯ สู่อำนาจปฏิบัติ)
--	---	---	---	---

	ทรัพยากรเป็นทุนได้มีการปรับปรุง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เป็น ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมและอนุรักษ์สัตว์ป่า แห่งชาติ พ.ศ. ...โดยเพิ่มหมวดประกอบ ธุรกิจเกี่ยวกับสัตว์ป่า และใช้ประโยชน์ สัตว์ป่ามากขึ้น กล่าวคือ การจัดตั้งสวน สัตว์ การเพาะเลี้ยง แลกเปลี่ยนสัตว์ป่า นอกจากนี้ ร่าง พ.ร.บ. ดังกล่าวยังให้สิทธิ เอกชนสามารถเช่าพื้นที่เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าได้เป็นระยะเวลา 10 ปี เพื่อ สนับสนุนการท่องเที่ยวและตอบสนองการ พัฒนาเศรษฐกิจ ตามนโยบายแปลง สินทรัพย์เป็นทุน <u>-แผนแม่บทการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า</u> <u>แห่งชาติ</u> กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ ป่าและพันธุ์พืชได้จัดทำแผนแม่บทการ อนุรักษ์สัตว์ป่าแห่งชาติ พ.ศ. 2548-2557 โดยมีวิสัยทัศน์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา ทรัพยากรสัตว์ป่ารวมถึงถิ่นที่อยู่อาศัยของ สัตว์ป่าให้คงอยู่และดำรงไว้ซึ่งบทบาทและ กระบวนการของระบบนิเวศโดยการมีส่วนร่วม ของประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ แก่ประเทศชาติอย่างยั่งยืน โดยมียุทธ	-แผนแม่บทการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า แห่งชาติมีประเด็นใหม่ที่สำคัญต่อการ จัดการทรัพยากรสัตว์ป่าอย่างน้อย 5 ประการ (นิคม พุทธา 23 ธ.ค. 50) 1. การจำแนกชนิดสัตว์ป่าออกมา 70 ชนิด เพื่ออนุญาตให้มีการเพาะเลี้ยงนอกถิ่น กำเนิดเพื่อการแลกเปลี่ยนเชิงธุรกิจ 2. ให้คุณค่าและความสำคัญทรัพยากรสัตว์ ป่าต่อธุรกิจการท่องเที่ยวมากขึ้น (สวน สัตว์) 3. ให้ความสำคัญการอนุรักษ์ถิ่นที่อยู่อาศัย ของสัตว์ป่านอกเขตป่าอนุรักษ์ (พื้นที่ชุ่ม น้ำ ระบบนิเวศภูเขาหินปูน ป่าสงวนที่เป็น		
--	---	---	--	--

	ศาสตร์ 4 ยุทธศาสตร์หลัก คือ 1) การศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูลจัดทำฐานข้อมูลสัตว์ป่าและระบบนิเวศ 2) การบริหารจัดการอนุรักษ์สัตว์ป่าแบบบูรณาการ 3) การอนุรักษ์ความหลากหลายของทรัพยากรสัตว์ป่าและระบบนิเวศ โดยใช้การจัดการเชิงระบบนิเวศกลุ่มป่า 19 กลุ่มป่า 4) การใช้ประโยชน์สัตว์ป่าอย่างยั่งยืนทั้งในและนอกถิ่นกำเนิดเพื่อการพาณิชย์ สวนสัตว์ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการสัตว์ป่าโดยชุมชน การจัดการศึกษา และสนับสนุนการด้านสัตว์ป่า ถิ่นที่อยู่อาศัยตามศักยภาพโดยชุมชนมีส่วนร่วม	ที่อยู่ของสัตว์ป่า) 4. เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนรอบพื้นที่ป่าในเขตกันชนมากขึ้นในการอนุรักษ์สัตว์ป่า 5. มุ่งเน้นการจัดการถิ่นที่อยู่อาศัยเชิงระบบนิเวศมากขึ้น 19 กลุ่มป่าเพื่อความมั่นคงเชิงพันธุกรรม และเชื่อมโยงกับป่าประเทศเพื่อนบ้าน (trans-boundary ecosystem) - ที่ผ่านมารัฐบาลผู้บริหารประเทศไม่ค่อยให้ความสำคัญและยึดถือปฏิบัติตามแผนแม่บทจากการมีส่วนร่วมของประชาชน		
--	--	---	--	--

บทที่ 3

ข้อเสนอแนะและโจทย์วิจัยสัตว์ป่า

ข้อเสนอแนะต่อโจทย์วิจัยสัตว์ป่า

ด้วยข้อจำกัดของระยะเวลาการดำเนินงานโครงการ คณะวิจัยตระหนักว่าผลการศึกษาที่มาจากการประมวลและประเมินข้อมูลเบื้องต้น ยังมีโจทย์วิจัยเกี่ยวกับสัตว์ป่าอีกมากที่ควรจะได้มีการศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้การประเมินสถานการณ์สัตว์ป่าไทยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น คณะวิจัยได้รับคำแนะนำข้อเสนอแนะต่อโจทย์วิจัยจากคณะที่ปรึกษา ผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เข้าร่วมสัมมนาโครงการฯ นี้ทั้งสองครั้ง ซึ่งพอจะสรุปโจทย์วิจัยเกี่ยวกับสัตว์ป่าต่อไปได้ดังนี้

ด้านนิเวศวิทยา

1. พื้นที่วิกฤต (Hot spots) ที่มีการคุกคามสัตว์ป่า (จัดอันดับความรุนแรง เหตุ ปัจจัย)
2. ปรากฏการณ์ สถานภาพและตัวชี้วัดสภาวะป่าเงียบ (Silent forest) หรือ ป่าว่างเปล่า (Empty forest) จาก

การลดลงของสัตว์ป่าในประเทศไทยโดยใช้การวิเคราะห์ Keystone species เปรียบเทียบผลผลิตและบริการ

- ต่าง ๆ เช่น ด้านการรักษาสมดุลระบบนิเวศ การดูดซับคาร์บอน ความเป็นแหล่งน้ำ ต้นทุนทางพันธุกรรม และมูลค่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างป่าที่มีกับไม่มีสัตว์ป่า
3. ผลกระทบจากการสูญเสียพื้นที่ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพและสภาวะป่าเงียบต่อมนุษย์ทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงกรณีโลกร้อน ภัยธรรมชาติ
 4. การประเมินผลและบทเรียน แนวทางและมาตรการฟื้นฟูและเชื่อมต่อถิ่นอาศัยของสัตว์ป่า
 5. สถานการณ์ และผลกระทบจากการค้าสัตว์ป่าต่อความหลากหลายทางชีวภาพและสังคมไทย เช่น ป่าว่างเปล่า ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (Alien species) โรคระบาด และแนวทางแก้ไข
 6. หลักการนำสัตว์ป่าคืนสู่ธรรมชาติที่ถูกต้อง ผลการดำเนินงานของภาครัฐและเอกชน ความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข

ด้านสัตววิทยา

1. มาตรฐานกลางของสวนสัตว์ในประเทศไทย เทียบกับสากล; ในด้านอนุรักษ์ สวัสดิภาพและการศึกษา

การประเมินผลงานเทียบกับเป้าหมาย แนวทางการพัฒนา

2. การพัฒนาความชัดเจนถึงแหล่งที่มาของสัตว์และการออกจากสวนสัตว์
3. พัฒนาการ ช่องโหว่และเทคโนโลยีการปรับปรุงการจำแนก จัดทำทะเบียนประจำตัวสัตว์และกระบวนการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ
4. สถิติการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าเพื่อใช้ในกิจการสวนสัตว์ เทียบกับที่มาของสัตว์ต่างๆ

ด้านเศรษฐศาสตร์

1. คุณค่า มูลค่าผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเปรียบเทียบเมื่อสัตว์อยู่ในถิ่นและนอกถิ่นอาศัย
2. แนวโน้มธุรกิจการค้าขายสัตว์ป่าทั้งชนิดพันธุ์ รูปแบบ เส้นทาง มูลค่าและตลาดในประเทศไทยและสัมพันธ์กับต่างประเทศ (pathways, demand chain, supply chain) และแนวทาง มาตรการในการแก้ไข
3. ความสัมพันธ์ของกิจการสวนสัตว์กับแหล่งที่มาของสัตว์ (grey market) และจังหวัดที่มีค้าสัตว์ป่ามากที่สุด

ด้านสังคม

1. ทศนคติ ความเข้าใจ ค่านิยมของคนไทย เกี่ยวกับทรัพยากรสัตว์ป่า รวมทั้งบทบาท หน้าที่ของสัตว์ป่าต่อสังคมไทย
2. การรับรู้ข้อมูล ทศนคติ จิตสำนึก พฤติกรรมของผู้บริโภคต่อปัญหาการค้าสัตว์ป่าและการคุกคามถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า
3. สถานการณ์การจัดการสัตว์ป่าโดยผู้ครอบครองรายย่อย วัด หรือสถานเพาะพันธุ์และดูแลสัตว์ป่าเพื่อจัดสวัสดิภาพและป้องกันการนำสัตว์ออกมาจากป่า การลักลอบค้าสัตว์ป่าและการทอดทิ้งสัตว์
4. ภูมิปัญญา ประสพการณ์และศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการถิ่นที่อยู่อาศัยและทรัพยากรสัตว์ป่าอย่างยั่งยืน และแนวทางการสนับสนุน
5. ประสพการณ์และแนวการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับสัตว์ป่าประเภทต่างๆอย่างยั่งยืน
6. นโยบายและการบริหารจัดการถิ่นที่อยู่อาศัย และทรัพยากรสัตว์ป่าอย่างมีส่วนร่วมในประเทศไทย กระบวนการ และเครื่องมือ.... area-based research...ต้นแบบ Model ต่างๆ
7. การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้ บทลงโทษและการมีส่วนร่วม คุ่มครองถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แก้ปัญหาช่องโหว่การค้าขายแลกเปลี่ยนสัตว์ป่า การครอบครองสัตว์ป่ารายใหญ่ รายย่อย การทอดทิ้งสัตว์ป่า และการจัดการสัตว์ป่าของกลาง
8. การพัฒนาการมีส่วนร่วม เครือข่ายและมาตรการจูงใจของประชาชนและคนท้องถิ่นในการตรวจสอบและอนุรักษ์ถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ทั้งในและนอกเขตอนุรักษ์

9. การพัฒนาการมีส่วนร่วม ติดตามตรวจสอบการบริหารจัดการสวนสัตว์
10. ผลสัมฤทธิ์ รูปแบบและแนวทางการยกระดับกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในและนอกระบบ การศึกษาเชื่อมโยงระหว่างสัตว์ในสวนสัตว์กับบทบาทสัตว์ป่าในระบบนิเวศป่าธรรมชาติ และการเรียนรู้ สัตว์ป่าในถิ่นอาศัย
11. แนวทางการทำงานและความร่วมมือขององค์กรอนุรักษ์สัตว์ป่าในระดับชาติ ผลกระทบและการพัฒนา ความร่วมมือกับองค์กรอนุรักษ์ระหว่างประเทศ

ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการสัตว์ป่า

จากการรวบรวมข้อมูลและประเมินสถานการณ์สัตว์ป่าไทย คณะนักวิจัยได้พบข้อสังเกตหลาย ประการถึงปัญหาการคุกคามที่กำลังเกิดขึ้นกับสัตว์ป่าทั้งในถิ่นที่อยู่อาศัยและนอกถิ่นที่อยู่อาศัย ตลอดจน การคุกคามแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า คณะวิจัยเห็นว่านอกจากจะต้องศึกษาตามโจทย์วิจัยข้างต้นแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะต้องร่วมกันแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นต่อสัตว์ป่าไทยอย่างเร่งด่วน ให้เกิด ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยได้รับข้อมูลจากการศึกษาวิจัยมาเป็นฐานในการดำเนินงาน ซึ่งคณะวิจัยมี ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการสัตว์ป่าดังนี้

- ▶ ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สัตว์ป่า พัฒนาเครือข่ายอนุรักษ์สัตว์ป่า (หมู่บ้านอนุรักษ์ สัตว์ป่า)
- ▶ ทบทวนและปรับปรุงเป้าหมายมาตรฐาน ประสิทธิภาพการบริหาร และปริมาณสวนสัตว์เหมาะสม (จำนวนที่เหมาะสม มาตรฐานที่ยอมรับ กลไกการติดตาม ตรวจสอบ)
- ▶ การพัฒนากลไก ความร่วมมือในการป้องกันและปราบปรามการค้าสัตว์ป่าอย่างเป็นระบบ (ระบบ ฐานข้อมูล การเชื่อมโยงการทำงาน)
- ▶ สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้สังคมได้ตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญ บทบาทและหน้าที่ของสัตว์ป่า ต่อการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ
- ▶ ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สัตว์ป่าในถิ่นกำเนิด รวมทั้งการอนุรักษ์ถิ่นอาศัยของสัตว์ป่า (การนำ แผนแม่บทฯ สู่อำนาจปฏิบัติ)

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้. 2550. **111 ปี กรมป่าไม้**. กรมป่าไม้, กรุงเทพมหานคร.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2547. **แผนแม่บทการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าแห่งชาติ พุทธศักราช 2548-2557**. สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กรุงเทพฯ. 91 หน้า.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. 2550. **พื้นที่อนุรักษ์ พ.ศ. 2545-2549**. ในหนังสือ ข้อมูลสถิติอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ปี พ.ศ. 2549. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ. 106 หน้า.

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว. 2550. **สรุปผลคดีสัตว์ป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่**. เอกสารอัดสำเนา 7 หน้า.

ธีรภัทร ประยูรสิทธิ. 2547. **สถานการณ์สัตว์ป่าไทย**. เอกสารประกอบเสวนาโต๊ะกลมวันคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ วันที่ 26 ธันวาคม 2547 ณ มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ กรุงเทพฯ. เอกสารอัดสำเนา 14 หน้า.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2539. **ภูมิปัญญานิเวศวิทยาชนพื้นเมือง กรณีศึกษาชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร**. โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ. สำนักพิมพ์โลกดุลภาพ, นนทบุรี. 173 หน้า.

เพชร มโนปวิตร 2547. **การค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย: สงครามไม่รู้จบ**. ในหนังสือ สารคดี ปีที่ 20 ฉบับที่ 236 ตุลาคม 2547. สำนักพิมพ์สารคดี, กรุงเทพฯ หน้า 122-148

มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย. 2549. **บันทึกการแจ้งเบาะแสการทำผิดกฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าจากภาคประชาชนของมูลนิธิฯ ตั้งแต่ปี 2546- กันยายน 2549**

มูลนิธิเพื่อนสัตว์ป่า. 2550. **ผลกระทบของการค้าสัตว์ป่า**. เอกสารอัดสำเนา 2 หน้า.

มูลนิธิสืบาคะเสถียร, 2550. บทวิเคราะห์ ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า พ.ศ.มูลนิธิสืบาคะเสถียร กรุงเทพฯ....หน้า

สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2540. วัฒนธรรมไทยกับความหลากหลายทางชีวภาพ, ใน รายงานสัมมนาเรื่อง วัฒนธรรมกับความหลากหลายทางชีวภาพ. กรมวิชาการเกษตร สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรม เกษตร และศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก, กรุงเทพฯ. หน้า 15-20

สมาคมเพื่อสวนสัตว์ไทย, 2550 กำหนดสมาคมเพื่อสวนสัตว์ไทย. สมาคมเพื่อสวนสัตว์ไทย, กรุงเทพฯ. เอกสารอัดสำเนา 6 หน้า

สุรพล กองจันทิก. 2550. เหมืองแร่หันทกัย “ตะกั่ว” ในจุลสารพิราบเขียว ปีที่ 5 ฉบับที่ 54 ตุลาคม 2550. ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ. หน้า 3-4.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2549. ชนิดสัตว์พันธุ์สัตว์ต่างถิ่นที่มีซื้อขายในประเทศไทย. แหล่งข้อมูล www.saimrepile.com

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2550. ชนิดพันธุ์สัตว์มีกระดูกสันหลังในประเทศไทยตามสถานภาพต่าง ๆ. (<http://chm-thai.onep.go.th/RedData/>)

อภิเดช สิงห์เสนี, 2549. การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต: สวนสัตว์. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. พิมพ์ที่บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, กรุงเทพฯ. 155 หน้า.

องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์. 2550. รายงานประจำปี 2549. องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์, กรุงเทพฯ. 68 หน้า.

Caron, F. and J. Schouten(1671). 1986. **A True Description of the Mighty Kingdoms of Japan and Siam.** R. Manley, transl. The Siam Society, Bangkok.

Chris R. Shepherd. 2002 .**The Trade of Elephants and Elephant Parts in Myanmar.** TRAFFIC Southeast Asia.

Gervaise, N. (1688). 1989. **The Natural and Political History of the Kingdom of Siam**. J Villiers transl. White Lotus Co., Ltd.

Gorman, C.F. 1970. **Excavation at Spirit Cave, North Thailand**. Asian Perspective 13:81-108

Mouhot, H. 1864. **Travels in the Central Parts of Indonesia, Siam, Cambodia and Laos during the year 1858, 1859, 1860**, John Murray, London.

หนังสือพิมพ์ข่าวสด. 2546. การส่งอูรังอุตังกลับอินโดนีเซียของสวนสัตว์ซาฟารีเวิลด์

หนังสือพิมพ์ข่าวสด. 2549. การล่ากระทิงที่กุยบุรี

หนังสือพิมพ์ข่าวสด. 2549. ปลอดยอมรับว่ามีสัตว์โนในซาฟารีตาย 14 มีนาคม 2549 หน้า 1,16

หนังสือพิมพ์ข่าวสด. 2549. ปัญหาการดูแลสัตว์ที่สวนสัตว์พาด้า ลิงกอริลล่า. 10 ตุลาคม 2550 หน้า 2.

หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก. 2545. นายแพทย์อลงกรณ์ มหรรณพ ยอมรับว่าสวนสัตว์บางแห่งในประเทศไทยไร้มาตรฐาน

หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก. 2549. นายแอชลีย์ ระบุที่มาของปลาสวยงามของสยามโอเชียนเวิลด์. 4 มกราคม 2549 หน้า 1, 15.

หนังสือพิมพ์มติชน. 2550. ปัญหาการดูแลสัตว์ที่สวนสัตว์พาด้า ลิงกอริลล่า. 10 ตุลาคม 2550 หน้า 5.

หนังสือพิมพ์มติชน. 2548. มูลนิธิบอร์นฟรี และสมาคมพิทักษ์สัตว์ประณามรัฐบาลไทยที่นำสัตว์จากเคนยาในบัญชีไซเตสเข้าไทย. 9 กุมภาพันธ์ 2548 หน้า 13.

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. 2546. รายงาน 10 ชนิดสัตว์ป่าที่มาจากการค้าขายมากและเป็นที่นิยม. 2 มกราคม 2546 หน้า 7.

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. 2547. ระบุงการค้าสัตว์ป่ามีมูลค่ารวมกว่า 5 พันล้านดอลลาร์

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ. 2547. รายงานว่า ประเทศไทยมีขบวนการค้าสัตว์ป่าที่ใหญ่มาก. 15 พฤษภาคม 2547. หน้า 11.

ผู้จัดการออนไลน์ 2549. ดร. ธรณ์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ กล่าวถึงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้เพียงร้อยละ 1

http://www.Travel.sanook.com/Eco-Tour_01147.php. วันที่ 25/10/2007.การปล่อยลีนอินโดนีเซียที่
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่.

<http://www.ubonzoo.com/WWFRobert/3.htm> ประชากรเสือโคร่งในป่าอนุรักษ์บางแห่งในประเทศไทย

ภาคผนวก

1. สถานการณ์การค้าสัตว์ป่ามีชีวิต โดย ชุตินา นุ่นมัน

สถานการณ์ การค้าสัตว์ป่าบก

ในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมา ขบวนการลักลอบล่า และซื้อขายสัตว์ป่า ยังคงมีปรากฏให้เห็นผ่านสื่อต่างๆ เป็นระยะ ไม่เคยขาดหรือเงียบหาย ภาพและเนื้อหาข่าวดังกล่าวจะออกมาในรูปแบบ การทำงานจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช โดยความร่วมมือในการแจ้งเบาะแสข่าวคราวจากประชาชน มีข้อสังเกตว่า ประชาชนทั่วไปจะรับทราบข้อมูลการลักลอบล่า ช้าง และซื้อขายสัตว์ป่า กันเฉพาะที่สื่อต่างๆ ติดตามข่าวสารมาให้รับรู้ รับทราบกันเท่านั้นเอง น่าจะเกิดกรณีแบบนี้ แต่สังคมภายนอกไม่มีโอกาสรับรู้ได้อีกจำนวนมาก

นักวิชาการ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน(เอ็นจีโอ)ที่ทำงานด้านอนุรักษ์สัตว์ป่า หลายคน และหลายองค์กร ยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่า ตั้งแต่ ปี 2543 เป็นต้นมา พบว่า ในบรรดาสินค้าผิดกฎหมายทั้งหลายในตลาดมืดนั้น มูลค่าราคาสัตว์ป่ามีชีวิต ที่มีการลักลอบล่า เพื่อมาซื้อขายกันนั้น มีราคาสูงรองลงมาจากการซื้อขายยาเสพติด หรือราวปีละไม่ต่ำกว่า 1,000 ล้านบาท โดยก่อนหน้านี้ มูลค่าการซื้อขายสัตว์ป่า ยังอยู่ในลำดับที่ 3 คือ อันดับแรก ยาเสพติด อันดับที่ 2 อาวุธเถื่อน ที่สำคัญคือ ประเทศไทย เป็นทั้งศูนย์กลางและเส้นทางผ่าน การซื้อขายสัตว์ป่า จนถูกต่างชาติจับตามองอย่างใกล้ชิด โดยปี 2540-2541 ประเทศไทยเคยถูกนานาชาติประณามและต่อต้านสินค้าเนื่องจาก พบว่า เป็นแหล่งซื้อขายสัตว์ป่าแหล่งใหญ่ในเอเชีย โดยที่รัฐบาลในยุคนั้น ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก

สถานการณ์ การซื้อขายสัตว์ป่า หลังจากปี 2541 ถึงปัจจุบัน (2550) ดีขึ้นมาบ้าง จากข่าวคราว การจับกุมของกลางผ่านทางสื่อต่างๆ และแม้ว่า ประเทศไทยจะเลิกถูกประณามจากนานาชาติแล้ว แต่ไม่มีใครปฏิเสธว่า การลักลอบล่า สัตว์ป่ายังคงมีให้เห็นเป็นระยะ ไม่เคยขาดสาย

นางอัจฉรี ไซต์มิลเลอร์ นักวิจัยจากสถาบันทีดีอาร์ไอ กล่าวถึงสถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้ในรอบ 10 ปีว่า ในช่วงปี 2538-2548 แนวโน้มพื้นที่ป่าลดลงอย่างต่อเนื่อง ตัวเลขล่าสุดมีพื้นที่ป่าเหลือเพียง 105 ล้านไร่หรือ 32.65% ของพื้นที่ทั้งหมด โดยสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การลักลอบตัดไม้ การเกิดไฟป่าโดยในปี 2541 เกิดไฟไหม้ป่าเสียพื้นที่กว่า 7 ล้านไร่ เนื่องจากปรากฏการณ์เอลนีโญ และยังส่งผลกระทบต่อทรัพยากรด้านสัตว์ป่า อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภาครัฐพยายามบริหารจัดการป่าไม้ แต่ยังมีอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถเพิ่มพื้นที่ป่าไม่ได้ เช่น การประกาศพื้นที่อนุรักษ์ทับซ้อนกับที่อยู่ของประชาชน ความล่าช้าในการออกพร.บ.ป่าชุมชน ซึ่งยังอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาอีก

ด้วย ทั้งนี้ สอดคล้องกับทรัพยากรดิน เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ลดลง แต่กลับพบว่าพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ชุมชนเพิ่มขึ้น โดยพื้นที่ชุมชนเพิ่มขึ้นประมาณ 8 เท่าตัวในปี 2544 และพบว่าพื้นที่นาได้ลดลงจาก 83.47 ล้านไร่ในปี 2529 เหลือเพียง 79 ล้านไร่ในปี 2541 เพราะถูกเปลี่ยนสภาพเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย สนามกอล์ฟ รีสอร์ท และเพิ่มอีก 1.8 ล้านไร่ในปี 2544 ขณะที่ภาพรวมการถือครองที่ดินทางการเกษตรก็ลดลงด้วย

นักวิจัยจากทีดีอาร์ไอระบุว่า สำหรับทรัพยากรสัตว์ป่า พบว่า ชนิดพันธุ์สัตว์ที่ถูกคุกคามเพิ่มขึ้น 134 ชนิด และใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่งเพิ่มขึ้น 26 ชนิด และชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์เพิ่มขึ้นอีก 9 ชนิด ส่วนที่สูญพันธุ์แล้วได้แก่ สมัน นกช้อยหอยใหญ่ นกพงหญ้า ปลาบางเหยี่ยว ปลาเสือดอ และปลาสาวยู โดยภาวะสัตว์ป่าที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์เกิดจากการทำลายแหล่งที่อยู่อาศัย

แม้จะมีการประกาศพื้นที่อนุรักษ์เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพิ่มขึ้น คิดเป็นพื้นที่กว่า 21 ล้านไร่ แต่ยังมีปัญหาการลักลอบจับและค้าสัตว์ป่าซึ่งมีสถิติการจับกุมสูงถึง 188 ราย และพบของกลางสัตว์ป่า 7,784 ตัว กระทั่งมีการรายงานโดยองค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมว่า ไทยอยู่ในอันดับ 3 ของเอเชีย และอันดับ 12 ของโลกในการคุกคามสัตว์ป่า

สถานการณ์การรุกรานและค้าสัตว์ทะเล

นอกจากสัตว์ป่าที่อยู่ในป่าแล้ว สัตว์ทะเล ซึ่งมีสถานะตามกฎหมาย เป็นสัตว์คุ้มครองด้วย เช่นเดียวกัน ก็ถูกรุกรานจากมนุษย์ ไม่แตกต่างจากสัตว์ป่า และนับวันสถานการณ์การรุกรานสัตว์ทะเลก็รุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่อนุรักษ์ชายฝั่ง สัตว์ทะเลธรรมดาๆที่เคยพบเห็นกันชินตาของชาวประมงทั่วไป อย่างปลาการ์ตูนส้มขาว หรือปลานีโม สัตว์ชนิดนี้ ถือเป็นสัตว์ทะเลพื้นฐานที่หาได้ง่ายมากในสมัยคุณตาคุณยายยังเด็ก แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเวลานี้ ภายหลังจากภาพยนตร์การ์ตูนแอนิเมชัน เรื่องปลานีโม ออกฉาย ความต้องการปลาชนิดนี้ในตลาดพุ่งขึ้นสูงลิบ เท่านั้นไม่พอยังทำให้ปลาทัวประกอบอื่นๆที่อยู่ในภาพยนตร์เรื่องนี้ พลอยโด่งดังเป็นที่ต้องการของตลาดตามไปด้วยทั้งที่จุดประสงค์การสร้างภาพยนตร์เรื่องนี้ เพื่อให้เด็กๆดูและต้องการอนุรักษ์ทะเล อนุรักษ์ปลาในทะเลแท้ๆ แต่เด็กไทยกลับตีความผิด ดูหนังจบอยากได้ปลามาดูแล จึงต้องกลายเป็นส่วนหนึ่งของผู้ทำให้ปลาชนิดนี้หายไปจากชายฝั่งทะเลเกือบหมด

ดร.ธรณ์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ นักวิชาการประมง คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ระบุว่า ในรอบปีที่ผ่านมา (2549-2550) จากการตรวจสอบที่ จ.ภูเก็ต พบว่า มีการจับเรือที่ลักลอบ ขายปลาสวยงามได้ถึง 30 ครั้ง ทั้งนี้ ปลาสวยงามแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นประเภทหาได้-หาง่ายมีประมาณ 400 ชนิด กลุ่มที่สองเป็นประเภทหาได้-หายากพบ 83 ชนิด ปลาที่ขายดีที่สุดคือ ปลาการ์ตูนส้มขาว ราคาที่มีการซื้อขายจะอยู่ประมาณตัวละ 150-300 บาท ขึ้นอยู่กับขนาด ความสมบูรณ์ของปลา

รวมทั้งความต้องการของตลาดด้วย ที่ขายดีรองลงมาเป็นปลาการ์ตูนประเภทอื่นๆเช่น ปลาการ์ตูนส้มดำ ปลาการ์ตูนอินเดียนแดง เป็นต้น และอันดับสามเป็นประเภทปลาผีเสื้อ

ดร.ธรณ์ ให้ข้อมูลว่า สาเหตุที่ยังมีการซื้อขายปลาสวยงามกันอยู่ เพราะว่า ยังมีคนซื้ออยู่ ซึ่งปลาที่มีการซื้อขายมาจาก 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือที่เพาะเลี้ยงได้ เป็นประเภทปลาการ์ตูน เนื่องจากเพาะเลี้ยงง่าย กลุ่มที่สองเป็นปลาที่จับจากทะเล เป็นกลุ่มที่เพาะเลี้ยงไม่ได้ ด้านกรมประมงก็มีการเพาะเลี้ยงปลาการ์ตูนส้มขาวเช่นกัน ขายประมาณตัวละ 40-50 บาท

“เหตุที่คนนิยมจับปลาสวยงามในทะเล เพราะไม่ได้ลงทุน นำมาขายตัวละ 20 บาทก็ยังถือว่าได้กำไร อย่างไรก็ตามการทำฟาร์มเพาะพันธุ์ปลาสวยงามก็ควรมีหลักเกณฑ์ที่เป็นขั้นตอน มีแบบแผน เพื่อเป็นกรณีศึกษา ในอนาคต ปัจจุบันพบว่าการเพาะเลี้ยงปลานี้ไม่ ถือว่าประสบความสำเร็จสามารถเพาะเลี้ยงได้ ซึ่งถือเป็นผลดีที่จะช่วยควบคุมและลดปริมาณการจับปลาจากทะเลให้น้อยลงได้ รวมทั้งเป็นการป้องกันการสูญพันธุ์ของปลาสวยงามในพื้นที่ด้วย” ดร.ธรณ์กล่าว

นอกจากนี้ ข้อมูลจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ระบุว่า ปัจจุบันยังมีการพบพะยูนยังมีปรากฏให้เห็นทางฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย และทางฝั่งอันดามัน ส่วนใหญ่จะติดมากับอวนของชาวประมง และเกยตื้นตายที่ชายหาดเพราะเครื่องมือประมง และจากการศึกษาของกรมประมงพบว่ามีพะยูนเหลืออยู่น้อยมาก และคาดว่าอาจจะสูญพันธุ์จากน่านน้ำไทยในไม่ช้า สาเหตุสำคัญเนื่องมาจากแหล่งหญ้าทะเลซึ่งเป็น แหล่งอาหารของพะยูนถูกทำลาย การถูกล่าติดอวนชาวประมงและเป็นสัตว์ขยายพันธุ์ช้า ดังนั้น รัฐจึงได้พยายามที่จะอนุรักษ์พะยูนโดยใช้มาตรการทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ.2540 อย่างเข้มงวด ประกาศอนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเล ตลอดจนรณรงค์ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนร่วมมือกันอนุรักษ์พะยูน

นอกจากพะยูนแล้ว เต่าทะเลก็เป็นสัตว์ทะเลที่ประสบปัญหาโดยพบว่าเต่าทะเลในประเทศไทยลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วซึ่งมีสาเหตุมาจากการลักลอบล่าและจับเต่าทะเล เนื่องจากเต่าทะเลสามารถใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน นอกจากนี้ยังมีการลักลอบเก็บไข่เต่าเพื่อบริโภคและจำหน่าย มีการทำลายแหล่งขยายพันธุ์ แหล่งที่อยู่อาศัย และแหล่งอาหารของเต่าทะเล การคุ้มครองอนุรักษ์เต่าทะเลได้กลายเป็นเงื่อนไขการกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศกับประเทศสหรัฐอเมริกา โดยการยกเลิกการนำเข้ากุ้งทะเลด้วยเหตุผลที่ว่า เต่าทะเลถูกจับติดมากับเครื่องมืออวนลากกุ้ง ประเทศผู้ส่งออกผลิตภัณฑ์ประมงไม่ติดตั้งอุปกรณ์ที่สามารถแยกเต่าทะเลออกจากอวนลากกุ้ง

สาเหตุ และเทคนิคในการค้าสัตว์ป่า

ทั้งนี้ สถานการณ์การลักลอบจับสัตว์มากขึ้น เพราะความต้องการบริโภคสัตว์ป่าทั้งในและนอกประเทศ โดยของกลางส่วนใหญ่จะถูกลักลอบมาจากภาคใต้ของประเทศ และนำออกไปทางจังหวัดหนองคาย นครพนม เพื่อส่งออกไปที่ลาว เวียดนาม และจีน โดยสัตว์ป่าที่นิยมได้แก่ ลิ่น งู และเต่าชนิดต่างๆ นักวิชาการ หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันประมวล ปรากฏการณ์การลักลอบ ล่า และฆ่าสัตว์ป่า ที่ยังคงมีอยู่ในประเทศไทยเรื่อยมาว่า เกิดจากสาเหตุต่อไปนี้

1) เพื่อการบริโภค

ในระดับท้องถิ่น สัตว์ป่าที่ตกเป็นเป้าหมายในการล่าเพื่อการบริโภค คือ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ขนาดกลางและขนาดใหญ่ เช่น เก้ง กวาง ค่าง ชะนี เม่น ชะมด อีเห็น ไก่ป่า นกเงือก นอกจากนี้ยังรวมถึงสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่พบได้ง่าย เช่น เต่าน้ำจืด กบ เขียด งู บางชนิดที่พบเห็นทั่วไปถูกคุกคามจนลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เช่น กบทูต เต่ากระอัน และงูบางชนิด ในตลาดต่างประเทศมีค่านิยมในการบริโภคเนื้อสัตว์ป่าที่หลากหลาย สัตว์ป่าที่ถูกล่าเป็นจำนวนมากเพื่อการบริโภค ได้แก่ เต่าน้ำจืด ลิ่น ฉลาม งูหลายชนิด ฯลฯ ส่วนเนื้อสัตว์หายาก เช่น เนื้อเสือโคร่ง ดินหมี่ เป็นที่ต้องการของกลุ่มบุคคลมีฐานะ

2) เพื่อใช้เป็นเครื่องประดับ

โครงสร้าง อวัยวะ และชิ้นส่วนจากสัตว์ป่าหลายอย่างนิยมนำมาทำเป็นเครื่องประดับหรือของที่ระลึก เช่น งาช้างแกะสลัก หนังเสือชนิดต่างๆ อาทิ เสือโคร่ง เสือดาว เสือลายเมฆ เสือไฟ เขาสัตว์ เช่น เขากะทิง วัวแดง ควายป่า ละมั่ง สาล่า นอแรด กระดองเต่าทะเล หนังงู เปลือกหอย สัตว์สตัฟฟ์ให้แข็ง เช่น ผีเสื้อและดั่งปีกแข็งที่สวยงามชนิดต่างๆ เขี้ยวสัตว์ชนิดต่างๆ เช่น เขี้ยวเสือ

3) เพื่อนำมาเป็นสัตว์เลี้ยง

คนไทยยังมีค่านิยมแบบผิดๆ คือ เอาสัตว์ป่ามาเลี้ยง โดยเฉพาะ ผู้มีชื่อเสียง ดารา เมื่อเลี้ยงแล้วเกิดการเอาแบบอย่างตามกัน การเลี้ยงสัตว์แบบของสะสมทำให้สัตว์ป่าหายากมีราคาสูง และเป็นที่ต้องการของผู้เลี้ยงบางกลุ่ม

สัตว์ป่าที่นิยมเลี้ยงกันมาก เช่น นกป่าที่มีความสวยงามหรือมีเสียงร้องไพเราะ เช่น นกปรอดแม่ทะ นกขุนทอง นกเขียวยคราม นกกระรอกทองแก้มขาว นกโพระดก รวมถึงนกแก้วจากออสเตรเลียและอเมริกาใต้ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น ชะนี กระรอก นางอาย นอกจากนี้ก็มีสัตว์เลื้อยคลานที่มีลักษณะแปลก เช่น ตัวคามิลเลียนจากมาดากัสการ์ ตะกวดจากเม็กซิโก งูเหลือมจากนิวกินี และเต่าน้ำจืดขนาดเล็ก เช่น เต่าดาวพันธุ์พม่า ซึ่งเป็นชนิดที่ใกล้สูญพันธุ์

4) เพื่อใช้เป็นส่วนประกอบในยาแผนโบราณ

ตามความเชื่อและคตินิยมโบราณของคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น จีน เกาหลี และญี่ปุ่น นอกเหนือจากสมุนไพรพื้นบ้านชนิด สัตว์ป่าก็ถูกใช้เป็นส่วนประกอบสำคัญในการทำยาแผนโบราณ บ้างใช้ทั้งตัว บ้างใช้อวัยวะบางส่วน เช่น นอแรด กระดุกเสื่อ เขี้ยวเสื่อ ลูกตาเสื่อ ดีหมี นอกจากนี้ตามความเชื่อของคนบางกลุ่ม การบริโภคอวัยวะสัตว์ป่าบางส่วน เช่น อวัยวะเพศเสื่อโคร่ง ติงู ถือเป็นการบำรุงสมรรถภาพทางเพศ

5) เพื่อกิจการสวนสัตว์ หรือการจัดแสดงสัตว์ของภาครัฐและเอกชน

กิจการสวนสัตว์ของรัฐและเอกชนหลายแห่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นแหล่งที่มีการรับซื้อสัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก แต่การขาดมาตรการควบคุมอย่างรัดกุม การดำเนินการโดยขาดทักษะในการดูแลสุขภาพสัตว์ รวมไปถึงความไม่พร้อมในด้านสถานที่ จึงทำให้สัตว์หลายชนิดมีอัตราการตายสูง จำนวนสวนสัตว์เอกชนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในหลายประเทศ ทำให้เกิดความต้องการในการรับซื้อสัตว์ป่าหายากเพิ่มขึ้น สัตว์ป่าที่เป็นเป้าหมายมีตั้งแต่ขนาดเล็กลงไปถึงช้าง ส่วนใหญ่เป็นสัตว์ป่าหายากหรือเป็นกลุ่มที่เพาะขยายพันธุ์ได้ยาก เช่น ลิงอุรังอุตัง ลิงกอริลลา นกกระเรียน นกเงือก และนกน้ำขนาดใหญ่หลายชนิด

การค้าสัตว์ป่ามีชีวิตนั้นถือว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมายตาม พรบ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 แต่อย่างไรก็ตามพบว่าการพลิกแพลงเทคนิคต่างๆ ในการลักลอบขนส่งสัตว์ป่าเพื่อการค้า โดยมีเทคนิคดังนี้

1. หลบซ่อน เป็นวิธีการที่พบบ่อยที่สุดในการลักลอบส่งออกนำเข้าสู่สัตว์ป่าผิดกฎหมาย โดยมีวิธีการต่างๆ กันไปอาทิ ซ่อนไว้ในใต้กระเป๋าดูหนัง ใช้แอบตรงเข็มขัด เก็บไว้ในกระเป๋าถือ ซ่อนไว้ในถุงเท้า เสื้อชั้นใน มีทั้งกรณีที่จับนกมัดขามัดปีกใส่ถุงพลาสติกเจาะรูใส่รวมๆ กันไว้ในใต้กระเป๋าดูหนัง หรือแอบเอาไขนกป่าหายากซ่อนไว้ในกางเกงใน

2. แจ้งข้อมูลเท็จ โดยปกติดำเนินการอยู่ 3 รูปแบบคือ

- บิดเบือนเรื่องชนิด เช่น แจ้งผลิตภัณฑ์ว่าข้างว่าเป็นกระดุกวัว นกยูงว่าเป็นไก่พันธุ์ผสม นกแก้วหายากเป็นนกหงส์หยก เป็นต้น
- บิดเบือนเรื่องจำนวน เป็นเพราะสัตว์บางชนิดอาจมีการส่งออกนำเข้าได้อย่างถูกต้องภายใต้จำนวนที่กฎหมายกำหนด จึงมีการบิดเบือนเรื่องจำนวนที่ขนส่ง เช่น กรณีขนนกยูง กรณีเต่าน้ำจืด
- บิดเบือนมูลค่าของสินค้า ในอดีตมีการควบคุมการส่งออกสัตว์ป่าด้วยการกำหนดมูลค่า แต่ปัจจุบันสินค้าส่วนใหญ่กลายเป็นสินค้าผิดกฎหมาย เช่นงาช้าง นอแรด การโกงด้วยวิธีนี้จึงไม่ค่อยได้ถูกนำมาใช้อีกต่อไป

3.การปลอมใบอนุญาต ปกติจะใช้ในขั้นตอนของการนำเข้าเพราะเจ้าหน้าที่จะไม่ค่อยเข้มงวด และไม่คุ้นเคยกับใบอนุญาตที่ออกจากประเทศต้นทาง ใบอนุญาตต่างๆ จำนวนมาก รวมทั้งของไซเตส เป็นของปลอม

4.การอ้างว่าเป็นชนิดที่เกิดจากการเพาะเลี้ยง ผู้ส่งออกสัตว์ป่ามักใช้ข้ออ้างว่าสัตว์ป่า หรือ ผลิตภัณฑ์สัตว์ป่าที่มีการซื้อขายนั้นได้จากสัตว์ที่เพาะเลี้ยงในฟาร์ม ในหลายประเทศมีการใช้ข้ออ้างนี้ ร่วมกับการใช้ใบอนุญาตปลอมทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ

5.การสวมรอยสัตว์ และการส่งออกซ้ำ สัตว์ป่าที่เพาะเลี้ยงได้บางชนิดมีการอนุญาตให้ค้า ภายในประเทศได้อย่างถูกกฎหมายทำให้เกิดการนำเข้าสัตว์ป่าที่จับได้จากธรรมชาติมาสวมรอย หรือ กรณีชิ้นส่วนสัตว์ป่าบางประเภทที่มีการอนุญาตให้นำเข้ามาเพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในประเทศ เช่นงาช้าง หนัง และส่งกลับออกไปจำหน่ายอีกครั้ง ในกระบวนการนี้เองมักมีการนำสัตว์ป่าที่จับได้ใน ประเทศมาสวมรอย และส่งออกไปพร้อมกับชิ้นส่วนนำเข้า

6.การลักลอบส่งทางไปรษณีย์ ปัจจุบันมีการลักลอบส่งสินค้าสัตว์ป่าทางไปรษณีย์เป็นประจำ โดยเฉพาะสินค้าประเภทหนังสัตว์เช่น หนังเสือ หนังหมี หนังงู หนังกวาง ขนนก หรือแม้แต่สินค้า ประเภทงาช้าง เพราะเจ้าหน้าที่ไปรษณีย์ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ว่ามีสินค้าเหล่านี้เป็นของผิดกฎหมาย

7.การปลอมสินค้า วิธีการนี้ใช้เพื่อหลอกผู้ซื้อโดยเฉพาะ โดยมีการปลอมเพื่อให้ผู้ซื้อเข้าใจว่า เป็นสินค้าจากสัตว์ป่าซึ่งมีราคาสูงเช่น กระดุกเสือ อวัยวะเพศเสือ ดีหมี นอแรด งาช้าง เป็นต้น

แหล่งซื้อขายสัตว์ป่าในประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้าน

1) ชองเม็ก

ปี 2545 เจ้าหน้าที่ศูนย์ปฏิบัติการอาัยส์ แอนด์ เอียส์ กองทุนสัตว์ป่าโลก สำนักงานประเทศไทย ไปสำรวจตลาดการซื้อขายสัตว์ป่า พบเจอที่บริเวณตลาดชองเม็ก และบ้านใหม่สัมพันธ์ ในประเทศลาว ซึ่งอยู่ติดกับชายแดน อ.สิรินธร และ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี จากการสำรวจพบว่า ทั้งชองเม็ก และ บ้านใหม่สัมพันธ์มีสถานการณ์การค้าสัตว์ป่า พืชป่าที่นำเป็นหวง แม้ว่าจะไม่รุนแรงเหมือนกับที่ตลาดทำ ซี้เหล็ก ในประเทศพม่า แต่ทั้ง 2 พื้นที่นั้น มีทั้งจุดที่เหมือนกันและจุดที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน สิ่งที่ คล้ายกันคือในเรื่องของชนิดและผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่า ที่เจ้าหน้าที่สำรวจพบส่วนใหญ่ จะเป็นนกที่ยังมีชีวิตอยู่ ไล่มาตั้งแต่ นกขุนแผน คู่ละ 800 บาท ประมาณ 15 คู่ นกแก้วมโง่ ตัวละ 600 บาท ไม่ต่ำกว่า 20 ตัว นกแก้วหัวแพร คู่ละ 400 บาท รวม 50 ตัว นกขุนทอง คู่ละ 1,500 บาท มีอยู่ 5-6 คู่ นกแก้วตัว ละ 600 บาท นกแขกเต้า 1,500 บาท นกหกลีกล้วยแดง คู่ละ 500 บาท

นอกจากนี้ ยังมีนกปรอดหัวโขน นกกระปูด นกกาเหว่า นกเขา บ่างกระรอกทองแดง ลูกลิงกัง อายุ 2 เดือน สนนราคาที่ 1,500 บาท รวมถึง ซากสัตว์ป่าอื่นๆ เช่น หนังสือลายเมฆ 800 บาท เขากวาง 4,500 บาท หนังสือกระดูกบิ่นหูแดง 500 บาท (กระดูกครบ สมบูรณ์มาก) เขี้ยวเสือที่มีทั้งของจริงและของปลอม กระเพาะเม่น งูเห่า งูสิงห์ งูเหลือม หัวและเขาสเลียงผา คู่ละ 1,200 บาท หากเป็นพืชป่า ส่วนใหญ่จะเป็นกล้วยไม้ชนิดต่างๆ

ที่น่าสนใจก็คือ พบว่ามี ปรง ต้นไม้ตึกตึกบรรพ์ ต้นละ 15 บาท รองเท้าনারีคางกบ มัดละ 50 บาท ในขณะที่รองเท้าনারีอินทนนท์ก็มีจำหน่ายเช่นกัน ในราคาเพียง 10 บาทเท่านั้น โดยแม่ค้าที่จำหน่ายกล้วยไม้ ก็ได้ใช้คู่มือกล้วยไม้ไทย เป็นเครื่องมือในการดูกล้วยไม้ให้แก่ลูกค้า ซึ่งในบางครั้งถูกเอามาใช้ในทางที่ผิดเสียอีก

ลูกค้าที่เข้ามาซื้อก็มีทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติอื่นๆ ระหว่างที่เจ้าหน้าที่กำลังสำรวจนั้นก็ได้พบกับลูกค้าชาวไทย 2-3 รายที่กำลังมองหาซื้อสัตว์ป่าอยู่ ซึ่งคณะสำรวจก็ได้พูดคุย คำตอบที่ได้รับคือคนไทยเหล่านั้นตั้งใจที่จะมาหาซื้อนกป่าโดยเฉพาะและมีความต้องการนกขุนแผนเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันพ่อค้าแม่ค้าหลายคนก็พยายามหลอกลวงขายสัตว์ โดยบอกว่าซื้อออกไปได้เลย เจ้าหน้าที่เขาไม่จับหรือ หรือไม่ก็จะให้ไปส่งก็ได้ ช่องทางมีเยอะแยะ

จิราภรณ์ พัฒนเจริญจิต หัวหน้าด่านตรวจสัตว์ป่าช่องเม็ก จ.อุบลราชธานี ในขณะนั้น ระบุว่าโดยภาพรวมแล้ว สถานการณ์การค้าสัตว์ป่า บริเวณฝั่งประเทศไทยลดลงไปอย่างมาก ไม่ค่อยมีให้เห็น แต่ถ้าฝั่งประเทศลาวก็ไม่เกี่ยว ยังมีมากอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม ช่องว่างที่จะเล็ดลอดจากประเทศลาวมาสู่แดนไทย ก็มียู่มากมาย กำลังเจ้าหน้าที่เราน้อย แต่ก็มีมาตรการตรวจตราอยู่เสมอ และการที่เราจะไปขอค่านักท่องเที่ยวก็ลำบากเช่นกัน เมื่อเราตรวจพบเจอเราก็จะพยายามประนีประนอมให้เขาเลือกว่า จะนำไปคืนพ่อค้าหรือจะปล่อยเลย แต่ไม่เคยที่จะอนุญาตให้นักท่องเที่ยวเอาเข้าไปในประเทศไทยได้ แต่บางครั้งก็เจอนักท่องเที่ยวที่เป็นข้าราชการผู้มีความรู้เรื่องเหล่านี้เสียเอง แต่เมื่อเจ้าหน้าที่ไปสำรวจที่ตลาดบ้านใหม่สัมพันธ์ กลับพบเจอจุดที่ต่างกันซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เลย

นอกเหนือจากชนิดและผลิตภัณฑ์ที่วางจำหน่าย ซึ่งจะคล้ายคลึงกับที่ช่องเม็กแล้ว จุดที่น่าเป็นห่วงคือ การสามารถนำกลับไปได้อย่างเสรี โดยไม่ต้องห่วงเรื่องการตรวจตราของเจ้าหน้าที่ใดๆ แม้ว่าที่ฝั่งลาวจะมีเจ้าหน้าที่อยู่ แต่การนำสัตว์ป่าออกนอกประเทศลาว ถึงจะผิดกฎหมายอนุสัญญาไซเตส แต่ไม่สามารถมีผลบังคับใช้ที่ประเทศลาวได้ เพราะลาวไม่ได้เป็นประเทศสมาชิก

2) ชื่องบก

จากกรณีประเทศไทย-ลาว-กัมพูชา มีข้อตกลงพัฒนารอยต่อของ 3 ประเทศ บริเวณสามเหลี่ยมมรกต ซึ่งตั้งอยู่บนเทือกเขาพนมดงรัก ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และฝ่ายไทยได้ตัดถนนจากบ้านโนนสูง ต.โนนสูง อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี ระยะทางกว่า 20 กิโลเมตร (กม.) ไปยังที่ตั้งของสามเหลี่ยมมรกต ระหว่างที่การก่อสร้างยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เพราะต้องรอการพิสูจน์หลักเขตชายแดนให้แน่ชัด แต่ระหว่างการรอพิสูจน์หลักเขตแดน ตัวแทนระดับท้องถิ่นในจังหวัด มีข้อตกลงเปิดเป็นจุดผ่อนปรนให้มีการค้าขายระหว่างประชาชนบริเวณสาละวิน ซึ่งเป็นจุดรอยต่อของ 3 ประเทศในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ เป็นประจำทุกสัปดาห์ การเปิดจุดผ่อนปรนต่อกันดังกล่าว ทำให้มีพ่อค้า-แม่ค้าชายแดนไทยและกัมพูชา ปลุกเฟื่องพักใช้จำหน่ายสินค้ากว่า 20 ราย ส่วนฝ่ายลาวยังมีการนำสินค้ามาขายไม่มากนัก เนื่องจากไม่สะดวกด้านการเดินทาง

จากการสำรวจตลาดการค้าขายที่ชายแดนแห่งนี้ ส่วนใหญ่เป็นร้านขายสินค้าของชาวกัมพูชา ที่นำสินค้าเป็นเนื้อสัตว์ป่า อาทิ เนื้อแก้ง เนื้อกวาง เนื้อหมูป่า เนื้อควายป่า เนื้อวัวกระทิง และเนื้อสัตว์ป่าอื่นๆ ที่ล่าได้จากเขตแดนประเทศกัมพูชามาวางจำหน่าย ซึ่งเนื้อสัตว์ทั้งหมดเป็นเนื้อแบบกินสด พ่อค้าในพื้นที่เล่าว่า มีทหารกัมพูชาเป็นผู้ล่าแล้วนำสัตว์มาฆ่าและเอาเนื้อ ให้ภรรยา หรือคนในครอบครัว นำมาวางจำหน่าย นอกจากนี้ ยังมีการนำสุราเถื่อนบริสุทธิ์มีดีกรีถึง 100 ดีกรีวางจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวที่สนใจอีกด้วย

จากการสอบถามชาวกัมพูชาที่จำหน่ายเนื้อสัตว์ป่าเล่าว่า ตามแนวเทือกเขาพนมดงรักในเขตประเทศกัมพูชา ยังมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่จำนวนมาก ทหารและพรานจึงได้พากันออกซุ่มยิง เพื่อนำมาทำเป็นอาหารที่เหลือนำออกขายให้ชาวบ้าน เมื่อมีการเปิดจุดผ่อนปรน ซึ่งคนไทยนิยมนำเนื้อสัตว์ป่าแบบกินสดไปทำลาบ ทำต้มยำ จึงมีการนำมาจำหน่ายในราคา กิโลกรัมละ 200 บาท เมื่อเหลือขายก็นำกลับไปทำเป็นเนื้อตากแห้งส่งขายตามจังหวัดต่างๆ ของกัมพูชา ทั้งนี้ ที่ผ่านมามียอดจำหน่ายเนื้อสัตว์ป่าเฉลี่ย 4,000-6,000 บาทต่อสัปดาห์ และมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ เมื่อนักท่องเที่ยวชาวไทยเริ่มทราบข่าวและพากันเดินทางมาเที่ยวในจุดดังกล่าว

นายปัญญา ปัญญาอตุลกิจ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูจอง-นายอย ที่ควบคุมดูแลพื้นที่การนำสัตว์ป่าเข้าประเทศไทยทางด่านนี้เปิดเผยว่า มีการประกาศเตือนห้ามประชาชนนำเข้าซากสัตว์ทุกชนิดเด็ดขาด และมีการตั้งด่านสกัดจับร่วมกับหน่วยทหารพรานที่หน้าฐานปฏิบัติการอนุพงษ์ ซึ่งเป็นทางขึ้นไปยังสามเหลี่ยมมรกต เพื่อป้องกันการลักลอบนำเข้าซากสัตว์หรือสิ่งของผิดกฎหมายอื่นๆ แต่ประชาชนและนักท่องเที่ยวที่เป็นคนไทย ก็ใช้วิธีซื้อเนื้อสัตว์แล้วปรุงเป็นอาหารทำกินกันเอง หรือใช้วิธีสั่งให้ร้านอาหารตามสั่งปรุงเป็นอาหารสำเร็จรูป ซึ่งหน่วยงานราชการไทยไม่มีสิทธิสั่งห้ามได้เพราะเป็นรอยต่อระหว่างชายแดน

นายปัญญา ระบุด้วยว่า สัตว์ป่าที่ถูกล่านำมาฆ่าและขาย นอกจากล่ามาจากเขตประเทศ กัมพูชา บางส่วนยังเป็นสัตว์ป่าที่อยู่ในเขตไทย การที่นักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อเนื้อสัตว์ป่าปรุงทำเป็นอาหาร จึงเท่ากับเป็นการส่งเสริมให้มีการล่าสัตว์ป่ามากขึ้น สำหรับผลการจับกุมผู้ลักลอบนำเข้าซาก สัตว์เข้ามาในประเทศ ในสัปดาห์แรกของเดือนกันยายน 2550 สามารถจับกุมได้ 2 ราย เป็นราษฎรจาก อ.น้ำยั้น และราษฎร อ.พินุลมั่งสาหาร โดยรายแรกลักลอบนำซากกิ้งตัวเมีย 1 ตัว รายที่สองนำเนื้อ กวางสดน้ำหนัก 3 กิโลกรัม ซึ่งผู้ลักลอบนำเนื้อสัตว์ป่า ยอมรับว่า ซื้อมาจากพ่อค้าชาวกัมพูชาที่ สามเหลี่ยมมรกต เพื่อนำกลับไปทำเป็นอาหารกินในครอบครัว จึงถูกควบคุมตัวไปดำเนินคดีตามกฎหมาย

รัฐบาลไทย โดยเฉพาะหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องสัตว์ป่าโดยตรงอย่างกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ออกมาพูดอยู่ตลอดเวลาว่า ถึงแม้สถานการณ์สัตว์ป่าทั่วโลกอยู่ในขั้นวิกฤต แต่ เมืองไทยดีขึ้น โดยอ้างสถิติการลักลอบค้าสัตว์ป่าที่ลดลงมากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา นายสมชัย เพียร สถาพร รองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเคยมีตำแหน่งอธิบดีกรมอุทยาน แห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชมาก่อน ระบุว่า มั่นใจว่าประเทศไทยไม่มีขบวนการมาเฟียสัตว์ป่าข้ามชาติ ดังที่หลายฝ่ายอ้าง เพราะจากการทำงานการป้องกันและปราบปรามพบว่า ผู้ต้องหาที่จับได้ส่วนมากจะเป็นรายเล็ก เป็นชาวบ้าน ที่แม้จะสอบลึกลงไปเพียงใดก็ไม่พบว่ามีความเกี่ยวข้องมาเฟียข้ามชาติหนุนหลัง อยู่ ทว่าเมืองไทยก็ยังมีผู้ลักลอบค้าสัตว์ป่าในลักษณะของผู้รวบรวมตามคำสั่งซื้อจากในและนอกประเทศ อยู่บ้าง โดยเฉพาะงู และเต่าน้ำจืด แต่ก็ยังเป็นจำนวนไม่มากนัก ส่วนการจับกุมการลักลอบค้าสัตว์ป่า ขนาดใหญ่ในไทยได้นั้น เนื่องจากขบวนการเหล่านี้จำเป็นต้องขนส่งสัตว์ป่าผ่านไทยไปยังประเทศ ปลายทาง จึงต้องใช้คนไทยเป็นคนประสานงาน ซึ่งส่วนมากจะเป็นชาวบ้านในพื้นที่ตะเข็บชายแดน และมีฐานะเพียง "ลูกจ้าง" "คนส่งของ" เท่านั้น ไม่ได้เป็น "เจ้าของ" "หุ้นส่วน" ในสัตว์ป่าผิดกฎหมายแต่ อย่างใด ยิ่งกว่านั้นถ้าไทยมีขบวนการมาเฟียสัตว์ป่าจริง เจ้าหน้าที่รัฐก็คงถูกขู่ฆ่า ทำร้ายแน่นอน แต่ที่ ผ่านมา ไม่มีการกระทำเช่นนั้น

นายสมชัย กล่าวว่า กรณีสื่อต่างชาติโจมตีว่าไทยเป็นศูนย์กลางการลักลอบค้าสัตว์ป่าใหญ่ที่สุด แห่งหนึ่งในโลกว่า ไทยเป็นแค่ประเทศทางผ่านการค้าสัตว์ป่าเท่านั้น เพราะไทยไม่มีขบวนการ มาเฟียขนาดใหญ่ ไม่มีเครือข่ายกว้างขวางซับซ้อน ไม่ได้เป็นตัวกลางนำเข้า-ส่งออกสัตว์ป่าจาก ต่างประเทศ เพียงแต่ที่ผ่านมา ขบวนการเหล่านี้นิยมใช้ไทยเป็นทางผ่านในการลักลอบขนส่งสัตว์ป่าไป ยังประเทศปลายทาง

ทั้งจากการเอาจริงเอาจังของภาครัฐ การทำงานเชิงรุกของเอ็นจีโอทั้งไทยและเทศ จิตสำนึกที่ดี ขึ้นของประชาชนรากหญ้าในการเห็นคุณค่าสัตว์ป่า ผืนป่า และที่สำคัญขบวนการมาเฟียสัตว์ป่าข้ามชาติ ไม่มีพื้นที่เคลื่อนไหวในไทยเหมือนกับที่หลายประเทศต้องเผชิญกับใบสั่งซื้อเขากวาง งาช้าง ตัณไม้ อู้งา ดินหมี หนังเสือ คราวละหลายๆ

อย่างไรก็ตาม ยังมีการพบเห็นการลักลอบค้าสัตว์ป่าในเมืองไทยเป็นระยะๆ เช่น ช่วงเดือน มิถุนายน 2545 ถึง กันยายน 2546 จับกุมการกระทำผิดได้ 142 คดี จับกุมผู้ต้องหา 136 คดี ยึดสัตว์มีชีวิต 37,088 ตัว ซากสัตว์ป่า 2,304 ตัว (199.20 กิโลกรัม) เป็นนกมีชีวิต 3,842 ตัว ตาย 49 ตัว (4 กิโลกรัม) สัตว์เลื้อยคลานมีชีวิต 30,350 ตัว ตาย 2,140 ตัว และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมมีชีวิต 1,894 ตัว ตายแล้วน้ำหนักรวม 195.20 กิโลกรัม

และการสำรวจของ กองทุนสัตว์ป่าโลก หรือ WWF ประเทศไทยช่วงปี 2546-2547 พบว่าการค้าสัตว์ป่าในไทยลดจำนวนลง แต่กลับเพิ่มขึ้นบริเวณชายแดนฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน ตลาดค้าสัตว์ป่าขยายใหญ่ขึ้นมาก เห็นได้ชัดเจน ต่างจากเมื่อก่อนที่จะทำแบบลับๆ และลูกค้าสำคัญก็ยังคงเป็นคนไทยที่เมื่อซื้อแล้วก็นำกลับเข้ามา ยิ่งกว่านั้นจากการสำรวจช่วงปี 2543-2544 พบว่า ไทยมีงาช้างและงาแกะสลักวางขาย 61,278 ชิ้น เครื่องหนังจระเข้ 4,237 ชิ้น ผลิตภัณฑ์จากงู 3,636 ชิ้น กล้วยไม้ป่า 1,282 ต้น ผีเสื้อ 235 ชิ้น โดยตลาดใหญ่เป็นกรุงเทพฯ และชลบุรี รวมมูลค่ากว่า 199 ล้านบาท

ดร.โรเบิร์ต มาเธอร์ ผู้อำนวยการ WWF ประเทศไทย มองว่า เมืองไทยไม่น่ามีมาเฟียสัตว์ป่าข้ามชาติ แต่ขบวนการค้าสัตว์ป่าขนาดใหญ่อาจจะมีอยู่บ้าง โดยจะแฝงอยู่ในกลุ่มชาวบ้านผู้ลักลอบค้าสัตว์ป่าตามตะเข็บชายแดนไทย ส่วนการจับกุมการลักลอบค้าสัตว์ป่าคราวละมากๆ ได้นั้น เนื่องจากขบวนการเหล่านี้นิยมใช้ไทยเป็น "ทางผ่าน" เนื่องจากการคมนาคมสะดวกสบายกว่าเพื่อนบ้านมาก ดังที่เมื่อกลางปี 2545 จับรถบรรทุกลักลอบขนตัวนิ่ม 511 ตัว หรือประมาณ 2,208 กิโลกรัม มูลค่ากว่า 800,000 บาทได้

ดร.โรเบิร์ต ระบุว่าที่ผ่านมเส้นทางการลำเลียงสัตว์ป่าจะผ่านเข้าไทยได้หลายทาง ทั้งเข้ามาทางใต้แล้วขึ้นไปภาคอีสานหรือภาคเหนือ อีกเส้นทางหนึ่งเข้ามาจากเวียดนาม ผ่านลาว เข้าไทย แล้วกระจายไปสู่ประเทศอื่นๆ ส่วนเส้นทางลักลอบขนส่งตัวนิ่มนั้นจะใช้เส้นทางจากอินโดนีเซีย มาเลเซีย เข้าไทย ผ่านไปลาวและสิ้นสุดที่จีน หรือเข้าไปทางกัมพูชา เวียดนาม แล้วเข้าจีน ซึ่งทั้งสองเส้นทางก็ต้องใช้ไทยเป็นศูนย์กลางในการขนส่งเหมือนกัน

ขณะที่ นายสุรพล ดวงแข อดีตเลขาธิการมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย มองว่าไทยน่าจะมีขบวนการค้าสัตว์ป่าขนาดใหญ่แฝงอยู่ เนื่องจากการลักลอบส่งสัตว์ป่าข้ามประเทศครั้งละมากๆ เช่น การส่งหนังจระเข้หลายหมื่นชิ้น การส่งเสือหลายร้อยตัวไปต่างประเทศนั้น ชาวบ้านคงทำไม่ได้ เพราะต้องผ่านขั้นตอนซับซ้อน ต้องประสานงานทั้งในและนอกประเทศ และต้องใช้เงินจำนวนมาก

นายสุรพลเผย กล่าวระบุว่า เทคนิคยอดนิยมในการลักลอบค้าสัตว์ป่าในไทยนั้นมาเพียสัตว์ป่า ส่วนหนึ่งจะเปิดร้านขายสัตว์ถูกกฎหมายบังหน้า เช่น ร้านขายนกสวยงาม ในสวนจตุจักร และตลาดชั้น เดย์ โดยหลังร้านจะเปิดบริการสั่งซื้อสัตว์ป่าผิดกฎหมาย หรือ "การล่าตามใบสั่ง" ซึ่งวิธีการคล้ายกับเมื่อ หลายปีก่อน เพียงแต่เพิ่มความระมัดระวังมากขึ้น จากเดิมที่เคยวางสัตว์ป่าโชว์หน้าร้าน ให้ลูกค้าเลือก ซื้อได้ตามสบาย จะเปลี่ยนเป็นการถ่ายภาพสัตว์ไว้เป็นอัลบั้ม แล้วให้ลูกค้าเลือกจากรูปถ่าย สั่งซื้อ มัด จำ นัดวันรับสินค้า

ปัจจุบันตลาดมืดไทยนิยมลูกเสือ ลูกสิงห์ ราคาตามแต่จะตกลงกัน เช่น ลูกเสือโคร่งวัย 6-7 เดือน อาจจะซื้อขายกันด้วยหลักแสน แต่บางครั้งหลักหมื่นก็ขาย ถ้าเจรจาต่อรองแล้วพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย และยังขึ้นอยู่กับช่วงเวลานั้นท้องตลาดนิยมมากน้อยแค่ไหน

นายสุรพล กล่าวว่า ด้านหนึ่งตลาดค้าสัตว์ป่าก็เป็นดัชนีชี้วัดการอยู่รอดของสัตว์ป่าด้วย ถ้า ชนิดไหนได้รับความนิยมในท้องตลาดมาก ภาวะเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว เพราะ ลักษณะของการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมายจะต้องมีอุปสงค์สั่งซื้อเข้ามาก่อน แล้วทางมาเพียสัตว์ป่าจึงจะ จัดหาอุปทานให้ จะไม่มีการจับมาก่อน เพราะเสี่ยงทั้งด้านกฎหมายและตลาด เนื่องจากสัตว์ป่าราคาแพง และมีลูกค้าเฉพาะกลุ่มเท่านั้น อีกทั้งยังช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูด้วย

สตีเวน กาลสเตอร์ กรรมการบริหารมูลนิธิเพื่อนป่า (ไวลด์เอ็ด ประเทศไทย) ที่มองว่าขบวนการค้าสัตว์ป่าข้ามชาติได้แทรกตัวลงบนผืนดินไทยบ้างแล้ว โดยขบวนการเหล่านี้จะมีเครือข่ายซับซ้อน มีการประสานงานกันทั้งในและนอกประเทศ และมีคนหลายเชื้อชาติร่วมอยู่ในขบวนการ ซึ่งจากการจับกุมการลักลอบค้าสัตว์ป่าครั้งใหญ่ๆ จะพบว่ามี "คนไทย" ร่วมด้วย แม้จะเป็นเพียงแค่ "คนขับรถ" ก็ ตาม ยิ่งกว่านั้นปัจจัยต่างๆ ของประเทศไทยยังเอื้อให้ไทยกลายเป็นศูนย์กลางการลักลอบค้าสัตว์ป่าที่ ใหญ่แห่งหนึ่งในโลกด้วย เช่น ที่ตั้ง การคมนาคมสะดวกสบาย และนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวและ ส่งออก ส่งผลให้ปีหนึ่งๆ มีผู้โดยสารหลายล้านคนเข้า-ออกประเทศไทย จึงทำให้ยากต่อการตรวจสอบ การลักลอบค้าสัตว์ป่าข้ามประเทศ ยิ่งถ้ารู้เทคนิควิธีการก็สามารถทำได้โดยแทบจะไม่มีปัญหา

สัตว์ป่า 10 ชนิดหลักที่เป็นเป้าหมายการล่า

ผู้วิจัยและทีมงานได้ไปรวบรวมสถิติจากการนำเสนอข่าวการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจป่าไม้ และเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ว่า นับตั้งแต่ปี 2546 ถึงปัจจุบัน(พฤศจิกายน 2550) มีสัตว์ป่าชนิดใดตัวไหนบ้างที่ตกเป็นเหยื่อการล่าเพื่อนำมาค้าของมนุษย์มากที่สุด เรียงลำดับเอาไว้ 10 ชนิด ด้วยกัน

1.ตัวนึ่ง หรือลิ้น ถือเป็นสัตว์ยอดนิยมนำมาเลี้ยงของนักเปิบพิศดารจากประเทศจีน ตัวนึ่งหรือ ลิ้นนี้ มีลักษณะเด่น คือ มีเกร็ดยาวซ้อนกันเหมือนกระเบื้องมุงหลังคา เพื่อเป็นเกราะป้องกันตัวเอง มันสามารถม้วนตัวกลมเหมือนลูกฟุตบอลเวลาตกใจ หรือต้องการจะหลบภัยจากศัตรู ประเทศไทยพบ 2 ชนิด คือ ตัวนึ่งพันธุ์ใต้ กับนึ่งขาว

สาเหตุที่สัตว์ชนิดนี้ได้รับความนิยมมาแรงที่สุดในหมู่นักล่าสัตว์ป่า เป็นเพราะชาวจีน และไต้หวันนิยมบริโภคทั้งเนื้อและเกล็ด ซึ่งสามารถนำไปประกอบอาหารได้ โดยคนกลุ่มนี้มีความเชื่อว่า ตัวนึ่งเป็นยาได้ปและสามารถเพิ่มพลังทางเพศให้ตัวเองได้ มีรายงานล่าสุดว่า ขณะนี้เกล็ดของตัวนึ่งซื้อขายกันที่กิโลกรัมละ 10,000-12,000 บาท

2.เสือโคร่ง เป็นสัตว์ผู้ล่าในตระกูลแมวซึ่งมีขนาดใหญ่ที่สุดของทวีปเอเชีย ในอดีตที่ผ่านมาเคยพบว่ามีเสือโคร่งกระจายอยู่ทั่วไปในแผ่นดินเอเชีย ตั้งแต่ทางภาคใต้ในดินแดนไซบีเรียของประเทศสหพันธรัฐเอกราชรัสเซีย คาบสมุทรมณฑล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกของสาธารณรัฐประชาชนจีนเรื่อยมาจนถึงภาคตะวันออกของตุรกีและภาคเหนือของอิหร่านบริเวณรอบ ๆ ทะเลสาบแคสเปียน

สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือ IUCN ได้เคยประเมินไว้ว่าในตอนปลายศตวรรษที่ 19 มีประชากรเสือโคร่งทุกสายพันธุ์ประมาณ 100,000 ตัวกระจายอยู่ทั่วไปบนผืนแผ่นดินของทวีปเอเชีย แต่จากการประเมินประชากรของเสือโคร่งครั้งล่าสุดโดยปีเตอร์ แจ็คสันในปี พ.ศ.2537 ทำให้ทราบว่าเสือโคร่งในธรรมชาติได้ลดจำนวนลงจนเหลือเพียงประมาณ 5,080-7,380 ตัวเท่านั้น และมีแนวโน้มว่ากำลังลดจำนวนลงเรื่อย ๆ สาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้เสือโคร่งลดจำนวนลง อาจสูญพันธุ์ไปจากธรรมชาตินั้นก็คือการถูกล่าโดยตรงเพื่อนำกระดูก เลือด อวัยวะเพศไปเป็นส่วนผสมของยาจีนแผนโบราณ การนำหนังไปเป็นเครื่องประดับ และการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าไม้ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของเสือโคร่ง

จากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบ่งชี้ให้เห็นว่าสภาพของเสือโคร่งในทุกถิ่นที่อยู่อาศัยกำลังแย่ลง ทุก ๆ ประเทศซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของเสือโคร่งจึงจำเป็นต้องมีมาตรการที่จะช่วยกันอนุรักษ์เสือโคร่ง ดังนั้น WWF-Thailand จึงได้เสนอแนวทางการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์เสือโคร่งขึ้นมาโดยมุ่งเน้นไปที่สายพันธุ์อินโดจีนซึ่งมีการกระจายอยู่ในประเทศไทยโดยแนวทางปฏิบัติดังกล่าวจะอยู่ในส่วนท้ายของหนังสือซึ่งแนวทางปฏิบัตินี้จะมุ่งเน้นให้หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ของประเทศไทยนำไปปฏิบัติ และให้ความสำคัญแก่หน่วยงานและองค์กรที่มีบทบาทต่อการอนุรักษ์เสือโคร่งอินโดจีนเข้ามามีส่วนร่วมและประสานงานกันโดยไม่แบ่งแยกว่าเป็นหน่วยงานในภาครัฐบาลหรือภาคเอกชน เนื่องจากการอนุรักษ์เสือโคร่งอินโดจีนจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานหลายประการที่จะช่วยให้เสือโคร่งสามารถอยู่รอดได้ในสภาพธรรมชาติ ดังนั้นหน่วยงานเพียงหน่วยงานเดียวหรือองค์กรเดียวคงไม่สามารถช่วยอนุรักษ์เสือโคร่งสายพันธุ์นี้เอาไว้ได้

ปัจจุบันนี้ เรายังเห็นข่าวเสือโคร่ง ถูกฆ่า ชำแหละ และนำหนัง กับหัว ไปเป็นเครื่องประดับเสริม บารมี ตกแต่งบ้าน ส่วนเนื้อ กระดูก และเขี้ยว ก็ถูกนำไปบริโภค และเป็นเครื่องประดับร่างกาย

นอกจากเสือโคร่งแล้ว เสือชนิดอื่นๆ เช่น เสือดาว แมวดาว แมวลายหินอ่อนก็ถูกลักลอบนำมา เลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยงในบ้านผู้มีฐานะจำนวนมาก

3.หมี ประเทศไทยพบหมี 2 ชนิด ได้แก่ หมีหมา (Malayan Sun Bear) และหมีควาย (Asiatic Black Bear) และพบว่าหมีทั้ง 2 ชนิด มีการใช้ประโยชน์พื้นที่ซ้อนทับกัน และการใช้พื้นที่ร่วมกันในบาง ช่วงของฤดูกาล โดยเฉพาะในสังคมป่าดิบชื้นและป่าเบญจพรรณ ปัจจุบันความรู้ทางด้านนิเวศวิทยาของ หมีในประเทศไทยมีน้อยมาก ปัจจุบันเราพบว่าประชากรของหมีควายและหมีหมา อาศัยอยู่ได้ในหลาย พื้นที่และพบกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย จากข้อมูลที่ปรากฏพบว่า หมีหมา พบได้ตั้งแต่ ตอนบนสุดของประเทศไทยจนถึงตอนใต้สุดของประเทศไทย พบกระจายอยู่มากทางภาคตะวันตก และ ทางภาคใต้ของประเทศไทย ส่วนในภาคอื่นๆ พบการกระจายค่อนข้างน้อย หมีควายพบได้ตั้งแต่ตอนบนสุด ของประเทศไทยลงมาจนถึงบริเวณภาคใต้ตอนกลาง (พบตอนใต้สุดที่ อุทยานแห่งชาติไทรม่อน) จังหวัดสุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช หมีควายที่ปรากฏพบมากในพื้นที่กลุ่มป่าที่มีพื้นที่อนุรักษ์ ติดต่อกันเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ได้แก่ กลุ่มป่าตะวันตก กลุ่มป่าภูเขียว กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ กลุ่ม ป่าแก่งกระจาน กลุ่มป่าคลองแสง

ข้อมูลตัวอย่างหนึ่งเกี่ยวกับสถานภาพประชากรของหมีทั้งสองชนิดในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่ง ไหญ่นเรศวร จากการสอบถามชาวบ้านที่อาศัยในละแวกป่า ได้ให้ข้อสังเกตว่าประชากรของหมีได้ลดลง เกือบ 50 % จากเมื่อ 20 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งสาเหตุหลักหนึ่งนั้นเกิดจากการล่า ปัญหาประการหนึ่งที่คุกคาม ประชากรหมีในประเทศไทย คือ ความเชื่อในเรื่องการนำชิ้นส่วนและอวัยวะบางอย่างของหมี ที่เชื่อกันว่า เป็นยาวิเศษ มาเป็นยาบำรุงร่างกาย ได้แก่ อังตืน ดีหมี ฯลฯ และปัญหาการบุกรุกพื้นที่ที่อยู่อาศัย ซึ่งทำ ให้พื้นที่อยู่อาศัยของหมีลดน้อยลง บางครั้งก่อให้เกิดปัญหาการลงมาทำลายพืชผลทางการเกษตร แม้ว่า ปัญหานี้อาจจะพบได้ไม่มากนักก็ตาม แต่สิ่งสำคัญอยู่ที่ถิ่นที่อยู่อาศัยอันเป็นแหล่งที่จะรักษาประชากรใน ระยะยาวได้ถูกบุกรุกทำลายลง และแม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายคุ้มครองหมี และจัดให้หมีเป็นสัตว์ ป่าคุ้มครองตามกฎหมาย โดยห้ามมิให้มีการล่า การค้าขาย แต่จากสถิติการดำเนินการจับกุมซึ่งอาจจะ เป็นเพียงบางส่วนของประชากรหมี ที่ถูกลักลอบล่า พบว่า ในปี พ.ศ.2547 สามารถจับกุมผู้ต้องหาที่ ลักลอบค้าสัตว์ป่าพร้อมหมีควาย 3 ตัว หมีหมาจำนวน 2 ตัว และชิ้นส่วนของซากหมีควายอีก 27 ชิ้น ในปี พ.ศ. 2548 จับกุมผู้ต้องหาพร้อมของกลางซากอังกตืนหมีควาย จำนวน 4 ชิ้น และชิ้นส่วนของซากหมี ควาย จำนวน 8 ชิ้น และรายงานการสำรวจในภาคสนาม ในปี พ.ศ. 2548 พบหมีควายถูกล่า 1 ตัว บริเวณผืนป่าตะวันตกของประเทศไทย

4.นางอาย หรือ ลิงลม เนื่องจากสัตว์ชนิดนี้ มีรูปร่างหน้าตาคล้ายตุ๊กตา ตัวเล็กน้ำหนักไม่เกิน 1กก. ลำตัวยาวแค่ 30 ซม. อาศัยอยู่บนยอดไม้ในป่าดงดิบหรือป่าไผ่ เมื่อตกใจจะก้มหน้าซุกในวงแขน จึงมีชื่อเรียกว่านางอาย พบได้ทั่วไปในป่าประเทศไทย ลาว เวียดนาม พม่า และอินโดนีเซีย

ทั้งนี้ "นางอาย" ที่พ่อค้านำมาขายในตลาดค้าขายสัตว์ป่ามักเป็นลูกนางอายที่อายุไม่กี่เดือน ซึ่งพรานป่าได้ฆ่าแม่แล้วนำลูกมาขาย กลุ่มลูกค้าที่ซื้อนางอายไปเลี้ยงนั้น แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ กลุ่มที่เห็นลูกนางอายตัวเล็ก ถูกวางขายในกล่องกระดาษเก่าๆ แล้วรู้สึกสงสารจึงซื้อมาเลี้ยง ส่วนกลุ่มที่สองเป็นลูกค้าวัยรุ่นผู้หญิงที่ต้องการซื้อนางอายให้แฟนหนุ่มเป็นของขวัญในวันสำคัญต่างๆ ซึ่งมีราคาตั้งแต่ 500-5,000 บาท ตามสภาพความสมบูรณ์

ช่วงปี 2549-2550 ตำรวจป่าไม้ได้กวาดล้างแก๊งลักลอบค้าสัตว์ป่าและสามารถยึดนางอายได้มากถึง 116 ตัว นับเป็นลิงป่าที่มีสถิติถูกล่ามากที่สุด และอยู่ในบัญชีสัตว์ห้ามซื้อขายของอนุสัญญาไซเตสด้วย

5.ลูกลิงอุรังอุตัง เป็นสัตว์ป่าสงวนของประเทศอินโดนีเซีย และมาเลเซีย พบมากในเกาะสุมาตรา และบอร์เนียว แต่ปัจจุบันมีการลักลอบล่า และถูกส่งมาขายให้ผู้มีฐานะในประเทศไทยจำนวนมาก โดยเฉพาะลูกลิงอายุไม่เกิน 1 ปี นั้น บรรดาหนุ่มสาวไฮโซ และเศรษฐีเมืองไทยชอบเลี้ยงกันมาก แม้จะมีราคาสูงถึงตัวละ 1 ล้านบาทก็ตาม ทั้งนี้ เพราะอุรังอุตังเชื่องง่าย หน้าตาน่ารัก น่ารักเอ็นดูและขี้อ้อน ชอบซุกอกให้คนอุ้ม

นิตยสารวิทยาศาสตร์ "โกจีเนียส" รายงานว่า ลิงอุรังอุตัง เป็นหนึ่งในสัตว์โลกที่กำลังเผชิญปัญหาใกล้สูญพันธุ์ ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา บีนอยท์ กุสเซน นักพันธุศาสตร์และคณะนักวิจัยมหาวิทยาลัยคาร์ดิฟ ประเทศอังกฤษ พบว่า จำนวนของลิงอุรังอุตังบริเวณป่าดิบชื้นทางตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะบอร์เนียว ประเทศอินโดนีเซีย มีสถิติลดลงอย่างน่าวิตก จากเดิมที่เคยสำรวจพบประชากรลิงอุรังอุตังอยู่ถึง 20,000 ตัว แต่ปัจจุบันเหลือเพียง 500 ตัวเท่านั้น

จากการศึกษาข้อมูลพันธุกรรมประชากรลิงอุรังอุตังบนเกาะบอร์เนียว ตั้งแต่ปี 2544 โดยรวบรวมเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรมจากเส้นขนและมูลของมันเพื่อค้นหาความหลากหลายของสายพันธุ์ดีเอ็นเอในลิงแต่ละตัว จำนวน 200 ตัว และนำไปทำฐานข้อมูลสายพันธุ์ลิงอุรังอุตัง ผลสำรวจที่ได้พบว่า ข้อมูลพันธุกรรมของลิงอุรังอุตังมีความแตกต่างกันน้อยมาก ซึ่งเป็นสัญญาณอันตรายบ่งบอกว่า ลิงอุรังอุตังอาจจะใกล้สูญพันธุ์ในระยะเวลาไม่ถึง 10 ปีข้างหน้า

6.นกปรอทหัวโขน หรือ นกกรงหัวจุก เลี้ยงกันมากในภาคใต้ เลี้ยงเกือบทุกบ้าน ขึ้นชื่อว่า เป็นนกมวลชน เพราะเสียงดี รูปร่างสวย มีการประกวดประชันกันมากในบรรดาเจ้าของนก ส่วนใหญ่ได้จากการต่อ หรือล่อจับนกจากในป่า ราคาขายตั้งแต่ 250-หลักหมื่นบาท แล้วแต่เสียงร้อง และชนิดพันธุ์

เป็นนกประจำถิ่นที่พบได้บ่อยตามทุ่งโล่ง ป่าละเมาะ พื้นที่เกษตรกรรม และรอบ ๆ บ้านเรือนอาศัย เป็นนกที่ชอบอาศัยจากพื้นที่ราบไปจนถึงระดับความสูง 1,800 เมตร เป็นนกที่พบเห็นได้ทั่วประเทศ แต่มันไม่ ค่อยชอบถิ่นอาศัยที่ค่อนข้างแห้งแล้ง จึงไม่ค่อยพบในพื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคอีสาน ถ้าหากจะมีและพบบันทึบได้ว่า พบนกชนิดนี้ทางตอนบนของจังหวัดหนองคายและจังหวัดเลย ซึ่งพบได้บ่อยมากตามชุมชนในเมือง ทางตอนล่างของภาคอีสานบริเวณชายแดนติดกับประเทศลาวและกัมพูชา ในบันทึกดังกล่าวยังได้ระบุอีกว่า สามารถพบนกปรอทหัวโขนได้ตามทุ่งหญ้าทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นทุ่งหญ้าในบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ หนองผักชี มอสิงโต หรือบริเวณสนามกอล์ฟเก่า สำหรับทางภาคเหนือ นกปรอทหัวโขนเป็นนกที่ผู้คนแถบนั้นรู้จักกันดีพบเห็นได้ทั่วไปทั้งในเมืองและชนบท เช่น เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง เป็นนกที่ชอบมาอาศัยอยู่บริเวณรอบ ๆ บ้านเรือนจนกลายเป็นสัญลักษณ์ของนกทางภาคเหนือ พบได้ทั้งในรั้วบ้าน ริมถนน หรือตามสวนผลไม้ดูจเดียวกับนกกระจอกบ้าน หรือนกทางเขนบ้าน

เรามักจะพบเห็นนกปรอทหัวโขนหากินเป็นคู่หรือกลุ่มเล็ก ๆ ไม่ค่อยตื่นกลัวผู้คนเว้นเสียว่าถูกมนุษย์รบกวนอยู่บ่อย ๆ ก็จะย้ายถิ่นฐาน ด้วยเหตุนี้ในบางท้องถิ่นที่มักจับนกป่า (ธรรมชาติ) มาฝึกฝนส่งเสียงร้อง ทำให้ถูกดักจับได้ง่ายและครวละหลาย ๆ ตัว สำหรับฤดูผสมพันธุ์ของนกปรอทหัวโขนจะอยู่ในราวเดือนเมษายนจนถึงเดือนกรกฎาคม ถึงช่วงนี้ นกปรอทหัวโขนจะจับคู่และพากันแยกออกจากฝูงเพื่อไปสร้างรังและวางไข่ ตัวเมียจะสร้างรังอยู่ตามง่ามไม้มีทั้งบนต้นไม้และตามพุ่มไม้ โดยนกกางไม้เล็ก ๆ พร้อมใบไม้และใบไม้ไผ่มาสานกันเป็นรังรูปถ้วย นกที่อาศัยอยู่ใกล้บ้านคนบางตัวยังรู้จักนำเศษวัสดุมาสานรังด้วย หลังจากสร้างรังเสร็จจึงวางไข่ครั้งละ 2-3 ฟอง เปลือกไข่มีสีน้ำตาลอ่อน และมีจุดสีน้ำตาลอมม่วงกระจายอยู่ทั่ว แม่นกจะกกไข่อยู่ประมาณ 15 วัน ไข่จึงฟักออกมาเป็นตัว แล้วใช้เวลาอีกประมาณ 15-20 วันที่พ่อแม่พุ่มพักเลี้ยงลูกนกจนโตพอจะเริ่มหัดบินได้

แต่มักจะติดกับดักนกบ้านที่ชาวบ้านนำกรงมาดักไว้ขายป่า ปัจจุบันอยู่ในสถานะใกล้สูญพันธุ์ เพราะคนนิยมนำไปเลี้ยงฟังเสียงในกรงมากกว่าปล่อยให้อยู่ในป่าธรรมชาติ

7.นกเงือก จัดเป็นนกป่าในกลุ่มนกขนาดใหญ่ อาศัยอยู่ในป่าเขตร้อนแถบเอเชียและแอฟริกา ซึ่งเป็นนกที่ต้องอาศัยพึ่งพาผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์อย่างมากเพื่อเป็นแหล่งหากินและผสมพันธุ์ ในประเทศไทยจัดเป็นสัตว์ใกล้สูญพันธุ์เต็มที่ แม้จะมีอยู่ถึง 12 สายพันธุ์ก็ตาม พันธุ์ที่หายากคือ นกเงือกกรมช้าง นกเงือกคอดแดง นกเงือกหัวแรด ลักษณะพิเศษของนกเงือก คือ ตัวใหญ่ ปากใหญ่สีสดเป็นสัตว์ผิวเดียว เมียเดียว ครอบครัวยาว นกเงือกตัวผู้ ฟอนกจะเป็นฝ่ายหาอาหารมาป้อนแม่ นกที่ผลัด

ขนออกหมดและพักไขอยู่ในโพรงไม้ใหญ่ หากพ่อนกถูกฆ่าตาย แม่นกกับลูกนกก็จะพลอยอดตายไปด้วย

ปริมาณนกเงือกถือเป็นดัชนีชี้ความอุดมสมบูรณ์ของป่าดงดิบ เพราะนกเงือกทำรังอยู่บนต้นไม้ขนาดใหญ่ มีความสูงหลายสิบเมตร หากป่าผืนใดไม่มีต้นไม้ใหญ่เพียงพอ นกเงือกก็คงหาที่ทำรังไม่ได้ อย่างแน่นอน นั่นแสดงว่าป่าผืนนั้นกำลังเสื่อมโทรม

ลูกนกเงือกที่มีราคาตัวละ 3,000-4,000 บาทนั้น จูงใจคนล่านกเงือกมาก เมื่อเทียบกับค่าแรง ที่ชาวบ้านได้จากการกรีดยางวันละ 50-60 บาท ความยากจนของชาวบ้านรอบ ๆ ป่า เป็นสาเหตุสำคัญ ที่ทำให้ชาวบ้านต้องไปจับลูกนกเงือกมาขาย และรับจ้างนายทุนตัดไม้ชักลากไม้ในป่าลึก

8.ช้าง ปัจจุบันประเทศไทยมีช้างอยู่ประมาณ 6,000 ตัว เป็นช้างบ้าน 3,000 เชือก ซึ่งร้อยละ 95 อยู่ในการครอบครองของเอกชน แม้ว่าอัตราการเกิดของช้างบ้านจะเพิ่มขึ้นจากในอดีต เนื่องจากโครงการสัตวแพทย์สัตว์ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องในช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา แต่ในระยะยาวประชากรช้างบ้านจะมีแนวโน้มลดลงเพราะส่วนใหญ่เป็นช้างที่มีอายุมากและอัตราการตายของลูกช้างค่อนข้างสูง ปัญหาช้างบ้านได้แก่ ช้างเร่ร่อนและการใช้ช้างในธุรกิจท่องเที่ยวซึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาช้างบ้านได้ทั้งหมด การรณรงค์หาทุนที่ผ่านมาเน้นไปเพื่อการดูแลสุขภาพของช้างและคำนึงถึงด้านมนุษยธรรมมากกว่าการอนุรักษ์สัตว์ป่าแต่เพียงอย่างเดียว การจัดการกับปัญหาของช้างบ้านในอนาคตควรคำนึงถึงการอนุรักษ์สัตว์ป่าควบคู่กับการส่งเสริมวัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับช้าง รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของควาญช้าง

ส่วนช้างป่ามีประมาณ 3,000 ตัว อยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์อย่างน้อย 65 แห่ง ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในห้วยมป่าและเป็นประชากรขนาดเล็ก (น้อยกว่า 100 ตัว) มีกลุ่มป่า 6 แห่ง ที่สามารถดำเนินการบริหารจัดการเพื่อให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ช้างป่า คือ การที่ช้างป่าออกมาทำลายพืชไร่ของราษฎร แต่เนื่องจากการแก้ปัญหาอย่างรวดเร็วโดยโครงการพระราชดำริ การที่ช้างป่าส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์และทัศนคติที่ดีของราษฎรในท้องถิ่นที่มีต่อช้าง ทำให้ปัญหาไม่รุนแรงเท่าที่ควร แต่แนวโน้มของปัญหาในอนาคตจะเกิดบ่อยขึ้นและรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนช้างป่าในหลายพื้นที่ ความสำเร็จของการอนุรักษ์ช้างป่าจะขึ้นกับการลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างโดยการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและอยู่บนฐานของความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับช้างป่าตลอดจนเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่ได้รับผลกระทบในแต่ละพื้นที่

9.ปลาการ์ตูนส้มขาว หรือ ปลานีโม ลำตัวมีสีส้มเข้ม มีแถบสีขาว 3 แถบ พาดบริเวณส่วนหัว ลำตัวและบริเวณหาง ขอบของแถบสีขาวเป็นสีดำ ขอบนอกของครีบท่อนเป็นสีขาวและขอบในเป็นสีดำ อาศัยในที่ลึกตั้งแต่ 1-15 เมตร ขนาดตัวโตที่สุดประมาณ 10 เซนติเมตร อาศัยอยู่กับดอกไม้ทะเล ใน

ดอกไม้ทะเลแต่ละกออาจพบปลาการ์ตูนชนิดนี้อยู่ด้วยกัน 6-8 ตัว ปลาการ์ตูนส้มขาวพบได้บ่อยที่สุดในทะเลอันดามัน อ่าวไทยพบได้ที่เกาะโลซิน จังหวัดนราธิวาส อาศัยอยู่เป็นครอบครัวใหญ่

ปัจจุบันนี้มีมือควาเรียม หรือสถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำขนาดใหญ่ เกิดขึ้นใหม่มากมาย โดยเฉพาะในห้างสรรพสินค้า ทำให้เกิดความต้องการปลาการ์ตูนชนิดนี้จำนวนมาก แม้จะมีการเพาะพันธุ์ได้ แต่ก็ยังพบว่า มีการลักลอบจับปลาชนิดนี้จากพื้นที่อนุรักษ์ชายฝั่ง จำนวนมาก พ่อค้าปลาสวยงามที่ลักลอบส่งปลาจากทะเลไปยังอะควาเรียมต่างๆ รับผิดชอบปลาการ์ตูนส้มขาวกันตัวละ 150-300 บาท ดอกไม้ทะเลหลายกอใน จ.ตรัง ภูเก็ต กระบี่ พังงา ไม่มีครอบครัวปลาการ์ตูนเหลืออยู่เลย

10.เต่า ทั้งโลกมีเต่าทะเล 8 ชนิดในเมืองไทยพบ 5 ชนิด ได้แก่ เต่าหญ้า เต่าตนุ เต่ากระ เต่ามะเฟือง และเต่าหัวค้อน โดยเฉพาะ 2 ชนิดหลังหายากมาก นานทีจึงมีรายงานว่าพบในทะเล เต่าทะเลเป็นสัตว์ที่กินได้ทั้งพืชและสัตว์ บางชนิดในแต่ละช่วงอายุจะกินอาหารแตกต่างกัน พืชที่กิน เช่น สาหร่าย หญ้าทะเล ส่วนสัตว์ที่ชอบ เช่น แมงกะปุน กุ้ง หอย ปลา ฯลฯ บางครั้ง เต่าทะเลอาจกินซากของสัตว์อื่นเป็นอาหาร แม้ประเทศไทยประสบผลสำเร็จหลายประการในด้านการอนุรักษ์เต่าทะเล แต่เต่าทะเลยังเผชิญอนาคตที่มืดมน เพราะแหล่งหากิน อันได้แก่ แนวปะการัง และแหล่งหญ้าทะเล อยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม อีกทั้งชายหาดที่เคยวางไข่กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทำให้เต่าไม่กล้าเข้าฝั่ง ในทะเลยังมีอวนลาก และอวนลอยจำนวนมาก และยังมีการลักลอบขายไข่เต่า และกระดองเต่าเพื่อทำเครื่องประดับ

ส่วนเต่าน้ำจืดมี 13 ชนิด เต่าบก 3 ชนิด และเต่าปูลู 1 ชนิด เต่าเป็นสัตว์สัญลักษณ์ของการมีอายุยืนยาว มีพฤติกรรมผิดๆของมนุษย์หลายอย่างที่ทำให้เต่าตายไปจำนวนมาก เช่น เอาเต่าบกไปปล่อยในน้ำ การกินไข่เต่า เพราะเชื่อว่าเป็นอาหารบำรุงร่างกายชั้นยอด หรือการนำเอากะดองไปทำเป็นเครื่องประดับ เช่น แหวน กำไล เป็นต้น

ความเชื่อผิด ๆเกี่ยวกับเรื่องสัตว์ป่า กับวิถีชีวิตมนุษย์

อาจจะเป็นเพราะความอ่อนแอด้านจิตใจ หรือความรู้เท่าไม่ถึงการ ตลอดจนความเชื่อแบบผิดๆ และความงมงายของมนุษย์ เมื่อเกิดความทุกข์ที่หาทางออกไม่ได้ ใครนำเสนออะไรมา ต้องไขว่คว้าเพื่อเป็นกำลังใจเอาไว้ก่อน สัตว์ป่า เป็นเป้าหมายอย่างหนึ่ง ที่มนุษย์จับจองเอาไว้ให้เป็นตัวคลี่คลายความทุกข์ จึงพบว่า สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดกระบวนการ ล่า ข่ม และซื้อขายสัตว์ป่านั้น เป็นเพราะความเชื่อผิดๆของมนุษย์ ซึ่งต่างเผ่าพันธุ์ ชาติภาษา ก็มีความเชื่อแตกต่างกันไปประเมินความเชื่อแบบผิดๆเหล่านั้นออกมาได้ดังนี้

สัตว์ป่าเป็นเครื่องบำรุงทางเพศชั้นดี

ตลอดเวลา มนุษย์เฝ้าค้นหาหาบำรุงทางเพศจากสรรพสิ่งรอบกาย แม้ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่า ยาบำรุงทางเพศมีขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อใด เพราะความต้องการทางเพศไม่ใช่ความชอบหรือรสนิยม แต่เป็นสัญชาตญาณ แม้ไม่ใช่ทุกคนที่จะหมกมุ่นในเรื่องเพศรส แต่คนที่ข้องแวะอยู่กับเรื่องนี้มักเป็นผู้มีอำนาจ แต่ละชนชาติจึงมีตำราว่าด้วยยาบำรุงทางเพศในแบบฉบับของตน

บางตำรายังคงได้รับความนิยมมาจนปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น เมื่อหลายพันปีก่อนชาวสเปนและชาวยุโรปตอนใต้ ได้ทดลองนำแมลงปีกแข็งชนิดหนึ่งมาสกัดด้วยแอลกอฮอล์จนได้สารแคนทาริดินที่มีฤทธิ์กระตุ้นความต้องการทางเพศ แรกทีเดียวยาชนิดนี้ใช้เพื่อกระตุ้นให้ม้าคึกคัก พร้อมทั้งจะผสมพันธุ์ ต่อมา มีการนำมาทดลองใช้กับมนุษย์ จนถึงทุกวันนี้ไม่มีหนุ่มน้อยหนุ่มใหญ่คนไหนไม่รู้จักยาปลุกเร้าอารมณ์ทางเพศที่ชื่อ แมลงวันสเปน เป็นต้น

บางตำราก็พิสดารสุดจะจินตนาการเป็นต้นว่า ชนบางกลุ่มทั้งหญิงและชายใช้ถุงน้ำดีของหมาใน ทาบริเวณอวัยวะเพศหรือใช้น้ำอสุจิของอูฐถูบริเวณอวัยวะเพศเพื่อเพิ่มความกำหนัด บางพวกใช้ปลิงหมักกับมูลสัตว์จนเป็นเนื้อเดียวกันแล้วทาที่อวัยวะเพศชายเพื่อเพิ่มขนาด เป็นต้น ตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ยาบำรุงทางเพศเกิดมีขึ้นในทุกหนทุกแห่ง ผู้คิดค้นตัวยาอาศัยวัตถุดิบที่อยู่รอบตัว สังเกตและทดลองครั้งแล้วครั้งเล่า จนคิดว่าได้ตัวยาที่ทรงประสิทธิภาพ

ประเทศหนึ่งที่ขึ้นชื่อว่า เชื่อในเรื่องทำนองนี้มากที่สุดคือ ประเทศจีน ปัจจุบัน จีนมีตลาดการค้ายาบำรุงทางเพศที่ใหญ่ที่สุดในโลก อาหารฮ่องเต้จำพวกอั้งตั้นหมีตุน โสม อวัยวะเพศเสือดูนยาจีน ชุปเขากวางอ่อนและล่าสุดคือ ตัวนิ่ม เป็นเรื่องที่ทุกคนคุ้นเคย ตำราอายุวัฒนะเล่มหนึ่งกล่าวถึงความสุขในกามารมณ์ของฮ่องเต้องค์หนึ่ง ในราชวงศ์จิ้น ระบุว่าพระองค์ได้ส่งทหารชุดหนึ่ง ออกไปเสาะหาอาหารอายุวัฒนะที่สามารถช่วยบำรุงสมรรถภาพทางเพศของพระองค์ให้แข็งแรงมากขึ้น เพื่อพระองค์จะได้ปรนเปรอความสุขให้นางสนมของพระองค์ได้นานวัน ในตำนานระบุว่า ฮ่องเต้องค์นี้ถึงกับเคยตรัสว่า "การมีชีวิตยืนยาวคงไม่มีประโยชน์อันใด หากไม่สามารถมีความสุขทางเพศได้"

นี่อาจจะเป็นเหตุผลว่าทำไมตำรายาอายุวัฒนะมักจะรวมเรื่องการเสริมสมรรถภาพทางเพศไว้ด้วย รวมกับคำตอบที่ว่า ทำไมชาวจีนถึงได้เชื่อเรื่องทำนองนี้อย่างมากมาย

คำอธิบายจาก กระทรวงสาธารณสุข ในเรื่อง ยาโป๊ว ระบุว่า คำนี้ มาจากการแพทย์จีนหมายถึงอาหารหรือยาที่ช่วยบำรุงร่างกายให้อ่อนแอ ให้กลับมาแข็งแรงเหมือนเดิม ส่วนยาได้มาจากการแพทย์ตะวันตก หมายถึง ยาบำรุงร่างกายให้แข็งแรงมากกว่าคนปกติ เราจะเห็นว่า ทั้งสองคำมีความหมายว่า ยาบำรุงเหมือนกันแต่กลุ่มผู้ใช้ต่างกัน

วัตถุดิบที่นำมาใช้ทำยาไปบำรุงทางเพศมาจากสมุนไพรทั้งจากพืชและสัตว์ ซึ่งล้วนแต่เป็นภูมิปัญญาของบรรดาบุรุษที่เฝ้าสังเกต ทดลอง และสั่งสมประสบการณ์ถ่ายทอดสืบต่อกันมา เช่นเรื่องเล่ากันว่า คนเลี้ยงแพะสังเกตเห็นแพะตัวผู้กินหญ้าชนิดหนึ่งเข้าไปแล้วเกิดอารมณ์ทางเพศจนต้องวิ่งเข้าใส่แพะตัวเมีย เมื่อคนเลี้ยงแพะลองนำมากินดูก็พบว่า เกิดแรงกระตุ้นทางเพศเช่นเดียวกัน จึงตั้งชื่อหญ้าชนิดนี้ว่า หยินหยางหัว หรือ หญ้าเขาแพะ เป็นต้น

สมุนไพรที่ได้จากสัตว์นั้นมีความเชื่อกันว่า หากกินอวัยวะเพศสัตว์ที่แข็งแรงเข้าไปก็จะแข็งแรงเหมือนกับสัตว์ชนิดนั้น เช่น ถ้ากินอวัยวะเพศเสือ ชายผู้นั้นก็จะมีพลังแข็งแรงกำยำดั่งเจ้าแห่งพงไพร ถ้ากินอู้งินหมี ชายผู้นั้นมีพลังกำลังที่แข็งแกร่งในการทำกิจกรรมบนเตียงกับคู่รักของตนเองได้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังนิยมกินสัตว์ที่มีรูปร่างคล้ายอวัยวะเพศชายด้วย อวัยวะสัตว์ที่ชาวจีนนำมาทำยาบำรุงทางเพศจึงมีมากมายตั้งแต่ จูเสื่อ จูซ้าง จูกวาง จูแมวน้ำ จูสิงโตทะเล อู้งินหมี เขากวางอ่อน กิ้งก่าแดง ตู๊กแก ม้าน้ำ กระดองเต่า ตัวไหม ไตแมว รกคนตากแห้ง ฯลฯ

แพทย์จีนแต่ละยุคสมัยพยายามพัฒนาสูตรยาให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับสูตรยาหลายชนิดที่เป็นเพียงความเชื่อ ไม่สามารถหาเหตุผลทางวิทยาศาสตร์มายืนยันได้ก็ถูกยกเลิกไป ยางบางสูตรที่พิสูจน์ได้ก็ได้รับความนิยมนำมาใช้จากแพทย์แผนโบราณและแพทย์แผนปัจจุบัน แต่ก็ยังมียาอีกหลายชนิดที่ผู้บริโภคจำนวนหนึ่งยังเชื่อมั่นในสรรพคุณ เช่น อวัยวะเพศเสือ ม้าน้ำ ฯลฯ แม้ว่าจะไม่สามารถหาเหตุผลทางวิทยาศาสตร์มายืนยันได้ก็ตาม

อู้งินหมี

ชาวจีน กลุ่มหนึ่ง(ที่มีอำนาจ)มักจะเชื่อกันว่า อวัยวะและส่วนประกอบหลายส่วนของหมี เป็นยาบำรุงร่างกาย และบำรุงทางเพศอย่างดี พวกเขายอมจ่ายค่าจ้างให้นายพรานไปล่าหมีป่า เพื่อมาฆ่าและเอาเลือดสดๆดื่มพร้อมกับเหล้าขาว และหลังจากฆ่าหมีตายก็จะชำแหละเอาอู้งินมาตุ๋นกับสมุนไพรแล้วกินได้อีก

การส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลไทย ทำให้มีชาวจีนจำนวนมากเข้ามาเที่ยว และเห็นความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์ป่าในเมืองไทย จึงไม่แปลกนักที่จะมีใบสั่งซื้อหมีเป็นๆจากป่าเมืองไทย ในสนนราคาตัวละ 100,000 บาท ขึ้นไป เข้าตลาดนักเปิบพิศดารในประเทศจีน

อวัยวะเพศเสือ

อวัยวะเพศสัตว์ก็ได้รับความนิยมไม่น้อยหน้ากัน โดยเฉพาะอวัยวะเพศเสือตัวผู้ ด้วยเชื่อกันว่า เสือเป็นเจ้าแห่งพงไพร หากใครได้กินอวัยวะเพศเสือก็จะได้เป็นหนึ่งในทางกามารมณ์เช่นกัน

เข้าป่าล่า และฆ่าเสือได้แล้ว นายพราน จะแล่หนังกับหัวให้ติดกันทั้งผืน ใช้มีดกรีดหน้าท้องดึง อวัยวะเพศของมันออกมาให้หมด แล้วค่อยๆ เลาะกระดูกออกเป็นชิ้นๆ เพราะชิ้นส่วนเสือจะขายได้ ทั้งตัว พอได้อวัยวะเพศ(ผู้)เสื้อมาแล้วไม่ต้องล้างหรือย่างไฟ ต้องรีบเอามาขายวันนั้นเลย ทางร้านจะรับซื้อเฉพาะอวัยวะเพศ(ผู้)สดๆ เขาจะเอาเหล่าขาวทาแล้วย่างไฟหรืออบแห้งเพื่อส่งไปขายเมืองนอก จู๋เสือหนึ่งอันมีราคาพันกว่าบาทขึ้นไป

อวัยวะเพศนก

เชื่อกันว่า นกเป็นสัตว์ที่ดำน้ำอืด หากต้องการมีเพศสัมพันธ์ในเวลาที่ยาวนานขึ้นก็ต้องกินอวัยวะเพศนก วิธีรับประทานอวัยวะเพศสัตว์มีสองวิธีคือ นำไปตองเหล้า หรือนำไปต้มกับสมุนไพรรจีน

ม้าน้ำ

ตำราจีนแผนโบราณระบุว่า ม้าน้ำมีคุณสมบัติบำรุงทางเพศ ทำให้ผู้คนพากันเสาะหามาบริโภค จนทุกวันนี้ม้าน้ำใกล้สูญพันธุ์เต็มที ไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีม้าน้ำอาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลแถบจ. ชลบุรี ระนอง และสงขลา ม้าน้ำเคยถูกจับมาทำเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว แต่ปัจจุบันม้าน้ำถูกเสาะหาในฐานะยาบำรุงทางเพศ แต่ละปีม้าน้ำถูกจับส่งร้านขายยาจีนจำนวนไม่น้อย หม่อมประมรริมฝั่งทะเลตะวันออกกล่าวว่า ช่วงสองสามปีที่ผ่านมาม้าน้ำมีราคาดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ม้าน้ำตัวเล็กราคาตัวละ 2-3 บาท ตัวใหญ่ 5-7 บาท ถ้าขายเป็นกิโลกรัมจะได้กิโลกรัมละ 1,200-3,000 บาท

จากรายงานของกองทุนสัตว์ป่าโลก (WWF) โดยอแมนดา ซี.เจ. วินเซนต์ แห่งมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด เผยเมื่อปี 2539 ว่า ปัจจุบันมีประเทศ 32 ประเทศที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจค้าม้าน้ำทั้งม้าน้ำเป็นๆ และซากม้าน้ำ ประเทศอินเดียเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ที่สุด มียอดจำหน่ายอย่างน้อยปีละ 1.3 ล้านตัว หรือ 3,000 กิโลกรัม ส่วนกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม เป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ รวมปริมาณการส่งออกหลายล้านตัวต่อปี มีประเทศจีนและฮ่องกงเป็นผู้รับซื้อรายใหญ่

ก๊ับไก่หรือตุ๊กแกจีน

เป็นสัตว์ที่ชาวจีนบันทึกไว้ในตำรายามาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ้องสรรพคุณของตุ๊กแกมีมากมาย เป็นยาบำรุงไต ปอด และบำบัดผู้มีอาการกามตายด้าน ตุ๊กแกจึงถูกจับทำยามานานนับพันปีแล้ว เดิมจีนใช้ตุ๊กแกในประเทศจีน แต่ปัจจุบันตุ๊กแกจีนมีน้อย จึงต้องสั่งตุ๊กแกไทยปีละหลายล้านบาท แหล่งรับซื้อตุ๊กแกในบ้านเราอยู่ที่จังหวัดสกลนคร ตุ๊กแกที่ผ่านการอบแห้งแล้วจะถูกบรรจุใส่กล่องส่งไปยังท่าเรือคลองเตย เพื่อส่งต่อไปยังประเทศลูกค้ารายใหญ่ คือ จีน ไต้หวันและฮ่องกง

กวาง

เป็นที่มาของ เขากวางอ่อน หรือกิงของเขากวางที่เฟื่องอก ภายในเขายังไม่เป็นกระดูกแข็ง มีเลือดอยู่ค่อนข้างมาก เขากวางอ่อนที่ขายตามร้านขายยานั้นส่วนใหญ่ได้มาจากกวางที่เลี้ยงในฟาร์ม เขากวางที่นิยมใช้มีอยู่สองชนิดคือ กวางจุดและกวางม้า กวางที่สามารถตัดเขาได้จะมีอายุตั้งแต่สามปีขึ้นไป โดยจะตัดได้หนึ่งถึงสองครั้งต่อปี

เขากวางอ่อน มีสีน้ำตาลอ่อน เป็นเงาผิวนอกมีขน ข้างในมีเส้นเลือด วิธีการตัดเขากวางอ่อนจะใช้เลื่อยตัดเขา จากนั้นต้องรีบนำเขากวางไปล้างสิ่งสกปรกที่ติดมากับขนบนเขากวาง และบีบเลือดที่ติดมาออกไป ต้มเขากวางในน้ำเดือดเพื่อขับเลือดออกจนหมด หลังจากนั้นจึงนำไปตากหรืออบให้แห้ง เวลาขายจะหั่นเป็นชิ้นบางๆ เพื่อสะดวกในการใช้ เขากวางอ่อนที่นิยมใช้ส่วนใหญ่สั่งซื้อมาจากประเทศจีนในราคาคู่ละ 8,000-20,000 บาท การใช้เขากวางอ่อนมีหลายวิธี คือ ต้ม ตุ่น หรือบดเป็นผงแล้วกินทั้งกาก ปัจจุบันมีการนำมาบดบรรจุแคปซูลขายเม็ดละ 30-40 บาท

ปัจจุบันสหกรณ์ผู้เลี้ยงกวางแห่งประเทศไทยได้นำเขากวางจากนิวแคลิโดเนีย-เกาะเล็ก ๆ ในอาณาเขตริมฝั่งเศสซึ่งอยู่ใกล้กับประเทศออสเตรเลีย มาเลี้ยงในประเทศไทยประมาณ 3,000 ตัว เพื่อให้เกษตรกรไทยเลี้ยงเป็นสัตว์เศรษฐกิจ ที่ผ่านมามีประเทศไทยต้องนำเข้าเขากวางอ่อนจากประเทศจีนเป็นมูลค่าถึงปีละ 50 ล้านบาท ทางสหกรณ์ฯ จึงเห็นว่าการเลี้ยงกวางเพื่อตัดเขากวางอ่อนจะเป็นอาชีพใหม่สำหรับคนไทยและช่วยไม่ให้ไทยเสียเปรียบดุลการค้ากับต่างประเทศ แต่นักอนุรักษ์สัตว์ป่ามองว่า การตัดเขากวางอ่อนเป็นการทรมานสัตว์ เพราะกวางจะเจ็บปวดมากกว่าการสลัดเขาโดยธรรมชาติ

ตะพาบไต้หวัน

เป็นสัตว์อีกชนิดหนึ่งที่เพาะเลี้ยงในประเทศไทยและทำรายได้ให้คนไทยปีละหลายร้อยล้านบาท แหล่งเพาะเลี้ยงตะพาบน้ำไต้หวันส่วนใหญ่อยู่แถวภาคตะวันออก มีมากแถวจ.ระยอง แหล่งรับซื้อแหล่ง

ใหญ่คือ ประเทศจีน ตะพานน้ำทั้งเป็นๆ จะถูกบรรจุอยู่ในกล่องโคมเพื่อความสะดวกในการขนส่ง หลังจากไปถึงประเทศจีนแล้ว ตะพานน้ำจากเมืองไทยจะถูกนำไปโชว์ตามตู้กระจกในภัตตาคาร ร้านอาหาร หรือร้านขายยา บางส่วนส่งเข้าโรงงานผลิตยาจีน โดยนำตะพานทั้งตัวมาดเป็นผง อัดเม็ด หรือทำเป็นครีมνωด ถ้าเป็นตะพานน้ำสูตรพิเศษเสริมสมรรถภาพทางเพศ ทางโรงงานจะใส่ตัวยา กระตุ้นทางเพศเพิ่มเข้าไป ประเทศไทยส่งออกตะพานน้ำไปยังประเทศจีนปีละประมาณ 10 ตัน คิดเป็น มูลค่า 900 ล้านบาท

ศ. นพ.หวัง เปา หลง รองผู้อำนวยการสถานพยาบาลหัวเฉียวแผนโบราณ กล่าวว่า ในตำรา แพทย์จีนมีการใช้สัตว์และพืชหลายชนิดเป็นยาบำรุงทางเพศ แต่การใช้ยาจะต้องคำนึงถึงสุขภาพทาง เพศของผู้ป่วยที่แตกต่างกัน ยาบางชนิดก็ไม่สามารถรักษาผู้ป่วยได้ทุกคน ในตำราแพทย์จีนบันทึกยา ขนานต่างๆ ไว้มากมาย และเต็มไปด้วยขั้นตอนการรักษาที่ละเอียดอ่อน หลักการใช้ยาบำรุงของจีนมีสี่ อย่างคือ บำรุงพลัง บำรุงเลือด บำรุงหยิน บำรุงหยาง โดยส่วนใหญ่ผู้ป่วยที่เสื่อมสมรรถภาพทางเพศจะ เป็นผู้ชาย ยาที่ใช้บำรุงทางเพศส่วนใหญ่จัดอยู่ในยาบำรุงหยาง ซึ่งมีทั้งพืชและสัตว์ คนที่มีอาการขาด ชาติหยางคือ หน้าซีดขาวหรือเหลือง แขนขาเย็น อวัยวะเพศไม่แข็งตัว หลังเรื้อ ปวดหลัง ปวดหัวเข้า ปัสสาวะถี่ ส่วนผู้หญิงก็จะมีอาการมดลูกเย็น ไม่ตั้งครรภ์

ศ.นพ.หวัง เปา หลง อธิบายเพิ่มเติม ว่า หลายคนอาจสงสัยว่า อวัยวะเพศเสื่อม อวัยวะเพศชำรุด อังตืนหมี ฯลฯ ถูกระบุไว้ในตำราแพทย์จีนฉบับปัจจุบันหรือไม่ ว่า ในตำราแพทย์จีนเล่มปัจจุบันส่วนที่ เป็นยาบำรุงหยางนั้นมีสัตว์ที่ใช้เป็นยาเพียงไม่กี่ชนิดเท่านั้น คือ เนื้อแพะ เนื้อกวาง เขากวางอ่อน กุ้ง ม้าน้ำ กบ ไข่หรือตุ๊กแกจีน จี๋ห่อเซียหรือรกแห้ง และตั้งถั่งห่อเช่า สำหรับอวัยวะเพศสัตว์ที่กล่าวมา ข้างต้นเป็นความเชื่อที่มีมาแต่ในอดีต บางคนที่เคยใช้แล้วอาการป่วยหายไป ก็ยังคงเชื่อว่าอวัยวะเพศ ของสัตว์ชนิดนั้นคือยาบำรุงทางเพศ และบอกกล่าวต่อกันไปแต่แท้จริงแล้ว อวัยวะเพศสัตว์เป็นยาบำรุง ทางเพศได้หรือไม่ นั้น ยังไม่มีใครพิสูจน์ได้

2. สัตว์ป่าในสวนสัตว์ โดย เอ็มพงศ์ บุญญานุพงศ์

2.1 กำเนิดสวนสัตว์

2.1.1 ความหมาย

สวนสัตว์ (Zoo, Zoological park) คือ สถานที่จัดแสดงสัตว์ป่าที่จับมาได้จากป่าใหญ่ หรือ นำเข้าจากต่างประเทศ และมีส่วนอนุรักษ์วิจัยเพื่อศึกษาชีวิตของสัตว์ป่าทุกชนิด จะเป็นสัตว์ป่า สัตว์ปีก สัตว์เลื้อยคลาน และสัตว์น้ำที่จับมาจากทะเลบ้างแม่น้ำบ้าง

สวนสัตว์นับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ที่ดึงดูดผู้ชมเป็นจำนวนมาก การจัดแสดงมักมีการแบ่งเป็นโซน โดยเน้นให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ หรือจัดกลุ่มสัตว์เป็นประเภทๆ เช่น ตามความแตกต่าง/คล้ายกันของสัตว์(Systematic Theme) , ตามถิ่นกำเนิด(Zoogeographic Theme), ตามสภาพแวดล้อมของ กลุ่มสัตว์ (Ecological Theme), ตามพฤติกรรม(Behavioral Theme), ตามความนิยม(Popular Theme) และ สวนสัตว์เปิด (Open Zoo)ในสวนสวนสัตว์เปิด อาจมี Theme ย่อยที่น่าสนใจ เช่นจัดให้มีการจำลองหมู่บ้านคนป่าในเคนยา ที่ San Diego Wild Park เป็นต้น นอกจากนี้สวนสัตว์อาจมีสวนสัตว์เด็ก (Children Zoo) คล้ายสนามเด็กเล่น มีร้านขายของที่ระลึก และร้านอาหารในสวนสัตว์

ในอดีตสวนสัตว์จะเป็นส่วนหนึ่งของสวนของคหบดีหรือคนชั้นสูง ในการสะสมหรือรวบรวมสัตว์ที่หายากเพื่ออวดโชว์กันในแวดวงสังคมชั้นสูง ในยุโรปสวนสัตว์มักเป็นส่วนหนึ่งของพระราชอุทยานและตั้งอยู่ในเขตพระราชวัง เช่น พระราชวังเชอนบรุน (Schonbrunner) ในออสเตรีย เดิมสวนสัตว์ในยุคแรกๆนี้ เป็นเพียงกรงหรือคอกกักขังสัตว์ ต่อมามีการรวมเข้ากับสวนหรืออุทยาน มีการปลูกต้นไม้ น้ำพุประดับตกแต่ง

จนปัจจุบันในหลายๆประเทศ ได้ปรับปรุงสวนสัตว์ที่มีอยู่เดิมให้มีสภาพแวดล้อมเหมาะสมกับสัตว์มากขึ้น ได้แก่ การสร้างคูลน้ำ หรือรั้วที่กลมกลืนกับธรรมชาติ และเปิดให้ดูเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ เช่นเดียวกับ พิพิธภัณฑ์ นอกจากนี้ยังพัฒนาจนเป็นธุรกิจของสวนสัตว์ ในภาคเอกชนอาจจัดสร้างสวนสัตว์ที่มีการผสมผสานสวนสนุกหรือสวนที่มีการจัดแสดงอื่นๆเข้าด้วยกัน หรือแบ่งเป็นประเภทย่อยๆของสวนสัตว์ออกไป เช่น พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ สวนสัตว์กลางคืน สวนนก เป็นต้น

2.1.2. ประเภทของสวนสัตว์

1.สวนสัตว์ (Zoo) สถานที่และกิจการเกี่ยวกับสัตว์ป่า เพื่อแสดงต่อสาธารณะ ซึ่งสัตว์เหล่านั้นมักถูกจำกัดให้อยู่ในกรงเลี้ยง เช่น กรง บ่อ ตู้ คอก แท่น ฯลฯ

2.สวนสัตว์เปิด (Open Zoo) บริเวณและสถานที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับสัตว์ป่า เพื่อแสดงต่อสาธารณะ สัตว์ป่าเหล่านั้นถูกจำกัดให้อยู่ในกรงเลี้ยงกลมกลืนกับลักษณะธรรมชาติ บริเวณที่ท่องเที่ยวชมจะมีขอบเขตกว้าง จัดบริเวณการอยู่ของสัตว์เป็นหมวดหมู่ อาจจะมีการตกแต่งสลับกับไม้ป่าและไม้ประดับ ขอบเขตของสัตว์มีขนาดกว้างใหญ่ คอกที่เลี้ยงตัดตอน (ทำเป็นทางน้ำหรือทางแอ่งลึกคั่นระหว่างผู้ชมกับที่อยู่ของสัตว์) หากเป็นสัตว์ที่จำเป็นจะต้องใช้กรง เช่น นก ก็จะเป็นกรงที่มีขนาดใหญ่

3.ซาฟารี (Safari) ในลักษณะสวนสัตว์ ไม่ใช่ขบวนรถล่าสัตว์หรือถิ่นที่ล่าสัตว์คือ บริเวณและสถานที่กิจการเกี่ยวกับสัตว์ป่า เพื่อแสดงต่อสาธารณะ โดยสัตว์ต่างๆ ถูกจำกัดให้อยู่ในบริเวณที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด มีบริเวณแต่ละส่วนกว้างขวางจนไม่เห็นขอบเขต หรือรั้วเด่นชัด ทำให้เหมือนสัตว์อยู่

ในธรรมชาติ ในแต่ละบริเวณผู้ชมสามารถเข้าชมภายในบริเวณนั้นได้ด้วยพาหนะที่เหมาะสม ภายใต้การรักษาความปลอดภัยที่รัดกุม จุดสนใจหลักของสวนสัตว์ซาฟารี มักจะเป็นสัตว์ขนาดใหญ่ เช่น ช้าง แรด สิงโต เสือ ยีราฟ ฯลฯ

4.สวนสัตว์เฉพาะประเภท ส่วนมากไม่เรียกโดยตรงว่าสวนสัตว์ แต่เรียกเป็นชื่อเฉพาะ เช่น จัดแสดงงูต่างๆ เรียกว่า สวนงู จัดแสดงเฉพาะเสือ เรียกว่า สวนเสือ และสวนนก

5.สถานแสดงพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำ เรียกว่า อควาเรียม เป็นสถานที่แสดงเฉพาะสัตว์น้ำหรือพันธุ์ปลา ทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม ในบ่อหรือตู้กระจกขนาดใหญ่ บางแห่งอาจมีโชว์การแสดงของสัตว์เหล่านี้ด้วย

(รายงานการวิจัยการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : สวนสัตว์, อภิเดช สิงห์เสนี และคณะ , 2548)

2.1.3. สวนสัตว์ในประเทศไทย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้สร้างสวนพฤกษชาติขึ้นในเขตของพระราชอุทยานสวดดุสิต และโปรดเรียกว่า “เขาดินวนา” ครั้นในคราวที่เสด็จประพาสหมู่เกาะชวาเมื่อปี 2451 ทรงนำกวางดาวจำนวนหนึ่งกลับมาด้วยและโปรดให้เลี้ยงไว้ที่สวนกวางซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณพระที่นั่งอัมพรสถาน ซึ่งในกาลต่อมากุลหลานของกวางดาวฝูงนี้ก็ได้ถูกย้ายมาไว้ที่สวนสัตว์ดุสิต

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปีพ.ศ.2475 จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีกราบบังคมทูลขอพระราชทานที่ดินสวนดุสิตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 เพื่อให้เทศบาลนครกรุงเทพดำเนินการจัดทำเป็นสวนสัตว์ และเป็นที่พักผ่อนของประชาชน

ในวันที่ 18 มี.ค. 2481 พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้พระราชทานอนุมัติในพระนามของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ให้เทศบาลนครกรุงเทพรับสวนดุสิตไปดำเนินการตามที่ขอ เทศบาลนครกรุงเทพจึงย้ายกวางดาวจากพระที่นั่งอัมพรสถานมาไว้ที่สวนดุสิต และรวบรวมสัตว์ทั้งในประเทศและต่างประเทศมาเลี้ยงไว้เพื่อให้ประชาชนเข้าชม อีกทั้งตกแต่งสถานที่เพื่อให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน และให้สถานที่แห่งนี้ใช้ชื่อว่า “สวนสัตว์ดุสิต” อันเป็นสวนสัตว์แห่งแรกในประเทศไทย ปัจจุบันมีสัตว์ป่าชนิดต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศกว่า 1,600 ตัว

ต่อมาพ.ศ. 2497 องค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทยก่อตั้งขึ้น เพื่อดูแลสวนสัตว์โดยตรง กระทั่งปัจจุบันมีสวนสัตว์อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบ 5 แห่ง คือ สวนสัตว์ดุสิต สวนสัตว์เปิดเขาเขียว สวนสัตว์เชียงใหม่ สวนสัตว์นครราชสีมา สวนสัตว์สงขลา และขณะนี้กำลังมีการก่อสร้างสวนสัตว์เพิ่มเติมอีก อาทิ สวนสัตว์อุบลราชธานี ฯลฯ

ปัจจุบันสวนสัตว์ของรัฐบาลคือ สวนสัตว์ดุสิต มีสัตว์ 8,410 ชนิด สวนสัตว์เชียงใหม่ มีสัตว์ป่าหายากในไทยและที่นำมาจากต่างประเทศ มีสวนนกนครพิงค์ และการอนุรักษ์สัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ เช่น เนื้อทราย ลาแคระ กวาง เก้ง ด้วย

สวนสัตว์เปิดเขาเขียว เลี้ยงสัตว์กว่า 200 ชนิด จำนวน 5,000 ตัว เช่น เก้ง กวาง กระทิง-เขาทราย ลาแคระ สวนกวาง และพื้นที่ขยายพันธุ์สัตว์ เช่น กวางป่า หมูป่า เนื้อทราย และสัตว์หายาก สวนสัตว์นครราชสีมา นำสัตว์จากทวีปแอฟริกาและเอเชียมาจัดแสดงและเป็นศูนย์ขยายพันธุ์นกกระเรียน นอกจากนี้ยังมียีราฟ แรดขาว กระทิง กวาง และนกต่างๆ สวนสัตว์สงขลา เป็นศูนย์อนุรักษ์สัตว์ป่าหายากทางภาคใต้ มีสถานที่เลี้ยงสัตว์ คือ คอกสมเสร็จ เก้งหม้อ กวาง

ซึ่งวัตถุประสงค์แรกเริ่มของการก่อตั้งสวนสัตว์คือ เพื่อเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ที่ไม่สามารถหาดูได้ โดยทั่วไปทั้งสัตว์ป่าในประเทศ และสัตว์จากต่างประเทศ เป็นต้น

ส่วนสวนสัตว์ในทิวเขาฟารี จ.เชียงใหม่ เป็นสวนสัตว์ของรัฐบาลแห่งล่าสุด ที่นำสัตว์มาจากสถานที่ต่างๆ เพื่อจะให้เป็นสวนสัตว์กลางคืนแห่งแรกในประเทศไทย แต่กลับสร้างปัญหามากมาย ตั้งแต่การออกแบบก่อสร้าง การก่อสร้าง การหาสัตว์ป่าเลี้ยง การเลี้ยงสัตว์ รวมถึงการบริหารจัดการที่มีความไม่โปร่งใสหลายเรื่อง ฯลฯ

นอกจากสวนสัตว์ของรัฐบาลแล้ว ยังมีสวนสัตว์ของเอกชนอีกหลายแห่ง ซึ่งดำเนินการในลักษณะของสวนสัตว์ รวบรวมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์นานาชนิดไว้ด้วยกัน เช่น สวนนกศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จ.พระนครศรีอยุธยา บึงฉวากเฉลิมพระเกียรติ จ.สุพรรณบุรี สวนเสือศรีราชา จ.ชลบุรี สวนสัตว์ซาฟารีเวิลด์ กรุงเทพฯ ฟาร์มจระเข้สมุทรปราการ สวนสัตว์พาต้า กรุงเทพฯ ซาฟารีปาร์คกาญจนบุรี ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สวนสามพราน จ.นครปฐม บริษัทเพื่อนเตร็จจาน สวนสัตว์ลพบุรี สวนนกชัยนาท ฯลฯ รวมประมาณ 50 แห่ง

ทั้งนี้ยังไม่นับรวมสถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำอีกหลายแห่งเช่น สยามโอเชียนเวิลด์ ห้างสยามพารากอน อันเดอร์วอเตอร์เวิลด์ พัทยา ฯลฯ และยังมีการเลี้ยงสัตว์ในสถานที่ต่างๆ อีกจำนวนมาก เช่น ในวัด สำนักสงฆ์ บ้านเรือน โรงแรม ฯลฯ ด้วยวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงที่แตกต่างกันไป ทั้งเพื่อความสวยงาม การค้า แสวงหาประโยชน์จากสัตว์ที่เลี้ยง จำใจเลี้ยงเพราะไม่รู้ว่าจะนำไปไหน ฯลฯ

(โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาหนังสือและโฮมเพจ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ)

2.2. การจัดการสวนสัตว์

2.2.1 สร้างสวนสัตว์เพื่ออะไร

การจัดตั้งสวนสัตว์ทั่วโลก มีวัตถุประสงค์หลักที่เป็นสากล 4 ประการ คือ

1.เพื่อนันทนาการ คือ คนที่เข้าไปในสวนสัตว์ ควรจะได้การพักผ่อน สบายใจ ด้วยการจัดบรรยากาศให้ร่มรื่น เป็นธรรมชาติ การชมสัตว์เมื่อชมแล้ว ควรจะได้เห็นสัตว์ที่มีสภาพแข็งแรงสมบูรณ์ มีพฤติกรรมตามธรรมชาติ

2.เพื่อการศึกษา ตั้งแต่ชั้นง่าย ๆ ว่า ตัวอะไร หน้าตาเป็นอย่างไร จนถึงขั้นสูงขึ้นไปว่า ตัวที่เห็นอยู่นี้ มีพฤติกรรมตามธรรมชาติอย่างไร มีหน้าที่ในระบบนิเวศน์อย่างไร หากต้องการอนุรักษ์ จะอนุรักษ์ได้อย่างไร ผู้ชมสามารถช่วยกันอนุรักษ์ได้อย่างไร

3.เพื่อการอนุรักษ์

4.เพื่อการวิจัย ซึ่งจะมาด้วยกัน เพราะ How to ที่จะนำมาใช้ในงานอนุรักษ์สัตว์อนุรักษ์ ก็จะต้องอาศัยการวิจัยเพื่อตอบคำถาม (ซึ่งจะเป็นฐานข้อมูลเพื่อนำมาสู่การอนุรักษ์)

ส่วนองค์การสวนสัตว์ของไทย ระบุในรายงานประจำปีถึงแผนการดำเนินงานในช่วง ปี 2545-2549 ว่า

- 1.ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ ขยายพันธุ์สัตว์ และวิจัยด้านสัตว์ป่า
- 2.จัดระบบการให้การศึกษาภายในองค์การเพื่อรองรับการบริการอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับหลักสูตรของแผนการศึกษาแห่งชาติ
- 3.ส่งเสริมให้สถานศึกษาและหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาใช้บริการในสวนสัตว์อย่างทั่วถึงทั้งทางด้านวิชาการและเป็นสถานที่พัฒนาจิตใจเยาวชนของชาติ
- 4.พัฒนาสวนสัตว์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน และนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและจากต่างประเทศ
- 5.พัฒนาสวนสัตว์ให้เป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงเกี่ยวกับสัตว์ป่านานาชาติ
- 6.ปรับปรุงโครงสร้างองค์การและพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ
7. พัฒนาสวนสัตว์ให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานสากล (องค์การสวนสัตว์)

ซึ่งแนวนโยบายดังกล่าว ไม่มีความแตกต่างกันตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา แต่หากตั้งข้อสังเกตในแต่ละข้อแล้วจะเห็นว่า นโยบายทั้ง 7 ข้อล้วนแล้วแต่เป็นกรอบหรือนโยบายกว้างๆ ที่สวนสัตว์พึงควรปฏิบัติอยู่แล้ว และหากไม่ปฏิบัติตามหรือปฏิบัติมากน้อยก็ไม่มีข้อผูกมัดว่าจะถูกลงโทษหรือผิดเงื่อนไขการควบคุมทางกฎหมาย ทำให้ความเข้มงวดในการพัฒนาสวนสัตว์ การจัดการสวนสัตว์

เพื่อให้ก้าวหน้าไปในทางที่ดี มองไม่เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในส่วนของ การเลี้ยงดูสัตว์ พัฒนาการของสัตว์ สุขภาพสัตว์ การจัดแสดงสัตว์ การจัดการคอกสัตว์ การจัดส่วนบริการประชาชน ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและของสัตว์ ฯลฯ

แต่การจัดการของสวนสัตว์มักเน้นไปในกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นส่วนประกอบเพื่อหารายได้เข้ามา เพื่อการบริหารงานเท่านั้น ทั้งนี้ปัญหาเบื้องต้นคือค่าเข้าชมสวนสัตว์ในประเทศไทย ราคาค่อนข้างต่ำคือ ผู้ใหญ่ 50 บาท เด็ก 10 บาท ทำให้เราจะพบเห็นสวนสัตว์ที่อยู่ในลักษณะเดิมๆ แม้วันเวลาจะผ่านไปกี่ปี ก็ตาม แต่จะพบเห็นส่วนประกอบอื่นเพิ่มเติมเช่น มีสวนสนุกเพิ่มขึ้น มีร้านค้ามากขึ้น ฯลฯ เป็นต้น ทำให้ บางครั้งการบริหารงานสวนสัตว์ของรัฐก็เกินไปด้วยความยากลำบากพอสมควร

ตัวอย่างกรณีล่าสุด ที่มีการพิจารณาจะให้โอนย้ายสวนสัตว์เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี มาอยู่ในสังกัด กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีการบริหารงานที่คล้ายกัน ซึ่งผู้อำนวยการองค์การสวนสัตว์ฯ ขณะนั้น แสดงความเห็น ว่า ขณะนี้มีการประชุมสรุปรายการทั้งหมดของไนท์ซาฟารีว่ามีอะไรบ้าง และ จะต้องดำเนินการอะไรต่อไป โดยเฉพาะข้อมูลของทรัพย์สินต่างๆ และกฎหมายอะไรที่เกี่ยวข้องบ้าง ที่ จะต้องหารือกันอย่างละเอียด รวมทั้งต้องแบ่งกันว่าจะให้หน่วยงานไหนดูแลเรื่องใดบ้าง เช่น ใครดูแล เรื่องธุรกิจ ใครดูแลเรื่องสวนสัตว์

“องค์การสวนสัตว์ไม่ถนัดเรื่องทำธุรกิจ เพื่อให้ก่อเกิดกำไร เพราะตามปกติแล้วการจัดการสวน สัตว์ทั่วโลกส่วนใหญ่ก็ไม่สามารถทำกำไรได้อยู่แล้ว เนื่องจากมุ่งเรื่องของการให้ความรู้มากกว่า แต่ถ้า หากมีคำสั่งให้ดำเนินการเรื่องธุรกิจด้วย ตนและผู้บริหารทั้งหมดขององค์การสวนสัตว์คงจะต้องไป ศึกษาเพิ่มเติม”

ผู้อำนวยการองค์การสวนสัตว์ฯ กล่าวว่า เบื้องต้นทราบแต่เพียงว่าตั้งแต่เปิดมารวมรายได้ ทั้งหมดทั้งในส่วนของโรงแรม ร้านอาหาร มีรายได้อยู่ที่ประมาณ 50-60 ล้านบาท ต่อมาสวนสัตว์ต่างๆ มีพัฒนาการมากขึ้น เนื่องจากงบประมาณมีไม่มากนัก ประกอบกับการดูแลสัตว์ อาหาร การจัดการ ฯลฯ ซึ่งต้องใช้เงินจำนวนมาก ขณะที่ค่าเข้าชมราคาถูก ทำให้การบริหารจัดการไม่คล่องตัว สวนสัตว์จึง พยายามหากิจกรรมอื่นเข้ามาเสริมเพื่อสร้างรายได้ในการบริหารจัดการ

2.2.2 อควาเรียม-สวนสัตว์ในน้ำ

หลังจากกิจการสวนสัตว์พัฒนาไปได้ในระยะเวลาหนึ่ง กลับสร้างปัญหาให้กับเจ้าของกิจการทั้ง ด้วยว่าสัตว์บกหรือสัตว์ใหญ่ที่นำมาเลี้ยงหรือโชว์ต้องแปลกจริง ๆ จึงจะดึงดูดความสนใจของ นักท่องเที่ยวได้ แต่นั่นหมายถึงราคาซื้อขายก็สูงขึ้นมาก หาซื้อยากขึ้น ดูแลยาก และเป็นที่ยึดตามอง ของสังคมหากมีปัญหาบาดเจ็บหรือตายลง

นักธุรกิจส่วนหนึ่งจึงหันมาทำ “อควาเรียม” หรือพิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำแทน มีทั้งสัตว์น้ำจืด และสัตว์ทะเล ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังไม่ถูกจับตามองมากนัก ซื้อง่ายขาย เมื่อผ่านด่านตรวจเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับสัตว์เหล่านี้มีน้อย จึงรอดพ้นไปได้ โดยมักอ้างว่านำมาเลี้ยงในบ้าน ก็จะเสียค่าปรับไม่มากนัก และเมื่อนำมาเลี้ยงแล้วหากตายลงก็ทำลายทิ้งง่าย ไม่ถูกจับตามอง

ด้วยเหตุนี้กิจการพิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำหรือตู้ปลายักษ์จึงขยายไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งมีทั้งสัตว์น้ำจืด และสัตว์ทะเล โดยมีต้นแบบมาจากทั้งต่างประเทศและในประเทศ ซึ่งจุดแรกเริ่มในประเทศมาจากพิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำของหน่วยราชการที่จัดสร้างขึ้นเพื่อการศึกษาวิจัยเป็นหลัก เช่น กรมประมง พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ บางแสน จ.ชลบุรี ศูนย์ชีววิทยาทางทะเลภูเก็ต พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ห้วยกอ จ. ประจวบคีรีขันธ์ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน จ.จันทบุรี ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะขยายพันธุ์ปลาสวยงามและพรรณไม้น้ำระยอง ฯลฯ

ต่อมาขยายวงไปสู่ภาคเอกชน อาทิ บึงฉวากเฉลิมพระเกียรติ จ.สุพรรณบุรี สวนผีเสื้อและอควาเรียมภูเก็ต สยามโอเชียนเวิลด์อควาเรียมในศูนย์การค้าสยามพารากอน ที่ลงทุนก่อสร้างด้วยงบประมาณถึง 1.2 พันล้านบาท ที่เปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ 9 ธ.ค.2549 ที่ผ่านมา แต่กลับเป็นที่รู้จักจริงจังเมื่อมีการจับกุมขบวนการค้าปลากัดตูซึ่งจับมาจากแนวปะการังที่ จ.ภูเก็ต และตรึง เพื่อนำมาส่งให้กับตู้ปลายักษ์แห่งนี้

ซึ่งหลายฝ่ายมองว่าการเดินทางของธุรกิจอควาเรียมของเอกชน นั้นหมายถึงการสร้างปัญหาใหม่ให้กับสิ่งแวดล้อม และเป็นการทำลายระบบนิเวศอย่างรุนแรง ไม่ต่างอะไรกับขบวนการค้าสัตว์ป่า เพียงแต่เปลี่ยนจากสัตว์ป่าไปเป็นสัตว์ทะเลเท่านั้นเอง

2.3 ชีวิตสัตว์ป่าในสวนสัตว์ปัจจุบัน

ข่าวในหนังสือพิมพ์ข่าวสด ฉบับวันที่ 10 ต.ค.2550 ระบุถึง ข้อร้องเรียนของประชาชนที่เป็นห่วงสุขภาพของสัตว์ที่ถูกเลี้ยงไว้ในสวนสัตว์ชั้น 7 ของห้างสรรพสินค้าพาด้า กรุงเทพฯ ซึ่งเปิดให้บริการมาประมาณ 20 ปี ทั้งสุขภาพของลิงกอริลลาหรือเจ้าคิงคองชื่อดังในอดีต เสือโคร่งที่มีสภาพผอมจนเห็นซี่โครง นกเพนกวินขนร่วง ฯลฯ ขณะที่เจ้าของสวนสัตว์ออกมาชี้แจงว่า ไม่ได้รับความเป็นธรรม เพราะคนที่ร้องเรียนดูภาพจากอินเทอร์เน็ตเท่านั้น การเลี้ยงคิงคองบนพื้นดินอาจทำให้ตายได้เพราะติดเชือบัคทีเรีย จึงต้องมาเลี้ยงบนตึก และยืนยันว่าไม่ได้ซีมีเคร้า ส่วนเสือโคร่งที่ผอมนั้นเพราะควบคุมอาหารหากจะทำให้อ้วนก็ทำได้ในเวลาไม่กี่วัน สำหรับนกเพนกวินที่ไม่มีขน เพราะกำลังผลัดขนตามธรรมชาติ

นอกจากสวนสัตว์แห่งนี้แล้ว ยังมีสวนสัตว์อื่นอีกที่มีสภาพการเลี้ยงสัตว์ไม่ถูกลักษณะ เช่น การเลี้ยงนกขนาดใหญ่ของสวนสัตว์ดุสิต ที่เลี้ยงในกรงเล็กมากจนนกไม่สามารถกางปีกจนสุดได้ ไม่มีการเปลี่ยนน้ำในบ่อเลี้ยง หรือบ่อให้น้ำ การลดปริมาณอาหารเนื่องจากไม่มีผู้เข้าชมสัตว์ ทำให้ขาดรายได้ เป็นต้น หรือแม้แต่กรณีช้าง 2 เชือกในสวนสัตว์ไนท์ซาฟารีที่ตายลง เพราะการให้หญ้ากินในปริมาณที่มากเกินไปจนเกิดแก๊สในท้อง เป็นต้น

2.3.1 แนวทางยังอยู่ในแผนกระดาษ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะเกิดปัญหาในสวนสัตว์ต่างๆ และในการเลี้ยงสัตว์รูปแบบต่างๆ แต่สวนสัตว์ที่มีการเปิดเผยยังคงยืนยันวัตถุประสงค์หรือเหตุผล ในการเลี้ยงสัตว์ป่าที่คล้ายกัน 3 ประการคือ

1.เพื่อการอนุรักษ์ (Conservation) ด้วยเหตุผลว่า ในแต่ละปีมีสัตว์ป่าต้องสูญพันธุ์ไป หรือเสี่ยงต่อการใกล้จะสูญพันธุ์ ทุกครั้งที่สัตว์พันธุ์ใดรอดพ้นจากการสูญพันธุ์ ย่อมหมายถึงมรดกที่จะตกทอดสู่รุ่นลูกหลาน ไม่ใช่เพียงแค่ได้อ่านจากในหนังสือ และสัตว์ป่าบางชนิดยังมีบทบาทสำคัญในห่วงโซ่อาหารช่วยรักษาสมดุลประชากรสัตว์ให้สอดคล้องกับระบบนิเวศของป่า ทั้งยังสามารถแตกสายออกเป็นสกุลใหม่ วงศ์ใหม่ หรือบางทีอาจมีการอพยพไปอยู่ในถิ่นใหม่ทำให้แตกเป็นพันธุ์ย่อยออกไปได้อีก แต่ถ้าสูญพันธุ์ไปเสียก่อนการแตกพันธุ์นั้นย่อมเป็นไปได้

2.การขยายพันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์ระบุว่า สัตว์ป่าทุกชนิด ทุกสายพันธุ์ มีความสำคัญ จึงมีหน้าที่ขยายพันธุ์สัตว์ป่า เพราะมีจำนวนน้อย ถูกคุกคามใกล้สูญพันธุ์เองได้ทันตามสภาพธรรมชาติ ให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ลูกหลานก็จะมีโอกาสรู้จักสัมผัสกับสัตว์ป่าเหล่านั้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจและมีเมตตาธรรมต่อสัตว์ป่าต่อไป

3.การคืนสัตว์กลับสู่ธรรมชาติ เมื่อขยายพันธุ์สัตว์สำเร็จ การคืนสัตว์สู่ธรรมชาติเป็นงานที่มีขั้นตอนละเอียดอ่อน เริ่มจากการฝึกให้สัตว์ ซึ่งอาจไม่เคยต้องต่อสู้เพื่อการเลี้ยงชีพตนเองในป่าปรับตัวให้เข้ากับสภาพธรรมชาติ รู้จักหาอาหารให้ตัวเองกิน บางทีก็ไม่สามารถนำสัตว์บางตัวกลับสู่ป่าได้ หรือบางกรณีพออยู่ไปได้สักพักหนึ่งก็ดูแลตัวเองต่อไปไม่รอด เจ้าหน้าที่ป่าไม้จึงมีส่วนคอยดูแลสัตว์เหล่านี้ (องค์การสวนสัตว์ ในพระบรมราชูปถัมภ์)

ผู้เชี่ยวชาญด้านสวนสัตว์รายหนึ่งระบุว่า ในแนวทางการเลี้ยงสัตว์ข้างต้น เป็นไปตามวัตถุประสงค์ค่อนข้างน้อย อาจจะกล่าวเบื้องต้นว่า เป็นการเลี้ยงเพื่อการอนุรักษ์นั้นหมายถึง สัตว์มีชีวิตอยู่ในกรงเลี้ยง มีอาหารกิน มีชีวิตไปตามอายุขัย หากไม่ประสบอุบัติเหตุล้มตายไปก่อน แต่ถามว่าสัตว์มีความสุขหรือไม่ไม่สามารถตอบได้ เพราะสัตว์ส่วนหนึ่งก็มีความสุขเพราะเหมาะสมกับสภาพ สถานที่

เลี้ยง แต่สัตว์บางชนิดก็มาอยู่ในถิ่นที่แปลกจากถิ่นกำเนิด ความสุขก็ลดลง บางตัวไม่มีคู่ ไม่สามารถผสมพันธุ์ตามธรรมชาติได้ ก็มีความสุขลดลง เป็นต้น

ส่วนในด้านการขยายพันธุ์เป็นได้น้อย เว้นแต่สัตว์จำพวกกวางที่สามารถผสมพันธุ์ได้ง่าย หรือสัตว์บางตัวที่มีลูกติดท้องมาตั้งแต่มีการซื้อขาย แต่ส่วนใหญ่แทบจะไม่มีการผสมพันธุ์และมีลูกเพื่อขยายพันธุ์เลย ด้วยสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะสวนสัตว์ที่อยู่ในเมืองและมีสิ่งรบกวนมาก ๆ ฉะนั้นในแต่ละปีเราจะพบว่า มีสัตว์ตกลูกน้อยมาก

สำหรับการคืนกลับสู่ธรรมชาติแทบเป็นไปไม่ได้เลย เพราะสัตว์ที่ถูกขายหรือส่งมาอยู่ในสวนสัตว์ ส่วนใหญ่โตมากับกรง ถูกเลี้ยงมาตลอด ไม่มีสัญชาตญาณในการหากิน การระวังภัย เท่ากับสัตว์ตามธรรมชาติ และน้อยมากที่จะมีการปล่อยกลับไปสู่ธรรมชาติเพราะโอกาสตายมีสูง เว้นแต่สัตว์ป่าที่เลี้ยงเพื่อเตรียมปล่อยกลับสู่ป่าจริงๆ เท่านั้น

2.3.2 สัตว์ยังถูกทำร้าย-รังแก

แม้จะมีรูปแบบการจัดการสวนสัตว์ที่เป็นสากล แต่ในการประชุมวิชาการเกี่ยวกับสัตว์ป่าหลายครั้ง ยังมีการวิพากษ์วิจารณ์กรณีการเลี้ยงสัตว์ที่ไม่ถูกวิธีในสวนสัตว์ไทยอย่างมากมาย เช่นกรณีที่มาคมพิทักษ์สัตว์ป่าไทย และองค์กรพิทักษ์สัตว์ป่าโลก (WSPA) จัดประชุมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและสวัสดิภาพสัตว์ป่าที่เกิดขึ้นในแต่ละประเทศ โดยที่ประชุมระบุว่า สวนสัตว์ในประเทศไทยทรมานสัตว์รุนแรงที่สุดในเอเชีย โดยการนำสัตว์ชนิดต่างๆ มาฝึกหัดในลักษณะที่ผิดธรรมชาติ เพื่อออกแสดงโชว์ เช่น ช้าง เสือ หรือนกแสกนรู้ นอกจากเป็นการทรมานสัตว์แล้ว ยังไม่สร้างองค์ความรู้ใดๆ แก่เยาวชนเลย (มติชน, 2548)

สัตวแพทย์ประจำสำนักพระราชวัง กล่าวสืบเนื่องจากกรณีข้างต้นว่า ขณะนี้ทั่วโลกกำลังต่อต้านการนำสัตว์ป่ามาแสดงให้คนดู เพราะเป็นการทรมานสัตว์ที่ทารุณที่สุด โดยสัตว์ป่าที่เห็นว่าแสกนรู้สามารถทำตามคำสั่งของคนได้นั้น ความจริงแล้วถูกฝึกมาอย่างหนักมากและต้องอยู่กับความเครียดไปตลอดชีวิต

“สัตว์พวกนี้น่าสงสารมาก อย่างเสือที่ถูกฝึกให้ลอดห่วงไฟ ถ้าทำดีจะได้รางวัล ถ้าทำไม่ดีจะถูกลงโทษ และเกือบทุกตัว ถ้าสังเกตดูจะไม่มีหมวดเหลืออยู่เลย เพราะโดนไฟไหม้หมด ซึ่งหมวดของเสือถือเป็นอวัยวะสำคัญ ที่ใช้ในการรับรู้สัมผัสต่างๆ และเสือเกือบทุกตัวที่ถูกนำมาแสดง ส่วนใหญ่อายุสั้น เพราะจะมีปัญหาทั้งทางร่างกายและสุขภาพจิต แต่คนส่วนใหญ่จะไม่รู้ จะเห็นแค่ว่า น่ารัก แสกนรู้ ทำตามคำสั่งคนได้ ขณะนี้สวนสัตว์ที่ได้รับมาตรฐานทั่วโลกจะไม่มีการแสดงของสัตว์อีกแล้ว แม้กระทั่งละครสัตว์ก็ถูกต่อต้านมาตั้งแต่ ปี 2520” สัตวแพทย์ประจำสำนักพระราชวัง กล่าว

“เรื่องที่ต้องคัดกรองต่างประเทศออกมาโจมตีว่าประเทศไทยมีการทรมานสัตว์รุนแรงที่สุดในเอเซียนั้น อยากให้ระบุมายว่ามีที่ไหนบ้าง ไม่ใช่พูดออกมาเป็นภาพรวม เพราะที่ที่จัดการเรื่องเหล่านี้ได้ดีก็มีอยู่ ไม่ได้เป็นอย่างที่เขาระบุทั้งหมด และหากใครพบเห็นการทรมานสัตว์ในรูปแบบต่างๆ สามารถแจ้งไปได้ที่กรมป่าไม้”

สัตวแพทย์ประจำสำนักพระราชวัง กล่าวอีกว่า หลักการทั่วไปในการจัดการสวนสัตว์ที่นำสัตว์ป่ามาเลี้ยงนั้นจะปฏิบัติตามหลักใหญ่ๆ 3 ข้อ คือ 1.สัตว์ต้องอยู่สบาย ในที่ที่ใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุด รวมทั้งมีที่ออกกำลังกาย และที่ว่างที่จะใช้เวลาส่วนตัวอย่างสงบเงียบ 2.คนที่เข้าไปชมต้องสบายใจ และ 3.มีระบบป้องกันโรคติดต่อ ทั้งจากสัตว์กับสัตว์ และจากสัตว์สู่คน

“เดี๋ยวนี้สวนสัตว์หลายแห่ง ไม่ได้เคร่งครัดเรื่องเหล่านี้มากนัก กรงสัตว์ก็แคบ สัตว์อยู่กันอย่างแออัด สวนสัตว์หลายแห่งพยายามเอาสัตว์ป่าออกมาถ่ายรูปกับคน เพื่อสร้างรายได้ให้กับตัวเอง เช่น เอาลิงกำอิ้วนำมาเกาะคอคนดูแล้วถ่ายรูป อาจจะทำให้คนๆ นั้นติดเชื้อมะเร็งที่เรียกว่าอูจจาระกิงกา ทำให้เกิดอาการท้องเสียได้ หรือถ่ายรูปคู่กับนก แล้วติดเชื้อมาจากนกเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดโรคทางระบบทางเดินหายใจ ขั้วปอดอักเสบ จนอาจจะเสียชีวิตได้”

ด้านนายสุรพล ดวงแข เลขาธิการมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย (ในขณะนั้น) ระบุว่า เมื่อเร็วๆ นี้ มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศหลายราย ที่เข้าไปเที่ยวสวนงู ย่านฝั่งธนบุรี เขียนจดหมายร้องเรียนไปยังสถานทูตไทยประจำประเทศอังกฤษว่า สถานที่ดังกล่าวทรมานสัตว์อย่างรุนแรง ด้วยการเอานกชนิดต่างๆ มาแสดง แล้วมีการปาดคอโชว์ เพื่อนำดีดงูสดๆ ออกมาตีกับเหล่า สร้างความอึดอัดในต่างประเทศ ที่ถูกบอกเล่าต่อๆ กันมากกว่าประเทศไทยค่อนข้างป่าเถื่อน หลายคนไม่พอใจถึงกับเขียนจดหมายไปต่อว่ากับสถานทูตไทยทันที แต่สำหรับในประเทศยังไม่มีใครพูดประเด็นนี้มากนัก

“ประเด็นที่เรากำลังถูกพูดถึง แต่ไม่ค่อยมีใครสนใจ เช่น การฝึกสัตว์ให้แสดงอาการประหลาดๆ คล้ายๆ คน เช่น จับช้างมานั่งไขว่ห้าง ฝึกช้างเตะฟุตบอล ให้นักขี่จักรยาน ฯลฯ แม้บางเรื่องมันอาจจะไม่ถึงขั้นทรมาน แต่ก็เกินความจำเป็นที่จะทำ ถ้ามัวทำไปแล้ว หรือได้ดูเรื่องเหล่านี้แล้ว ได้ประโยชน์เพิ่มความรู้ขึ้นมาตรงไหน ก็ไม่มี นอกจากความแปลก และเรื่องทั้งหมดที่องค์กรต่างประเทศกล่าวหามานั้น ไม่จำเป็นต้องไปแก้ตัวใดๆ ทั้งสิ้น แต่หน่วยงานที่รับผิดชอบ ต้องแสดงความชัดเจนว่ามีความพยายามแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง” (คมชัดลึก ฉบับวันที่ 13 พ.ค.2545)

2.3.3 ผู้ดูแลยังเห็นสัตว์...ไม่มีชีวิต

ทั้งนี้ยังไม่นับสภาพปัญหาของสัตว์ตายในสวนสัตว์ต่างๆ ซึ่งนายนิคม พุทธา ผู้ประสานมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ภาคเหนือ เคยออกมาเปิดเผยกับสื่อมวลชนเมื่อวันที่ 13 มี.ค.2550 ว่าโครงการไนท์ซาฟารี จ.เชียงใหม่ มีสัตว์ล้มตายไปแล้วถึง 104 ตัว (ข่าวสด, 2549)

ขณะที่ผู้บริหารโครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี ออกมายอมรับว่า มีสัตว์ในไนท์ซาฟารีตายจริง โดยเฉพาะยีราฟทั้งแม่และลูก แต่เป็นเรื่องธรรมชาติของสัตว์ เพราะโดยทั่วๆ ไป สวนสัตว์ทุกแห่งจะมีสัตว์ตายเป็นปกติ ป่วยตาย แก่ตาย ออกลูกตาย กัดกันตาย โครงการฯ ก็ไม่ได้แตกต่างไปจากที่อื่น ที่บอกว่าสัตว์บางชนิดตายในระหว่างขนส่ง นั้นไม่ใช่เรื่องของโครงการฯ การขนส่งสัตว์ต้องมาถึงโครงการฯ ภายใน 15 วัน หากมีการตายก็ต้องเอามาให้ใหม่ เพราะยังไม่ได้จ่ายเงิน เท่าที่รู้สัตว์ตายในระหว่างขนส่งน้อยมากน่าจะมีสัก 2-3 ตัว เพราะบริษัทขนส่งเหล่านี้มีประสบการณ์มาก

ผู้บริหารโครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีกล่าวถึงนกที่ตายเป็นจำนวนมาก เพราะเสียเลือดมากนั้น เพราะต้องตัดปีกนก ไม่อย่างนั้นนกจะบินหนี เข้าใจว่าเจ้าหน้าที่อาจตัดลึกไป ทำให้เลือดออกมาก ส่วนนกที่ตายไปนั้นก็ป็นนกรรณมา ซึ่งกำลังค่อยๆ พัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น อาจมองว่าเป็นการทรมาน แต่วิธีการตัดปีกก็เป็นวิธีการสากล เมื่อมีสวนสัตว์ก็ต้องมีสัตว์และกันไม่ให้หนี

ไนท์ซาฟารีมีสัตว์ 1,000 กว่าตัว ประมาณ 100 ชนิด สัตว์ใหญ่ที่ตายไปมีไม่ถึง 1 % ส่วนนกอาจจะมากสักหน่อย แต่ตายแล้วก็ไปหาเอาใหม่ สัตว์ใหญ่ที่ตายนอกจากยีราฟแล้ว ก็มีหมาไฮยีนา ตายไป 1 ตัว สาเหตุเพราะไฮยีนาอยู่ด้วยกันก็กัดกัน ใครก็ไม่กล้าห้าม กลัวมันกัดเอา ส่วนรายได้ตอนนี้ได้มากกว่า 10 ล้านบาท คนเข้ามาดูเฉลี่ยวันละ 1,000 กว่าคน ได้เงินคืนละประมาณแสนบาทเศษ

นั่นคือความเห็นของเจ้าหน้าที่ระดับบริหาร ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าไม่ได้ให้ความสำคัญกับการดูแลชีวิตสัตว์ในสวนสัตว์แม้แต่น้อย ยังมองว่าสัตว์คือวัตถุอย่างหนึ่งที่จะทำอะไรก็ได้ ไม่มีชีวิตจิตใจ ตายแล้วก็หาเอาใหม่ โดยมักอ้างวิธีการจัดการบางอย่างว่ามันเป็นสากล โดยหาได้มองว่าแนวทางการจัดการบางอย่างที่เป็นสากลก็ได้หมายความว่าถูกต้องเสมอไป

ด้านน.สพ.ชาตรี เจริญคุหา สัตวแพทย์ประจำโครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี กล่าวกล่าวต่อเนื่องถึงยีราฟที่ตายว่า ได้รับยีราฟตัวแม่มาจากสวนสัตว์เชียงใหม่ อายุ 10 ปี ประวัติให้ลูกมาแล้ว 3 ตัว แต่แม่ยีราฟตัวนี้มีนิสัยไม่ยอมเลี้ยงลูก ลูก 3 ตัวที่ออกในสวนสัตว์เชียงใหม่ก็ไม่รอดทั้ง 3 ตัว ฉะนั้นลูกที่ติดท้องมาและมาอยู่ในไนท์ซาฟารี ซึ่งเป็นตัวที่ 4 เมื่อตกลูกแล้วก็เดินหนีไป ทางโครงการฯ ก็ได้นำลูกยีราฟมาเลี้ยงดู แต่ลูกยีราฟอ่อนแอและตายในวันรุ่งขึ้น คือวันที่ 30 มี.ค.2549 ส่วนแม่ยีราฟนั้นเป็นการออกลูกก่อนกำหนด 1 เดือน และมีปัญหาการค้างอยู่ในมดลูก ไม่ออกตามลูกมา จากการผ่าซากแม่ยีราฟ

พบว่ามีการค้างและเสียเลือดมากในมดลูก ทำให้สภาพของตัวแม่อ่อนแอลงและตาย โครงการฯ ก็ได้พยายามช่วยแล้ว

2.4 ที่มาของสัตว์ป่าในสวนสัตว์

2.4.1 ซื้อ-ขาย-แลก-เปลี่ยน วงเวียนชีวิต

สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในสวนสัตว์ต่างๆ เท่าที่พบและจากการสอบถามผู้เชี่ยวชาญในวงการสัตว์ป่า ทราบว่า มีที่มาแตกต่างกัน แต่เดิมมาจากการบริจาคของนักล่า ที่จับสัตว์มาจากป่าโดยตรงเพื่อนำมาเลี้ยงในสวนสัตว์ บางรายจับมาได้แต่กลัวความผิดจึงนำมาให้สวนสัตว์เลี้ยงเพื่อให้ซื้อ แต่สวนสัตว์รัฐบาลไม่สามารถซื้อโดยไม่ระบุที่มาของสัตว์ได้ จึงต้องเลี้ยงไว้จนกว่าจะยอมตกลงซื้อขายกัน ต่อมา มีการซื้อขายด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งการซื้อขายโดยตรงจากเอเยนต์ที่จดทะเบียนค้าสัตว์ป่าถูกต้องตามกฎหมาย และการซื้อสัตว์ป่าจากเอเยนต์เถื่อน ซึ่งทั้ง 2 แหล่งที่มา ก็มักจะมีสัตว์ที่ไม่ปรากฏแหล่งที่มาแฝงอยู่ด้วยเสมอ ด้วยเหตุผลว่าราคาต่ำกว่าตลาดเปิดทั่วไป หรือหายากเกินกว่าจะสำแดงแหล่งที่มาได้เป็นต้น ซึ่งสวนสัตว์แม้แต่ของรัฐบาลก็ยอมที่จะเสี่ยงเข้าไปอยู่ในวงการนั้นด้วย เพราะจะได้สัตว์ที่แปลกที่ในสวนสัตว์อื่นไม่มี

นอกจากการซื้อขายแล้ว ต่อมาคือการแลกเปลี่ยนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การแลกเปลี่ยนในประเทศเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ระหว่างสวนสัตว์ต่อสวนสัตว์ด้วยกันเอง เพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศของสัตว์ด้วย แต่ที่มีข้อครหาและกังขา คือ การนำสัตว์ของกลางที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีมาแสดงในสวนสัตว์ เช่นกรณีนำลิงอุรังอุตัง ซึ่งจับกุมมาจากซาฟารีเวิลด์ และเตรียมส่งกลับประเทศอินโดนีเซีย ไปแสดงที่สวนสัตว์ไนท์ซาฟารี เชียงใหม่ จนเกิดตายลงในที่สุด ในรอบหลายปีที่ผ่านมา การแลกเปลี่ยนสัตว์ระหว่างไทยกับต่างชาติเกิดขึ้นหลายครั้ง ทั้งที่ปรากฏทางสื่อมวลชนบ้าง ไม่ปรากฏบ้าง อาทิ การส่งช้างไปประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยอ้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพื่อแลกกับแพนด้า ซึ่งในประเด็นนี้ไม่เป็นข้อกังขาของคนไทยมากนัก เพราะแพนด้า นับว่าเป็นสัตว์สำคัญ มีคุณค่าของจีนและใกล้สูญพันธุ์เต็มที แต่สำหรับกรณีการแลกช้างไทย 8 เชือกกับหมีโคอาล่า กับจิงโจ้ของออสเตรเลีย เมื่อต้นปี 2550 ที่ผ่านมา สังคมส่วนหนึ่งยอมรับไม่ได้ เนื่องจากมองว่าจิงโจ้และหมีโคอาล่า ไม่ใช่สัตว์หายากหรือมีคุณค่ามากมายเทียบเท่ากับช้างไทย ที่เป็นสัญลักษณ์ของชาติ เพราะจิงโจ้มีปริมาณมากจนออสเตรเลียเองก็แทบจะไม่มีวิธีจัดการอยู่แล้ว

นอกจากนี้ยังมีกรณีของการส่งเสือ 100 ตัวไปยังสวนสัตว์ประเทศจีน โดยอ้างว่าเป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย แพร่พันธุ์ และทำตามขั้นตอนของกฎหมายทุกอย่าง แต่หลายฝ่ายตั้งข้อสังเกตว่า การส่งเสือไปจีนครั้งนี้ เพื่อผลประโยชน์ทางการค้าเพียงอย่างเดียว ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำ ผิด พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ชัดเจน เช่น เสือโคร่งเบงกอลนั้น ตาม

กฎหมายไทยถือเป็นสัตว์ต้องห้าม ไม่มีการออกกฎกระทรวงเพื่อให้ขออนุญาตเพาะพันธุ์ ล่าสุดที่ปรากฏเป็นข่าวทางสื่อมวลชนอย่างชัดเจนกรณีโครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีทำข้อตกลงแลกช้างและเสือกับสัตว์ป่าในซาฟารีของเคนยาเช่น เสือชีต้า สิงโต แรดขาว ฯลฯ เพื่อนำมาแสดงในสวนสัตว์จำนวน 300 ตัว แต่ชาวเคนยาไม่เห็นด้วย เนื่องจากเห็นว่าสภาพแวดล้อมของไทยไม่เหมาะสมกับสัตว์ป่าของเคนยา ขณะที่ยังมีสัตว์อีกชุดหนึ่งจากออสเตรเลียด้วย 38 ชนิด จำนวน 379 ตัว เช่น จิงโจ้ 40 ตัว โคอาล่า 6 ตัว จระเข้ 20 ตัว ฯลฯ

นอกจากสัตว์ป่าที่มีการดำเนินการแลกเปลี่ยน เพื่อให้ได้มาเลี้ยงโดยผ่านสวนสัตว์รัฐบาลแล้วยังมีสัตว์ป่าอีกจำนวนมากที่ผ่านเข้าไปสู่ระบบการเลี้ยงของสวนสัตว์เอกชน การเลี้ยงส่วนบุคคล โรงแรม วัด สำนักสงฆ์ เป็นต้น เช่น กรณีการเลี้ยงเสือโคร่งที่สำนักสงฆ์แห่งหนึ่งในจ.กาญจนบุรี พระระบู้ว่ามีผู้นำมามอบให้และมีการขยายพันธุ์เอง ซึ่งนั่นอาจหมายถึงการล่ามาจากป่าอนุรักษ์หรือซื้อลูกเสือกมาจากต่างประเทศ

การนำลูกช้างขนาดเล็กมาเลี้ยงเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวในโรงแรมขนาดใหญ่ในเมืองท่องเที่ยว โดยอ้างว่ามีการซื้อมาจากเจ้าของที่ช้างตกหลุม แต่จากรายงานของปศุสัตว์พบว่า ในแต่ละปีมีช้างตกหลุมน้อยมาก ขณะที่ลูกช้างขนาดเล็กถูกนำมาเดินเร่ร่อนในเมือง และตามสถานที่ต่างๆ จำนวนมาก ประกอบกับมีข่าวการดักจับลูกช้างป่าตามแนวชายแดนไทย-พม่า เพื่อนำมาขายบ่อยครั้ง หรือการนำสัตว์ป่าขนาดเล็กเช่น ชะนีมือขาว ค่างแว่น นางอาย ฯลฯ มาเลี้ยง เพื่อให้นักท่องเที่ยวถ่ายรูปเป็นที่ระลึก เป็นต้น

ส่วนกรณีล่าสุดที่เป็นที่จับตามองและวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมคือ กรณีการเปิดร้านอาหารที่มีการเลี้ยงสัตว์ป่าหายากจำนวนมากทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ บางชนิดเป็นสัตว์สงวนที่ไม่สามารถครอบครองได้ และทางร้านพยายามดำเนินงานในลักษณะสวนสัตว์ขนาดเล็ก ทำให้เกิดข้อกังขาถึงที่มาของสัตว์และประสิทธิภาพในการตรวจสอบ

2.4.2 สัตว์ออกจากป่าทุกทิศทาง

วันที่ 16 พ.ย. 2549 หลังจากรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เข้ามาบริหารประเทศ นายศรีสุวรรณ จรรยา เลขาธิการสมัชชาองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติพร้อมคณะ เข้าพบนายเกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสะท้อนปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมใน 10 ประเด็นปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสมัยนั้น ซึ่งใน 10 ประเด็นมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ 3 ประเด็นคือ

1.ปัญหาการปล่อยให้มีสัตว์ป่ามาเลี้ยงในวัด โดยอ้างว่าเพื่อความเมตตาที่มีต่อสัตว์ที่ถูกทอดทิ้ง แต่ไม่มีความรู้ในการดูแลสัตว์ ไม่มีสัตวแพทย์มาดูแลประจำ ทำให้สัตว์อาจได้รับบาดเจ็บและตาย ควรมีการกำหนดมาตรการที่ชัดเจน เด็ดขาด ในการห้ามการกระทำความผิดดังกล่าว เพราะเท่าที่พบเจอกลับมีการเก็บเงินค่าเข้าชมสัตว์ดังกล่าว กลายเป็นธุรกิจการค้า ที่พยายามพอกตัวให้ถูกกฎหมาย เพราะหน่วยงานของกระทรวงฯ ก็มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงอยู่แล้ว ที่สำคัญต้องช่วยกันณรงค์ไม่ให้ประชาชนนิยมนำสัตว์ป่ามาเลี้ยงเองในบ้าน เพราะสัตว์ป่าจะน่ารักก็แต่เฉพาะเวลาตัวมันเล็ก ๆ อยู่ แต่พอมันใหญ่โตขึ้นก็มักจะลดความน่ารักลง แถมกินมากขึ้น มีอันตรายมากขึ้น เมื่อรับผิดชอบไม่ไหวก็แอบเอาไปปล่อยวัด หรือขายให้กับสวนสัตว์เอกชนไปเลย

ดังนั้นควรเพิ่มความเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบวัดที่มีการดำเนินการดังกล่าวที่ผิดกฎหมายอย่างชัดเจน รวมทั้งกรณีที่มีการมอูทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จับสัตว์ป่าจากการค้าขายได้ ไม่ควรนำไปฝากให้ทางวัดเลี้ยงดูแทน แต่ควรนำส่งให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแล โดยตรงเข้าไปดูแลแทน

2.ปัญหาช้างเร่ร่อน-ความถูกต้อง มีการนำช้างจากต่างจังหวัดมาเดินเร่ร่อนขายอาหารเลี้ยงช้าง ขายวัตถุมงคล และกิจกรรมต่างๆ โดยอ้างเหตุผลนานัปการ แท้ที่จริงเป็นธุรกิจที่สร้างผลกำไรให้กับนายทุนเจ้าของช้างที่มีช้างให้เขาไม่ถึง 10 รายที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเองก็รู้จักกันดี โดยเฉพาะการนำมาเร่ร่อนในพื้นที่ชายขอบกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล จังหวัดท่องเที่ยว ควรมีการกำหนดมาตรการและบุคลากรหน่วยงานรับผิดชอบที่ชัดเจน

3.ปัญหาสวัสดิภาพสัตว์ ยังขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่างกระทรวงฯ กับองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชาวบ้าน ในการให้ความช่วยเหลือ พิทักษ์สัตว์ที่ถูกทารุณ ทำร้าย หรือการค้าขายสัตว์ป่าเพื่อการค้า โดยแอบแฝงมาในรูปของงานวิจัยและการขยายพันธุ์ การทำสวนสัตว์ ควรกำหนดมาตรการที่ชัดเจนในการกำหนดระเบียบ ช่องทางหรือมาตรการความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนที่ชัดเจน รวดเร็ว ในการประสานความร่วมมือซึ่งกันและกัน การดำเนินการส่งสัตว์ใด ๆ ไปต่างประเทศ ควรมีการปรึกษาร่วมกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งองค์กรชาวบ้าน ประชาชน หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง องค์กรพัฒนาเอกชน จนได้ข้อสรุปร่วมกันแล้วจึงจะสามารถดำเนินการต่อไปได้ เพราะเมื่อเกิดเหตุการณ์ใด ๆ ขึ้นมาจะส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของประเทศชาติโดยรวม ว่าประเทศไทยคือ แหล่งค้าขายสัตว์ป่าที่ถูกกฎหมายของโลก จึงควรมีมาตรการที่ส่งเสริมและสนับสนุนบริษัทเอกชน องค์กรเอกชน เอ็นจีโอด้านสวัสดิภาพสัตว์ เช่น การดูแลสุนัขจรจัด สุนัขบาดเจ็บ ป่วย จากอุบัติเหตุ ฯลฯ ให้ชัดเจนหรือการมีระเบียบที่สร้างแรงจูงใจให้เอกชนเข้ามาร่วมดูแลสัตว์เหล่านี้ให้มากขึ้นด้วย

ทั้งนี้ก็จะเห็นได้ว่ารูปแบบการได้มาของสัตว์เพื่อการเลี้ยงตั้งแต่สวนสัตว์รัฐบาล สวนสัตว์เอกชน โรงแรม บ้าน วัด ส่วนบุคคล ฯลฯ ล้วนมีที่มาไม่ได้แตกต่างกันมากนัก แต่มีแทบทุกระดับตั้งแต่ระดับรัฐ

ต่อรัฐ รัฐต่อเอกชน เอกชนต่อเอกชน ชาวบ้านต่อรัฐ ชาวบ้านต่อวัด ชาวบ้านต่อโรงแรม ฯลฯ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ครอบครองว่าต้องการเลี้ยงสัตว์ขนาดใหญ่ ปริมาณเท่าใด เป็นต้น

2.5. การค้าสัตว์ป่าโดยผ่านสวนสัตว์

2.5.1 คำสัตว์ป่าทำไม

การซื้อขายสัตว์ป่าเป็นธุรกิจที่เกิดขึ้นมานานเท่าที่เริ่มมีสวนสัตว์ โดยยุคแรกๆ จะเป็นการซื้อจากพ่อค้าในต่างจังหวัด เนื่องจากมีพ่อค้าส่วนหนึ่งที่รับซื้อสัตว์ป่ามาจากพราน และมาขายต่อให้กับบรรดาผู้มีอิทธิพล และส่งกันขายต่อเป็นทอดๆ ซึ่งส่วนใหญ่สัตว์เหล่านี้จะเป็นจำพวกลิง ค่าง ป่าง ชะนี ฯลฯ

ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของการค้าสัตว์ป่าในเอเชียเท่าที่มีการศึกษาพบว่ามี 5 ประการคือ

1. เพื่อการบริโภคในระดับท้องถิ่น

สัตว์ป่าที่ตกเป็นเป้าหมายในการล่าเพื่อการบริโภค คือสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดกลางและขนาดเล็กใหญ่ เช่น เก้ง กวาง ค่าง ชะนี เม่น ชะมด อีเห็น ไก่ป่า นกเงือก นอกจากนี้ยังรวมถึงสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่พบได้ง่าย เช่น เต่าน้ำจืด กบ เขียด งู บางชนิดที่พบเห็นทั่วไปถูกคุกคามจนลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เช่น กบหูต เต่ากระอัน และงูบางชนิด ในตลาดต่างประเทศมีค่านิยมในการบริโภคเนื้อสัตว์ป่าที่หลากหลาย สัตว์ป่าที่ถูกล่าเป็นจำนวนมากเพื่อการบริโภค เช่น เต่าน้ำจืด ลิ่น ฉลาม งูหลายชนิด ส่วนเนื้อสัตว์ป่าหายาก เช่น เนื้อเสือโคร่ง ตีนหมี เป็นที่ต้องการของกลุ่มบุคคลมีฐานะ

2. เพื่อใช้เป็นเครื่องประดับ

อวัยวะและชิ้นส่วนจากสัตว์ป่าหลายอย่าง นิยมนำมาเป็นเครื่องประดับหรือของที่ระลึก มีทั้งงาช้างแกะสลัก หนังเสือชนิดต่าง ๆ อาทิ เสือโคร่ง เสือดาว เสือลายเมฆ เสือไฟ เขาสัตว์ เช่น เขากะทิง วัวแดง ควายป่า ละมั่ง สาล่า นอแรด กระดองเต่าทะเล หนังกู เปือกหอย สัตว์สตัฟฟ์ เช่น ฝูเสื่อ และตัวงูที่สวดยามชนิดต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์บางอย่างอนุญาตให้มีการค้าได้อย่างถูกกฎหมายเมื่อมีใบอนุญาต เช่น หนังจระเข้ งาช้างแกะสลักจากช้างบ้าน รวมถึงสัตว์ป่าบางชนิดที่ได้จากการเพาะพันธุ์ กรณีดังกล่าวทำให้การตรวจสอบแหล่งที่มาเป็นไปได้ยาก และมีช่องโหว่ในการบังคับใช้กฎหมาย

3. เพื่อนำมาเป็นสัตว์เลี้ยง

ค่านิยมในการเลี้ยงสัตว์แบบของสะสม ทำให้สัตว์ป่าหายากมีราคาสูง และเป็นที่ต้องการของผู้เลี้ยงบางกลุ่ม สัตว์ป่าที่เป็นเป้าหมายหลัก ได้แก่ นกป่าที่มีความสวยงามหรือมีเสียงร้องไพเราะ เช่น นก

ปรอดแม่ทะ นกขุนทอง นกเขียวคราม นกกระรอกทองแก้มขาว นกโพระดก รวมถึงนกแก้วจาก
ออสเตรเลียและอเมริกาใต้

สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น ชะนี กระรอก นอกจากนี้ก็มีสัตว์เลื้อยคลานที่มีลักษณะแปลก เช่น ตัว
คามิเลียนจากมาดากัสการ์ ตะกวดจากอเมซอน งูเหลือมจากนิวกินี และเต่าน้ำจืดขนาดเล็ก เช่น เต่า
ดาวพันธุ์พม่า ซึ่งเป็นชนิดที่ใกล้สูญพันธุ์

4. เพื่อใช้เป็นส่วนประกอบในยาแผนโบราณ

ตามความเชื่อและคตินิยมโบราณโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น จีน เกาหลี และ
ญี่ปุ่น นอกเหนือจากสมุนไพรพื้นบ้าน สัตว์ป่าก็ถูกใช้เป็นส่วนประกอบสำคัญในการทำยาแผน
โบราณ บ้างใช้ทั้งตัว บ้างใช้อวัยวะบางส่วน เช่น นอแรด กระดุกเสือ เขี้ยวเสือ ลูกตาเสือ ดีหมี ลิ้นงู
เหือง นอกจากนี้อาจตามความเชื่อของคนบางกลุ่ม การบริโภคอวัยวะสัตว์ป่าบางส่วน เช่น อวัยวะเพศ
เสือโคร่ง ดีงู ถือเป็นยาบำรุงสมรรถภาพทางเพศ

5. เพื่อกิจการสวนสัตว์ หรือการจัดแสดงสัตว์ของภาครัฐและเอกชน

กิจการสวนสัตว์ของรัฐและเอกชนหลายแห่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นแหล่งที่มีการรับซื้อ
สัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก แต่การขาดมาตรการควบคุมอย่างรัดกุม การดำเนินการโดยขาดทักษะในการ
ดูแลสุขภาพสัตว์ รวมไปถึงความไม่พร้อมในด้านสถานที่ จึงทำให้สัตว์หลายชนิดมีอัตราการตายสูง
จำนวนสวนสัตว์เอกชนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในหลายประเทศ ทำให้เกิดความต้องการในการรับซื้อสัตว์
ป่าหายากเพิ่มขึ้น สัตว์ป่าที่เป็นเป้าหมายมีตั้งแต่ขนาดเล็กลงไปจนถึงช้าง ส่วนใหญ่เป็นสัตว์ป่าหายาก
หรือเป็นกลุ่มที่เพาะขยายพันธุ์ได้ยาก เช่น ลิขงอูรังอุตัง ลิขงอริลลา นกกระเรียน นกเงือก และนกน้ำ
ขนาดใหญ่หลายชนิด

2.5.2 ซื้อขายสัตว์ป่าอย่างไร

ผู้เชี่ยวชาญด้านสวนสัตว์ในประเทศไทยคนหนึ่ง ให้ข้อมูลถึงการซื้อสัตว์ป่าเพื่อนำมาเลี้ยงใน
สวนสัตว์ไว้อย่างน่าสนใจว่า ในการซื้อขายสัตว์เข้ามาเลี้ยงในสวนสัตว์ของรัฐบาลมีอยู่ 4 วิธีคือ

1.ประชาชน หรือเจ้าของสัตว์ ติดต่อขายเอง ซึ่งเจ้าของสัตว์จะมีข้อมูลว่าสวนสัตว์แห่งไหน
ต้องการสัตว์ชนิดไหนบ้าง เช่น กวาง ละมั่ง เนื้อทราย เก้ง ลิขงหายาก อาทิลิขงคาปูจิน ลิขงไปเดอร์ ซึ่งมา
จากอเมริกาใต้ ส่วนใหญ่คนเหล่านี้นำสัตว์กลับมาเวลาเดินทางไปต่างประเทศ โดยไม่ผ่านการ
ตรวจสอบ หรือไม่ผ่านกระบวนการศุลกากร ด้านตรวจสัตว์ ทั้งขาออกจากต่างประเทศและขาเข้าใน
ประเทศ แต่จะใช้วิธีการจ่ายเงินใต้โต๊ะ ซึ่งกลุ่มแรกจะเข้ามาทางเครื่องบิน ส่วนพวกที่มาทางเรือจะมา
จากประเทศอินโดนีเซียเป็นหลัก อาทิลิขงจำพวกนกแก้ว หรืออีกกลุ่มจะนำสัตว์ออกมาจากป่า หรือเอามา

จากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า กัมพูชา ตั้งแต่สัตว์นั้นยังมีขนาดเล็กๆ นำมาเลี้ยงขยายพันธุ์จนมีจำนวนมาก เลี้ยงไม่ไหว จึงติดต่อขายให้กับสวนสัตว์

สำหรับราคาสัตว์ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ก่อนหน้านี้จะค่อนข้างหายาก ราคาตัวหนึ่งจะตกอยู่ประมาณ 20,000-50,000 บาท เนื้อทราย 2,000-5,000 บาท ลิงจะแพงขึ้นมาประมาณ 15,000-20,000 บาท ชิมแพนซี 35,000-50,000 บาท ต่อมาลดลงบ้างเล็กน้อย

2.ประกาศซื้อในกลุ่มพ่อค้าสัตว์ ซึ่งสวนสัตว์แต่ละแห่งจะประกาศในวงการค้าสัตว์ป่าว่าต้องการสัตว์อะไรบ้าง หากมีให้นำมาขายให้สวนสัตว์ได้ เช่นสัตว์หายากอย่างนกชนิดต่างๆ นกแก้ว มาร์คอร์ ราคาตัวละประมาณ 50,000-100,000 บาท ซึ่งมีผู้ที่ขึ้นทะเบียนค้าสัตว์ป่าอย่างถูกกฎหมายในประเทศไทยเพียงประมาณ 10 รายเท่านั้น และสัตว์เหล่านี้จะต้องนำเข้ามาจากต่างประเทศอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

3.ซื้อจากต่างประเทศ เอเยนต์ค้าสัตว์ป่าต่างประเทศจะส่งรายชื่อสัตว์ป่ามายังสวนสัตว์แต่ละแห่งว่า มีสัตว์อะไรบ้าง เช่น ลิงชิมแพนซี มีกี่ตัวราคาตัวละ 50,000-100,000 บาท ลิงกระรอก 3,000-5,000 บาท นกกระเรียนตัวละ 8,000-10,000 บาท หรืออาจแพงกว่านี้แล้วในตอนนั้น ถ้าสวนสัตว์แห่งไหนสนใจซื้อก็ตอบไป เอเยนต์เหล่านี้จะมีใบอนุญาตถูกต้องทั้งหมด มีใบกำกับ ใบอนุญาตจากไซเตส ต้องผ่านศุลกากรตามกฎหมาย

4.เจ้าหน้าที่ของสวนสัตว์ออกไปหาซื้อเอง ซึ่งหากกรณีสวนสัตว์ใดต้องการสัตว์ด้วยสาเหตุสัตว์ขาดคู่ ต้องการสัตว์มาเลี้ยงในกรงที่ว่าง ก็จะออกไปหาตามแหล่งที่มีการขายสัตว์ป่าเช่น สวนจตุจักร กรุงเทพฯ ตลาดทุ่งเกวียน จ.ลำปาง ระนอง ชุมพร ไปหาซื้อโดยถามชาวบ้านว่าจุดไหนบ้างที่มีสัตว์ป่าเลี้ยงไว้ต้องการขาย โดยเจ้าหน้าที่จะถือเงินออกไปซื้อเอง

2.5.3 ความลับที่ไม่เคยเปิดเผย

ผู้เชี่ยวชาญด้านสัตว์ป่ายังเปิดเผยด้วยว่า ในการซื้อสัตว์เข้าไปเลี้ยงในสวนสัตว์เหมือนข้อยกเว้นพิเศษที่จะไม่มีการตรวจสอบใบเสร็จในการซื้อ เจ้าของสัตว์ไม่ต้องแสดงที่มาของสัตว์ว่ามาจากที่ใด แต่สวนสัตว์จะต้องส่งเอกสารให้สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินโดยระบุว่า ใครรับเงินจากสวนสัตว์ไป จำนวนเท่าใด เป็นค่าซื้อสัตว์ตัวนั้นๆ ซึ่งเงินจำนวนนี้ไม่มีเกณฑ์มาตรฐานว่าต้องเป็นเท่าใด เพราะสามารถสืบทอดได้ตามความต้องการของผู้รับผิดชอบแต่ละคน สัตว์ชนิดเดียวกัน อายุเท่ากัน มาจากแหล่งเดียวกัน แต่ราคาซื้อขายอาจไม่เท่ากันก็ได้ และหลังจากนั้นจึงจะเพิ่มชื่อสัตว์ในบัญชีว่า มีสัตว์ตัวใหม่ที่ซื้อมาอยู่ในสวนสัตว์นั้นๆด้วย ซึ่งสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินจะมาตรวจสอบปลายปี

“ก่อนหน้านี้รัฐบาลจะมีงบประมาณในการซื้อสัตว์ปีละประมาณ 300,000 บาท ส่วนใครสวนมัน แต่ปัจจุบันการซื้อขายอยู่ที่องค์การสวนสัตว์อย่างเดียว คือสวนสัตว์ไหนต้องการสัตว์อะไรทำรายการมา และมาซื้อขายที่นี้ทีเดียว และเดี๋ยวนี้งบประมาณในการซื้อขายหลายสิบล้านบาท สัตว์ตัวไหนขาดคู่ กรงว่าง เดี่ยวนี้ต้องซื้อให้หมดเงินงบประมาณ เพราะไม่อย่างนั้นบางครั้งก็ถือว่ามีความผิดเหมือนกัน ซึ่งตรงนี้จะป็นช่องให้มีการทุจริต เพราะจะมีการตั้งราคาสัตว์ให้สูงไว้ เพื่อใช้เงินให้หมดไปในแต่ละปี บางครั้งตรงนี้ก็ทำให้สวนสัตว์ได้สัตว์ที่ไม่แข็งแรงมา เพื่อจะให้ตายลง และมีการซื้ออีกในปีต่อไป” ผู้เชี่ยวชาญเรื่องสวนสัตว์กล่าว

2.5.4 ไซเตส-อนุสัญญาเพิ่มมูลค่าสัตว์ป่า

สำหรับชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ CITES หรือ อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ควบคุม นั้น จะระบุไว้ในบัญชีหมายเลข 1 2 และ 3 ของอนุสัญญาฯ โดยกำหนดหลักการไว้ว่า

1.ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 1 เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ห้ามค้าโดยเด็ดขาด เนื่องจากใกล้จะสูญพันธุ์ ยกเว้นเพื่อการศึกษา วิจัยและเพาะพันธุ์ แต่ทั้งนี้จะต้องได้รับความยินยอมจากประเทศที่จะนำเข้าเสียก่อน ประเทศส่งออกจึงจะออกใบอนุญาตส่งออกให้ได้ โดยจะต้องคำนึงถึงความอยู่รอดของชนิดพันธุ์นั้นๆด้วย มีจำนวน 51 ชนิด เช่น กระต่าย กวางผา เสือดาว เลียงผา สมเสร็จ เสือโคร่ง ฯลฯ

2.ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 2 เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ยังไม่ถึงกับใกล้จะสูญพันธุ์ จึงยังอนุญาตให้ค้าได้ แต่ต้องมีการควบคุมไม่ให้เกิดความเสียหาย หรือลดปริมาณลงอย่างรวดเร็ว จนถึงจุดใกล้จะสูญพันธุ์ โดยประเทศที่จะส่งออกต้องออกหนังสืออนุญาตให้ส่งออกและรับรองว่าการส่งออกแต่ละครั้งจะไม่กระทบกระเทือนต่อการดำรงอยู่ของชนิดพันธุ์นั้นๆในธรรมชาติ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 130 ชนิด เช่น เขี้ยวขาว เขี้ยวดำ เขี้ยวแดง ลิงวอก ลิงแสม ค่างแว่นถิ่นใต้ ค่างแว่นถิ่นเหนือ กระแตธรรมดา

3.ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 3 เป็นชนิดพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่งแล้ว ขอความร่วมมือประเทศภาคีให้ช่วยดูแลการนำเข้า คือจะต้องมีหนังสือรับรองการส่งออกจากประเทศถิ่นกำเนิด ซึ่งในบัญชียีนนี้มีทั้งสิ้น 17 ชนิด เช่น หมาจิ้งจอก หมีขอ พังพอนกินปู อีเห็นธรรมดา ฯลฯ

รายชื่อสัตว์ทั้ง 3 บัญชีที่กล่าวข้างต้น ล้วนแล้วแต่เป็นสัตว์ที่สวนสัตว์ส่วนใหญ่ต้องการนำมาเลี้ยงไว้แทบทั้งสิ้น ด้วยเป็นสิ่งที่หายาก สัตว์เหล่านี้จึงเสมือนเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยวให้อยาก

เดินทางมาดู เช่น กรณีของแพนด้าที่สวนสัตว์เชียงใหม่ ฯลฯ ฉะนั้นราคาในการซื้อหา ก็ย่อมแพงตามไปด้วย

ประกอบกับเงื่อนไขที่ระบุว่า “ยกเว้นเพื่อการศึกษา วิจัยและเพาะพันธุ์” ทำให้สวนสัตว์เอกชนที่ต้องการครอบครองสัตว์ในบัญชี 1 นี้ ก็ยังจะต้องใช้ความพยายาม ความสัมพันธ์พิเศษเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งสัตว์เหล่านั้น นั่นหมายความว่า ราคาจะยิ่งแพงมากขึ้นไปอีก และเป็นช่องทางสำคัญที่จะทำให้เกิดการทุจริตและเป็นจุดเริ่มการค้าสัตว์ป่าโดยผ่านสวนสัตว์ หรือเป็นเสมือนสัญญาที่เพิ่มมูลค่าสัตว์ป่าให้มีราคาแพงยิ่งขึ้น

เช่นเดียวกับกรณีของสัตว์น้ำและปลาสวยงามที่นำมาโชว์ในสยามโอเชียนเวิลด์ ห้างสรรพสินค้าสยามพารากอน ซึ่งนายแอลีย์ ซีฟเยอร์ ผู้เชี่ยวชาญความงามอาวุโส ยอมรับว่า ร้อยละ 97 เป็นสัตว์น้ำหายากจากทะเลไทย เช่น ปลาเสือตอ ปลาไหลมอเรย์ ปลาผีเสื้อ ปลาปอด ปลานางฟ้า ปูแมงมุมยักษ์ ปลาการ์ตูน นากเล็ก ฯลฯ โดยสั่งมาจากภูเก็ต ระยอง และระนอง โดยอ้างว่า สัตว์เหล่านี้ติดอวนของชาวประมงมา และเก็บไว้ในบ่ออนุบาลก่อนจะมีการส่งขาย

ขณะที่ก่อนหน้านี้เพียงไม่กี่วัน (คมชัดลึก 4 ม.ค.2549) เจ้าหน้าที่ทหาร และตำรวจระนอง จับกุมปลาทะเลในรถประจำทางปรับอากาศ ที่บรรจุในถุงส่งมาจาก จ.ภูเก็ตจำนวนมาก ระบุว่าส่งไปให้เอเยนต์ค้าสัตว์ทะเลคนหนึ่ง เพื่อส่งไปขายต่อให้กับอควาเรียมในห้างสรรพสินค้าใหญ่แห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ขณะที่แอลีย์อ้างว่า ที่ผ่านมามีพ่อค้าในตลาดมืดติดต่อขายปลาจำนวนมาก แต่ปฏิเสธไปเพราะรู้ว่าเป็นกลุ่มทำธุรกิจผิดกฎหมาย ซึ่งปลาที่สยามโอเชียนเวิลด์ซื้อมาจะเลือกจากพ่อค้าคนกลางที่มีใบอนุญาตเท่านั้น

2.6 การขยายตัวของสวนสัตว์ในปัจจุบัน

อาจด้วยเพราะสัตว์ป่าหายากขึ้น ด้วยกระบวนการและความสลับซับซ้อนน้อยลง ความใส่ใจจริงจังของเจ้าหน้าที่รัฐน้อยลง การทุจริตคอร์รัปชันเกิดขึ้นง่ายกว่าที่ผ่านมา ทำให้การซื้อขายสัตว์ป่าสะดวกมากขึ้นตามไปด้วย ความต้องการเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิดของนักธุรกิจจึงมีมากขึ้น เช่น ธุรกิจโรงแรม บ้านจัดสรร ร้านอาหาร สถานที่แสดงโชว์ ฯลฯ ทำให้สวนสัตว์ขนาดย่อมเกิดขึ้นมากมายหลายแห่ง

ซึ่งสถานที่เหล่านี้มีการเลี้ยงสัตว์ที่หาได้ง่ายและเลี้ยงไม่ยากเช่น นก ลิง ชะนี ปลา แก้ง กวาง ลูกช้าง นม ชะมด งู ฯลฯ โดยมีเป้าหมายเบื้องต้นคือ ดึงดูดนักท่องเที่ยว และให้เด็ก ๆ เล่นได้ บางแห่งจัดไว้เพื่อให้พนักงานท่องเที่ยวได้ถ่ายรูปด้วย เป็นต้น ส่วนที่มีการก่อสร้างเป็นสวนสัตว์ขนาดใหญ่เป็นทางการนั้น ในระยะเวลาที่ผ่านมามีเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้น เช่น โครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี และล่าสุด

คือสวนสัตว์อุบลราชธานี ซึ่งผู้อำนวยการองค์การสวนสัตว์ฯ ระบุถึงความคืบหน้าในการก่อสร้างว่า มีกำหนดก่อสร้าง 5 ปี บนพื้นที่ประมาณ 1,200 ไร่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติดงฟ้าห่วน คาดว่าใช้เวลาก่อสร้างประมาณ 4 ปี (2551-2554) จึงจะแล้วเสร็จและเปิดให้ประชาชนเข้าไปเที่ยวได้ ด้วยงบประมาณ 930 ล้านบาท สวนสัตว์ที่จะนำมาเลี้ยงนั้น ได้ติดต่อไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว กัมพูชา เพื่อขอสัตว์ป่าประจำถิ่นในภูมิภาคนี้ เช่น กระตัง ค่าง 5 สี มาจัดแสดง รวมทั้งจะติดต่อกับต่างประเทศอื่นๆ เพื่อขอแลกเปลี่ยนสัตว์แปลกๆ มาจัดแสดงในสวนสัตว์แห่งนี้ด้วย

อย่างไรก็ตามก่อนหน้านี้เมื่อเดือนก.ย.2547 นายเฉลิมพล สนิทวงศ์ชัย นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี แถลงถึงหลักการและเหตุผลที่ทางฝ่ายบริหารอบจ.ได้ขอเสนอร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากองการบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี 3 ปี 2548-2550 องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี ต่อที่ประชุมสมาชิกอบจ.ตอนหนึ่งว่า ได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 8 ด้าน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ การก่อสร้างสวนสัตว์ขนาดใหญ่ในที่ดินสาธารณะที่อ.กุดจับ ที่กำหนดให้เป็นทั้งสวนสัตว์ปิด และสวนสัตว์เปิดนั้นแสดงให้เห็นว่า ฝ่ายรัฐหรือฝ่ายการเมืองท้องถิ่นยังมีความเชื่อว่า การมีสวนสัตว์ในพื้นที่ของตนเอง หมายถึงการแสดงความเจริญก้าวหน้าอย่างหนึ่ง ขณะที่สัตว์อีกจำนวนหลายร้อยตัวต้องไร้อิสรภาพไปชั่วชีวิต ประกอบกับขบวนการค้าสัตว์ป่ามีโอกาขยายตลาดของตัวเองเพิ่มอีกด้วย

“การเปิดสวนสัตว์เอกชนทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำล้วนเป็นบ่อเกิดของปัญหาการล่าสัตว์คุ้มครองมาขาย เพราะทำให้ผู้ลักลอบล่าสัตว์มีตลาดปล่อยของ แม้สวนสัตว์จะอ้างว่าทำเพื่อการศึกษา แต่ที่ผ่านมาไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปควบคุมอย่างจริงจัง เช่น การนำสัตว์ตัวใหม่เข้าไปสวมใบอนุญาติเดิม โดยเฉพาะสวนสัตว์ใหญ่ๆของเอกชน จะมีจุดขายที่นำสัตว์แปลกๆหายากมาโชว์ พอตายไปก็ไปล่าตัวใหม่มาเพิ่ม” นายสุรพล ดวงแข อดีตเลขาธิการกรมอนุรักษ์สัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยฯ กล่าว (คมชัดลึก, 4ม.ค.2549)

นายชัยพันธ์ ประภาสวัต ผู้อำนวยการสถาบันสิทธิชุมชน หนึ่งในกลุ่มที่จับตาเรื่องการดำเนินการโครงการไนท์ซาฟารี เชียงใหม่ ระบุว่า ปัญหาการสูญพันธุ์ของสัตว์ป่าในปัจจุบันคงหนีไม่พ้นเรื่องการจับสัตว์ป่าแปลกๆ หายากมาเก็บไว้ในสวนสัตว์ ทำให้มีความพยายามขอเปิดสวนสัตว์ในต่างจังหวัดมากขึ้น ถือเป็นการสร้างค่านิยมที่ผิดให้กับคนในสังคม เพราะสมัยนี้จิตสำนึกเรื่องสัตว์ป่าที่ควรอยู่กับป่า แทนที่จะจับมาขังในกรง ทั้งนี้ ถ้าวางไปตรวจสอบย้อนหลังดูจะพบว่ามีสัตว์ป่าหายากตายในสวนสัตว์มาก ซึ่งตรวจสอบได้จากสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) เนื่องจากสัตว์ในสวนสัตว์ถือเป็นทรัพย์สินของประเทศ ถ้ามีสัตว์ตายก็ต้องรายงานให้ สตง.รู้ด้วยสำหรับกรณีสวนสัตว์เชียงใหม่ ไนท์ซาฟารี มีสัตว์จำนวนมากล้มตาย เพราะระบบการดูแลจัดการไม่ดี และยังมีความไม่โปร่งใสในการซื้อสัตว์ป่าด้วย

“แทนที่สวนสัตว์จะเป็นที่ๆที่เราไปศึกษาหาความรู้อย่างเดียว แต่เบื้องหลังเบื้องลึกมันเป็นเรื่องของ การค้าสัตว์ป่าอยู่ตลอดเวลา เพียงแต่มันไม่ถูกเปิดโปงออกไป และสวนสัตว์เป็นแหล่งที่ทำให้ลายสัตว์หายากมากที่สุดในโลก โดยเฉพาะสวนสัตว์ในเมืองไทยที่ไปเอาสัตว์หายากมา มันอยู่ในป่ามันยังอยู่ยากเลย จับมาอยู่ในสวนสัตว์แล้วคนจะไปรู้จักสัตว์พวกนี้ดีได้อย่างไร แล้วสัตว์พวกนี้ก็จะอยู่ได้ไม่นาน แล้วก็ตายไป เพราะฉะนั้นสัตว์หายากจะตายในสวนสัตว์นี้เยอะมาก” นายชัยพันธ์กล่าวในการสัมมนาในวันคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ประจำปี 2549 เรื่อง กลไกและกระบวนการแก้ไขปัญหาการค้าสัตว์ป่าไทย” จัดโดยชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม

2.7. ธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องกับสวนสัตว์

ปี 2541 ประธานกรรมการบริหาร บริษัท คิง เพาเวอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล กรุ๊ป จำกัด ประกาศตัวเข้าไปพัฒนาสวนสัตว์ดุสิต เพื่อให้พลิกโฉมหน้าใหม่ ด้วยเงินลงทุนถึง 1,000 ล้านบาท วาดหวังว่าจะให้กลายเป็นเขาดินปี 2000

“เราจะเริ่มพัฒนาตั้งแต่ทางเข้า ที่จอดรถ สวนสนุก เราจะสร้างอควาเรียมปลาน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในโลก และเราจะมีร้านอาหารไทยที่มีการแสดงไทยๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ชม ต่อไปเขาดินจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งสำหรับนักท่องเที่ยว ทั้งต่างชาติและคนไทยที่เข้าไปแล้วให้ความรู้สึกที่ทันสมัยเหมือนในต่างประเทศ”

สิ่งที่เขาจะได้กลับคืนจากการลงทุนในครั้งนี้คือ รายได้ที่เก็บจากที่จอดรถ ค่าเข้าชมอควาเรียมปลาน้ำจืดที่เป็นการลงทุนที่สูงมาก และค่าอาหาร ค่าชมการแสดงในโรงละครราหู โดยเขาและบริษัทจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับค่าบัตรผ่านประตู ที่ทางสวนสัตว์จะเป็นผู้รับผิดชอบกำหนดขึ้นเอง ซึ่งสวนสัตว์มีนโยบายที่ไม่มุ่งเน้นในการค้ากำไร เพราะต้องการให้คนเข้าไปชมจำนวนมาก และรายได้ส่วนนี้ก็จะนำไปเลี้ยงดูบำรุงสัตว์

“ผมคิดว่าโครงการนี้ไม่น่ามีอุปสรรคใดๆ เพราะยังไม่มีคนเสนอตัวเข้าไปทำ นอกจากเราจะไม่เอาเปรียบสวนสัตว์ สิ่งที่เราทำ เราต้องตอบสังคมได้ ไม่ใช่เข้าไปกอบโกย เราทำอะไรก็แล้วแต่ ขอให้คิดว่าเราทำแล้วต้องเป็นประโยชน์ คนอื่นไม่รู้ แต่ตัวเราต้องรู้ว่าเรากำลังทำอะไรอยู่” ประธานกรรมการบริหาร กล่าว (นิตยสารผู้จัดการ, กุมภาพันธ์ 2541)

แต่หลังจากคิงเพาเวอร์ประกาศตัวเข้าไปลงทุนในสวนสัตว์ดุสิต โดยกระบวนการวิธีพิเศษในยุคนั้นคือสายสัมพันธ์อันพิเศษกับคณะกรรมการบริหาร ทำให้ไม่มีการประมูลประกวดราคาเกิดขึ้น จึงมีผู้ออกมาคัดค้านถึงความไม่เหมาะสมจำนวนมาก กับทั้งยังเป็นที่ยึดตามองว่า การเข้าไปบริหารงานของคิงเพาเวอร์ คือการเข้าไปใช้พื้นที่เพื่อหาประโยชน์ เพราะโครงการที่ปรากฏต่อสาธารณชนระบุ

ชัดเจนว่า จะมีการก่อสร้างสวนสนุก และอควาเรียม เป็นหลัก ด้วยเงินจำนวนมหาศาล และไม่มีใครเชื่อว่านักธุรกิจที่ลงทุนขนาดนี้จะไม่ได้รับอะไรกลับมาเลย โครงการพัฒนาที่จะเป็นมากกว่าสวนสัตว์จึงเป็นอันพับไป

อย่างไรก็ตามต่อมาสวนสัตว์ดุสิตก็นำเครื่องเล่นต่างๆ เข้ามาบริการนักท่องเที่ยว ด้วย ประกอบกับการขยายส่วนประกอบอื่นออกไปอีก เช่น ส่วนของเวทีการแสดงความสามารถของสัตว์ ซึ่งเขาจินระบุว่า จัดขึ้นเพื่อให้เยาวชนและประชาชนมีโอกาสสัมผัสความสามารถของสัตว์ชนิดต่างๆ เช่น การแสดงของลิง การแสดงของนกแก้ว นกมาคอว์ การแสดงของเหยี่ยว เป็นต้น ซึ่งการแสดงแต่ละรอบจะสาธิตให้เห็นถึงการบิน การกินอาหาร และการเดินของนก การส่งสัญญาณคุยกันระหว่างสัตว์

ขณะที่สวนสัตว์อื่นๆ ก็มีกิจกรรมที่นอกเหนือไปจากส่วนของการแสดงสัตว์เช่นกัน อาทิ สวนสัตว์เชียงใหม่ มีพื้นที่เปิดเป็นค่ายพักแรม ที่ประชาชนทั่วไปสามารถขอจัดเต็นท์นอนค้างคืนได้ เพื่อเป็นประสบการณ์ในการอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีทัศนียภาพที่สวยงามโดยไม่ต้องเดินทางไกล

สวนสัตว์เปิดเขาเขียว จ.ชลบุรี เปิดการแสดงความสามารถของสัตว์ เพื่อสาธิตให้เด็กๆ เห็นพฤติกรรม ความเป็นอยู่ของสัตว์ป่าในระบบนิเวศ ตลอดจนความสำคัญของสัตว์ป่าชนิดต่างๆ ในธรรมชาติ พร้อมให้ผู้ชมได้สัมผัสกับสัตว์อย่างใกล้ชิดและร่วมถ่ายภาพเป็นที่ระลึกกับดารานักแสดงดาวเด่น อาทิ ลิงชิมแปนซี นกมาคอว์ เหยี่ยว นาก ฯลฯ

สวนสัตว์สงขลา จัดให้มีพื้นที่ค่ายพักแรม เพื่อให้ผู้มาเข้าค่ายจะได้รับความรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่าและพรรณพืช รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่สวนสัตว์จัดไว้รองรับ เช่น กิจกรรมเข้าฐานละลายพฤติกรรม กิจกรรมส่องสัตว์ยามค่ำคืน กิจกรรมเดินป่า และการนำชมสัตว์โดยมีวิทยากรของสวนสัตว์บรรยายให้ความรู้ไปพร้อมกัน

ทางด้านซาฟารีเวิลด์ สวนสัตว์เอกชนชื่อดังในกรุงเทพฯ จัดกิจกรรมนอกเหนือการแสดงสัตว์ในทุ่งกว้าง คือ การแสดงของสัตว์จำพวกโลมา แมวน้ำ ลิงชิมแปนซีชกมวย การแสดงของนกแก้ว การแสดงการต่อสู้ของบรรดา Stunt show

2.8 การแก้ปัญหาการค้าสัตว์ป่าและสวนสัตว์

การแก้ไขปัญหาการค้าสัตว์ป่าผ่านสวนสัตว์ สิ่งที่ต้องกระทำนั้นคือต้องสวนทางกับการค้าสัตว์ป่าทุกรูปแบบ รวมทั้งต้องหยุดการกระทำบางอย่าง และอาจรวมไปถึงการแก้ไขกฎหมายด้วย ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ จะต้องเริ่มจากสวนสัตว์ของรัฐก่อน เพื่อเป็นการนำร่อง อาทิ

1. ยุติการขยายสวนสัตว์หรือเพิ่มจำนวนสวนสัตว์ไปในที่ต่างๆอีก แต่สามารถพัฒนาเทคโนโลยีอื่นๆ เพื่อเป็นสื่อในการเรียนรู้เรื่องสัตว์ป่าให้กับเยาวชนและประชาชนได้ โดยไม่เอาสัตว์ที่มีลมหายใจเป็นข้ออ้าง

2. ยุติการเพิ่มจำนวนสัตว์ในสวนสัตว์ทุกแห่ง แม้ว่าสัตว์ชนิดนั้นจะล้นลมหายใจลง แต่อาจจะให้ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อสต๊าฟสัตว์ชนิดนั้นไว้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาต่อไป

3. ยุติการซื้อขายสัตว์ทุกชนิดรวมถึงการตักตวงปริมาณในส่วนของการซื้อสัตว์ทั้งหมด

4. ประกาศเป็นเบื้องต้นให้สวนสัตว์ทุกแห่งทั้งของรัฐและเอกชนปฏิบัติเช่นเดียวกัน

5. ระวังการแลกเปลี่ยนสัตว์กับต่างประเทศทุกชนิดด้วยข้ออ้างเพื่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน แต่ควรจะมีการแลกเปลี่ยนสิ่งอื่นอันเป็นประโยชน์ และสัมพันธ์อันดีเช่นกัน

6. ประกาศให้สัตว์ทุกชนิดมีคุณค่าเท่าเทียมกัน โดยไม่แบ่งให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองหรือสัตว์ป่าสงวน หากผู้ใดค้า ขาย รังแก ทำร้าย ฆ่า หรือครอบครอง มีความผิดเสมอกัน และมีโทษหนักเสมือนกับกระทำความผิดมนุษย์

7. ควรให้การศึกษากับเยาวชนว่าสัตว์ก็มีชีวิตเหมือนเรา มีคุณค่าต่อโลกนี้เหมือนเรา เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศเหมือนเรา ซึ่งเราควรอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

8. เสนอแนวคิดที่ว่า การเรียนรู้ผ่านสวนสัตว์ถือว่าเป็นบทเรียนบทหนึ่ง เสมือนในยุคเราที่ได้เรียนรู้ชีวิตสัตว์จากการล่าของบรรพบุรุษเรา และเราไม่ควรมีส่วนสัตว์อีกต่อไป

3. สถานการณ์ถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า โดย น.รินี เรื่องหนู

การคุกคามสัตว์ป่าและระบบนิเวศในถิ่นกำเนิด (พื้นที่ป่าอนุรักษ์)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะสัตว์ป่า เนื่องจากมีตำแหน่งที่ตั้งของประเทศที่เอื้อต่อการเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต กล่าวคือ ทิศตะวันตกมีเทือกเขาตะนาวศรีทอดยาวจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ ทิศตะวันออกอยู่ห่างจากชายฝั่งทะเล มีพื้นที่จากทิศเหนือสู่ทิศใต้ความยาวกว่า 2 พันกิโลเมตร ทำให้เกิดความหลากหลายในสภาพถิ่นที่อยู่อาศัย ที่ส่งผลต่อจำนวนและชนิดของสัตว์ป่า

สัตว์ป่า: ตัวช่วยรักษาระบบนิเวศ

สัตว์ป่าเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดส่วนหนึ่งของระบบนิเวศของป่า สัตว์ป่าเป็นตัวช่วยเร่งให้เกิดการหมุนเวียนของพลังงานในระบบนิเวศของป่า จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาระบบความสมดุลทางธรรมชาติและทำให้ระบบนิเวศมีความมั่นคง ดังนั้นสัตว์ป่าจึงถูกใช้เป็นตัวชี้วัดคุณภาพของทรัพยากรป่าไม้ ในทางกลับกันสถานภาพของทรัพยากรป่าไม้ก็ส่งผลโดยตรงต่อการคงอยู่ของสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นด้วยเช่นกัน เพราะระบบนิเวศของป่าไม้และสัตว์ป่ามีการเกื้อกูลกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าจึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการจัดการควบคู่กันไป

แผนแม่บทการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าแห่งชาติ พ.ศ.2548-2557 ซึ่งจัดทำโดยสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) ระบุว่า การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยเริ่มขึ้นในทันทีเมื่อมีการเปิดประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจและสังคมของประชาคมโลก เงินตราที่ใช้ในการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยในช่วงปลายปี พ.ศ. 2440 เป็นเงินภาษีที่รัฐได้จากการเปิดสัมปทานทำไม้ที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยปราศจากการควบคุม กระทั่งในปี พ.ศ.2484 รัฐบาลต้องออกกฎหมายเพื่อควบคุมกิจการทำไม้ ต่อมาเงินตราที่ใช้ในการพัฒนาประเทศเปลี่ยนจากไม้ไปเป็นการส่งออกสินค้าทางการเกษตร

หลังจากที่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ.2504 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาคการเกษตรของไทยอย่างรวดเร็ว จากวิธีทำการเกษตรเพื่อจำหน่ายในประเทศถูกขยายเป็นการทำเกษตรเพื่อการส่งออก ยังผลให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้ในช่วง 4 ทศวรรษ พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว จากที่เคยมีพื้นที่ป่าประมาณ 171 ล้านไร่ หรือร้อยละ 53.33 ของพื้นที่ประเทศ ในปี พ.ศ.2504 ลดลงเหลือเพียง 107 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 33.40 ของพื้นที่ประเทศ ในปี พ.ศ.2543 นอกจากนั้นในพื้นที่ 107 ล้านไร่ ยังมีสภาพเป็นกลุ่มป่าขนาดต่างๆ กัน ตั้งแต่หลายสิบไร่ไปจนถึงหลายล้านไร่

นับตั้งแต่มีการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ป่า และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503 มาบังคับใช้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในประเทศไทยมีการบริหารจัดการพื้นที่ป่าอย่างไร ทั้งนี้จากการศึกษาข้อมูลพบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535-2550 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าทั้งหมด 320.7 ล้านไร่ โดยแบ่งเป็นการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติ จำนวน 148 แห่ง รวมพื้นที่ 34,204,910 ไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จำนวน 55 แห่ง รวมพื้นที่ 22,343,007 ไร่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า จำนวน 56 แห่ง รวมพื้นที่ 2,716,537 ไร่ พื้นที่เตรียมประกาศ จำนวน 6 แห่ง รวมพื้นที่ 778,019 ไร่ สถานีวิจัยสัตว์ป่า 7 แห่ง สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า จำนวน 19 แห่ง รวมพื้นที่ 76,229 ไร่ นอกจากนี้ยังมีศูนย์การเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าที่สำคัญ ได้แก่ สถานีเพาะพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว

จ.ชัยภูมิ สถานีเพาะพันธุ์สัตว์ป่าบางตอง จ.แม่ฮ่องสอน และศูนย์เพาะเลี้ยงสัตว์ป่าช่องกล่ำ จ.สระแก้ว และมีแนวโน้มว่าพื้นที่ในลักษณะดังกล่าวจะมีเพิ่มขึ้นอีกเรื่อยๆ ตามนโยบายของรัฐบาล

อย่างไรก็ดี พื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยนั้น มีขนาดพื้นที่และได้รับการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมีความพยายามที่จะรวบรวมและเชื่อมต่อพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่อยู่ใกล้เคียงกันให้เป็นผืนเดียวกัน เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมดูแล โดยผืนป่าที่ดำเนินการสำเร็จแล้ว คือ กลุ่มป่าตะวันตก นอกจากนี้ยังอยู่ระหว่างดำเนินการในลักษณะเดียวกันกับกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ขณะที่ยังมีป่าขนาดต่างๆ กระจายอยู่ทั่วประเทศ แต่ไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าที่ควร ทั้งๆ ที่ป่าขนาดกลาง และป่าขนาดเล็กมีสัดส่วนที่มากกว่ากลุ่มป่าขนาดใหญ่หลายเท่าตัว

การจัดการกลุ่มป่า: นโยบายดีแต่สัตว์หาย

ปัจจุบันมีการจัดกลุ่มป่าในประเทศไทยไว้ ดังนี้ 1.กลุ่มปาลุ่มน้ำปาย-สาละวิน 2.กลุ่มป่าศรีลานนา-ขุนตาล 3.กลุ่มป่าดอยภูคา-แม่ม่ม 4.กลุ่มป่าแม่ปิง-อมก๋อย 5.กลุ่มป่าภูเมี่ยง-ภูทอง 6.กลุ่มป่าภูเขี้ยว-น้ำหนาว 7.กลุ่มป่าภูพาน 8.กลุ่มป่าพนมดงรัก-ผาแต้ม 9.กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ 10.กลุ่มป่าตะวันออก 11.กลุ่มป่าตะวันตก 12.กลุ่มป่าแก่งกระจาน 13.กลุ่มป่าชุมพร 14.กลุ่มป่าคลองแสง-เขาสก 15.กลุ่มป่าเขาหลวง 16.กลุ่มเขาบรรทัด 17.กลุ่มป่าฮาลา-บาลา 18.หมู่เกาะสิมิลัน-พีพี-อันดามัน และ 19.หมู่เกาะอ่างทอง-อ่าวไทย

สภาพกลุ่มป่าเหล่านี้ทำให้พื้นที่ไม่ติดต่อกัน ซึ่งมีผลต่อการลดลงของจำนวนประชากรสัตว์ป่าในระยะยาว การลดลงอย่างรวดเร็วของพื้นที่ป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ย่อมมีผลกระทบอย่างรุนแรงและเป็นเหตุให้สัตว์ป่าลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วเช่นกัน จนทำให้สัตว์ป่าบางชนิดต้องสูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย และบางชนิดมีจำนวนลดลงจนใกล้สูญพันธุ์

สัตว์ป่าและระบบนิเวศ: ปัจจัยคุกคาม

หากจะกล่าวถึงการคุกคามสัตว์ป่าและระบบนิเวศในถิ่นกำเนิด (พื้นที่ป่าอนุรักษ์) ในประเทศไทย ก็ต้องย้อนกลับไปพิจารณาว่า อะไรคือปัจจัยคุกคามที่สำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่ทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลง โดยสาเหตุที่มาจากน้ำมือของมนุษย์เป็นหลัก เนื่องจากมนุษย์เป็นตัวการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนสัตว์ป่าไม่สามารถปรับตัวได้ทัน

ปัจจัยคุกคามทางตรง

- การล่าสัตว์ป่าชนิดนั้นๆ โดยตรง
- การล่าสัตว์ป่าที่เป็นเหยื่อของสัตว์ผู้ล่า
- การขยายที่ทำกิน
- การจุดไฟเผาป่า
- การเก็บของป่า

ปัจจัยคุกคามทางอ้อม

- เจ้าหน้าที่ลาดตระเวนไม่เข้มแข็ง
- บทลงโทษอ่อนแอ
- นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่มุ่งแต่การขยายพื้นที่เป็นหลัก
- นโยบายส่งเสริมการเลี้ยงวัวแบบปล่อยป่า
- ราษฎรขาดความตระหนักในผลกระทบระยะยาวของการใช้ทรัพยากร
- การทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่

แม้ว่าในปัจจุบันแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครองใช้หลักการจัดการเชิงพื้นที่หรือการจัดการเชิงระบบนิเวศ (Ecosystem Management) ซึ่งเป็นการทำงานเชิงบูรณาการ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้วก็ตาม แต่แนวการดำเนินการดังกล่าวอาจจะยังไม่ใช้คำตอบสุดท้ายของการจัดการผืนป่าเพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่า ทั้งนี้ในการศึกษาและติดตามการจัดการผืนป่าทั้งผืนป่าที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ผืนป่าที่กำลังดำเนินการ และป่าขนาดเล็กที่กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาค พบว่าข้อมูลที่น่าสนใจ ดังพื้นที่ตัวอย่างต่อไปนี้

กลุ่มป่าตะวันตก: ตัวอย่างพื้นที่เชื่อมป่า

ในรอบ 35 ปี ระหว่างปี พ.ศ.2508-2543 พื้นที่ป่าตะวันตกได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 5 แห่ง คือ สลักพระ ห้วยใหญ่เรศวร ห้วยขาแข้ง อัมผาง เขาสนามเพรียง อุทยานแห่งชาติ 10 แห่ง ได้แก่ เอราวัณ ไทรโยค เขาแหลม เฉลิมรัตนโกสินทร์ เขื่อนศรีนครินทร์ แม่วังก์ คลองลาน คลองวังเจ้า พุเตย ลำคลองงู และพื้นที่เตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติอีก 1 แห่ง คือ ทองผาภูมิ โดยก่อนหน้านี้พื้นที่ป่าบางแห่งได้รับการประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติในชื่อต่างๆ พื้นที่ที่เป็นที่รู้จักกันดี คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยใหญ่เรศวร จ.กาญจนบุรี และ จ.ตาก

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยใหญ่เรศวร และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง นับเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของป่าตะวันตกซึ่งมีอาณาเขตต่อเนื่องกัน ได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกแห่งสหประชาชาติ

ขึ้นบัญชีเป็น “พื้นที่มรดกโลก” (World Heritage) ตามมติที่ประชุมในการประชุมที่เมืองคาเทจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2534

ผืนป่าตะวันตกนับเป็นพื้นที่คุ้มครองผืนใหญ่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ครอบคลุมพื้นที่ 18,730 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 11.7 ล้านไร่ คิดเป็น 3.5% ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งเท่ากับ 513,115.016 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 320,696,885 ไร่ (พื้นที่ประเทศมาตรฐานการคำนวณของกรมแผนที่ทหาร ปี พ.ศ.2521)

ชนิดและจำนวนของสัตว์ป่า

ชนิดสัตว์ป่าในพื้นที่ป่าตะวันตกแยกตามพื้นที่ จากรายงานข้อมูลพื้นฐานด้านสัตว์ป่าที่ปรากฏในรายงานของคณะวนศาสตร์ (2532ก,ข) ศูนย์วิจัยป่าไม้ (2536) และส่วนทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ (2539) พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งและอุทยานแห่งชาติเอราวัณ มีการสำรวจสัตว์ป่าเกือบสมบูรณ์เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆ

ในพื้นที่นับว่ายังมีทรัพยากรสัตว์ป่าเลี้ยงลูกด้วยนมที่เป็นสัตว์ขนาดใหญ่อาศัยอยู่ในระดับที่เชื่อมั่นได้ว่ายังมีคงอยู่ต่อไปในระยะยาว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งหรือพื้นที่มรดกโลก ปัจจุบันพบไม่น้อยกว่า 23 ชนิด จาก 79 สกุลใน 31 วงศ์ และ 11 อันดับ เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนชนิดที่พบในประเทศ มีจำนวน 294 ชนิด ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รายงานไว้ 659 ชนิด และจำนวนที่พบทั้งหมดทั่วโลก ทั้งหมด 4,327 ชนิด

สัตว์ป่าที่ถูกคุกคาม

เมื่อพิจารณาสถานภาพด้านการอนุรักษ์ปรากฏว่ามีสัตว์ป่าที่ถูกคุกคาม (Threatened species) หลายชนิด โดยแบ่งเป็นหลายระดับ ได้แก่ สัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ สัตว์ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ สัตว์ที่ยังไม่สามารถพิจารณาสถานภาพและสัตว์ที่อยู่ในข่ายสงสัยซึ่งยังขาดข้อมูลเพื่อจัดสถานภาพ ในผืนป่าตะวันตกเป็นแหล่งที่อาศัยของสัตว์ป่าที่ถูกคุกคามอยู่รวมไม่น้อยกว่า 28 ชนิด ประกอบด้วย

1. สัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ได้แก่ ควายป่า สมเสร็จ เก้งหม้อ ช้าง และเสือโคร่ง
2. สัตว์ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ได้แก่ กระตัง วัวแดง หมูหมา หมูควาย หมูไฉ และเต่าหก
3. สัตว์ที่หายาก ได้แก่ ค้างคาวคูนกิตติ และนกเงือกคอแดง
4. สัตว์ที่ยังไม่สามารถพิจารณาสถานภาพ ได้แก่ เสือไฟ เลียงผา กวางผา และนกเงือกกรมช้างปากเรียบ

5. สัตว์ที่อยู่ในข่ายสงสัยซึ่งยังขาดข้อมูลเพื่อจัดสถานภาพ ได้แก่ เสือปลา แมวลายหินอ่อน นากเล็บสั้น นากใหญ่ขนเรียบ ลิงเสน เต่าเตี๋ย เต่าหก และปลาเยือก

ชนิดสัตว์ป่าที่น่าสนใจในผืนป่าตะวันตก

สำหรับสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในผืนป่าตะวันตกนั้น มีสัตว์ป่าที่น่าสนใจหลากหลายชนิด ดังนี้ เสือลายเมฆ แมวลายหินอ่อน สมเสร็จ เก้งหม้อ กระตัง วัวแดง มหิงสาหรือควายป่า กวางผา ค่างดำ ค้างคาวคุดคุด นกยูง ค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม เป็ดก่า นกกระทง นกอ้ายจั่ว นกกาบบัว นกพีนุท นกเงือกคอดแดง นกเงือกกรมช้างปากเรียบ นกเงือกหัวหงอก เหาช้าง ตะพาบน้ำลาย เต่าหก เต่าปูลู กบทูตหรือเขียดเลว จงโคร่ง ปลาสะตือ ปลาตุหน

ผลกระทบต่อสัตว์ป่า

IUCN Red Data Book กล่าวถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สัตว์ประเภทต่างๆ ลดจำนวนลง คิดเป็นร้อยละของจำนวนชนิด ดังนี้

1. การทำลายถิ่นที่อาศัย 73% ของจำนวนชนิด
2. การแทนที่ด้วยชนิดพันธุ์ต่างถิ่น 68%
3. การเปลี่ยนแปลงสภาพถิ่นที่อาศัย 38%
4. การผสมข้ามชนิดกับชนิดย่อยอื่น 38%
5. การล่าเก็บเกี่ยวมากเกินไป 15%

โดยเหตุที่จำนวนรวมมากกว่า 100% เพราะว่ามีผลกระทบมากกว่า 1 สาเหตุ ที่พบในประชากรปลา

สภาพปัญหาที่พบในพื้นที่มรดกโลกที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์ป่าเลี้ยงลูกด้วยนม ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อระบบนิเวศและชนิดสัตว์ป่า ซึ่ง มีดังนี้

- **การเป็นคู่แข่งทางนิเวศ** ปัญหาการเลี้ยงวัว ควาย หมู สุนัข และแมว ในเขตพันธุ์รักษาสัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร และอุ้มผาง วัว ควายจำนวนมากที่เลี้ยงแบบปล่อยหากินในป่า ครอบครองพื้นที่อาศัยบางส่วนของสัตว์ แหล่งน้ำ โป่ง พืชอาหาร
- **แหล่งโรค** สัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยงสามารถถ่ายทอดโรคให้แกกันละกันได้ โรคสัตว์เลี้ยงของราษฎรในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สามารถแพร่กระจายสู่สัตว์ป่าได้
- **ปัญหาถิ่นที่อยู่อาศัยถูกแบ่งแยกและเปลี่ยนแปลง**
- **ความต้องการถิ่นที่อาศัยสัตว์ป่า และถิ่นที่อาศัยที่ใช้ประโยชน์ได้จริง** สัตว์ป่าแต่ละชนิดเลือกใช้ถิ่นที่อาศัยที่เหมาะสมตามความต้องการพื้นฐาน ขนาดพื้นที่ที่สัตว์ป่าสามารถใช้ในการดำรงชีพมิได้ขึ้นกับขนาดพื้นที่ที่มีอยู่ทั้งหมด
- **ปัญหาการถ่ายเททางพันธุกรรม** พันธุกรรมจากสัตว์เลี้ยงที่มีความสัมพันธ์ในทาง

วิวัฒนาการที่ใกล้ชิดกับสัตว์ป่าในธรรมชาติสามารถถ่ายทอดสู่สัตว์ป่าได้

- การล่าโดยปราศจากการควบคุม สัตว์ป่าเป็นแหล่งอาหารโปรตีนของคนในพื้นที่

ชนบท ปัญหาการลักลอบล่าสัตว์ป่าด้วยความต้องการเข่า งา หนัง และเนื้อเพื่อใช้เป็นอาหาร การล่าของมนุษย์มักเลือกสัตว์ที่มีลักษณะดี ใช้อาวุธที่มีประสิทธิภาพต่างจากการล่าโดยสัตว์ผู้ล่าที่ล่าเฉพาะตัวที่อ่อนแอ จึงเป็นการซ้ำเติมเสริมต่อการคุกคามสัตว์ป่าหลายชนิด นอกเหนือจากสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยถูกแบ่งแยกและเปลี่ยนแปลง

กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่: นโยบายเชื่อมป่าที่ค้างคั่ง

ในปี พ.ศ.2533 ประเทศไทยได้นำเสนอพื้นที่คุ้มครอง 3 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติตะรุเตา และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง เพื่อขึ้นบัญชีแหล่งมรดกทางธรรมชาติต่อที่ประชุมคณะกรรมการมรดกโลก ซึ่งที่ประชุมได้พิจารณาขึ้นบัญชีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง เป็นแหล่งมรดกทางธรรมชาติ ส่วนอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ยังมิได้รับการพิจารณาเนื่องจากเหตุผลสำคัญ 3 ประการคือ

- คุณค่าความสำคัญที่โดดเด่นในระดับสากลยังไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด
- ขอบเขตของพื้นที่ที่เสนอยังไม่กว้างใหญ่เพียงพอ ที่จะรักษาความสมดุลของระบบนิเวศไว้ได้ทั้งระบบ
- นโยบายเกี่ยวกับโครงการสร้างเขื่อนเขื่อนรอกในบริเวณแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ยังไม่ชัดเจน

จนกระทั่งปี พ.ศ.2546 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มีเจตนารมณ์อย่างแน่วแน่ที่จะนำเสนอผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติ 4 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติปางสีดา และอุทยานแห่งชาติตาพระยา กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ เพื่อขอขึ้นบัญชีมรดกโลกทางธรรมชาติอีกครั้ง ซึ่งผลจากการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ ครั้งที่ 29 ณ เมืองเดอร์บัน ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ได้มีมติเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2548 เห็นชอบให้ผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ได้รับการขึ้นบัญชีเป็นมรดกทางธรรมชาติ ตามหลักเกณฑ์ที่ยูเนสโกกำหนด กล่าวคือ มีความโดดเด่นด้านความหลากหลายทางชีวภาพที่ประกอบด้วยชนิดพันธุ์และถิ่นที่อยู่อาศัยที่สำคัญต่อการอนุรักษ์ในถิ่นกำเนิด มีชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่นที่สำคัญต่อการอนุรักษ์ในถิ่นกำเนิดและมีชนิดพันธุ์หายาก

ผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ประกอบด้วย พื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่อนุรักษ์สภาพธรรมชาติจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติปางสีดา อุทยานแห่งชาติตาพระยา และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ มีเนื้อที่รวมกันทั้งสิ้น 3,845,082.53 ไร่

หรือ 6,152.13 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของ จ.สระบุรี นครนายก นครราชสีมา ปราจีนบุรี สระแก้ว และบุรีรัมย์

รัฐบาลไทยสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไปสู่อนาคต จึงได้ประกาศจัดตั้งพื้นที่ป่าเขาใหญ่และพื้นที่ใกล้เคียงในบริเวณดงพญาเย็นของเทือกเขาพนมดงรักให้เป็นอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งนับเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2505 และเมื่อกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีประสบการณ์และความพร้อมในด้านต่างๆ สูงขึ้น รัฐบาลชุดต่อๆ มาก็ได้ประกาศให้ป่าทับลาน ป่าปางสีดา และป่าตาพระยา เป็นอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2524 2525 และ 2539 ตามลำดับ รวมทั้งประกาศป่าดงใหญ่ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับป่าทับลาน ป่าปางสีดา และป่าตาพระยา ให้เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าในปี พ.ศ. 2539

จากการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติทั้ง 4 แห่ง และเขตรักษาพันธุ์รักษาสัตว์ป่า 1 แห่งบริเวณดงพญาเย็นของเทือกเขาพนมดงรัก ทำให้พื้นที่ป่าบริเวณนี้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันเป็นระบบนิเวศขนาดใหญ่จนได้รับการขนานนามว่า “ผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่” ซึ่งเชื่อว่าสามารถเอื้อต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์นานับประการต่อประเทศ ภูมิภาค และท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งยังเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในระดับโลก หากมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและถูกหลักการ

ดงพญาเย็น-เขาใหญ่: ความหลากหลายทางชีวภาพ

ผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ มีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในระดับประเทศและระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งสงวนระบบนิเวศอันหลากหลาย ตั้งแต่ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา และป่าดิบแล้งไปจนถึงป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง นอกจากนี้ยังมีทุ่งหญ้ากระจายตัวอยู่ทั่วไป รวมทั้งป่าบนเขาหินปูนและป่าริมลำห้วยลำธาร ผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ จึงเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์จำนวนมาก ซึ่งหลายชนิดพันธุ์มีภัยคุกคาม หรือถูกกีดกันจากการพัฒนาของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ

จากการสำรวจพบว่า ประเทศไทยนั้น พบชนิดพันธุ์พืชทั้งหมดราว 15,000 ชนิด โดยพบในพื้นที่ดงพญาเย็น-เขาใหญ่ จำนวนไม่น้อยกว่า 2,500 ชนิด หรือประมาณ 1 ใน 6 ของชนิดพันธุ์ที่ปรากฏในประเทศ โดยมีชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น 16 ชนิด สัตว์ป่ามากถึง 805 ชนิด ส่วนหนึ่งเป็นสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม 112 ชนิด นก 392 ชนิด และมีสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์สะเทินส่นสะเทินบกรวมกัน 205 ชนิด โดยมี 9 ชนิด ที่เป็นชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น ได้แก่ ตะพาบหัวกบ หรือกราวเขียว หรือกรวดาว จิ้งจกหินเมืองกาญจน์ ตุ๊กแกเขาคันทรง กิ้งก่าภูวาว จิ้งเหลนดงตะวันตก จิ้งเหลนเรียวโคราช งูดินโคราช งูกินทากลายขวัน

และจะเข้มข้นจัด ในจำนวนสัตว์ป่าที่พบทั้งหมด มีหลายชนิดที่มีความสำคัญระดับโลก 3 ชนิด ที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ ได้แก่ ช้างป่า เสือโคร่ง และวัวแดง

นอกจากนี้ยังพบว่า มีสัตว์ป่าที่มีสถานภาพมีแนวโน้มสูญพันธุ์ไปจากโลกอาศัยอยู่ในผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ได้แก่ ลิงกัง ลิงเสน หรือลิงกังแดง ชะนีมงกุฏ เม่นใหญ่ หม่าใน หมี้ควาย เสือลายเมฆ กระตัง เลียงผา นกกลุ่มพุดแดง ไก่ฟ้าพญาลอ นกยูง และนกฟีนฟุต

เทือกเขาบูโด: ป่าเล็กแต่อุดม

อุทยานแห่งชาติเทือกเขาบูโด-สุไหงปาดี เป็นส่วนหนึ่งของทิวเขาสันกาลาคีรีที่แบ่งเขตแดน ไทย-มาเลเซีย เคยเป็นที่ซ่อนสมของผู้อพยพการเมือง จึงไม่ค่อยมีผู้ใดเข้ามาสัมผัสความมหัศจรรย์ของผืนป่า ดงดิบแห่งนี้ เมื่อสถานการณ์คลี่คลายลง ในปี พ.ศ. 2517 กรมป่าไม้จึงจัดตั้งวนอุทยานน้ำตกปาโจ และ กลายมาเป็นอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดี ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 294 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ บางส่วนของ จ.นราธิวาส ยะลา และ ปัตตานี

เทือกเขาบูโดจัดเป็นส่วนหนึ่งของป่าดิบร้อนแบบอินโด-มาลายัน ป่าดิบชื้นเขตร้อนซึ่งมีความชื้น สูงเพราะมีน้ำฝนตกตลอดปี และเป็นป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพมากที่สุด เมื่อเทียบกับป่า ประเภทอื่นในพื้นที่เท่าๆ กัน ป่าเขตร้อนนี้จะพบเฉพาะแนวเส้นศูนย์สูตร จะอยู่ในช่วงคอคอดกระ จ. ระนอง ลงไป นักพฤกษศาสตร์แบ่งป่าเขตร้อนทั่วโลกออกเป็นสามเขตใหญ่ คือ ป่าฝนเขตร้อนทวีป อเมริกา ป่าฝนเขตร้อนแถบอินโด-มาลายันและป่าเขตร้อนแถบทวีปแอฟริกา

เทือกเขาบูโด: ความหลากหลายของชีวิต

พันธุ์ไม้เด่นของที่นี่คือ “ใบไม้สีทอง” หรือ “ย่านดาโอ๊ะ” เมื่อปี พ.ศ. 2531 พันธุ์ไม้ชนิดนี้ถูก ค้นพบเป็นครั้งแรกในโลกที่นี่ ใบไม้สีทองเป็นไม้เลื้อย มีลักษณะใบคล้ายใบชงโคหรือใบเสี้ยว แต่มีขนาด ใหญ่กว่ามาก บางใบใหญ่กว่าฝ่ามือเสียอีก มีขอบหยักเว้าเข้าทั้งที่โคนใบและปลายใบลักษณะคล้ายวงรี สองอันอยู่ติดกัน ทุกส่วนของใบจะปกคลุมด้วยขนกำมะหยี่เนียนนุ่มมีสีทองหรือสีทองแดงเหลือบรุ้งเป็น ประกายดงามยามต้องแสงอาทิตย์สามารถมองเห็นได้จากระยะไกล หากขึ้นในที่ที่มีความชื้นสูงลักษณะ ของใบจะยิ่งนุ่มหนาตามไปด้วย เมื่อใบใหญ่เต็มที่ จึงเริ่มเปลี่ยนเป็นสีบรอนซ์เงิน หรือเขียวในที่สุดช่อดอกสีขาวของย่านดาโอ๊ะ ก็เตะตาไม่แพ้กัน ไกลๆ สำนักงานอุทยานฯ ก็มีอยู่ต้นหนึ่งให้ชื่นชม และยังมี พันธุ์ไม้ที่สำคัญ หายาก มีราคาแพง และกำลังจะสูญพันธุ์คือ “หวายตะค้าทอง”

ส่วนสัตว์ป่าหายากที่เคยพบในบริเวณนี้คือ แรด ชะนีมือดำ สมเสร็จ และเลียงผา และที่สำคัญ คือ ค่างแว่นถิ่นใต้ มีถิ่นอาศัยอยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทางตอนใต้ของพม่า ภาคใต้ของ ประเทศไทย ไปจนถึงมาเลเซียและหมู่เกาะใกล้เคียงมักอาศัยอยู่ตามภูเขาสูงชันและป่าดงดิบ อยู่รวมกัน เป็นฝูงประมาณ 30-40 ตัวมีตัวผู้ที่แข็งแรงที่สุดเป็นจ่าฝูง ปกตินิสัยขี้อาย กลัวคน ไม่ก้าวร้าวดังเช่นลิง

นอกจากค้างแวนถิ่นใต้แล้ว ในประเทศไทยยังพบค้างอีก 3 ชนิด ได้แก่ ค้าง ค้างหงอก และค้างแวนถิ่นเหนือในปัจจุบันค้างทั้ง 4 ชนิด ถูกจัดให้เป็นสัตว์เสี่ยงสูญพันธุ์ที่มีสถานภาพถูกคุกคาม

กรณีตัวอย่าง: ปาร์กเพราะ “เสือ” ยัง

นายศักดิ์สิทธิ์ ชิมเจริญ นักวิชาการป่าไม้ 8 ว.หัวหน้าสถานีวิจัยสัตว์ป่าเขานางรำ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เล่าไว้หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ฉบับ 19 กันยายน พ.ศ.2550 ว่า

“ช่วงที่ผมอยู่ห้วยขาแข้งปี พ.ศ. 2533-2536 ผมก็เริ่มเข้ามารับตำแหน่งหัวหน้าสถานีวิจัยสัตว์ป่าเขานางรำ ปัจจุบันป่าห้วยขาแข้งมีเสืออยู่ประมาณ 70-90 ตัว แต่ไม่ได้แปลว่าเป็นจำนวนที่เราสามารถสบายใจได้ เพราะถ้าใช้ภาษายุทธจักร “กวาดตาทั่วแผ่นดิน” เราจะพบว่าในพื้นที่อนุรักษ์หลายสิบแห่งที่มีอยู่ในประเทศไทย เสือได้หายไปอย่างถาวรแล้ว”

“แต่ก่อนผมไม่รู้จะทำไมเสือโคร่งในที่ต่าง ๆ จึงหมดไป คิดว่ามันคงถูกล่า แต่ประสบการณ์การล่าเสือโคร่งของคนไทยเรามีน้อยมาก เราไม่ได้จ้างที่จะล่าเสือโคร่ง แต่ที่เสือโคร่งหมดเพราะอาหารของเสือโคร่งคือสัตว์ใหญ่ และถ้าเรากลับไปดูในพื้นที่อนุรักษ์ของประเทศไทยจะพบว่าไม่มีสัตว์ใหญ่แล้ว กระทั่งวัวแดง มีมัย แม้แต่กวางซึ่งเป็นสัตว์ที่ธรรมดา มากก็ยังมี จะนั้นไม่ต้องล่า เสือโคร่งก็หมดเพราะอาหารหมด มันจึงออกไปกินสัตว์ชาวบ้าน คนถึงได้ฆ่าทิ้ง”

ชีวิตของเสือจึงเป็นชีวิตที่เกี่ยวพันกับชีวิตอื่นๆ ทั้งป่า เป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า นายศักดิ์สิทธิ์อธิบายว่า เสือมีความสำคัญต่อระบบนิเวศ เสือเป็นสัตว์ที่อยู่ในภาวะวิกฤตว่าจะสูญพันธุ์ และเสือเป็นสัตว์ที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

“เสือโคร่งไม่ได้ยืนอยู่บนดินของมันอย่างเดียว มันต้องอาศัยในพื้นที่ที่เหมาะสม มีเหยื่อที่เหมาะสม และมันต้องไม่ถูกล่า ถ้ามันถูกรบกวนจากปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ เราจะเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเสือได้ง่าย จากการศึกษของเราพบว่าตัวผู้ใช้พื้นที่เกือบ 300 ตารางกิโลเมตร ภายในพื้นที่จะมีตัวเมีย 2-3 ตัว ถ้าเราต้องการรักษาพันธุ์กรรมของเสือโคร่งให้เสถียรจึงต้องใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ ดังนั้นการรักษาเสือโคร่งไม่ได้หมายความว่าเรารักษาเสือโคร่งอย่างเดียว แต่การรักษาเสือโคร่งเป็นเหมือนตัวแทนของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด”

จุดสำคัญในการเชื่อมโยงงานวิจัยกับการจัดการอยู่ตรงที่ว่า หากพื้นที่อนุรักษ์แห่งใดที่มีการจัดการพื้นที่ได้ดี มีการลาดตระเวนที่มีประสิทธิภาพ อย่างน้อยที่สุดประชากรของเสือจะต้องคงที่หรืออาจเพิ่มขึ้น แต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่การจัดการผิดพลาด ประชากรของสัตว์อ่อนไหวอย่างเสือจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทันที เพราะ “เสือคือภาพรวมของป่า”

ถึงตรงนี้อาจมีคนทะเลาะกลางปล้องขึ้นมา-เสือไม่มีทางสูญพันธุ์ เพราะมีฟาร์ม มีสวนสัตว์ ที่เพาะเสือได้มากมายทำไมไม่เอาไปปล่อยในป่า แต่นายศักดิ์สิทธิ์บอกว่า เสือในกรงก็ไม่ผิดอะไรกับแมว ต่อให้มีเสือเลี้ยงเป็นหมิ่นเป็นแสนตัว แมวใหญ่เหล่านี้ก็ไม่ได้ช่วยอะไร อีกทั้งการที่จะปรับพฤติกรรมเพื่อนำกลับคืนสู่ป่าก็เป็นเรื่องที่ยากและใช้ต้นทุนสูงมาก เนื่องจากเสือไม่ใช่กวาง ที่ไปปล่อยที่ไหนก็สามารถกินหญ้าได้ แต่เสือจำเป็นต้องเรียนรู้การเป็นเจ้าป่าแน่นอนว่า สัญชาตญาณในการฆ่าย่อมมีอยู่ในเสือทุกตัว แต่การล่า เช่น การกินเม่นอย่างไรไม่ให้บาดเจ็บ การดำรงชีวิต การเลี้ยงลูก ฯลฯ เป็นประสบการณ์ที่เสือต้องเรียนรู้เองจากป่าที่ไม่มีใครสอนมันได้ การนำเสือเลี้ยงคืนสู่ป่าจึงไม่ต่างกับส่งพวกมันไปตาย

ค่างคาวคุณกิตติ: แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร

จากการศึกษาค่างคาวคุณกิตติ หัวข้อ “การกระจายพันธุ์ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร และสิ่งคุกคามค่างคาวกิตติ” ในประเทศไทย

ค่างคาวคุณกิตติ เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่มีขนาดเล็กที่สุดในโลกโดยน้ำหนัก ถูกค้นพบเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2516 ที่ อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี โดยคุณกิตติ ทองลงยา ได้รับการประกาศเป็นชนิดพันธุ์ใหม่ของโลกในปี พ.ศ.2517 และจัดอนุกรมวิธานเป็นค่างคาวชนิดพันธุ์เดียวในสกุล *Crasonycteridae* มีน้ำหนักตัวเฉลี่ยประมาณ 2 กรัม ความยาวแขนช่วงข้อมือถึงข้อศอกประมาณ 25 มม. เป็นค่างคาวที่มีรูปร่างผอมเพรียว ขาเล็กเรียวยาว จมูกมีขนาดใหญ่และหนาคล้ายจมูกหมู ก่อนหน้านี้เชื่อว่าเป็นสัตว์ถิ่นเดียว ที่พบได้เฉพาะในบริเวณเทือกเขาหินปูนตามแนวแม่น้ำแควน้อยใน อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี

แต่ต่อมาในปีพ.ศ.2543 มีการสำรวจพบค่างคาวกิตติในประเทศพม่า โดยค่างคาวคุณกิตติที่พบทั้งในประเทศไทยและพม่า มีรูปร่างลักษณะภายนอกเหมือนกันแต่มีเสียงร้องที่ใช้ในการกำหนดทิศทางแตกต่างกัน ปัจจุบันค่างคาวคุณกิตติจัดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตาม พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และชนิดพันธุ์ที่อยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ ตามบัญชีรายชื่อของ IUCN

การสำรวจการกระจายพันธุ์และประเมินจำนวนประชากรค่างคาวคุณกิตติ ในปีพ.ศ.2547 พบค่างคาวคุณกิตติใน 35 ถ้ำ จากถ้ำที่สำรวจ 98 ถ้ำโดยพบกระจายอยู่ทางตอนกลางและตะวันตกของ จ.กาญจนบุรี ขนานไปตามแนวชายแดนไทย-พม่า ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 850 ตร.กม.โดยถ้ำที่พบค่างคาวคุณกิตติประมาณ 66% อยู่ในเขต อ.ไทรโยค เมื่อเปรียบเทียบจำนวนประชากร กับการศึกษาในอดีตพบว่า มีจำนวนประชากรโดยรวมมากขึ้นโดยพบ 5,140 ตัว จากเดิมพบ 2,656 ตัวใน พ.ศ.2540 และ 2,000 ตัวใน พ.ศ.2527 แต่หากพิจารณาเปรียบเทียบจำนวนประชากรเฉพาะกลุ่มถ้ำเดิมพบว่ามีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยมีสิ่งคุกคามสำคัญ ได้แก่ การรบกวนถ้ำที่อยู่อาศัยซึ่งจำนวนค่างคาวและ

อัตราการพบค้างคาวในแต่ละถ้ำมีแนวโน้มลดลงตามระดับการรบกวนที่เพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงพื้นที่หากินรอบถ้ำ และการล่าหรือทำร้ายค้างคาว

สิ่งคุกคามประชากรค้างคาวคุณกิตติ

นอกเหนือจากศัตรูตามธรรมชาติอันได้แก่ งู และนกล่าเหยื่อบางชนิดแล้ว ค้างคาวคุณกิตติถูกคุกคามจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ได้แก่ การรบกวนถ้ำที่อยู่อาศัย การเปลี่ยนแปลงพื้นที่หากิน และการล่าหรือทำร้ายค้างคาวภายในถ้ำ โดยคาดว่าสิ่งที่คุกคามค้างคาวคุณกิตติจนมีจำนวนประชากรลดลงอย่างต่อเนื่องเกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์

การรบกวนถ้ำที่อยู่อาศัยของค้างคาวคุณกิตติมีทั้งการตัดแปลงและใช้ประโยชน์ถ้ำโดยพระสงฆ์และชาวบ้าน การตัดแปลงและใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยว การขุดดินและนำมูลค้างคาวไปขาย และการขุดหาสมบัติ เมื่อพิจารณาข้อมูลเป็นรายถ้ำในบางถ้ำที่จำนวนค้างคาวคุณกิตติเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก พบว่าจำนวนประชากรค้างคาวคุณกิตติมีแนวโน้มลดลงอย่างมากในถ้ำที่มีการรบกวนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะหากมีการขุดดินจำนวนมากเพื่อนำไปใช้หรือขายเป็นปุ๋ย หรือมีการล่าค้างคาวเกิดขึ้น และพบว่าประชากรค้างคาวคุณกิตติมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในถ้ำที่มีความถี่และความเข้มข้นของการรบกวนน้อยหรือลดลง การสำรวจถ้ำในปี 2526-2527 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กำลังมีการขุดพื้นถ้ำเพื่อนำดินและมูลค้างคาวไปขาย ไม่พบค้างคาวคุณกิตติ ต่อมาในปี 2540 ซึ่งมีการขุดถ้ำดังกล่าวยุติไปแล้ว หลายปีสำรวจพบค้างคาวคุณกิตติจำนวน 57 ตัว และในการศึกษาครั้งนี้พบเพิ่มขึ้นเป็น 100 ตัว โดยบันไดที่ใช้ลงถ้ำผุพังไปไม่สามารถใช้งานได้

เมื่อพิจารณาข้อมูลในภาพรวมพบว่าจำนวนค้างคาวคุณกิตติในแต่ละถ้ำมีแนวโน้มลดลงเมื่อความถี่ของการรบกวนประเภท เพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับอัตราการพบค้างคาวคุณกิตติในถ้ำซึ่งลดลงตามระดับการรบกวนที่เพิ่มขึ้น การศึกษาครั้งนี้ช่วยให้เห็นพื้นที่กระจายพันธุ์ของค้างคาวคุณกิตติในประเทศไทย ได้ชัดเจนขึ้น โดยในอดีตมีรายงานการพบเฉพาะในพื้นที่ อ.ไทรโยค และ อ.ทองผาภูมิ เท่านั้น แต่ปัจจุบันพบกระจายลงมาถึงเขต อ.เมือง และ อ.ท่าม่วง โดยพบหนาแน่นที่สุดในเขต อ.ไทรโยค การกระจายพันธุ์ของค้างคาวคุณกิตติคาดว่าเป็นแนวยาวขนานกับชายแดนไทย-พม่า และจำกัดอยู่ตามแนวแม่น้ำแควน้อย แนวการกระจายดังกล่าวมีทิศทางเดียวกันกับแนวการเรียงตัวของชุดหินทางธรณีวิทยาของ จ.กาญจนบุรี ซึ่งมีความหลากหลายสูง อาจเป็นไปได้ว่าค้างคาวชนิดนี้มีการกระจายพันธุ์จำกัดอยู่กับชุดหินบางชุดหรือบางลักษณะซึ่งควรมีการศึกษาต่อไป

แม้จะพบว่าจำนวนประชากรรวมของค้างคาวคุณกิตติเพิ่มขึ้นในช่วง 20 ปีนี้ จากประมาณ 2,000 ตัว เป็น 2,600 ตัว และ 5,100 ตัว แต่การเพิ่มขึ้นของตัวเลขดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการเพิ่มขึ้นจริงของประชากรค้างคาวคุณกิตติ แต่เกิดจากการสำรวจพบถ้ำที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น หากพิจารณาเปรียบเทียบ

จำนวนประชากรในกลุ่มถ้ำเดิมที่มีการติดตามศึกษาอย่างเป็นระบบ จะเห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรที่ลดลง โดยระหว่างปี พ.ศ.2526-2527 ถึง 2540 ลดลงประมาณ 10% และระหว่างปี พ.ศ.2540-2547 ลงประมาณ 14% การสำรวจติดตามจำนวนประชากรในครั้งต่อไปควรให้ความสำคัญกับประชากรในกลุ่มถ้ำเดิม และควรใช้วิธีการประเมินจำนวนประชากรวิธีเดียวกันเพื่อลดความคลาดเคลื่อน ซึ่งการสำรวจในครั้งนี้ได้พยายามสร้างวิธีเพื่อเป็นมาตรฐานและบันทึกรายละเอียดของวิธีการประเมินในแต่ละถ้ำไว้แล้ว

การลดลงอย่างต่อเนื่องของจำนวนประชากรค้างคาวคุณกิตติ ชี้ให้เห็นว่ามีสิ่งคุกคามบางอย่างต่อค้างคาวชนิดนี้ จากการศึกษาพบกิจกรรมของมนุษย์ที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อจำนวนค้างคาวคุณกิตติ ได้แก่ การรบกวนถ้ำที่อยู่อาศัย การเปลี่ยนแปลงพื้นที่หากินรอบถ้ำ และการล่าหรือทำร้ายค้างคาว การรบกวนถ้ำที่อยู่อาศัยเกิดขึ้นในถ้ำจำนวนมากทั้งจากพระสงฆ์ ชาวบ้าน และการจัดการการท่องเที่ยว ในภาพรวมการรบกวนนี้ส่งผลกระทบในทางลบต่อจำนวนและอัตราการพบค้างคาวคุณกิตติในแต่ละถ้ำ โดยผลกระทบจะเกิดอย่างรุนแรงหรือไม่ขึ้นกับลักษณะกิจกรรม ความถี่ และความเข้มข้นของการรบกวนรวมถึงลักษณะถ้ำ กิจกรรมที่ส่งผลกระทบรุนแรงต่อประชากรค้างคาวคุณกิตติ คือการขุดดินเอามูลค้างคาวไปขายและการล่าหรือทำร้ายค้างคาว การขุดดินเอามูลค้างคาวไปขายเป็นกิจกรรมที่มนุษย์ต้องใช้เวลาทำงานในถ้ำเป็นระยะเวลานาน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพของถ้ำที่อยู่อาศัย และอาจมีการล่าหรือทำร้ายค้างคาวเกิดควบคู่กันไปด้วย

แม้ค้างคาวคุณกิตติสามารถอาศัยในถ้ำที่ถูกรบกวนหรือถูกรบกวนอย่างรุนแรงในบางถ้ำได้ หากในถ้ำมีซอกหลืบที่สามารถใช้หลบเข้าไปอาศัยอยู่ หรือการรบกวนไม่ได้เกิดในบริเวณที่ค้างคาวใช้เกาะอาศัย แต่ประชากรค้างคาวในถ้ำเหล่านั้นอาจไม่ประสบความสำเร็จในการสืบพันธุ์มากนัก เนื่องจากเชื่อว่าค้างคาวชนิดนี้จำเป็นต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเกาะพักผ่อนเพื่อรักษาพลังงาน

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่หากินโดยรอบถ้ำเพื่อใช้เป็นพื้นที่การเกษตรเชิงเดี่ยว เช่น ไร่มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด ทำให้เกิดพื้นที่โล่งกว้าง ซึ่งพบว่าค้างคาวคุณกิตติหลีกเลี่ยงไม่ใช้พื้นที่ลักษณะดังกล่าวในการหากิน การเปลี่ยนแปลงพื้นที่รอบถ้ำในลักษณะนี้อาจส่งผลเสียต่อค้างคาวกิตติอย่างมาก เนื่องจากค้างคาวชนิดนี้บินหากินไกลไม่เกิน 1 กม.จากปากถ้ำ ส่วนการปลูกลางพาราซึ่งเป็นไม้ยืนต้นนั้นควรมีการศึกษาความเหมาะสมต่อการเป็นพื้นที่หากินของค้างคาวคุณกิตติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความหลากหลายของแมลงเนื่องจากส่วนยางพารามีความหลากหลายของพันธุ์พืชต่ำและเป็นพืชต่างถิ่นจึงอาจมีแมลงอาศัยอยู่ไม่มากนัก การล่าหรือทำร้ายค้างคาวในถ้ำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่มีแบบแผนชัดเจนและเกิดไม่บ่อยนัก แต่สามารถส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อประชากรค้างคาวโดยตรง การล่าที่พบส่วนใหญ่เป็นการล่าเพื่อนำไปเป็นอาหารโดยแรงงานต่างด้าวและต่างถิ่น แม้ค้างคาวคุณกิตติไม่ใช่เป้าหมายหลักแต่ก็ถูกจับไปด้วย การล่าเช่นนี้ ทำให้จำนวนค้างคาวคุณกิตติในถ้ำนั้นๆ ลดลงมากอย่างฉับพลันหรืออาจหมดไปจากถ้ำทันทีทันใด หากการล่านี้เกิดขึ้นในถ้ำที่มีประชากรค้างคาวจำนวนมากก็

อาจส่งผลอย่างรุนแรงต่อจำนวนประชากรโดยรวมทันที นอกจากการล่าเพื่อใช้เป็นอาหารแล้ว ยังพบการทำร้ายค่างคาวด้วยความเข้าใจผิดว่าค่างคาวเป็นศัตรูพืชทั้งที่ในความเป็นจริง ค่างคาวเกิดทั้งหมดที่พบในถ้ำเป็นค่างคาวกินแมลง

แม้ว่าถ้ำที่อยู่อาศัยและจำนวนประชากรของค่างคาวคุณกิตติจำนวนมากกระจายอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ แต่ส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การครอบครองและจัดการดูแลโดยพระสงฆ์และชาวบ้านในท้องถิ่นนอกพื้นที่อนุรักษ์ การจัดการอนุรักษ์ค่างคาวคุณกิตติให้ประสบความสำเร็จจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรวมถึงชุมชนท้องถิ่นด้วย การจัดการอนุรักษ์ควรเริ่มต้นจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดทัศนคติในเชิงบวกต่อค่างคาว เข้าใจถึงบริการทางด้านนิเวศวิทยาของค่างคาวในการควบคุมประชากรแมลง และควรพิจารณาถึงการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมอย่างเหมาะสมควบคู่กันไปด้วย

สัตว์กินหญ้า: การกระจายตัวในป่า

ผลงานวิจัย และรายงานความก้าวหน้างานวิจัย ประจำปี 2548 หัวข้อการติดตามการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นและการกระจายของสัตว์กินพืชขนาดใหญ่ ระหว่างปี 2531-2548 ในบริเวณสถานีวิจัยสัตว์ป่าเขานางรำ และใกล้ที่ทำการเกษตรรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จ.อุทัยธานี ระบุว่า หลังการประกาศป่าห้วยขาแข้งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เมื่อ 30 กว่าปีที่แล้ว สถานการณ์ของป่าและสัตว์ป่าในพื้นที่อนุรักษ์แห่งนี้ยังคงถูกคุกคาม จากการบุกรุกแผ้วถางป่า การลักลอบตัดไม้รวมทั้งการล่าสัตว์ป่า เนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณ และกำลังเจ้าหน้าที่ ดังนั้น เมื่อ Srikosamatar (1993) ทำการสำรวจสัตว์ป่าเมื่อ 17 ปีที่แล้ว (ปี 2531) จึงพบว่าสัตว์ป่าส่วนใหญ่จะไปอาศัยอยู่รวมกันบนเขานางรำ ซึ่งเป็นที่กระจุกตัวของสัตว์ป่าที่หลบหนีจากบริเวณข้างเคียง เนื่องจากเป็นพื้นที่หุบบนที่สูง อยู่ลึกเข้าไปพรานเข้าไปได้ยากและมีเจ้าหน้าที่ให้ความคุ้มครองสัตว์ป่าค่อนข้างดี จึงเป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับสัตว์ป่า ความหนาแน่นของวัวป่า (วัวแดงและกระทิง) และกวางป่าบริเวณนี้จึงค่อนข้างสูงคือ 1.9 ตัวต่อตร.กม. และ 1.8 ตัวต่อตร.กม. ตามลำดับ ถึงแม้ว่าบริเวณตอนล่างจะมีความสมบูรณ์ทั้งแหล่งน้ำตามฤดูกาลและโป่งหลายแห่ง เช่น บริเวณหน่วยพิทักษ์ป่าซับฟ้าผ่า และบริเวณใกล้ที่ทำการเกษตร ส่วนข้างป่าพบเพียง 0.1 ตัวต่อตร.กม. ทั้ง 2 พื้นที่ เนื่องจากข้างส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณล่าห้วยขาแข้งมากกว่า

มูลนิธิสืบนาคะเสถียรก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี 2534 เพื่อช่วยอนุรักษ์พื้นที่ป่าแห่งนี้ ทำให้การป้องกันการล่าสัตว์ป่า มีประสิทธิภาพมากขึ้นเป็นผลให้สัตว์ป่าพื้นตัวเพิ่มจำนวนและเคลื่อนย้ายลงมายังที่ราบตอนล่างมากขึ้น ทำให้ความหนาแน่นของสัตว์เหล่านี้ลดลงเหลือ 0.9 ตัวต่อตร.กม. แต่ความหนาแน่นของข้างป่าบริเวณนี้ยังคงเดิม

การสำรวจสัตว์ป่าอีกครั้ง ในปี 2541 พบว่าวัวป่าในบริเวณทั้งสองพื้นที่ ตั้งแต่บนเขานางรำ จนถึงที่ทำการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลดลง แต่ช้างป่าบนเขานางรำเพิ่มขึ้น ส่วนตอนล่างไม่เปลี่ยนแปลง กวางป่าบนเขานางรำเพิ่มขึ้นเล็กน้อย แต่บริเวณตอนล่างลดลง การลดลงของวัวป่า ในพื้นที่ภายในเขต รักษาพันธุ์สัตว์ป่า น่าจะเกิดจากไฟป่าเป็นสาเหตุสำคัญ เนื่องจากนโยบายการป้องกันไฟป่าไม่ให้เข้า ห้วยขาแข้ง และมาตรการเข้มงวดในการดับไฟป่า ทำให้ปริมาณอาหาร ได้แก่ หญ้าระบัดหลังไฟป่า ภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามีน้อยเมื่อเทียบกับบริเวณชายป่า โดยเฉพาะทางด้านตะวันออก และ ตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งอยู่ติดกับชุมชน จึงดึงดูดให้วัวป่าออกมาหาอาหารในบริเวณพื้นที่ป่ากันชนมาก ขึ้น เช่นในปี 2546 มีกระทิงออกนอกพื้นที่ 3 ตัว ในบริเวณตะวันออกเฉียงใต้ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เจ้าหน้าที่ต้องไล่ต้อนกลับเข้ามา

ในการสำรวจปี 2548 บริเวณป่ากันชน (ทุ่งแฝก) พบว่ามีความหนาแน่นของวัวป่าสูงถึง 3 ตัว ต่อตร.กม. ในช่วงหน้าฝน และ 2.2 ตัวต่อตร.กม. ในช่วงหน้าแล้ง แต่ในบริเวณภายในเขตเหลือเพียง 0.8 ตัวต่อตร.กม. และพบวายุ้งเท้าของวัวแดงในบริเวณทุ่งแฝก ช่วงหญ้าระบัดหลังไฟป่าจะสูงกว่าช่วง ก่อนเกิดไฟป่าถึง 6 เท่า จึงอาจกล่าวได้ว่า ความปลอดภัยและแหล่งอาหารหลังเกิดไฟป่าทำให้สัตว์ป่า เคลื่อนย้ายออกไปอยู่ในป่ากันชนมากขึ้น แต่สัตว์กินพืชขนาดเล็ก เช่น เก้ง กวางป่า และหมูป่า มีความ ผันแปรค่อนข้างมาก อาจเนื่องมาจากการล่าสัตว์บริเวณชายป่าและพื้นที่เกษตรกรรม ประชากรกวางป่า ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในบริเวณเขานางรำและที่ทำการเขตฯ โดยมีความหนาแน่น ประมาณ 2.2 ตัวต่อ ตร. กม. และมีบางส่วนออกไปอยู่ในป่ากันชน ซึ่งมีความหนาแน่น 0.8 ตัวต่อตร.กม.เช่นเดียวกับช้างป่าที่ ภายในเขตมีความหนาแน่นเพิ่มขึ้น และมีบางกลุ่มออกไปอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้แหล่งน้ำของศูนย์วิจัย การเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ใกล้ทุ่งแฝกตั้งแต่ปี 2544 โดยภาพรวมสัตว์กินพืชหลายชนิดมีความ หนาแน่นมากขึ้น จึงทำให้สัตว์ผู้ล่าในพื้นที่ศึกษามีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันมีเสือโคร่ง 17 ตัว เสือดาว หรือเสือดามีมากกว่า 20 ตัว

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความหนาแน่นสัตว์ป่า (ตัวต่อตร.กม.) ในบริเวณ 2 พื้นที่ คือ บริเวณบนเขา นางรำ และเชิงเขานางรำ-ใกล้หน่วยฯ ชับฟ้าผ่า (Srikosamatara, 1993 และ 2000)

ชนิด ของ สัตว์ป่า	บนเขานางรำ				เชิงเขานางรำและใกล้หน่วยฯ ชับ ฟ้าผ่า			
	2531	2535	2539	2541	2531	2535	2539	2541
วัวป่า	1.9	0.9	0.9	0.1	0.6	2.2	2.7	1.8
ช้างป่า	0.1	-	0.1	0.7	0.1	-	0.3	0.3
กวางป่า	1.8	-	1.0	1.5	0.8	-	3.8	2.7

ตารางที่ 2 ความหนาแน่นของสัตว์ป่า (ตัวต่อตร.กม.) ในบริเวณเขานางรำจนถึงที่ทำการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Srikosamatara, 1993 และ 2000) จากตารางที่ 1 เปรียบเทียบกับบริเวณป่ากันชน (มัทนา และคณะ, 2548)

ชนิดสัตว์ป่า	บนเขานางรำถึงใกล้ที่ทำการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า					ป่ากันชน
	2531	2535	2539	2541	2548	2548
วัวป่า	1.6	1.2	1.4	1.2	0.8	2.6
ช้างป่า	0.1	-	0.1	0.4	0.4	0.1
กวางป่า	1.7	-	2.3	2.2	-	0.8

ชะนีมังกู: ป่าเบญจพรรณที่สมบูรณ์

การสำรวจสถานภาพชะนีมังกูในประเทศไทย โดยรุ่งนภา พูลจำปา กองบรรณาธิการจีโอกราฟฟิค ระบุว่า ชะนีมังกูนั้น IUCN จัดให้อยู่ในสถานภาพมีแนวโน้มที่ใกล้จะสูญพันธุ์ พื้นที่อาศัยของชะนีมังกูพบทั่วไปในป่าดิบประเภทต่างๆ และป่าเบญจพรรณที่มีความสมบูรณ์ โดยพบกระจายอยู่ทางภาคอีสานตอนใต้ และภาคตะวันออกใน 3 กลุ่มป่า คือ กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ กลุ่มป่าตะวันออก และกลุ่มป่าเขาพนมดงรัก-ผาแต้ม

แต่เดิมชะนีมังกูถูกจัดให้เป็นชนิดย่อยของชะนีมือขาว แต่เนื่องจากว่ามันมีลักษณะภายนอกและพฤติกรรมบางอย่างที่แตกต่างออกไป โดยมีสีขนแยกตามเพศและอายุ ทั้ง 2 เพศจะมีขนสีเทาเมื่อเกิดใหม่ หลังจากนั้นราว 4-6 เดือน จะมีสีดำบริเวณหน้าอก และบนกระหม่อม ซึ่งเป็นที่มาของชื่อชะนีมังกู เมื่ออายุ 5-7 ปี สีขนของตัวผู้จะเปลี่ยนเป็นสีดำ วงหน้าขาว ในบางตัวจะมีขนสีขาวแซมบริเวณหลังมือและเท้า ส่วนเพศเมียจะมีสีครีม ขนบริเวณหน้าอกและบนกระหม่อมจะมีสีดำ จากความแตกต่างนี้เองทำให้ชะนีมังกูถูกยกให้เป็นชนิดใหม่ขึ้นมา

ชะนีมังกูจัดเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ตามต้นไม้เช่นเดียวกับชะนีชนิดอื่นๆ พวกมันหากินในเวลากลางวัน และอยู่เป็นครอบครัว โดยเพศเมียจะใช้เวลาดังท้องประมาณ 7 เดือนครึ่ง ออกลูกครั้งละ 1 ตัว ลูกที่เกิดใหม่จะเกาะติดอกแม่อยู่ตลอดจนอายุ 2 ปี หลังจากนั้นแม่ชะนีจะสามารถผสมพันธุ์ใหม่ได้อีกครั้ง

ในเรื่องประชากรของชะนีมังกูทั่วโลก ได้ทำการประมาณไว้เมื่อปี พ.ศ.2520 โดย Chivers รายงานว่ามีจำนวน 100,000 ตัว ซึ่งในอีก 10 ปีต่อมา MacKinnon and MacKinnon ได้ประมาณใหม่อีกครั้งที่จำนวน 33,600 ตัว ขณะเดียวกันในปี พ.ศ.2518 Prof. Warren Y. Brockelman ได้ทำการประเมินพื้นที่อาศัยของชะนีมังกูทั่วโลกพบว่า มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 43,200 ตารางกิโลเมตร ใน

ประเทศกัมพูชา มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับชะนีมงกุฏมากที่สุดคือ 28,800 ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ ประเทศไทย 13,600 ตารางกิโลเมตร และ 800 ตารางกิโลเมตร ในประเทศลาวตามลำดับ

ดร.สมโภชน์ ศรีโกสามาตร ได้ทำการศึกษาชะนีมงกุฏในประเทศไทย และจากการรายงานในปี 2536 พบว่าพื้นที่ป่าอันเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชะนีมงกุฏนั้นไม่ห่างไกลจากการรบกวนของมนุษย์ และยังพบอีกว่าบริเวณดังกล่าวมีความหนาแน่นของชะนีมงกุฏสูงถึง 5 ครอบครัวต่อตารางกิโลเมตร แต่ในทางตรงกันข้าม ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ป่าบริเวณใดก็ตามที่มีการรบกวนจากกิจกรรมมนุษย์โดยเฉพาะในเรื่องการล่าด้วยแล้ว อัตราความหนาแน่นของประชากรชะนีกลับลดลง เหลือเพียงประมาณ 1 ครอบครัวต่อตารางกิโลเมตรเท่านั้น และในบางพื้นที่ยังมีค่าตัวเลขที่น้อยกว่า 1 ครอบครัวต่อตารางกิโลเมตร

ดร.สมโภชน์ ได้รายงานเกี่ยวกับพื้นที่อาศัยของชะนีมงกุฏใน 6 พื้นที่อนุรักษ์ของประเทศไทยว่า มีขนาดประมาณ 2,000 ตารางกิโลเมตร โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ครอบคลุม 2 พื้นที่อนุรักษ์ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ประมาณ 650 ตารางกิโลเมตร และในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาวอีกประมาณ 1,024 ตารางกิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีการประเมินจำนวนประชากรของชะนีมงกุฏในปี พ.ศ. 2527 โดย Brockelman และคณะ พบว่ามีประชากรชะนีมงกุฏประมาณ 30,000 ตัวในพื้นที่อาศัยประมาณ 5,000 ตารางกิโลเมตร

จะเห็นได้ว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจำนวนประชากรของชะนีมงกุฏมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจากการทำลายป่า และจากกิจกรรมของมนุษย์ การลักลอบล่าเพื่อเป็นอาหาร และใช้เป็นสัตว์เลี้ยง การขาดข้อมูลทางวิชาการรวมถึงการส่งเสริมและพัฒนางานวิจัยด้านสัตว์ป่า จึงเป็นปัญหาอย่างเร่งด่วนของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรอนุรักษ์ รวมถึงนักวิชาการควรให้ความสำคัญและร่วมมือกันเพื่อหาแนวทางการศึกษา และจัดการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถใช้ได้จริงในการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์ในกลุ่มชะนีให้มีจำนวนประชากรที่เหมาะสมและยั่งยืนอยู่กับป่าเมืองไทยต่อไป

สำหรับในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ โครงการสำรวจสถานภาพประชากรชะนีมงกุฏ ปี 2547 โดยความร่วมมือของ WMF และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ที่มีพื้นที่ประมาณ 2,169 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่อาศัยที่เหมาะสมของชะนีมงกุฏประมาณ 609 ตารางกิโลเมตร มีความหนาแน่นของชะนีมงกุฏประมาณ 1-2 ครอบครัวต่อตารางกิโลเมตร และมีจำนวนประชากรประมาณ 748 ครอบครัว

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นพื้นที่อนุรักษ์แห่งเดียวในประเทศไทยที่มีชะนี 2 ชนิดอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ ชะนีมือขาว และชะนีมงกุฏ โดยชะนีมือขาวจะครอบครองพื้นที่ทางด้านตะวันตกของอุทยานฯ ส่วนชะนีมงกุฏจะปรากฏในพื้นที่ด้านตะวันออกซึ่งมีแม่น้ำลำตะคอง ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำมูลเป็นแนว

แบ่งเขตของทั้ง 2 ชนิด และยังพบข้อมูลที่น่าสนใจมาก ๆ ในบริเวณที่มีการเชื่อมต่อกันของพื้นที่อาศัยของชะนีทั้ง 2 ชนิดนั้น พบว่ามีลูกผสมระหว่างชะนี 2 ชนิดเกิดขึ้นอีกด้วย

ส่วนที่อยู่อาศัยแห่งชาติปางสีดาและอุทยานแห่งชาติทับลาน พบพื้นที่อาศัยที่เหมาะสมของชะนีมงกุฎประมาณ 1,743 ตารางกิโลเมตร และมีความหนาแน่นของชะนีน้อยกว่า 1 ครอบครัว (0.60 ครอบครัว) ต่อตารางกิโลเมตร หรือมีประชากรประมาณ 1,041 ครอบครัว หรือ ประมาณ 4,164 ตัว

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว พบพื้นที่อาศัยที่เหมาะสมของชะนีมงกุฎประมาณ 568 ตารางกิโลเมตร มีความหนาแน่นของชะนีน้อยกว่า 1 ครอบครัว (0.59 ครอบครัว) ต่อตารางกิโลเมตร และมีจำนวนประชากรประมาณ 335 ครอบครัว หรือ 1,340 ตัว

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน มีพื้นที่อาศัยที่เหมาะสมของชะนีมงกุฎประมาณ 875 ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นเท่ากับ 1-2 ครอบครัวต่อตารางกิโลเมตร และมีจำนวนประชากรชะนีมงกุฎประมาณ 931 ครอบครัว หรือ 3,725 ครอบครัว

สถานการณ์การลดหายของชะนีมงกุฎ

กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่

ชะนีมงกุฎยังสามารถพบได้ในทั้ง 2 พื้นที่อนุรักษ์นี้โดยเฉพาะแถบเทือกเขาบรรทัดและลำน้ำร่อง

กลุ่มป่าเขาพนมดงรัก-ผาแต้ม

ไม่พบการปรากฏของชะนีมงกุฎในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญเป็นเวลาระยะเวลา 5-6 ปีมาแล้ว ขณะที่ชะนีมงกุฎยังสามารถพบได้ในอีก 2 พื้นที่อนุรักษ์คือ ห้วยศาลา และพนมดงรัก โดยพบได้ในบริเวณใจกลางของพื้นที่ซึ่งมีป่าดงดิบที่สมบูรณ์

กลุ่มป่าตะวันออก

ที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู่ เป็นพื้นที่แห่งเดียวที่ไม่พบชะนีมงกุฎในพื้นที่แล้ว เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้ มีลักษณะเป็นเกาะถูกล้อมรอบด้วยหมู่บ้านและกิจกรรมของมนุษย์ รวมถึงการล่าสัตว์และการรุกรานพื้นที่ป่าซึ่งมีทั่วทั้งพื้นที่ ขณะที่พื้นที่อื่นยังพอให้เห็นประปรายบ้าง

ตารางเปรียบเทียบพื้นที่อาศัย ความหนาแน่น และจำนวนประชากรชะนีมุงกฏในพื้นที่อนุรักษ์จำนวน 5 แห่ง สํารวจในปี 2547-2548

รายละเอียด/พื้นที่สำรวจ	เขาใหญ่	ปางสีดา/ทับลาน	เขาสอยดาว	อ่างฤๅไน
พื้นที่ทั้งหมด (ตร.กม.)	2,169	3,080	745	1,030
พื้นที่อาศัยที่เหมาะสม (ตร.กม.)	609	1,743	568	875
ความหนาแน่น (ครอบครัว/ตร.กม.)	1.23	0.60	0.59	0.52
จำนวนประชากรทั้งหมด (ตัว)	2,992	4,164	1,340	3,725

ปัจจัยการคุกคามของชะนีมุงกฏ

ข้อมูลจากการสำรวจวิจัยของรํงนกฯ พูลจำปา สรุปปัจจัยการคุกคามต่อความอยู่รอดของชะนีมุงกฏ ได้ 4 ปัจจัย ถือเป็นปัญหาหลักและเกิดขึ้นในทุกพื้นที่นั่นคือ พื้นที่อยู่อาศัยถูกทำลายและแบ่งแยกออกเป็นสวนๆ ซึ่งสาเหตุล้วนเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างถนน การทำการเกษตร การบุกรุกพื้นที่ เป็นต้น ทำให้พื้นที่ป่าถูกแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มย่อย และยังเอื้อต่อการเข้าถึงพื้นที่ป่าได้ง่ายขึ้น ช่วยให้การล่าสัตว์และการลักลอบตัดไม้เป็นไปได้สะดวกยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือมีผลทำให้ประชากรชะนีถูกแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มย่อยด้วยเช่นกัน โดยจะส่งผลให้ประชากรกลุ่มย่อยๆ ที่ถูกแบ่งนั้น มีโอกาสเกิดการผสมพันธุ์กันเองภายในกลุ่ม ไม่มีการแลกเปลี่ยนด้านพันธุกรรมกับประชากรในกลุ่มอื่น ก่อให้เกิดความอ่อนแอทางสายพันธุ์ในรุ่นต่อไป โอกาสที่จะสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่จึงเป็นไปได้ง่าย

นอกจากการสร้างถนนแล้ว การสร้างเขื่อนยังส่งผลกระทบต่อป่าไม้ และสัตว์ป่า เนื่องจากพื้นที่อยู่อาศัยถูกน้ำท่วมจึงถือเป็นปัจจัยคุกคามที่ส่งผลทำให้พื้นที่อยู่อาศัยของชะนีลดน้อยลง ทั้งนี้ปัญหาการล่าสัตว์ นับว่าเป็นสาเหตุโดยตรงที่มีผลต่อจำนวนประชากรของชะนีมุงกฏ ไม่ว่าจะเป็นคนลักลอบล่าสัตว์ และแคมป์ของผู้ลักลอบเข้ามาหาไม้หอม ซึ่งถือโอกาสเข้ามาล่าสัตว์ด้วย

นกเงือก: ตัวชี้วัดความสมบูรณ์ของป่า

มูลนิธิศึกษาและวิจัยนกเงือก ได้ศึกษาจำนวนประชากรนกเงือกในป่าต่างๆ โดยเรียบเรียงไว้ในหัวข้อ “ประเมินประชากรนกเงือก...ความท้าทายใหม่ของงานวิจัยนกเงือกไทย” ในหนังสือแอดวานซ์ ไทยแลนด์ จีโอกราฟฟิค ฉบับที่ 89 พ.ศ.2549 ระบุว่า ศ.ดร.พิไล พูลสวัสดิ์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้เริ่มศึกษาเรื่องนกเงือกในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มาเป็นเวลากว่า 20 ปี และ

ต่อมาได้ขยายพื้นที่ไปเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จ.อุทัยธานี และอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดี จ.นราธิวาส พบว่า พฤติกรรมนกเงือกส่วนใหญ่กลับมาใช้รังเดิมในการสร้างรัง ส่วนใหญ่ใช้ชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียเดียว นกเงือกกรามช้างมักอยู่รวมกันเป็นฝูงที่อาจมากกว่า 1,000 ตัว ในช่วงนอกฤดูผสมพันธุ์ นกเงือกมักจะชอบกินผลไม้เป็นอาหารหลัก แต่ก็ชอบกินสัตว์ เช่น แมลงขนาดใหญ่ ลูกนกอื่นๆ งูเขียว กิ้งก่า ปู ต้องการต้นไม้ใหญ่ที่มีโพรงรังเป็นที่อาศัย

ในช่วงปี พ.ศ.2546-2547 ศ.ดร.พิไล ได้เริ่มศึกษานกเงือกในผืนป่าและห้วยขาแข้งทั่วประเทศ ไทย โดยมีโครงการระยะยาว 5 ปี สิ้นสุดในปี พ.ศ.2551 ซึ่งตรวจวัดประชากรนกเงือกใน 3 พื้นที่ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ผืนป่าตะวันตก (เน้นเฉพาะป่าห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่) และอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดี โดยตั้งสมมติฐานว่า ประชากรนกเงือกในป่าตะวันตก และอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งเป็นผืนป่าขนาดใหญ่ น่าจะมีประชากรนกเงือกมากกว่าผืนป่าขนาดเล็กอย่างอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดี แต่ผลการสำรวจในเบื้องต้น สร้างความประหลาดใจให้กับนักวิจัย กล่าวคือ

-อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ พบนกเงือก 4 ชนิด คือ นกกก นกเงือกกรามช้าง นกแก๊ก และนกเงือกสีน้ำตาล แต่พบในจำนวนที่ไม่มากนักคือ 20 ตัวต่อ ตร.กม. ซึ่งคาดว่าน่าจะเกิดจากการการลักลอบล่าสัตว์ป่า การลักลอบตัดไม้หอม และสังคมพืชที่ชาวบ้านในพื้นที่ให้ข้อมูลว่า แต่เดิมบริเวณดังกล่าวมีนกเงือกชุกชุมแต่ผลจากการลักลอบตัดไม้ การล่าสัตว์ป่า และการกระจายของต้นไม้ใหญ่ทำให้นกเงือกลดจำนวนลง

-ผืนป่าตะวันตก พบนกเงือกที่น่าสนใจคือ นกเงือกคอแดง นกกก นกเงือกกรามช้าง นกเงือกสีน้ำตาล และนกแก๊ก โยมีความหนาแน่นของจำนวนประชากรนกเงือกทุกชนิดรวมกันสูงถึง 40 ตัวต่อ ตร.กม. ซึ่งเป็นความหนาแน่นที่สูงสุดในจำนวน 3 พื้นที่ที่ได้ศึกษา โดยเฉพาะนกเงือกคอแดงมีความหนาแน่นประชากรกว่า 15 ตัวต่อ ตร.กม.

-ป่าบูโด พบว่ามีนกเงือก 6 ชนิด คือ นกกก นกเงือกหัวแรด นกชนหิน นกเงือกกรามช้าง นกเงือกปากดำ และนกเงือกหัวหงอก โดยประเมินว่าจำนวนประชากรนกเงือกในป่าบูโดมีความหนาแน่น 40 ตัวต่อ ตร.กม. ซึ่งหากเปรียบเทียบกับสัดส่วนพื้นที่ของป่าทั้ง 3 แห่ง จะเห็นได้ชัดว่าจำนวนประชากรนกเงือกในป่าบูโดมีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม นักวิจัยเองก็ยังไม่กล้าฟันธงว่าในอนาคตจำนวนประชากรนกเงือกในแต่ละผืนป่าจะเป็นเช่นไร

4. กฎหมายด้านสัตว์ป่า ในสถานการณ์ปัจจุบัน โดย ชุติพร บุตรโคตร

จากข้อมูลการจับกุมผู้กระทำความผิดต่อด้านสัตว์ป่า ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2550 (กันยายน 2549 – ตุลาคม 2550) ของสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ระบุว่า ในปีที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่สามารถจับกุมผู้ลักลอบกระทำความผิดต่อสัตว์ป่าได้รวมทั้งสิ้น 269 คดี ได้ผู้ต้องหา 273 คน ได้ของกลาง ทั้งสัตว์ที่มีชีวิตและซากของสัตว์ แบ่งเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม นก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และอื่นๆ รวม 8,577 ตัว 1,027 ชิ้น และ 473.9 กิโลกรัม

จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นในเบื้องต้นว่าแม้ว่าจะมี พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 บังคับใช้มาเป็นเวลานาน แต่สถิติการกระทำความผิดต่อสัตว์ป่ายังคงดูเหมือนจะไม่ลดน้อยลงเลย ยิ่งกว่านั้นยังถือว่ารุนแรงขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย แม้จะยังไม่ได้นับรวมคดีเต็ดด้านสัตว์ป่าที่โด่งดังระดับประเทศ เป็นข่าวคราวขึ้นหน้าหนึ่งหนังสือพิมพ์ให้นักอนุรักษ์ตื่นตัวเป็นระยะๆ ตลอดมาก็ตาม และนั่นคือคำถามว่า เพราะเหตุใด สัตว์ป่าจึงยังต้องกลายเป็นเหยื่อของมนุษย์ กฎหมายด้านสัตว์ป่าที่มีใช้อยู่ในปัจจุบันใช้ได้ผลจริงหรือไม่ในห้วงเวลานี้

กฎหมายด้านสัตว์ป่าที่มีใช้ในปัจจุบัน

ในอดีต ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่มีพื้นที่ป่าอยู่ในระดับอุดมสมบูรณ์ ประชาชนมีความใกล้ชิดกับป่า และส่วนใหญ่ยังคงดำรงชีวิตจากการหาของป่า ล่าสัตว์ เพื่อนำมาเป็นอาหาร โดยเฉพาะในชนบท ซึ่งถือว่าการล่าสัตว์เป็นเรื่องปกติ แต่สำหรับคนในเมืองการล่าสัตว์กลายเป็นกีฬาที่แสนจะน่าตื่นเต้น การแพะชนะวัดได้ที่จำนวนสัตว์ป่าที่ล่าได้ และชนิดพันธุ์ของสัตว์ ยิ่งหายากยิ่งน่าภาคภูมิใจ

อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามาประเทศไทยมีกฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่าใช้มาเป็นเวลานานแล้ว และก็เป็นกฎหมายเพียงฉบับเดียว คือ พระราชบัญญัติการรักษาช้างป่า ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443) ซึ่งให้ความสำคัญกับช้าง ที่ถือเป็นสัตว์สำคัญของประเทศมาตั้งแต่อดีต โดยกฎหมายฉบับดังกล่าว ไม่ได้ครอบคลุมการรักษาชีวิตของสัตว์ป่าชนิดอื่น เนื่องจากมีเนื้อหาเพื่อรักษาช้างป่าอย่างเดียว

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง บ้านเมืองเริ่มพัฒนามากขึ้นทำให้พื้นที่ป่าซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ถูกบุกรุกจากการนิยมเข้าไปล่าสัตว์เป็นกีฬาของกลุ่มคนบางกลุ่ม รวมถึงการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อการทำเกษตรกรรม ทำให้มีเกิดความเคลื่อนไหวของกลุ่มนักอนุรักษ์ในอดีต ที่พยายามขับเคลื่อนเพื่อต้องการให้มีการออกกฎหมายเข้ามาควบคุม ดูแลป่าและสัตว์ป่า

จนในที่สุด รัฐบาลจึงได้ตรากฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าขึ้น โดยสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อครั้งดำรงพระยศสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ และผู้สำเร็จราชการแทน

พระองค์ ได้ทรงลงพระนามในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2503 ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา

โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ คือ สัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่ายิ่งของประเทศชนิดหนึ่งที่ยังอำนวยประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ วิทยาการ และรักษาความงามตลอดจนคุณค่าตามธรรมชาติไว้ แต่ปรากฏว่าในปัจจุบัน สัตว์ป่าที่มีค่าบางชนิดได้ถูกล่าและทำลายจนสูญพันธุ์ไปแล้ว และบางชนิดกำลังจะสูญพันธุ์ไป ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายให้ความคุ้มครองสัตว์ป่าขึ้นไว้เพื่อประโยชน์ของรัฐบาลและประชาชนส่วนรวม

กฎหมายฉบับดังกล่าวได้ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการบังคับใช้ เพื่อดูแลป่าและสัตว์ป่ามาเป็นเวลานาน จนกระทั่งในปี พ.ศ.2535 รัฐบาลในขณะนั้นเห็นว่าควรมีการปรับปรุงพ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าขึ้นใหม่ เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน มาตรการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในกฎหมายดังกล่าวไม่สามารถทำให้การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลดังวัตถุประสงค์ของกฎหมาย ประกอบกับจำเป็นจะต้องเร่งรัดการขยายพันธุ์สัตว์ป่าและให้การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าควบคู่กันไป และเพื่อให้สอดคล้องกับข้อตกลงระหว่างประเทศในการที่จะร่วมมือกันเพื่อสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าของท้องถิ่นอันเป็นทรัพยากรที่สำคัญของโลก

ดังนั้น เพื่อปรับปรุงให้มาตรการในการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับข้อตกลงระหว่างประเทศสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการสงวนคุ้มครองสัตว์ป่าเสียใหม่เป็นพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 โดยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 15 วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2535 และได้ยกเลิกกฎหมายฉบับเดิม จำนวน 2 ฉบับ คือ(1) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503(2) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 228 ลงวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2515

สำหรับเนื้อหา ลักษณะการคุ้มครองสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองของพ.ร.บ.ฉบับนี้ กล่าวโดยสรุปว่า สัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองจะได้รับการคุ้มครอง ดังนี้

1. ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการหรือพยายามกระทำการ เก็บ ดัก จับ ยิง หรือทำอันตรายด้วยประการอื่นใด (มาตรา 16)
2. ห้ามมิให้ผู้ใดเพาะพันธุ์ (มาตรา 18)
3. ห้ามมิให้ผู้ใดครอบครอง (มาตรา 19)
4. ห้ามมิให้ผู้ใด ซื้อ ขาย แลกเปลี่ยน จำหน่าย จ่าย แจก หรือโอนกรรมสิทธิ์ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในทางการค้า มีหรือแสดงไว้เพื่อขาย (มาตรา 20)

5. ห้ามนำเข้า-ส่งออก หรือนำผ่าน (มาตรา 23)

แต่อย่างไรก็ตามการห้ามกระทำดังกล่าว มิได้เป็นการห้ามเด็ดขาด มีการเปิดโอกาสให้สามารถกระทำได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น การควบคุมโดยการออกใบอนุญาตต่างๆ การออกไปตรวจสอบการดำเนินงานของผู้รับอนุญาต เป็นต้น หรือเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ในการสำรวจ การศึกษาและการวิจัยทางวิชาการ การคุ้มครองสัตว์ป่า การเพาะพันธุ์หรือเพื่อกิจการสวนสัตว์สาธารณะ ซึ่งกระทำโดยทางราชการ และได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี และต้องปฏิบัติตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

สัตว์ป่าสงวนจะได้รับการคุ้มครองมากกว่าสัตว์ป่าคุ้มครอง เช่น การเพาะพันธุ์ สัตว์ป่าคุ้มครองสามารถประกาศเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่เพาะพันธุ์ได้ ซึ่งบุคคลหรือนิติบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญสามารถขออนุญาตดำเนินการเพาะพันธุ์และทำการค้าได้ แต่สัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองที่ยังไม่ประกาศเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่เพาะพันธุ์ได้ มีเพียงหน่วยราชการและผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งและดำเนินกิจการสวนสัตว์สาธารณะเท่านั้น ที่สามารถดำเนินการขออนุญาตเพาะพันธุ์

ทั้งนี้ บทกำหนดโทษระบุว่า ผู้ใดฝ่าฝืนกระทำผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามหรือสี่ปี หรือปรับไม่เกินสามหมื่นสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าผู้กระทำความผิดในข้อหาใด

สำหรับรายการสัตว์ป่าสงวน จำนวน 15 ชนิด มีดังนี้

1. นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร (*Pseudochelidon sirintarae*)
2. แรด (*Rhinoceros sondaicus*)
3. กระซู่ (*Didemnoceros sumatraensis*)
4. กูปรีหรือโคไพร (*Bos sauveli*)
5. ควายป่า (*Bubalus bubalis*)
6. ละองหรือละมั่ง (*Cervus eldi*)
7. สมันหรือเนื้อสมัน (*Cervus schomburgki*)
8. เลียงผาหรือเปียงหรือกูราหรือโคร้า (*Capricornis sumatraensis*)
9. กวางผา (*Naemorhedus griseus*)
10. นกแต้วแล้วท้องดำ (*Pitta gurneyi*)
11. นกกระเรียน (*Grus antigone*)
12. แมวลายหินอ่อน (*Pardofelis marmorata*)
13. สมเสร็จ (*Tapirus indicus*)
14. เก้งหม้อ (*Muntiacus feai*)
15. พะยูนหรือหมูน้ำ (*Dugong dugon*)

รายการสัตว์ป่าคุ้มครอง มี 6 จำพวก ดังนี้

1. สัตว์ป่าจำพวกเลี้ยงลูกด้วยนม มี 189 รายการ ประกอบด้วยสัตว์ป่าหายากจำพวก กระซัง กระรอก ค้างคาว ชะนี วาฬ โลมา ลิง เสือ เป็นต้น
2. สัตว์ป่าจำพวกนก มี 182 รายการ ประกอบด้วยสัตว์ป่าหายากจำพวก ไก่ฟ้า ไก่ป่า นก กระทา นกเขา นกปรอด นกเป็ดน้ำ เป็นต้น
3. สัตว์ป่าจำพวกเลื้อยคลาน มี 63 รายการ ประกอบด้วยสัตว์ป่าหายากจำพวกกิ้งก่า งู จระเข้ ตะพาบน้ำ ตุ๊กแก เต่า เขียด เป็นต้น
4. สัตว์ป่าจำพวกแมลง มี 13 รายการ ประกอบด้วยสัตว์ป่าหายากจำพวกด้วงกว้างดาว ผีเสื้อกลางคืนหางยาว ผีเสื้อนางพญา เป็นต้น
5. สัตว์ป่าจำพวกสะเทินน้ำสะเทินบก มี 12 รายการ ประกอบด้วยสัตว์ป่าหายากจำพวกกบเกาะช้าง กบท่าสาร กบอหหนาม กะทิงหรือจกกึ่งน้ำ คางคกชಾಯาว คางคกห้วยมลายู เป็นต้น
6. สัตว์ป่าจำพวกปลา มี 4 ชนิด ดังนี้ ปลาตะพัดหรืออะโรวาน่า ปลาเสือตอหรือเสือลาด ปลา ค้างคาวหรือติดหิน และปลาหมออารีย์

ในปี พ.ศ.2546 ได้มีการแก้ไขปรับปรุง พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 อีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะระเบียบว่าด้วยการแจ้งครอบครองสัตว์ป่า โดยเรียก พ.ร.บ.ฉบับใหม่นี้ว่า พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2546 และกฎหมายฉบับนี้ กลายเป็นกฎหมายหลักที่ประเทศไทยใช้ในการควบคุม ดูแลสัตว์ป่าทุกชนิดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม นอกจากจะมี พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 และ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2546 แล้ว ยังมีกฎหมายและระเบียบอื่นๆเกี่ยวกับสัตว์ป่าที่ประกาศใช้ในปัจจุบันอีกด้วยได้แก่

1.อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพันธุ์พืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ หรือ CITES ซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ในโลกให้คงอยู่คู่โลกมนุษย์ตลอดไป โดยประเทศไทยได้ร่วมลงนามในอนุสัญญาดังกล่าวเมื่อปี พ.ศ. 2518 และให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2526 ซึ่งปัจจุบันมีประเทศภาคี จำนวน 148 ประเทศ โดยมีรายละเอียดโดยสรุปคือการค้าสัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์ระหว่างประเทศ จะถูกควบคุมโดยระบบใบอนุญาต (Permit) ซึ่งจะมี

- 1.1 ใบอนุญาตส่งออก (Export)
- 1.2 ใบอนุญาตนำเข้า (Import)
- 1.3 ใบอนุญาตนำผ่าน (Transit)

1.4 ใบอนุญาตส่งกลับออกไป (Re-export)

และกำหนดหลักการไว้เป็นบัญชีหมายเลข 1 , 2 และ 3 ของอนุสัญญา ฯ (CITES) ดังนี้

1). ชนิดพันธุ์แนบท้ายบัญชีหมายเลข 1 เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าที่ห้ามนำเข้าและส่งออกเพื่อการค้าโดยเด็ดขาด ยกเว้นเพื่อการศึกษาวิจัย เพาะพันธุ์ การยืม การบริจาค การแลกเปลี่ยนที่มีใช้เพื่อการค้าระหว่างนักวิทยาศาสตร์หรือสถาบันทางวิทยาศาสตร์ การได้มาก่อนอนุสัญญา ฯ (CITES) หรือเป็นชนิดพันธุ์ที่ได้จากการเพาะพันธุ์จากผู้ประกอบการที่ CITES ได้รับรองแล้ว เช่น ช้าง เสือโคร่ง แรด วาฬ หมีพูม พะยูน กล้วยไม้หายากบางชนิด เป็นต้น

2). ชนิดพันธุ์แนบท้ายบัญชีหมายเลข 2 เป็นชนิดที่สามารถนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านได้แต่ต้องมีการควบคุมไม่ให้เกิดความเสียหาย หรือลดจำนวนของชนิดพันธุ์นั้นอย่างรวดเร็ว โดยต้องมีใบอนุญาตกำกับ เช่น นกแก้วโม่ง นกตระกูล Macaw นกตระกูล Lovebird ลิงวอก ลิงลม ค่างแว่นถิ่นใต้ งูเห่า งูเหลือม เป็นต้น

3). ชนิดพันธุ์แนบท้ายบัญชีหมายเลข 3 เป็นชนิดที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศหนึ่ง แล้วขอความร่วมมือประเทศภาคี ฯ ด้วยกันให้ช่วยดูแล การส่งออกจะต้องได้รับอนุญาตหรือมีหนังสือรับรองเพื่อการนำเข้า ส่งออกจากประเทศถิ่นกำเนิดว่าจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อความอยู่รอดตามธรรมชาติของชนิดพันธุ์ เช่น ไก่จุก นกกระทาดงอกสีน้ำตาล เป็นต้น

2.พ.ร.บ.โรคระบาดสัตว์ กรมปศุสัตว์ พ.ศ.2499

3. พ.ร.บ.การประมง พ.ศ.2490

4. พ.ร.บ.สัตว์พาหนะ พ.ศ.2482

5. พ.ร.บ.บำบัดโรคสัตว์ พ.ศ.2505

6. พ.ร.บ.สำหรับช้างป่า พ.ศ.2464

7. พ.ร.บ.ควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ.2535

และระเบียบการอื่นๆ เช่น จรรยาบรรณการใช้สัตว์ทดลองของนักวิจัย เป็นต้น

คติความ ผิดที่กฎหมายหรืออย่างไร

แม้จะพบว่าปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายด้านสัตว์ป่าและพืชป่า ที่ได้ชื่อว่าดีที่สุดฉบับหนึ่งในโลก รวมทั้งยังมีกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือ แม้กระทั่งกฎระเบียบต่างๆ ประกาศใช้อย่างเข้มงวด แต่ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ปรากฏว่ายังคงมีคดีความที่เกิดจากการกระทำผิดต่อสัตว์ป่าใหญ่ๆ ต่อเนื่องหลายคดี และเหล่านี้เป็นบางส่วนของคดีจำนวนมากเหล่านั้น

1. เสือโคร่งเมืองจีน

ย้อนอดีตไปเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2545 อธิบดีกรมป่าไม้ในขณะนั้น ได้ลงนามในใบอนุญาตให้ บริษัท ศรีราชาไทเกอร์ ชู จำกัด ส่งออกเสือโคร่งจำนวน 100 ตัว เป็นตัวผู้ 56 ตัว ตัวเมีย 44 ตัว อายุระหว่าง 1-3 ปี ไปยังสวนสัตว์ชั้นหย่า ไมตรี คอนเซ็ปท์ จำกัด มณฑล ไหหลำ ประเทศจีน เพื่อการเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์ในกิจการสวนสัตว์ โดยกรมป่าไม้เป็นผู้ส่งออกในนามบริษัท ศรีราชา ตามมาตรา 26 พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า 2535 และบริษัทศรีราชาเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ตามมาตรา 26 บทบัญญัติมาตรา 16 มาตรา 18 มาตรา 19 มาตรา 21 และมาตรา 23 ระบุว่ามิให้ใช้บังคับแก่การกระทำเพื่อประโยชน์ในการสำรวจ การศึกษาและวิจัยทางวิชาการ การคุ้มครองสัตว์ป่า การเพาะพันธุ์ หรือเพื่อกิจการสวนสัตว์สาธารณะ ซึ่งกระทำโดยราชการ และโดยได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี และต้องปฏิบัติตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

ในกรณีที่การกระทำตามวรรคหนึ่ง เป็นการกระทำเพื่อกิจการเพาะพันธุ์ของผู้รับใบอนุญาต เพาะพันธุ์ตามมาตรา 18 หรือเพื่อกิจการสวนสัตว์สาธารณะของผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งและดำเนินกิจการสวนสัตว์สาธารณะตามมาตรา 29 การเรียกเก็บและการชำระค่าใช้จ่าย ค่าบริการ หรือค่าตอบแทนและราคาสัตว์ป่า ให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

หลังจากที่เสือเดินทางขึ้นเครื่องบินไปลงที่ประเทศจีนแล้ว กลุ่มนักอนุรักษ์ได้ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อขอให้มีการตรวจสอบเรื่องนี้ เพราะสงสัยว่าจะส่งเสือไปเพื่อการค้า ผิดกฎหมาย พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 จนคณะอนุกรรมการเพื่อการอนุรักษ์คุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชในคณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎรออกมาดำเนินการตรวจสอบทันที โดยในวันที่ 26 มีนาคม 2546 นายสมชัย เพียรสถาพร อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และนายมานพ เล่าห์ประเสริฐ หัวหน้าสำนักอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (ไซเตส) ในขณะนั้น เข้าชี้แจงเรื่องนี้ต่อคณะกรรมการ พร้อมทั้งเชิญคณะกรรมการไปตรวจสอบข้อเท็จจริงที่สวนสัตว์ชั้นหย่าฯ ประเทศจีน

และหลังจากการชี้แจงของทั้งสองคน ต่อมาในวันที่ 21 ธันวาคม 2546 นายศิริ หวังบุญเกิด ประธานคณะอนุกรรมการ นำคณะเดินทางไปตรวจสอบข้อเท็จจริงที่สวนสัตว์ชั้นหย่าฯ ได้รับคำชี้แจงจากนายจี เฉิง ชิน หัวหน้าของบริษัทว่า ได้ลงทุนสั่งซื้อเสือโคร่งจากบริษัท ศรีราชา จำนวน 100 ตัว ในราคาตัวละ 1 แสนบาท รวมเป็นเงิน 10 ล้านบาท อย่างไรก็ตาม นายจี เฉิง ชิน ยืนยันว่าไม่ได้เป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยนสัตว์ และคาดว่าจะคืนทุนที่ลงทุนไปประมาณ 800 ล้านบาท ภายใน 4-5 ปี คณะอนุกรรมการจึงสรุปว่า การส่งเสือ 100 ตัวไปจีน เป็นการดำเนินโดยภาคเอกชน ไม่ใช่กระทำโดยราชการ และมีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า มิใช่เพื่อการวิจัยค้นคว้าทางวิชาการ

อย่างไรก็ตาม ต่อมา นายพนัส ทัศนียานนท์ ประธานคณะกรรมการสิทธิสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา ทำหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถึงผลการตรวจสอบเรื่องเสือ 100 ตัวว่า การอนุญาตส่งเสือดังกล่าวชอบด้วยกฎหมาย ส่วนข้อกล่าวหาที่มีการอ้างอิงข้อกฎหมายและการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่ผิดพลาด ควรจะตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างเร่งด่วน ทำให้ นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขณะนั้น ได้เสนอเรื่องไปยังสำนักนายกรัฐมนตรีให้ตั้งกรรมการสอบข้อเท็จจริงเรื่องนี้ จนมีการแต่งตั้ง พล.ต.ท.จุมพล มั่นหมาย ผู้อำนวยการสำนักข่าวกรองแห่งชาติ เป็นประธานตรวจสอบข้อเท็จจริง

ด้านอธิบดีกรมป่าไม้ได้ออกมาตอบโต้ข้อกล่าวหาว่าถูกลักลอบ เพราะตั้งแต่มี พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า 2535 จนถึงปี 2546 มีการส่งสัตว์ตามมาตรา 26 ไปทั้งสิ้น 11 ครั้ง โดยไม่เห็นว่าจะมีการตรวจสอบอะไร

ในปีต่อมา คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงสรุปผลการสอบสวนว่า การส่งออกเสือไปจีนเข้า ข่ายนาเชื่อว่า มิใช่เป็นการกระทำเพื่อกิจการเพาะพันธุ์หรือเพื่อกิจการสวนสัตว์สาธารณะของตน แต่เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในสัตว์ป่าคุ้มครองไปเป็นของบุคคลอื่น เข้าข่ายตามบทนิยามของมาตรา 4 ของคำว่า "ค้า" หมายความว่า ซื้อ ขาย แลกเปลี่ยน จำหน่าย จ่าย แจก หรือโอนกรรมสิทธิ์ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในทางการค้า และหมายความรวมถึง มีหรือแสดงไว้เพื่อขายด้วย"

ถัดมาอีก 1 ปี สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีส่งผลสอบสวนทางวินัยร้ายแรงของอธิบดีกรมป่าไม้ คณะกรรมการมีความเห็นว่า ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในการสอบสวน ไม่ปรากฏพยานหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าอธิบดีกรมป่าไม้ทำผิดอย่างที่ถูกลักลอบ

จนกระทั่งเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2550 สำนักอัยการพิเศษฝ่ายคดีเศรษฐกิจและทรัพยากร มีคำสั่งไม่ฟ้องบริษัท ศรีราชาไทเกอร์ ชู จำกัด

อย่างไรก็ตาม ล่าสุดเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2550 ป.ป.ช.มีมติเป็นเอกฉันท์ว่า อธิบดีกรมป่าไม้มีความผิดวินัยร้ายแรง และความผิดทางอาญา ฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ในการอนุญาตให้บริษัท ศรีราชาไทเกอร์ ชู จำกัด ส่งออกเสือโคร่งจำนวน 100 ตัว ไปยังสวนสัตว์ซันหย่า ไมตรี คอนเซ็ปท์ จำกัด ซึ่งเป็นสวนสัตว์ของเอกชน สาธารณรัฐประชาชนจีน

ทั้งนี้การพิจารณาล่าสุดเป็นเพียงการลงมติของ ป.ป.ช.ว่า การดำเนินการดังกล่าวถือว่าเป็นความผิด แต่คดียังไม่ได้เข้าสู่กระบวนการชดเชย ดังนั้นผลสรุปในเรื่องนี้จึงยังไม่เกิดขึ้น

อดีตผู้บังคับการตำรวจป่าไม้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญกับกรณีเสือ 100 ตัว ให้สัมภาษณ์ความเห็นเกี่ยวกับกรณีนี้กับผู้เขียนว่า คดีเสือ 100 ตัวเป็นตัวอย่างสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ที่ผ่านมาก่อนหน้านั้น แม้ว่าจะมีกฎหมายป้องกันการค้าสัตว์ป่าออกมาบังคับใช้ แต่เจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้เข้มงวดกับการตรวจตรา หรือดูแลเพื่อไม่ให้มีการกระทำความผิดกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเขตของสวนสัตว์สาธารณะ ซึ่งเป็นส่วนที่น่าเชื่อว่าจะเป็นช่องโหว่ที่เล็ดลอดกฎหมายออกไปได้ง่ายที่สุด

สำหรับในส่วนของการบังคับใช้กฎหมายในคดีซึ่งสุดท้ายยังไม่ได้มีการดำเนินคดีอย่างที่หลายฝ่ายต้องการให้เป็น อดีตผู้บังคับการตำรวจป่าไม้ สะท้อนความคิดเห็นให้ฟังว่า เพราะกฎหมายที่ไม่ได้มีบทลงโทษรุนแรงอย่างที่ควรจะเป็น บางคดีตำรวจทำกัน พอถึงศาล ศาลสั่งแค่ปรับ จบ อีกอย่างหนึ่งก็คือปัญหาที่ตัวเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ปราบกันจริงจัง

ในขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่จากกองนิติกร กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นในกรณีของเสือโคร่ง 100 ตัวว่า การพิจารณาเรื่องนี้ในแง่ของกฎหมายจะต้องอาศัยการพิจารณาจากเอกสาร โดยเฉพาะในข้อความที่เขียนไว้ในใบอนุญาต โดยอาจจะมีการตีความ แปลความหมายไปคนละอย่าง จะผิดหรือถูกก็อยู่ตรงนี้ได้ ดังนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องพิจารณาก็คือดูที่เอกสารที่มีในช่วงนั้น

ในส่วนของสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชให้ความเห็นคล้ายๆ กันว่า เรื่องนี้ความจริงจากการตรวจสอบพบว่า เสือโคร่งทั้งหมดเป็นเสือในกรรมสิทธิ์ของเจ้าของเดียวกัน นั่นคือ เจ้าของสวนเสือศรีราชาที่ได้ขยายกิจการไปดำเนินการต่อที่ประเทศจีน และเมื่อกิจการเข้าที่เข้าทาง จึงมีความต้องการที่จะนำเสือจากสวนเสือศรีราชาของตน ไปไว้ที่สวนสัตว์ซันหย่า ประเทศจีน โดยมาขออนุญาตที่กรมป่าไม้ขณะนั้น จึงไม่คิดว่าเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย

“เรามองว่าเสือพวกนี้เป็นเสือที่เขาผลิตขึ้นเอง ในสวนสัตว์ ทำให้ไม่กระทบกระเทือนในป่า และการกระทำนี้ก็ไม่ผิดเงื่อนไขของไซเตส แต่นักอนุรักษ์ส่วนใหญ่อาจจะมองด้านความรู้สึก แต่บางทีคนอาจจะหวังว่า จะมีการส่งเสือไปเพื่อฆ่าหรือกิน เพราะเคยเห็นว่ายังมีความต้องการกินสัตว์ป่าอยู่ในประเทศนี้ ก็เลยทำให้เป็นหวังว่าจะส่งเสือทั้งหมดไปทำเป็นอาหาร แต่ถ้าไปดูตอนนี้ เสือทั้งหมดก็ยังมีชีวิตอยู่ทั้งนั้น”

สรุปประเด็นปัญหาสื่อ

ภาครัฐที่เกี่ยวข้องมองว่า การกระทำดังกล่าวไม่ผิดกฎหมายเพราะได้ดำเนินการตามระเบียบที่วางไว้ เป็นสื่อที่เพาะเลี้ยงถูกต้อง เป็นการแลกเปลี่ยนถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ผิดเงื่อนไขตามอนุสัญญาไซเตส การดำเนินการทำตามเอกสารทางราชการถูกต้อง

ภาคประชาชนมองว่า เป็นการเลือกปฏิบัติใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ทำการค้าสัตว์ป่า เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายไม่จริงจัง

2.ส่งลิงกลับบ้าน

อีกคดีหนึ่งที่เป็นคดีโด่งดังและยืดเยื้อยาวนาน ได้แก่กรณีลิงอุรังอุตังที่ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(ปทส.) บุกเข้าตรวจสอบสัตว์ป่าภายในสวนสัตว์เอกชนชื่อดังย่านรามอินทรา พบว่าสวนสัตว์ดังกล่าวครอบครองลิงอุรังอุตัง ซึ่งเป็นสัตว์ในบัญชีสัตว์ป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ของไซเตส ซึ่งได้รับการคุ้มครองตามกระบวนการของกฎหมาย คือ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 24 ที่บัญญัติว่า การนำเข้าสัตว์ป่าชนิดที่ต้องมีใบอนุญาต หรือใบรับรองให้นำเข้าตามความตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการค้าสัตว์ป่าและซากของสัตว์ป่า ต้องมีใบอนุญาตหรือใบรับรองจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งการตรวจยึดครั้งนั้นได้ลิงอุรังอุตังจำนวนน้อยกว่าตัว

และเมื่อให้เจ้าของสวนสัตว์นำหลักฐานการครอบครองลิงทั้งหมดมาแสดง ก็ไม่สามารถแสดงใบอนุญาตได้ครบทุกตัว โดยบางส่วนไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นลิงที่ได้มาอย่างถูกกฎหมาย ทั้งนี้ต่อมา มีการพิสูจน์ดีเอ็นเอลิงอุรังอุตังที่เหลือ ก็พบว่าเป็นลิงจากเกาะบอร์เนียว ประเทศอินโดนีเซียจริง

กล่าวโดยสรุปก็คือ มีการลักลอบนำเข้าลิงอุรังอุตังโดยไม่ได้รับใบอนุญาต หรือใบรับรองจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ แต่จะลักลอบนำเข้ามาโดยวิธีใดนั้นไม่ปรากฏข้อเท็จจริง เพียงแต่สันนิษฐานว่าน่าจะถูกเรือประมงไทยที่ไปหาปลาในเขตน่านน้ำอินโดนีเซีย ชื้อกลับมาลักลอบขายให้กับสวนสัตว์ และประชาชนที่มีความต้องการที่จะเลี้ยงลิงประเภทนี้

สำหรับคดีลิงอุรังอุตัง จากประเทศอินโดนีเซีย ที่เกิดเป็นข่าวโด่งดังนี้ นายเอ็ดวิน วิด เลขาธิการมูลนิธิเพื่อนสัตว์ป่า ผู้มีส่วนสำคัญในการดำเนินการดังกล่าว กล่าวว่า

“เรื่องของลิงเท่าที่ผมติดตามมา ก็สงสัยหลายประเด็น หนึ่งในเลยคือทำไมคดีนี้ถึงต้องใช้เวลานานเกือบ 2 ปี ถึงจะเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมาย ทั้งที่พยานหลักฐานก็มีชัดเจนอยู่แล้ว ในขณะที่ ลิง

อูรังอุตังเถื่อนที่เรายังเห็นอยู่เยอะแยะ ไม่ว่าจะเป็นที่สวนสัตว์ลพบุรี ที่ จ.นครปฐม หรือที่สมุทรปราการ ที่ผ่านมาก็พบว่าไม่มีใครเลยที่ถูกดำเนินคดีถึงขั้นขึ้นศาล ดังนั้นจึงคิดว่าน่าจะมีการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ไม่ได้ลงโทษตามกฎหมายอย่างที่ควรจะเป็น”

นายเอ็ดวิน ยังได้กล่าวไว้ในตอนหนึ่งในระหว่างการสัมมนาเรื่อง “กลไก และกระบวนการแก้ไข ปัญหาการค้าสัตว์ป่าไทย” เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2549 ที่ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยว่า

“ปัญหาที่ผมเจออยู่ขณะนี้ คือเมื่อไหร่คนที่ลักลอบล่าสัตว์ป่ามาโดนจับแล้ว เกิดอะไรขึ้น เขาโดน ปรับอยู่ไม่เกิน 4 หมื่นบาท จำคุกไม่มากกว่า 4 ปี รับสารภาพก็ได้ครึ่งหนึ่งอยู่แล้ว แต่ไม่เคยเกิดขึ้น เรา เห็นว่าแม้แต่สวนสัตว์ซาฟารีเวิลด์ไม่ได้โดนอะไรทั้งสิ้น ปลอ่ยเรื่องไว้ อูรังอุตังที่ส่งคืน 48 ตัว ค่าใช้จ่าย ที่จะส่งคืนหลายสิบล้านบาท การคืนสู่ป่าของสัตว์เป็นเงินทั้งนั้น แต่คนที่ทำผิดกฎหมายไม่ได้รับผิดชอบ อะไรสักบาท คนที่ทำผิดกฎหมายไม่โดนดำเนินคดีอะไรเลย ไม่ได้ขึ้นศาล เพราะเป็นสัตว์ต่างประเทศ สรุปลแล้วคนผิดหลุดไปแล้ว

ผมอยากจะเห็นกฎหมายเปลี่ยนไปนิดหน่อยว่าคนที่ลักลอบนำสัตว์ป่ามาโดนเหมือนคนค้ายา ต้องมีการยึดทรัพย์ มีการจำคุกจริง แล้วก็โดนปรับให้หนัก....”

ด้านสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า ให้ความเห็นกรณีลึงอูรังอุตังว่า จากการตรวจสอบก็พบว่า การที่ลึงใน สวนสัตว์ซาฟารีเวิลด์ มีจำนวนเป็นร้อยนั้น ส่วนหนึ่งเป็นลึงที่ถูกซื้อเข้ามาก่อนปี 2535 จำนวน 5 ตัว แล้วก็ออกลูกหลานมาอีก 50 ตัว ในขณะที่เหลือ เป็นลึงที่มาจากอินโดนีเซียโดยช่องทางอื่น แต่มีการ ชี้แจงว่าลึงเหล่านี้ก็มาก่อนปี 2535 เช่นเดียวกัน ซึ่งเมื่อเป็นแบบนี้ ก็ต้องไปเข้ากับกฎหมายศุลกากร ที่ สามารถยอมความกันได้เพียงแค่เสียค่าปรับ เพราะถือว่าเป็นสินค้านำเข้าธรรมดา ก็เลยจบ

สรุปประเด็นปัญหา

ภาครัฐ เห็นว่า การได้มาซึ่งลึงอูรังอุตังของสวนสัตว์ซาฟารีเวิลด์ เป็นการได้มาก่อนที่จะเกิด กฎหมายปี 2535 และก่อนอนุสัญญาไซเตส ซึ่งกฎหมายยังบังคับใช้ไม่ถึง ทำให้ต้องใช้กฎหมายศุลกากร ในการดำเนินการ

ภาคประชาชน เห็นว่า กฎหมายไม่แน่นหนา และมีอะไรบางอย่างทำให้การดำเนินคดีไม่ไปถึง ขั้นเด็ดขาด และบังคับใช้กฎหมาย พ.ร.บ.สัตว์ป่า

นอกจาก 2 คดีดังระดับประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากช่องโหว่ทางกฎหมาย โดยเฉพาะใน ประเด็นของสัตว์ป่าต่างประเทศ ที่กฎหมายยังไม่มีระเบียบออกมาควบคุมอย่างชัดเจน

พ.ร.บ.ส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า พ.ศ.

หลังจากที่ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 และ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2546 ถูกประกาศใช้มาจนกระทั่งปัจจุบัน ล่าสุด ในรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้มีการเสนอให้มีการปรับปรุง พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ทั้งสองฉบับขึ้นมาใหม่ โดยมอบหมาย ให้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นำโดย ดร.ศิริราชา เจริญพานิช เป็นหัวหน้าคณะในการดำเนินการร่างพ.ร.บ.ฉบับใหม่ โดยปรับปรุงขึ้นเป็นกฎหมายใหม่ ใช้ชื่อว่า พ.ร.บ.ส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า พ.ศ.

นายมนู ทองศรี ผู้อำนวยการกองนิติการ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กล่าวถึงร่าง พ.ร.บ.ฉบับใหม่ว่า ร่างกฎหมายฉบับนี้เริ่มแก้ไขมาตั้งแต่ปี 2548 เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมาย รัฐธรรมนูญ และนโยบายรัฐบาลเรื่องพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ โดย พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ถือเป็น "พระราชบัญญัติส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าแห่งชาติ" เนื่องจากเห็นว่า คำว่าสงวนนั้นมีความหมายที่ค่อนข้างจำกัด คือ เหมือนการห้ามใช้ประโยชน์จากสัตว์ จึงเพิ่มหมวดที่ 2 ให้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับสัตว์ ป่าและอนุญาตให้เกิดการค้าสัตว์ป่าโดยเจ้าหน้าที่ รวมทั้งมีการตั้งกองทุนอนุรักษ์อุทยาน และมี บทลงโทษรับผิดทางแพ่งด้วย

สำหรับหลักการของ ร่าง พ.ร.บ.ฉบับใหม่นี้ ระบุเหตุผลว่า โดยที่พระราชบัญญัติสงวนและ คุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ได้ใช้มาเป็นเวลานาน สมควรปรับปรุงใหม่เหมาะสมสอดคล้องกับ สภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป เพื่อให้สอดคล้องหรืออนุวัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ และเกิดการส่งเสริม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้คงอยู่ในสภาพ ธรรมชาติ การบริการจัดการที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรสัตว์ป่า ซึ่งเป็น ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ซึ่งต้องมีระบบของการสงวน คุ้มครอง ตลอดจนส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีการ เพาะเลี้ยงสัตว์ป่าชนิดที่มีศักยภาพที่จะส่งเสริมในเชิงพาณิชย์และประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ และให้ เอกชนมาส่งเสริมการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเพิ่มจำนวนสัตว์ป่าที่จะสูญพันธุ์ จึง จำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

กล่าวโดยสรุปคือ ประการที่หนึ่ง ต้องการรับรองสิทธิของประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยเป็นปัญหากับ รัฐ ประการที่สอง เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาระหว่างประเทศที่ประเทศไทยไปลงนามเอาไว้ และ จะต้องปฏิบัติตาม ประการที่สามเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรได้ และ ประการที่สี่คือสอดคล้อง กับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

จากความเห็นของหน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบในการยกร่าง พ.ร.บ.ฉบับใหม่นี้ แสดงความเห็นในหลักการ และมุมมองของความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ.ฉบับเดิมว่า ประเด็นสำคัญที่จำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขนั้น อยู่ที่มุมมองสถานการณ์โลกในภาวะปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ดังนั้น กฎหมายที่จะต้องถูกนำมาใช้จะต้องทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยมองจากความเป็นจริง ทั้งนี้ ในส่วนของธรรมชาติ หรือ เขตอุทยานฯ ที่สวยงามก็น่าจะนำมาทำประโยชน์ให้กับประเทศได้ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่ เป็นการจัดระเบียบให้อยู่ในขอบเขต และสามารถควบคุมได้ นอกจากนี้ในส่วนของสัตว์ป่านั้น พบว่า สัตว์ป่าในประเทศไทย มีอยู่หลายระดับ และบางระดับก็มีศักยภาพที่สามารถจะทำประโยชน์ต่อประเทศชาติได้ โดยไม่กระทบกระเทือนทรัพยากรอื่น ซึ่งกฎหมายทุกฉบับที่เกิดขึ้นมาแล้วแต่มุ่งที่จะทำประโยชน์ให้ประเทศทั้งนั้น เช่นการเก็บภาษีจากการดำเนินกิจการต่างๆ

ดังนั้นถ้าหากมองว่าสัตว์ป่าหรือทรัพยากร และธรรมชาติอันสวยงามในป่าสามารถให้ประโยชน์ต่อประเทศ และคนภายในประเทศได้ก็ควรที่จะดำเนินการ ทั้งนี้การร่างกฎหมายขึ้นมาก็ไม่ได้เขียนโดยไม่มีหลักการ แต่ได้มีการศึกษาจากสภาพความเป็นจริง เชิงวิชาการ และมุ่งไม่ให้เกิดความเดือดร้อนต่อสัตว์ป่าอื่นๆ ก็น่าจะทำได้

“ส่วนชนิดใดที่ควรสงวนก็ต้องสงวนไป กองนิติกร เราจะมองจากความเป็นจริง ไม่ได้มองในภาพของความฝัน ด้านอารมณ์ เพราะความเป็นจริงมันก็เป็นอยู่ การค้าขาย การจับสัตว์ป่า หรือ การกระทำผิดต่อสัตว์ ปัจจุบันก็มีอยู่ เพราะกฎหมายยังมีช่องโหว่ เพราะถึงจะบอกว่าจะต้องควบคุมดูแล แต่ก็ไม่ได้มีรายละเอียดที่ชัดเจนออกมาควบคุม แต่กฎหมายฉบับใหม่จะดำเนินการในส่วนนี้ให้ชัดเจนขึ้น ซึ่งการเปิดโอกาส ยอมให้ภาคเอกชนหรือต่างประเทศเข้ามาช่วยในการอนุรักษ์ ก็คือหลักการที่ให้ทุกส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สัตว์ป่าตนเอง นอกจากนี้ในกฎหมายฉบับใหม่จะมีการเพิ่มเติมการควบคุมการครอบครองสัตว์ในบัญชีไซเตสเพิ่มขึ้นด้วยเพื่อแก้ไขปัญหาเดิมๆที่ผ่านมา เนื่องจากภายในประเทศของเราเองไม่มีกฎหมายมาควบคุมสัตว์ต่างประเทศเหล่านี้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดปัญหามากขึ้นอย่างที่เห็นอยู่”

อย่างไรก็ตาม หลังการปรับปรุงยกร่าง พ.ร.บ.ส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า พ.ศ.... ถูกเผยแพร่องค์กรนักอนุรักษ์ทั่วประเทศได้ออกมาแสดงความไม่เห็นด้วยกับ พ.ร.บ.ฉบับนี้ โดยระบุว่า เนื้อหาที่ถูกเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่นั้น แทนที่จะเป็นการแก้ปัญหาตามที่ฝ่ายรัฐตั้งใจจะให้ เป็น แต่กลับกลายเป็นการเปิดโอกาสให้ป่าและสัตว์ป่าถูกทำลายมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปิดโอกาสให้มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และ เปิดช่องทางอนุญาตให้สวนสัตว์สาธารณะสามารถดำเนินการเพาะพันธุ์ ซื้อมาขาย แลกเปลี่ยน หรือ ค้าสัตว์ป่าได้สะดวกมากขึ้น

ตัวอย่างประเด็นกฎหมายฉบับใหม่ที่เป็นปัญหา

1. กำหนดให้มีเขตหวงห้าม เขตศึกษารธรรมชาติ และ เขตผ่อนปรนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ได้แก่

-มาตรา 53 เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เมื่อมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแล้ว ให้พื้นที่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นเขตหวงห้ามเพื่อการอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์ป่าและสภาพธรรมชาติ เว้นแต่กรณีให้เห็นสมควรหรือมีความจำเป็น หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอาจเสนอต่ออธิบดีเพื่อพิจารณาประกาศกำหนดให้พื้นที่บางส่วนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นเขตศึกษารธรรมชาติ หรือเขตผ่อนปรนได้

ในการประกาศแนวเขตตามวรรคหนึ่งให้มีแผนที่แสดงรายละเอียดให้ทราบโดยทั่วกัน และอย่างน้อยให้ปิดประกาศไว้ ณ สถานที่ที่เปิดเผยและเห็นได้ง่าย ณ ที่ทำการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และที่ทำการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นบริเวณนั้น

-มาตรา 62 การอนุญาตให้กระทำการใดๆ ตามมาตรา 59 ในเขตหวงห้าม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่อนุญาตให้กระทำได้เฉพาะในกรณีที่เป็นการสำรวจ การศึกษาวิจัย หรือการทดลองทางวิชาการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐ ที่ไม่เกิดผลกระทบต่อสัตว์ป่าหรือความเสียหายต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือเป็นกรณีการท่องเที่ยวศึกษารธรรมชาติที่อยู่ในความควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์ป่าหรือเกิดอันตราย หรือเกิดความเสียหายแก่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

ในการอนุญาตตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

-มาตรา 63 การอนุญาตให้กระทำการใดๆ ตามมาตรา 59 ในเขตศึกษารธรรมชาติ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่อนุญาตให้กระทำได้เมื่อกิจกรรมนั้นมีวัตถุประสงค์ที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์ป่า หรือความเสียหายต่อสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และอนุญาตได้เฉพาะในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) การสำรวจ การศึกษาวิจัย หรือการทดลองทางวิชาการ
- (2) การท่องเที่ยวศึกษารธรรมชาติที่ไม่เกิดความเสียหายต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
- (3) การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวหรือที่พักแรมชั่วคราวแก่นักท่องเที่ยว
- (4) การถ่ายทำภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ สารคดี และการถ่ายภาพ

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการอนุญาตตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

-มาตรา 64 การอนุญาตให้กระทำการใดๆ ตามมาตรา 59 ในเขตผ่อนปรน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่อนุญาตให้กระทำได้เมื่อกิจกรรมนั้นไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์ป่า หรือเกิดความเสียหายตามสภาพธรรมชาติของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และอนุญาตได้เฉพาะในกรณีดังต่อไปนี้

(1) บริเวณที่ดินในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่ผ่อนผันให้ประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมอยู่อาศัยเป็นการชั่วคราว

(ก) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่จำเป็นของประชาชนหรือสมาชิกของชุมชน

(ข) การสำรวจ การศึกษาวิจัย หรือการทดลอง ทางวิชาการที่ไม่เกิดความเสียหายต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

(ค) การท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติที่ไม่เกิดความเสียหายต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

(ง) การถ่ายทำภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ สารคดี และการถ่ายภาพ

(2) บริเวณที่ดินในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่อยู่บริเวณชายขอบและมีชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมอยู่อาศัยติดต่อกับแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

(ก) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติบางชนิดได้อย่างยั่งยืนแก่สมาชิกในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม

(ข) การสำรวจ การศึกษาวิจัย หรือการทดลองทางวิชาการที่ไม่เกิดความเสียหายต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

(ค) การท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติที่ไม่เกิดความเสียหายต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

(ง) การถ่ายทำภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ สารคดี และการถ่ายภาพ

หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการอนุญาตตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

-มาตรา 65 ภายในเขตศึกษาธรรมชาติ อธิบดีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการมีอำนาจอนุญาตหรือทำความตกลงผูกพันให้บุคคลใดเข้าไปลงทุนทำการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใดๆ เพื่อดำเนินกิจการท่องเที่ยวและบริการ ที่พักแรมได้แห่งละไม่เกิน 10 ไร่ คราวละไม่น้อยกว่า 10 ปี แต่ไม่เกิน 30 ปี โดยให้พิจารณาเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่รัฐจะได้รับกับความเสียหายของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อีกทั้งยังคำนึงถึงผลกระทบต่อสัตว์ป่า สภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศเป็นสำคัญ

การอนุญาตหรือการทำความตกลงผูกพันตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด

เหตุผลที่แตกต่าง

ในประเด็นนี้ กลุ่มนักอนุรักษ์ ภาคประชาชน แสดงความไม่เห็นด้วย โดยให้เหตุผลว่า ป่าอนุรักษ์ที่เหลืออยู่ควรสงวนและเก็บไว้เพื่อเป็นพื้นที่ทางนิเวศวิทยาเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ไม่ควรนำไปเสี่ยงกับการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ ซึ่งสัตว์ป่า หรือ พืชป่าควรที่พื้นที่ปลอดภัย ปราศจากเสียงรบกวน ตามเจตนารมณ์ของป่าอนุรักษ์ ทั้งนี้กฎหมายยังให้อำนาจกับอธิบดีหรือ กลุ่มคณะกรรมการเพียงกลุ่มเดียว ในการเปิดโอกาสและให้อภิสิทธิ์กับเอกชนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น

“ปัจจุบันป่าเมืองไทยก็มีอยู่จำนวนน้อยมากอยู่แล้ว และหากกฎหมายยังเปิดโอกาสให้มีการใช้ประโยชน์จากป่าได้อีก ก็เท่ากับว่าประเทศไทยจะมีป่าน้อยลงไปอีก และที่สำคัญเราไม่ควรคิดจะเอาทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ หรือ สัตว์ป่ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจ” อรตยา จันทระเกียรติ ประธานมูลนิธิสืบาคะเสถียร กล่าวถึงเหตุผลที่ออกมาคัดค้านร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้

ด้านเจ้าหน้าที่กองนิติกร กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กล่าวถึงประเด็นเดียวกันนี้ว่า

“ในประเด็นนี้ต้องมองจากความเป็นจริง ปัจจุบันก็เห็นอยู่แล้วว่า แม้ว่าจะมีกฎหมายออกมาบังคับอยู่แล้วว่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจะไม่สามารถบุกรุกเข้าไปได้เลย แต่ความเป็นจริงพบว่า ยังมี การบุกรุกเข้าไป แอบฝ่าฝืนกฎหมายเข้าไปเพื่อท่องเที่ยว ดูนก หรือกิจกรรมด้านการวิจัยต่างๆ เจ้าหน้าที่ควบคุมไม่ได้ เช่นที่น้ำตกทีลอซู ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุ้มผาง จ.ตาก คนก็เข้าไปดู และยังห้ามก็ยิ่งจะเข้าไปมากขึ้น ไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้ธรรมชาติถูกทำลายโดยไม่มีขอบเขตควบคุม แต่หากกฎหมายเปิดช่องเอาไว้ เพื่อให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในขอบเขตที่จำกัด มีเจ้าหน้าที่นำชมอย่างถูกต้องถูกทาง เราก็จะสามารถจัดการทรัพยากรของเราได้

นอกจากนี้ในส่วนของที่ดินที่ทับกันอยู่ระหว่างของชาวบ้านกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ตรงนี้ที่ผ่านมามีความผิดพลาดอะไรก็แล้วแต่ ทำให้มีปัญหาขึ้นมา แต่กฎหมายใหม่จะได้จัดให้เป็นเขตผ่อนปรน หรือ เขตควบคุมพิเศษ เพื่อเป็นการควบคุมปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของคนในการมีที่อยู่อาศัย มีอาชีพ รวมทั้งการใช้ประโยชน์ด้วย ซึ่งในรายละเอียดวิธีการก็ต้องกำหนดขึ้น แต่กฎหมายเขียนไว้อย่างกว้างๆ อย่างไรก็ตามยอมรับว่า กฎหมายทุกฉบับย่อมมีจุดอ่อน แต่อยู่ที่ว่าจะอยู่ในระดับที่ยอมรับได้หรือไม่เท่านั้น” เจ้าหน้าที่กองนิติกรคนเดิมกล่าว

2. เปิดโอกาสให้มีการ “ค้า” สัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครองชนิดเพาะพันธุ์ไม่ได้ สัตว์ป่าคุ้มครองชนิดเพาะพันธุ์ได้ สัตว์ป่าไซเตส และสัตว์ป่าควบคุม ได้มากขึ้น โดยเฉพาะสวนสัตว์สาธารณะ ได้แก่

- **มาตรา 8** การมีไว้ในครอบครอง นำเข้า ส่งออก นำผ่าน ประกอบธุรกิจเพาะพันธุ์ หรือค้าซึ่ง สัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง สัตว์ป่าตามพันธกรณีระหว่างประเทศ และ สัตว์ป่าควบคุม หรือซากของ สัตว์ป่าดังกล่าว หรือ ผลิตภัณฑ์ จากสัตว์ป่าดังกล่าว หรือดำเนินการกิจการสวนสัตว์สาธารณะ จะกระทำ มิได้ เว้นแต่โดยได้รับอนุญาตตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้

ผู้ได้รับอนุญาตครอบครอง นำเข้า ส่งออก นำผ่าน ประกอบธุรกิจเพาะพันธุ์ หรือ ค้าซึ่งสัตว์ป่า หรือซากของสัตว์ป่า หรือดำเนินการกิจการสวนสัตว์สาธารณะตามพระราชบัญญัตินี้ต้องจัดให้มีเครื่องหมาย หรือหลักฐานแสดงประจำตัวสัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่า ตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการ

- **มาตรา 13** การมีไว้ในครอบครอง ซึ่งสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองตามมาตรา 7 หรือซาก ของสัตว์ป่าดังกล่าว จะกระทำมิได้เว้นแต่เป็นกิจการสวนสัตว์สาธารณะ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรอื่น ของรัฐ และได้รับอนุญาตจากอธิบดี

หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการขออนุญาตและการอนุญาต จำนวน และการจัดทำ ทะเบียน ควบคุมสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองหรือซากของสัตว์ป่าตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตาม ระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

- **มาตรา 14** ผู้ใดมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครองตามมาตรา 7 วรรคสาม สัตว์ป่าตาม พันธกรณีระหว่างประเทศหรือสัตว์ป่าควบคุม หรือ ซากของสัตว์ป่าดังกล่าว จะกระทำมิได้ เว้นแต่ได้รับ อนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการขออนุญาตและการอนุญาต จำนวน และการจัดทำ ทะเบียน ควบคุมสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองหรือซากของสัตว์ป่าตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่ คณะกรรมการกำหนด

- **มาตรา 15** ผู้ได้รับอนุญาตให้นำเข้า หรือประกอบธุรกิจเพาะพันธุ์ หรือค้าสัตว์ป่า หรือสวนสัตว์สาธารณะตามพระราชบัญญัตินี้ ให้การอนุญาตหรือประกอบธุรกิจเพาะพันธุ์หรือค้าสัตว์ป่านั้น เป็นการอนุญาตให้ครอบครองสัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าวด้วย

- **มาตรา 18** ผู้ใดนำเข้า ส่งออก นำผ่าน หรือนำเคลื่อนที่ซึ่งสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าว จะกระทำมิได้ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากอธิบดี ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) เป็นผู้ดำเนินการกิจการสวนสัตว์สาธารณะ
- (2) เป็นหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรอื่นของรัฐ
- (3) เป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองและสัตว์ป่านั้นได้รับการฝึกหัดเพื่อการแสดง

หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการขออนุญาตและการอนุญาต และแบบของใบอนุญาตให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

- **มาตรา 19** ภายใต้บังคับมาตรา 9 การนำเข้า ส่งออก นำผ่าน หรือนำเคลื่อนที่ซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครองตามมาตรา 7 สัตว์ป่าตามพันธกรณีระหว่างประเทศ สัตว์ป่าควบคุม หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าว จะกระทำมิได้ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากอธิบดี

หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการขออนุญาตและการอนุญาต และแบบของใบอนุญาตให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

- **มาตรา 22** ผู้ใดได้รับใบอนุญาตให้ประกอบธุรกิจเพาะพันธุ์ หรือจัดตั้ง และดำเนินการกิจการสวนสัตว์สาธารณะ ให้ถือว่าเป็นการอนุญาตให้ค้าสัตว์ป่าได้ตามเงื่อนไขที่กำหนดในหมวดนี้

- **มาตรา 23** ผู้ใดเพาะพันธุ์สัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง จะกระทำมิได้ เว้น แต่เป็นกรณีดังต่อไปนี้

- (1) การเพาะพันธุ์สัตว์ป่าเฉพาะที่มีอยู่ในครอบครองของผู้ได้รับใบอนุญาตจัดตั้ง และดำเนินการกิจการสวนสัตว์สาธารณะ และให้เพาะพันธุ์เพื่อประโยชน์แก่กิจการสวนสัตว์สาธารณะ
- (2) หน่วยงานของรัฐ หรือ องค์กรอื่นของรัฐ
- (3) องค์กรเอกชนเพื่อการสาธารณกุศลที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการและได้รับอนุญาตจากอธิบดี

ผู้เพาะพันธุ์ตาม (1) และ (2) ให้ประกอบธุรกิจเพาะพันธุ์ได้ แต่ผู้เพาะพันธุ์ตาม (3) ให้กระทำได้เพียงการแพร่ขยายพันธุ์เพื่อปล่อยคืนสู่ธรรมชาติเท่านั้น ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในระเบียบของคณะกรรมการ

- **มาตรา 14** ภายใต้บังคับมาตรา 9 ผู้ใดประกอบธุรกิจเพาะพันธุ์ สัตว์ป่าตามมาตรา 7 วรรคสาม สัตว์ป่าตามพันธกรณีระหว่างประเทศ สัตว์ป่าควบคุม จะกระทำมิได้ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการขออนุญาต การอนุญาต อายุของใบอนุญาต และชนิดของสัตว์ป่าตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการ

- **มาตรา 26** ผู้ใดค้าสัตว์ป่าคุ้มครอง สัตว์ป่าตามพันธกรณีระหว่างประเทศ สัตว์ป่าควบคุม หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าว หรือผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่าดังกล่าว จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

- **มาตรา 31** ผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งและดำเนินการสวนสัตว์สาธารณะผู้ใดประสงค์จะเลิกดำเนินการสวนสัตว์สาธารณะ ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้อธิบดีทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 60 วันก่อนวันเลิกกิจการ และให้ดำเนินการจำหน่ายสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือ ซากของสัตว์ป่าดังกล่าวที่มีอยู่ในครอบครองให้แก่ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งและดำเนินการสวนสัตว์สาธารณะรายอื่น หรือจำหน่ายสัตว์ป่าคุ้มครองตามมาตรา 7 วรรคสามหรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าวให้แก่ผู้ได้รับใบอนุญาตเพาะพันธุ์ตามมาตรา 24 หรือ ขอรอครอบครองสัตว์ป่าตามเงื่อนไขที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ให้เสร็จสิ้นภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้แจ้งการบอกเลิกไปยังอธิบดี

เมื่อสิ้นสุดกำหนดเวลาหนึ่งร้อยแปดสิบวันตามวรรคหนึ่ง ยังมีสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าวเหลืออยู่เท่าใด ให้สัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน โดยผู้รับใบอนุญาตต้องส่งมอบสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าวให้แก่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชหรือกรมประมงแล้วแต่กรณี เพื่อนำไปดำเนินการต่อไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

ใบอนุญาตจัดตั้งและดำเนินการสวนสัตว์สาธารณะ ให้สิ้นสุดลงเมื่อผู้รับใบอนุญาตแจ้งเลิกการดำเนินการสวนสัตว์สาธารณะตามวรรคหนึ่ง

เหตุผลที่แตกต่าง

ในประเด็นของสัตว์ป่า เป็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางโดยภาคประชาชน และนักอนุรักษ์ เห็นว่ากฎหมายฉบับนี้เปิดโอกาส และให้ช่องทาง ในการ “ค้า” สัตว์ป่าได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เปิดทางให้ผู้ประกอบการสวนสัตว์สาธารณะ สามารถดำเนินการทุกอย่างเกี่ยวกับสัตว์ป่า ไม่ว่าจะเป็นเพาะพันธุ์ ซื้อมา แลกเปลี่ยน ได้อย่างเสรี แม้จะมีข้อกำหนดว่าจะต้องกระทำระหว่างสวนสัตว์ด้วยกันเอง และอยู่ภายใต้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ส่วนใหญ่ก็เชื่อว่า จะมีการหลบหลีกเพื่อทำการค้าสัตว์ป่าจากช่องโหว่ของกฎหมายออกไปได้ง่ายกว่าเดิม

“แทนที่จะเป็นการปิดช่องโหว่ ตามที่อ้าง แท้จริงแล้ว เป็นการเปิดช่องให้กว้างขึ้น เพราะส่วนใหญ่ผู้ที่ดำเนินการเกี่ยวกับการค้าสัตว์ป่า มักจะรู้กฎหมาย และมักจะหาช่องทางหลบหลีกจากจุดอ่อนที่เกิดจากช่องโหว่ของกฎหมายเหล่านี้” อ.รตยา จันทรเทียร ประธานมูลนิธิสืบนาคะเสถียร กล่าว

“ตัวที่น่าสนใจที่สุดก็คือ สวนสัตว์สาธารณะ และสวนสัตว์สาธารณะเขานิยามไว้น่าสนใจมาก ก็คือว่า หมายถึงสถานที่ให้บริการ มีการแสดงสัตว์ป่าเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ สิ่งที่เรารู้สึกว่าได้คือว่าต่อไปนี้ปางช้างนี่ก็ใช่ อควาเรียมที่เอาปลาอะไรมาโชว์หมด แล้วมันจะเกิดสวนสัตว์สาธารณะในเมืองไทยขึ้นเต็มไปหมด ด้วยเหตุผลคือใบอนุญาตนี้ของ่ายมาก แล้วใบอนุญาตนี้ใบละแค่หมื่นบาท สิ่งที่จะตามมาคือว่ามันมีบางมาตราที่เขียนไว้ชัดเจนเลย แล้วหมวดนี้เป็นหมวดใหญ่มาก หมวดที่ว่าด้วยสวนสัตว์สาธารณะ ก็จะให้อำนาจตั้งแต่ครอบครอง จำหน่าย จ่ายโอน นำเข้า ส่งออก นำผ่าน ค้า ซึ่งสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง นี่ได้หมดแต่ว่ามีระบุไว้ชนิดหนึ่งว่าสัตว์ป่าสงวน ถ้าจะค้าให้ค้าระหว่างสวนสัตว์ด้วยกัน ประเด็นที่ยกขึ้นมาก็คือว่า มันจะเป็นไปได้ว่าจะมีการฟอกสัตว์ขึ้นมา เช่น ผมเป็นสวนสัตว์ใหญ่ ผมก็ให้เงินหมื่นบาทไปจดทะเบียนไว้ แล้วมีการแจ้งครอบครองสัตว์ป่ากระจายอยู่ทั่วประเทศ แล้วอีกมาตราหนึ่งเขียนว่าถ้ากิจการสวนสัตว์สาธารณะจะเลิกก็เลิกไป แต่ให้จำหน่ายสัตว์ป่าที่ครอบครองไว้ให้กับสวนสัตว์สาธารณะอื่นภายใน 180 วัน อันนี้หุ่ยเลย พอสวนสัตว์เล็กๆ ได้สัตว์มาแล้วก็ขอเลิก แล้วสวนสัตว์ใหญ่ๆ ก็ไปซื้อเอา ก็ถือว่าถูกต้องตามกฎหมายทุกประการ การค้าสัตว์ป่าแบบนี้จะเกิดขึ้น มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นค่อนข้างง่ายในประเทศไทย โดยอาศัยช่องโหว่ของกฎหมาย

ฉะนั้นช่องโหว่ของกฎหมายที่เขียนไว้อย่างนี้ มันเกิดคำถามใหญ่ว่ารัฐบาลจะอนุรักษ์สัตว์ป่าจริงหรือเปล่า เพราะกฎหมายส่งเสริมการอนุรักษ์ที่เขียนไว้ว่า พ.ร.บ.ส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า พ.ศ.... แต่เนื้อในนี้เป็น พ.ร.บ.ค้าสัตว์ป่า” วีรวัฒน์ ชีรประสาธน์ ประธานมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ แสดงความคิดเห็นในระหว่างการสัมมนาเรื่อง “กลไกและกระบวนการแก้ไขปัญหาการค้าสัตว์ป่าไทย” เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2549 ที่ ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

สำหรับเหตุผลของฝ่ายนิติกร กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ระบุว่า ในกรณีของสวนสัตว์สาธารณะนั้น ในกฎหมายฉบับเดิม และการปฏิบัติที่ผ่านมาพบว่า สวนสัตว์เอกชน หรือ สวนสัตว์ของรัฐก็ตาม ได้มีการแลกเปลี่ยนสัตว์กันเป็นปกติอยู่แล้ว โดยทำอยู่บนพื้นฐานที่ต้องการแลกเปลี่ยนเพื่อการเรียนรู้ ไม่ได้ทำเพื่อเป็นการค้า หรือธุรกิจ ซึ่งก็เป็นเรื่องธรรมดา เพราะหากเปิดสวนสัตว์สาธารณะ ก็จำเป็นที่จะต้องมีความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ของสัตว์ ทั้งนี้ที่ผ่านมาพบว่า กฎหมายฉบับเดิมไม่ได้เขียนไว้อย่างชัดเจน ที่จะให้มีเจ้าหน้าที่เข้าไปควบคุมดูแล แต่ฉบับนี้จะให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่เข้าไปควบคุมได้

“โดยความเป็นจริงแล้ว สัตว์เองก็แบ่งได้เป็นหลายระดับ ดังนั้นกฎหมายใหม่จะได้ระบุให้ชัดเจน เช่นมีไว้เพื่อครอบครองอย่างเดียว เพาะพันธุ์ ล่า นำเข้า ส่งออก นำผ่าน ซึ่งทุกกิจกรรมล้วนแต่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ซึ่งความเป็นจริงในปัจจุบันก็ทำกันอยู่ ซึ่งกฎหมายฉบับเดิมก็มีอยู่แล้วนะ แต่ฉบับใหม่จะลงรายละเอียดมากขึ้นว่าจะทำอย่างไร อย่างที่บอกว่าหลักวิธีคิดทางกฎหมายจะมองในหลักของสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน และการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สัตว์ป่ามากขึ้น”

ด้านสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ให้ความเห็นในประเด็นที่กฎหมายเปิดโอกาสให้มีการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าได้มากขึ้นว่า แต่เดิมปี 2535 เน้นให้ประชาชนมาแจ้งครอบครองการมีสัตว์ป่าเพื่อที่จะเลี้ยงต่อไปได้ ซึ่งถ้าหากจะเพาะก็ต้องมีจำนวนมากพอ ไม่ใช่เพียงตัวสองตัว แต่ส่วนใหญ่ประชาชนก็ไม่มีเยอะขนาดนั้น ซึ่งถ้าหากมาแจ้งการครอบครอง กฎหมายระบุไว้ว่าสามารถเลี้ยงต่อไปได้ แต่ไม่สามารถดำเนินการอะไรได้เลย เพราะสัตว์จะตกเป็นของแผ่นดิน เปลี่ยนมือแลกเปลี่ยน ซื้อมาไม่ได้ ทำให้ไม่มีคนมาแจ้งครอบครองมากนัก แม้ว่าต่อมาในปี 2546 จะมีการนิรโทษกรรม แต่ก็ยังพบว่าจำนวนคนที่มาแจ้งครอบครองก็ยังน้อยอยู่เช่นเดิม

ทั้งนี้ พ.ร.บ.ส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า พ.ศ.... จึงได้เปิดโอกาสให้มีการเพาะพันธุ์ได้ เพื่อที่จะผ่อนคลายปัญหาดังกล่าว เนื่องจากปัจจุบันสัตว์บางชนิดยังมีความต้องการทางเศรษฐกิจอยู่ เมื่อกฎหมายไม่เปิดช่องทางออก ทำให้เกิดการลักลอบกันมากมาย แต่หากมีการส่งเสริมให้มีการเพาะพันธุ์ก็น่าจะช่วยบรรเทา เพราะนำเข้ามาอยู่ในกฎหมาย ที่สามารถจะควบคุมดูแลได้ แต่อย่างไรก็ตามการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าบางชนิดก็ต้องมีหลักฐานทางวิชาการรับรองว่า สัตว์เหล่านี้เพาะพันธุ์ได้โดยไม่มีปัญหา แต่ในส่วนของนักอนุรักษ์อาจจะมองว่าไม่ควรจะเพาะพันธุ์เลย ในขณะที่สภาพสถานการณ์ปัจจุบันยังมีความต้องการอยู่ ปัญหาที่แก้ไม่ได้ แต่ถ้าเปิดช่องให้ การกระทำผิดกฎหมายก็จะลดน้อยลง เพราะปัจจุบันนี้ยังมีความต้องการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าอยู่

นอกจากนี้ยังมีความเห็นที่แตกต่างอีก 2 ประเด็นได้แก่

3.การบริหารจัดการกับชุมชน โดยเปิดให้มีเขตผ่อนปรนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ตาม มาตรา 53

4.กระบวนการและขั้นตอนประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าใหม่

วีรวัจน์ วีระประสาธน์ ประธานมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ แสดงความคิดเห็นในระหว่างการประชุมเรื่อง “กลไกและกระบวนการแก้ไขปัญหา การค้าสัตว์ป่าไทย” เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2549 ที่ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ใน 2 ประเด็นสุดท้าย ว่า

“ในจุดประสงค์ที่บอกว่าจะรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมันกลับละเมิดสิทธิหนักขึ้น นักขึ้นตรงที่ ยกตัวอย่างก็ได้ว่า เขาบัญญัติไว้บอกว่า ถ้าชุมชนหรือประชาชนที่อยู่มาก่อนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า นี่หมายถึงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่จะประกาศใหม่แล้วอยู่มาก่อน แทนที่กฎหมายจะบอกว่ามีอาจประกาศเขตรักษาพันธุ์ได้ กลับบอกว่า ให้ดำเนินการที่จะชดเชยให้ชาวบ้าน ถ้าชดเชยไม่ได้ให้ออกกฎหมายเวนคืน ก็แสดงว่าคนที่อยู่มาก่อนไม่มีสิทธิอะไรเลย ถ้ากฎหมายจะรับรองสิทธิต้องเขียนไว้เลยว่า คุณจะละเมิดไม่ได้ ต้องประกาศไม่ได้ โดยสรุปว่า เครื่องมือกลไกของรัฐที่จะอนุรักษ์สัตว์ป่า และป้องกันการค้าสัตว์ป่า ยังไม่เป็นจริงในขณะนี้ กลับจะเป็นการละเมิดสิทธิของประชาชนมากขึ้นและเปิดช่องให้มีการค้าสัตว์ป่ามากขึ้น....

กฎหมายฉบับใหม่นี้ร่างไว้ว่าให้มีคณะกรรมการระดับพื้นที่ ระดับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แต่ผมเห็นว่าข้อจำกัด ถ้ามีข้อแก้ไขต้องแก้ไข ผมเห็นด้วยกับการที่มีคณะกรรมการระดับพื้นที่ แต่ว่ากลไกและอำนาจหน้าที่อาจจะต้องปรับ เพราะว่าการได้มาของคณะกรรมการระดับพื้นที่ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นคนเลือก ซึ่งแน่นอนเขาไม่เลือกคนที่จะไปตรวจสอบเขา เขาก็เลือกคนที่ไม่ตรวจสอบแล้วอธิบดีก็อนุมัติตามชื่อนั้น อธิบดีเห็นว่าคนไหนเป็นคนที่ตรวจสอบมากไป ไม่เอาอยู่แล้ว อันนั้นก็ยังไม่ใช้ความหวัง แต่ว่าสิ่งสำคัญผมคิดว่าผมฝากความหวังไว้กับระดับท้องถิ่นมากกว่าระดับนโยบาย ถ้าท้องถิ่นเข้มแข็ง ท้องถิ่นตรวจสอบแล้วณรงค์เรื่องนี้อย่างเป็นจริงเป็นจังมีส่วนช่วยได้อย่างแน่นอน”

ช่องโหว่กฎหมาย และแนวทางแก้ไข

และจากปัญหาที่ผ่านมา หลายฝ่ายมีความเห็นว่า กฎหมายด้านสัตว์ป่าในปัจจุบันถึงแม้จะมีเจตนารมณ์ที่ดี โดยต้องการที่จะปกป้องทรัพยากรของชาติให้อยู่ยาวนานตลอดไป แต่ก็พบว่ายังมีช่องโหว่อยู่หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำกฎหมายมาบังคับใช้ให้ได้อย่างเข้มงวดแต่ตรงตามเจตนารมณ์เดิม โดยจากความคิดเห็นของหลายๆ ฝ่ายสามารถสรุปประเด็นปัญหา และช่องโหว่ของกฎหมาย ได้ดังนี้

ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระบุว่า

1. ปัญหาเกิดที่ตัวเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายที่ไม่สามารถนำกฎหมายที่ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชาติให้อยู่ต่อไป มาบังคับใช้ได้อย่างเต็มที่ โดยเกิดจาก

1.1. ไม่รู้รายละเอียดของกฎหมาย เจ้าหน้าที่จำนวนน้อยที่จะเข้าใจเนื้อหากฎหมาย และนำไปใช้ได้ถูกต้อง โดยยอมรับว่า แม้กระทั่งในหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านกฎหมายสัตว์ป่าก็มีผู้รู้กฎหมายอย่างจริงจังไม่เกิน 3 คนเท่านั้น ในส่วนของเจ้าหน้าที่ที่ต้องนำกฎหมายไปบังคับใช้ เช่น ตำรวจ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) หรือ เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ระดับปฏิบัติ ก็ไม่มีความเข้าใจถูกต้องในเนื้อหาของกฎหมาย ทำให้เกิดปัญหาอยู่ตลอดเวลา

1.2. เจ้าหน้าที่น้อย เครื่องมืออำนวยความสะดวกไม่มี ในขณะที่ความรับผิดชอบมีมาก

1.3. จิตสำนึก และมโนธรรมของเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายจะให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ ที่มีดุลยพินิจในการดำเนินการตามกฎหมาย แต่หากเจ้าหน้าที่ขาดจิตสำนึก ก็ทำให้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพเช่นกัน ไม่ว่าจะกฎหมายจะเขียนมาสวยหรูเท่าใดก็ตาม

2. จุดอ่อนของกฎหมาย และช่องโหว่ของตัวกฎหมายเอง ทั้งนี้แม้ว่ากฎหมายจะเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ในการดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง แต่ก็พบว่า กฎหมายทุกฉบับล้วนมีช่องว่าง และจุดอ่อน ทั้งสิ้น โดยเฉพาะการเขียนที่ไม่ชัดเจน ขาดการควบคุม ซึ่งผู้กระทำผิดจะนำไปใช้หาผลประโยชน์

3. ความจำเป็นเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่ป่า ที่จำเป็นจะต้องใช้ชีวิตร่วมกันกับธรรมชาติ ซึ่งเสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมายได้ง่าย รวมถึงผู้ที่ต้องการประกอบอาชีพด้านสัตว์ป่าด้วย

4. จิตสำนึกของประชาชน ในการอนุรักษ์และดูแลทรัพยากรธรรมชาติ

ภาคประชาชนมีความคิดเห็นว่า

1. กฎหมายไม่รุนแรงพอที่จะทำให้ผู้กระทำผิดหลบจำ

2. เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เอาจริงกับการดำเนินการบังคับใช้กฎหมาย และมองว่าคดีสัตว์ป่าผิดกฎหมายเป็นคดีเล็กน้อย ทำให้คดีหลายคดีไม่ถึงที่สุด คนกระทำผิดไม่ได้รับโทษ

3. กฎหมายมีจุดอ่อนและช่องว่าง ซึ่งสามารถเอื้อประโยชน์ต่อผู้ที่ได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์ป่า และธรรมชาติ ที่สามารถหลบหลีกได้ไม่ยาก

4. ขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่แท้จริง เนื่องจากแม้กฎหมายจะบัญญัติไว้ แต่ก็ยังเป็นไปตามอำนาจของภาครัฐที่จะจัดตั้ง หรือดำเนินการ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหา

ภาครัฐ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ระบุว่า สิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการดูแลความสงบเรียบร้อยของประเทศได้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะกฎหมายด้านสัตว์ป่าคือ จะต้องมีการแก้ไขเนื้อหารายละเอียดของกฎหมายให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันและความเป็นจริงที่เกิดขึ้น การห้ามทุกอย่างบางครั้งก็ทำให้ปัญหายิ่งทวีความรุนแรง เพราะในความเป็นจริง คนยังต้องการที่จะใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอยู่ ดังนั้นการเขียนกฎหมายขึ้นมา เพื่อเปิดทางให้มีการใช้ประโยชน์ในขอบเขตที่ควบคุมได้ ตรวจสอบได้ จะเป็นสิ่งที่ทำให้การละเมิดหรือลักลอบกระทำผิดน้อยลง

อย่างไรก็ตาม นอกจากการแก้ไขเนื้อหาของกฎหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และสภาพของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ยังจะต้องสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ที่จะนำกฎหมายไปใช้ด้วย เพื่อให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์ป่า และธรรมชาติ

“อย่างไรก็ตามยอมรับว่า กฎหมายทุกฉบับย่อมจะมีจุดอ่อน แต่จะอยู่ขั้นที่ยอมรับได้หรือไม่เท่านั้น”

ภาคประชาชน

1.กฎหมายด้านสัตว์ป่า ควรจะมีบทลงโทษและรุนแรงพอที่จะทำให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำผิดกฎหมาย

2.แก้กฎหมายเพื่ออุดช่องโหว่ที่มีอยู่ มีใช้การแก้เพื่อรับรองให้มีการค้าสัตว์ป่าได้ง่ายขึ้น หรือออกกฎหมายมารองรับผู้กระทำผิด ซึ่งถือเป็นการเปิดช่องโหว่ให้กว้างขึ้น

3.ให้ความรู้กับทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดกระบวนการในการทำงานร่วมกันโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ตำรวจของหน่วยงานต่างๆ เช่น บก.ปทส. หรือกรมทางหลวง เป็นต้น

5. การสัมมนาเรื่อง สถานการณ์สัตว์ป่าเมืองไทย 2550: ปัญหา ทางออกและโจทย์วิจัย
วันที่ 28 พฤศจิกายน 2550

ณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ชั้น 14 อาคารเอสเอ็มทาวเวอร์

เวลา	08.30 น.	ลงทะเบียน/รับเอกสาร
	09.00 น.	เปิดการสัมมนา โดยดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง
	09.30 น.	- รายงานผลการศึกษาวิจัยเบื้องต้น โดย คุณนิคม พุทธา - ประเด็นการค้าสัตว์ป่าที่มีชีวิต โดยคุณชุตินา นุ่นมัน - สัตว์ป่าในกิจการสวนสัตว์ โดยอาจารย์สุรพล ดวงแข - กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่า โดยคุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ - การคุกคามสัตว์ป่าในถิ่นที่อยู่อาศัย โดย คุณศศิณ เฉลิมลาม
	10.30 น.	ประมวล สรุป รายงานผลการศึกษาวิจัยเบื้องต้น โดย ดร.สมโภชน์ ศรีโกสามาตร ดำเนินรายการโดยคุณนิคม พุทธา
	10.45 น.	พัก
	11.00 น.	รับฟังข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ ดำเนินรายการโดยอาจารย์สุรพล ดวงแข
	12.30 น.	กล่าวปิด โดย อาจารย์สุชาติา ชินะจิตร
	12.45 น.	พัก- รับประทานอาหารกลางวัน

วัตถุประสงค์การสัมมนา

เป็นการจัดเวทีสัมมนา เพื่อนำเสนอข้อมูลเบื้องต้น และรับฟังข้อคิดเห็นจากผู้เข้าร่วม โดยผู้เข้าร่วมนี้ เน้นบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสัตว์ป่าโดยตรงทั้งภาครัฐและเอกชน ภายในและต่างประเทศ ในวันที่ 28 พฤศจิกายน 2550 ณ ห้องประชุม สกว. ชั้น 14 โดยมีรายละเอียด

ของการจัดประชุมซึ่งมีข้อคิดเห็นจากบุคคล หน่วยงานที่ให้ความคิดเห็นที่น่าสนใจต่อสถานการณ์สัตว์
ป่าไทย: การวิจัย กระบวนการ ดังนี้

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
นายธิตพลวัฒน์ ทะสา (แทน) รศ.ดร.นาฏสุตา ภูมิจำนงค์	คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ต. ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170		
นายณัฐนันท์ เทียง ธรรม	สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติ 60/1 ซอย พิบูลวัฒนา 7 ถ.พระราม 6 กรุงเทพฯ 10400	089-680-1955	
นายกุลวิทย์ อิมจุพา รัตน์ (แทน) ดร.ธรณ์ ชำรง นาวาสวัสดิ์	ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	089-444-9555	
ดร.อภิชาติ เต็มวิชากร	กรมประมง เกษตรกลาง เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900		
อ.จารุจินต์ นทีตะภาฏ	องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ แห่งชาติเทคโนโลยี ถ.รังสิต - นครนายก ต.คลองห้า อ.คลอง หลวง จ.ปทุมธานี 12120	02-577- 9999 ต่อ 1502	J_nathitabhata@yahoo.com

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
รศ.นสพ.ปานเทพ รัตนากร	คณะสัตวแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา จ.นครปฐม 73170		
อ.รตยา จันทรเทียร	มูลนิธิสืบนาคะเสถียร 693 อาคาร 4 กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ยศเส ถ.บำรุงเมือง แขวงคลองมหา นาค เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100	02-224-7838	
นายอานุกาพ แยมดี	องค์การสวนสัตว์ ในพระบรม ราชูปถัมภ์ 71 ถ.พระราม 5 เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300		
นายประภาส ภิญโญ ชีพ (แทน) อธิบดีกรมปศุ สัตว์	กรมปศุสัตว์ 69/1 ถ.พญาไท แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	02-653-4444 ต่อ 4179	
นายสุวัฒน์ ทัศน สุวรรณ (นักวิชาการ 8ว) (แทน) ผอ.กองคุ้มครอง สัตว์ป่าและ พืชป่าตามอนุสัญญา	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ พันธุ์พืช 61 ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900		

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
นายวีรวัฒน์ ธีร ประสาธน์ (ประธาน)	มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ 409 ซอยโรหิตสุข (รัชดาภิเษก ซอย 14) ถ.ประชากรราษฎร์บำเพ็ญ ห้วย ขวาง กทม. 10320		
ดร.ธีรภัทร ประยูรสิทธิ	ผอ.สำนักแผนงานและสารสนเทศ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและ พันธุ์พืช กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม 92 ถ.พหลโยธิน ซอย 7 แขวง สามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400	02-279-8534 / 081-431- 5764	Theerapat@hotmail. com
รศ.สุชาดา ชินะจิตร	สำนักงานกองทุนสนับสนุน งานวิจัย		
คุณสุปราณี จงดีไพศาล	สำนักงานกองทุนสนับสนุน งานวิจัย		
คุณสุรวิรัตน์ ชะนะมา	สำนักงานกองทุนสนับสนุน งานวิจัย		
คุณสุรพล ดวงแข	มูลนิธิการศึกษาเพื่อคุ้มครองสัตว์ ป่าและธรรมชาติ	086-779-0454	suraponwft@gmail.c om
คุณนิคม พุทธา	โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิง ตอนบน	081-992-6031	pingwatershed@yah oo.com
คุณหาญณรงค์ เยาว เลิศ	มูลนิธิการศึกษาเพื่อคุ้มครองสัตว์ ป่าและธรรมชาติ	089-922-6706	hannarongwft@gmail .com
คุณชันเอก ทั้งสุขบุตร	มูลนิธิการศึกษาเพื่อคุ้มครองสัตว์ ป่าและธรรมชาติ		chanektang@yahoo. com

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
คุณอรรถกฤติ ศรียาภัย	มูลนิธิการศึกษาเพื่อคุ้มครองสัตว์ป่าและธรรมชาติ	089-128-3116	wildlifefundth@hotmail.com
คุณนงนุช ธีรวรรณ	มูลนิธิการศึกษาเพื่อคุ้มครองสัตว์ป่าและธรรมชาติ	086-603-2424	nongnuchwft@gmail.com
คุณนุจิรัตน์ อ่องพะ	โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน 418 ม.7 ต.เขียงดาว อ.เขียงดาว จ.เชียงใหม่	081-952-4245	Nutp17@hotmail.com
คุณระวี ถาวร	ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน	084-675-9779	Maxaz2002@yahoo.com
คุณชุติมา นุ่นมัน	ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม(นสพ.มติชน)	081-934-5590	Aae_ok@yahoo.com
คุณน.รีณี เรืองหนู	นสพ.มติชน	081-841-8897	N_ruangnoo@yahoo.com
คุณชลิพร บุตรโคตร	นสพ.ข่าวสด	086-522-7627	mampp@yahoo.com
คุณएमพงศ์ บุญญาอนุพงศ์	ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม(นสพ.ข่าวสด)	086-623-6846	Aimpongb_@yahoo.com
นายนิรุทธิ์ บาโรส	KMUTT	089-664-9175	No1barose@hotmail.com
คุณเพชรประกาย วงศ์สอน	KMUTT	085-011-1306	phetpat@hotmail.com
คุณวรรณวี จิระวารี	ม.มหิดล	086-540-9658	wonrawee@gmail.com
คุณณณณ์ ผาณิตวงศ์	ม.เกษตรศาสตร์	081-493-9357	npanitrong@hotmail.com
นายขจิต สุนทรทอง	มูลนิธิการศึกษาเพื่อคุ้มครองสัตว์ป่าและธรรมชาติ	089-443-9772	khachit@gmail.com
นายพนพล ประยงค์	ภาควิชาชีววิทยา ม.มหิดล	083-542-7507	n.prayong@yahoo.com

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
นายปฐม ยิ้มขาว	ภาควิชาชีววิทยา ม.มหิดล	085-119-4270	tu_wild@yahoo.com
นายอินทนนท์ วน ศาสตร์เสนี	ภาควิชาชีววิทยา ม.มหิดล	086-894-0195	potozao@hotmail.com
นายโชคดี ปรโลกา นนท์	กลุ่มอนุรักษ์เขาแผงม้า 38 ม. 15 บ้านโพธิ์ทองพัฒนา ต.วังน้ำ เขียว อ.วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา	081-999-7468	loongchoke@yahoo.com

สรุปการสัมมนา

อ.สุชาติ ชินะจิตร: ในการประชุมกันวันนี้จะดูว่าประเด็นหลักๆคืออะไร มีปัจจัยอะไรที่เป็นประเด็น คุณความสัตว์ป่า เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มา ช่วยเพิ่มเติมข้อมูลแก้ไขเพื่อให้งานมีคุณภาพ ในที่สุดคงบอกได้ว่าสถานการณ์เป็นอย่างไร ข้อมูลจริงเป็นอย่างไร แล้วค่อยคิดต่อ

คุณนิคม พุทธา : เป็นโครงการวิจัย มีที่มานานมาแล้วที่ไม่มีการทบทวนเรื่องนี้เลย แม้จะมีการจัดสัมมนาเป็นประจำ ได้ความรู้มาก อยู่ในแวดวงนี้มาไม่น้อยกว่า 20 ปี เมื่อพิจารณาสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป แล้วเห็นว่าน่าจะได้ทบทวนกระบวนการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่า แล้วได้หารือกับผู้รู้หลายๆท่าน ได้ให้โอกาสในการทำโจทย์วิจัย ได้รับความร่วมมือจากหลายคน มาช่วยประมวล ช่วยคิดวิเคราะห์และหาข้อมูลแล้วมีคณะทำงานมาช่วยเขียน ที่เสนอมานี้เป็นบางส่วน ซึ่งจะขอคำชี้แนะจากผู้ร่วมสัมมนา ภายหน้าถ้างานเขียนพร้อมก็จะได้นำออกเผยแพร่ต่อสาธารณะในปีหน้า มีโจทย์หรือสมมุติฐานร่วมกันเรื่องสัตว์ป่าถูกทำลาย พยายามค้นหาข้อมูลในอดีตเปรียบเทียบกับปัจจุบันว่าชนิดและจำนวนสัตว์ป่านั้นมีมากมีน้อยเท่าไร แต่ก็ยากลำบาก ป่าที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าถูกบุกรุกทำลาย แม้มีความพยายามทำให้พื้นที่ป่าที่ขาดจากกันให้ต่อกัน ป่าทับลานที่มีถนนสาย 304 ก็มีความพยายามต่อเชื่อมป่าหลังจากเป็นมรดกโลก แต่ก็ไม่ใช่หลักประกัน สถานการณ์ต่างๆที่เราได้รู้ได้เห็นเลยนำมาทำเป็นภาพรวม สถานการณ์คุกคามก็เปลี่ยนไป เช่นการพัฒนาของสวนสัตว์ กระจายไปยังสถานที่ท่องเที่ยว เกิดเป็นคำถาม มีการแก้ไขกฎหมายให้เอื้อต่อการค้าสัตว์ป่า พื้นที่อนุรักษ์ถูกบุกรุก ในระยะเวลา 3 เดือน ได้ทำการประมวลสถานการณ์ว่าในปัจจุบันเป็นอย่างไร เพราะไม่ได้มีการทบทวนกระบวนการที่ผ่านมาก่อน แล้วจะวางแผนการจัดการกันอย่างไร เลยมีการทบทวนเป็นหัวข้อที่กำหนดไว้คือ 1 การค้าสัตว์ป่าที่จะเน้นที่มีชีวิต เพราะการค้าสัตว์ป่าจากซากสัตว์ป่าตอนนี้ลดลง พม่า ทำซีเหล็กที่

เคยขายก็ไม่มีแล้ว แต่การค้าสัตว์ป่าที่มีชีวิตยังไม่ลดลง กลับมีการขยายตัวมากขึ้น และประเทศไทยถึงขนาดถูกเรียกว่าเป็นศูนย์กลางการค้า ตามชายแดนก็ยังมียู๋ ข้อที่ 2 การใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในกิจการสวนสัตว์ มีการขยายตัวมากขึ้น มีบริษัทที่บริหารจัดการสัตว์ป่าในสวนสัตว์ครบวงจร นี่คือการขยายตัว เมื่อเร็ว ๆ นี้ได้เดินทางไปดูงานที่เคนยา เพื่อไปดูการจัดส่งสัตว์ป่ามายังไนท์ซาฟารี ประเด็นกฎหมาย ตอนนี้กำลังมีการผลักดันให้ออกพ.ร.บ.ส่งเสริมและอนุรักษ์สัตว์ป่า มีแนวโน้มจะใช้ประโยชน์สัตว์ป่าให้เป็นเชิงธุรกิจมากขึ้น การคุกคามสัตว์ป่าในถิ่นอนุรักษ์ ยังคงมียู๋ การตัดถนน หรือการคุกคามนอกพื้นที่อนุรักษ์ เป็นสถานการณ์ปัญหาที่ต้องคิดทบทวน ข้อสุดท้ายก็ขอให้หอ.สมโภชน์เสนอแนะโจทย์วิจัยต่อไป ขอสรุปว่าโครงการฯ จะสะท้อนว่าคณะผู้วิจัยมีมุมมองต่อสถานการณ์สัตว์ป่าของไทยกันอย่างไร มีการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่านอกถิ่นอนุรักษ์มากขึ้น เกิดคำถามว่าสมควรหรือไม่

คุณระวี ถาวร: ได้มีโอกาสเรียนรู้ว่าเรื่องสัตว์ป่านี้ สังคมไทยยังรู้กันน้อยภายในแวดวงจำกัด มี 5 ประเด็น ที่จะนำเสนอ เริ่มจากอยากทราบว่าคนไทยมีมุมมองอย่างไรกับสัตว์ป่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน นิยามที่ใช้ตามพ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า มุมมองคนไทย การล่าสัตว์ปาก็ยังมีอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ การล่ามีความเชื่อมโยงกับการค้าสัตว์ป่า ที่ดอยหลวงเชียงดาวยังมีการล่าเพื่อเป็นอาหาร มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวอย่างเรื่องผีเสื้อถุงทอง มีการนำเข้าส่งออกสัตว์ป่า มีผลกระทบที่สัมพันธ์กับพื้นที่ป่าธรรมชาติ โรคระบาดสู่มนุษย์ เกิดภัยคุกคามจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่น การบริหารจัดการสัตว์ป่าในปัจจุบันยังไม่มีข้อมูลเพียงพอ ที่กังวลคือมีความพยายามพัฒนาการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่านอกถิ่นกำเนิด

คุณเอมพงศ์ บุญญานุพงศ์: สวนสัตว์ที่เราเห็นนอกจากสวนสัตว์ของรัฐเช่นสวนสัตว์ดุสิตแล้วยังมีสวนเสือ สวนงู และสวนสัตว์ต่างๆ สวนสัตว์ในประเทศไทยตั้งมาตั้งแต่ รัชกาลที่ 5 ในการตั้งสวนสัตว์ทั่วโลกจะมีการเขียนเป้าหมายเพื่อมุ่งบรรลุผล แต่มีข้อสังเกตว่าในประเทศไทยเพียงล่อลวงสัตว์ประหลาดเหมือนกันต่อๆมา แต่ไม่มีพันธสัญญาว่าหากไม่ทำแล้วจะผิดอย่างไร มีแต่การแสวงหาประโยชน์จากสัตว์ สวนสัตว์ประเมินผลตัวเองเป็นเชิงธุรกิจอย่างเดียว เอาสัตว์มาจะคุ้มหรือไม่ ไม่สนใจว่าดูแลสัตว์ได้ดีหรือไม่ ชีวิตสัตว์ป่าในสวนสัตว์ถูกตั้งข้อสังเกตเรื่องมีความทุกข์ทรมาน เจ้าของก็ปฏิเสธ แต่มีเรื่องร้องเรียนมาตั้งแต่ปี 2545 การเลี้ยงสัตว์ในสวนสัตว์เพื่อนำกลับคืนป่านั้น ตามความจริงทำได้น้อยมาก สัตว์ถูกทำร้ายยังมีให้เห็น มีการรบกวนสัตว์ อย่างการขว้างน้ำกับโลมา คุณปลอดประสพ สุรัสวดี อดีตอธิบดีกรมป่าไม้และผู้บริหารไนท์ซาฟารีเห็นสัตว์ป่าเหมือนเป็นสินค้า ตายไปก็หามาใหม่ สะท้อนว่าผู้บริหารที่ดูแลไม่ได้มีจิตเมตตา ไนท์ซาฟารีและสวนสัตว์ต่างๆกำลังดำเนินงานสวนสัตว์เหมือนไม่ใช่สวนสัตว์ แต่เหมือนปั้มน้ำมันที่ไม่ขายน้ำมันแต่ขายอย่างอื่น ที่มาของสัตว์ป่าในสวนสัตว์ก็มีหลากหลาย ตั้งแต่รับบริจาคจากพราน ได้จากการแลกเปลี่ยน เช่นเสือ 100 ตัวกับแพนด้า 2 ตัว ช้าง 8 ตัวกับหมีโคอาล่า กับจิงโจ้ คุ้มหรือไม่ การปล่อยสัตว์ป่าให้เลี้ยงกันในวัดทำให้อัตราการรอดชีวิตที่ปล่อยสัตว์ได้ รัฐไม่กล้าเข้าไปจับในวัด วัดก็ขอบริจาคมากขึ้นเพื่อนำเงินไปเลี้ยงสัตว์ ปัญหาข้างเร่ร่อนแก้ไม่ได้เพราะรายได้ดีเหลือเกิน ปัญหาขาดสวัสดิภาพสัตว์ เป็นการทารุณหมด กิจการสวนสัตว์มีการซื้อสัตว์ป่า เมื่อก่อนมาติดต่อซื้อขายเอง เป็นบุคคลสำคัญ VIP เขาผ่านมา เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองไม่กล้าแตะ มีการ

ประกาศซื้อไปในกลุ่มพ่อค้าสัตว์ เมื่อก่อนรัฐบาลให้งบประมาณแต่ละสวนสัตว์ให้ซื้อได้สะดวก ในสวนสัตว์แต่ละสวนเน้นการดูคนเข้ามาชม สัตว์ป่าในรายชื่อไซเตสคือตัวเร่งเร้าความสนใจ ปันราคาสัตว์ป่าให้สูงขึ้น ยิ่งห้าม ยิ่งแพง ยิ่งจับ ในไซเตสจะมีเงื่อนไขอนุญาตให้ซื้อขายแลกเปลี่ยนเพื่อการศึกษาได้ กลายเป็นช่องทำให้ได้สัตว์ป่ามาง่ายขึ้น เกิดการขยายตัวของสวนสัตว์เช่นสวนสัตว์อุบลราชธานี สวนสัตว์ขยายจำนวนตามโอกาสการขึ้นสู่อำนาจของผู้มีอำนาจ ถูกมองว่าเป็นสถานที่พอกสัตว์ได้ มีการดำเนินงานอนุมัติเร่งด่วนแบบฟาสต์แทร็ก การแก้ปัญหาเรื่องนี้จึงขอให้ยุติการขยายสวนสัตว์ เพราะเทคโนโลยีศึกษาสัตว์ป่าโดยสื่ออื่นเจริญแล้ว ยุติการเพิ่มจำนวนสัตว์ในสวนสัตว์ ควรให้สัตว์ทุกชนิดมีคุณค่าเท่าเทียมกัน ไม่ใช่ตัวนี้ดี ตัวนี้ไม่ดี

อ.ศศิณ เฉลิสมลาภ: ที่เมืองกาญจนบุรี ปัจจัยคุกคามถิ่นอาศัยของสัตว์ป่าคือเขื่อน มาจากเขื่อนใหญ่ 2 เขื่อน เขื่อนเหมืองคึมไก้ การท่องเที่ยว พืชเกษตรเชิงเดี่ยว กระบวนการจัดการพื้นที่ปัจจุบันขาดแล้ว ไม่เชื่อมต่อ มีการพัฒนาถนน พื้นที่ก็จะขาดเหมือนกัน การขยายตัวของเมือง การศึกษาการคุกคามกรณีป่าตะวันตกจบไปแล้วไม่มีอีกแล้ว ผลการศึกษาพบที่อยู่ของช้าง 400 จุด ที่น่าเป็นห่วงคือศูนย์อพยพผู้ลี้ภัยอยู่ในเขตอนุรักษ์ ถนนตัดอย่างดี สัมปทานเหมืองคึมไก้จะต่ออายุสัมปทานหรือไม่ มีความพยายามตัดถนนไปเที่ยวอัมผาง

อ.สมโภชน์ ศรีโกสามาตร: มุมมองที่ผ่านมาเป็นมุมมองของคนอีกกลุ่มหนึ่ง คือ NGOs กับฝ่ายสื่อ ซึ่งมีบทบาทสำคัญ ทุกวงการในที่สุดต้องมีคำตอบคือ ในการจัดการสัตว์ป่าเองในอนาคตจะมีการดำเนินการอย่างไร ภาพที่เราได้ต้องชี้ประเด็นว่าต่างจากอดีตที่ผ่านมาอย่างไร ในมุมมองสื่อ NGOs ชี้ประเด็นน่าสนใจว่าสวนสัตว์เป็น Non zoo สัตว์ป่าออกจากป่าทำให้ป่าเจ็บ ยังไม่ได้ขยายความมาตรฐานสัตว์ป่าในป่าอนุรักษ์ควรมี ระดับต่ำสุดอยู่ที่ไหน เรื่องนี้ต้องชัดเจน ควรมีกระบวนการตรวจสอบ ปัจจุบัน ผืนป่าจำนวนมากมีขนาดไม่ใหญ่เท่าไร ถ้านำมาเป็นตัวอย่างศึกษาเทียบกับทุ่งใหญ่ ห้วยขาแข้ง ซึ่งเป็นป่าผืนใหญ่ มีการคัดเลือกเขตอนุรักษ์ที่แตกต่างกันมาศึกษาเช่นนี้ น่าจะเป็นประเด็นที่สำคัญ ส่วนอนุสัญญาต่างๆ การเปลี่ยนแปลงของกฎหมาย วิชาการการบ่งบอกถึงมุมมอง ทิศทางของการจัดการสัตว์ป่า ปัจจุบันเน้นเรื่องการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่า ซึ่งถูกต้องหรือไม่ต้องมาดู เจ้าหน้าที่จบการศึกษามาจากต่างประเทศใช้หลักการจัดการสัตว์ป่าแบบเกมส์กีฬา สังคมไทยการจัดการมีส่วนผสมต่อเนื่องมาจาก รศ.119 ถ้าจัดการไม่ได้ก็เป็นความล้มเหลวของการจัดการสัตว์ป่า เอาแบบอย่างที่ไหนไม่ได้ ตั้งแต่ยุคหมอบุญส่ง เลขะกุล มีการใช้ประโยชน์สัตว์ป่าแบบเกมส์กีฬา กับไม่ใช่เกมส์กีฬา แต่ก่อนใช้ประโยชน์กันอย่างเดียวเช่น กวาง แต่ก่อนใช้หนึ่งกวาง การใช้ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่าทำให้สมันสูญพันธุ์ ประเทศไทยเก่งมากทำให้กวางสูญพันธุ์ได้ เมืองไทยเป็นที่รวมของรูปแบบการจัดการสัตว์ป่าทั่วโลก ทำให้สับสน จะผสมปนเปอย่างไรให้เหมาะสมกับสังคมไทยซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาโจทย์วิจัย

อ.สุชาติา ชินะจิตร: งานวิจัยระยะสั้นนี้เพื่อประมวลทำความเข้าใจก่อน จากที่ศึกษามีการเปลี่ยนค่านิยมการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าจากที่ที่มีความเป็นเพื่อนมาเป็นการค้า ประเด็นที่ 2 มีการพัฒนาการ

ครอบครอง มีการประมวลสวนสัตว์ ประเด็นย่อยคือ 1. กระบวนทัศน์ที่เปลี่ยนไป 2. คุณภาพชีวิตสัตว์ป่า 3 ข้อยกเว้นของการนำเข้า มีเรื่องของข้อยกเว้นพิเศษ เรื่อง Empty forest กับ Non zoo ในเรื่องกฎหมาย มีการดูจากคดีความวิเคราะห์ไปถึงสาเหตุ ถ้าเราจะถกเถียงเรื่องการจัดการกันอย่างไร วันนี้จะใช่หรือไม่ 5 ข้อนี้ ครบหรือยัง ข้อมูลพอไหม เชื่อถือได้แค่ไหน ข้อวิเคราะห์คมชัดพอไหม มีการวิเคราะห์อะไรไหม ระวังแหล่งอ้างอิง หลักฐานต้องชัด

อ.รตยา จันทรเทียร: งานวิจัยนี้ยังขาดในเรื่องประเด็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

คุณวิรัช ธีรประสาธน์: ยังขาดการพูดถึงปัจจัยที่ยังไม่กระทบสัตว์ป่าโดยตรงเช่น นโยบายการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เรื่องนี้จะทำให้เห็นทั้ง 2 ด้าน

ดร.อภิชาติ เต็มวิชากร: อควาเรียมตั้งขึ้นมาไม่ใช่เพื่อสันทนาการอย่างเดียว แต่ต้องยอมรับว่าเป็นที่เรียนรู้ด้วย อยู่ที่ว่าจัดการควบคุมอย่างไร ที่จะทำให้สัตว์เหล่านั้นอยู่ได้อย่างยาวนานที่สุด บางที คนที่ไปดูและไม่รู้เรื่อง เรื่องความเชี่ยวชาญของคนดูแล เคยไปดูหลายๆที่ ไม่มีความเชี่ยวชาญ นำผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศมาก็ไม่มีความชำนาญเรื่องเขตร้อน แล้วหลายที่นำสัตว์เข้ามาก็ไม่เปิดเผย ในฟิลิปปินส์ ใช้ไซยาไนด์ ซึ่งทำลาย โดยปกติแล้วเขาจะใช้สัตว์เพาะเลี้ยง แล้วแลกเปลี่ยนนี่คือหลักการ แต่ความเป็นจริงไม่แน่ใจ แต่อควาเรียมที่เราเห็นไม่น่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้มากนัก เรื่องสัตว์ป่า ยังมีการเลี้ยงชะมดเช็ดอยู่ การวิจัยหรือศึกษาพวกนี้ยังจำเป็นอยู่ ประชาชนทั่วไปต้องยอมรับ ช่วยจัดการด้วย ราชการเงินน้อย แล้วไปตกหล่นที่ไหน ประมงเจอปัญหาคือเลี้ยงสัตว์แล้วปล่อยทิ้งเช่น ชักเกอร์ ไม่ทราบ ว่าหลุดมาได้ยังไง เป็นเมืองพุทธ เมื่อโตก็ปล่อยไป ปลาปากจะเข้ ไปเจอที่แม่น้ำเวพู ไปกัดคน การวิจัยควรศึกษาพวกนี้ด้วย

คุณกุลวิทย์ อิมจุฬารัตน์: เห็นว่าอควาเรียมก็ยังมีประโยชน์อยู่ เป็นการรักษพันธุ์สัตว์ แต่ต้องมีการควบคุม สถานการณ์ปลาในแนวปะการัง สืบข้อมูลได้จากนักดำน้ำ รายงานประจำปีกองตรวจสัตว์น้ำของกรมประมง สัตว์น้ำตอนนี้น่ามาจากพม่า

อ.จารุจินต์ นภิตะภักฏ: ทุกอย่างมีข้อดีข้อเสีย แต่ส่วนตัวไม่ชอบที่นำสัตว์มาขังไว้ในกรง ในเรื่องของสวนสัตว์ ควรจะมีมาตรการที่จะนำมาใช้ ให้เดินไปด้วยกัน อันไหนไม่ดีต้องให้หยุด ตราบใดที่คนยังไม่เข้าใจสัตว์ป่าก็จะเป็นปัญหา ควรจะมุ่งไปในมาตรการที่จะไปด้วยกันได้ ราชการมีข้อจำกัดมีนายอยู่เหนือขึ้นไป เช่น ไม่เห็นด้วยกับนโยบายนำช้างบ้านไปปล่อยป่า แต่ก็สกัดไม่ได้เพราะเป็นนโยบาย เรื่องป่าว่างเปล่า เอาอะไรเป็นตัววัด นอกจากดูว่ามีหรือไม่มีสัตว์ป่าแล้ว ให้ดูที่ปริมาณและชนิดพืชที่ต้องอาศัยสัตว์ป่าในการขยายพันธุ์ด้วย เพราะเป็นตัวบ่งชี้ว่ามีสัตว์อะไร ตอนนี้เรามีปัญหาเรื่องเขาหินปูน มี Endemic species เยอะ แต่ไม่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ จะทำอย่างไรที่จะคุ้มครองพื้นที่นอกเขตอนุรักษ์

ดร.ปานเทพ รัตนากร: เรื่องแรกควรมีการอ้างอิงที่ชัดเจน เรื่องที่สองคือการปรับแนวคิดหรือคอนเซ็ปต์ว่าเป็นเรื่องสำหรับประเทศไทยเท่านั้นหรือให้สอดคล้องกับกติกาโลกด้วยหรือไม่ สวนสัตว์กับอควาเรียมถือเป็น Ex-situ แต่ประเทศไทยเป็นใหม่ ต่างประเทศต้องบริหารโดยมืออาชีพ ไม่ใช่เมืองไทย ต้องเป็นสิ่งที่ทำอย่างสม่ำเสมอ ประกาศต่อสาธารณะได้ สวนสัตว์นั้นต้องให้สวัสดิภาพสัตว์สูงสุด เรื่องนี้เราจะเอาตรงไหน เมื่อดูตรงนี้แล้ว ควรจะทำ Definition ของสวนสัตว์ได้ สัตว์ป่าควรแยกจากสัตว์ในสวนสัตว์ ปัญหาคือ ไม่ทำตามกติกา สวนสัตว์ทั้ง 45 แห่งนี้ ควรดูว่าใครควรจะเป็นหรือไม่ควรจะเป็น เป็นสิ่งที่จะช่วยป้องกันการนำสัตว์จากธรรมชาติเข้ามา บ้านเราไม่ค่อยมีการควบคุมให้ทำอะไรเพื่อเป็นการอนุรักษ์ จะมีการปันกำไรไปช่วยอะไรได้บ้าง การจัดมาตรฐาน อย่าเพิ่งด่วนสรุป ให้ทำเรื่องที่กล่าวมาเสียก่อน

ดร.ธีรภัทร ประยูรสิทธิ: นโยบายสัตว์ป่า มีแผนอนุรักษ์สัตว์ป่าอยู่แล้ว อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ อยู่ระหว่างนำเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรี มีการประกาศการบริหารจัดการเป็นกลุ่มป่า ไม่ใช่เป็นป่าเดี่ยวๆ การป้องกันก็มีการขยายการฝึกอบรม

สัตว์ที่มีการแจ้งครอบครอง ล่าสัตว์ เป็นนกร้อยละ 70 ถึง 80 กำลังดำเนินการควบคุมอยู่ การตัดถนนต้องมีการควบคุมมากขึ้น การเลี้ยงสัตว์เป็นเรื่องสำคัญถ้าหากมีโรคในธรรมชาติ งานวิจัยควรให้เฉพาะเจาะจงลงไป ขณะนี้เห็นกว้างไป

คุณอนุภาพ แยมดี: อยากให้เกิดความกระจ่างในเรื่องของบริษัทที่ปรึกษาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีการประท้วงหน้าร้านอาหารแห่งหนึ่ง

เหล่านี้เป็นประเด็นข้อคิดเห็นบางส่วนจากผู้เข้าร่วมสัมมนาที่สามารถนำมาใช้ประกอบการจัดทำรายงาน เขียนรายงานได้ส่วนหนึ่ง

6. การสัมมนาเรื่อง สถานการณ์สัตว์ป่าเมืองไทย 2550: การค้าขายสัตว์ป่า สวนสัตว์และเขตอนุรักษ์ ปัญหา ทางออกและโจทย์วิจัย
วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2551 ณ ห้องประชุมสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

- 08.30 น. ลงทะเบียนรับเอกสาร
- 09.00 น. กล่าวเปิดโดย อ.สุชาติ ชินะจิตร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- 09.15 น. นำเสนอผลการศึกษาโดย คุณนิคม พุทธา / คุณระวี ถาวร
- 10.00 น. วิจารณ์ผลการศึกษา
 โดย ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ ดร.ธีรภัทร ประยูรสิทธิ
- 10.30 น. อาหารว่าง
- 10.45 น. รับฟังข้อคิดเห็น / อภิปรายทั่วไป
 โดย อ.สุชาติ ชินะจิตร รศ.ดร.สมโภชน์ ศรีโกสามาตร อ.สุรพล ดวงแข
 ทิมาตอบคำถาม : ที่ปรึกษา นักวิจัย นักข่าว
- 12.00 น. ปิดการประชุม / รับประทานอาหารกลางวัน

วัตถุประสงค์การสัมมนา

เป็นการจัดเวทีสัมมนา เพื่อนำเสนอข้อมูลและรับฟังข้อคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมทั้งภาครัฐและเอกชนครั้งที่ 2 โดยมีผลสรุปของการจัดประชุมซึ่งมีข้อคิดเห็นที่น่าสนใจต่อสถานการณ์สัตว์ป่าไทยและการวิจัย ดังนี้

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
รศ.ดร.สมโภชน์ ศรีโกสามาตร	คณะวิทยาศาสตร์ ภาควิชาชีววิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล 272 ถ.พระราม 6 แขวงพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	02-644-5423	scsrk@mahidol.ac.th

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
นางประภัสสร วุฒิปาณี (แทนอธิบดีกรมปศุสัตว์)	69/1 ถ.พญาไท แขวงทุ่ง พญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	02-653-4444 ต่อ 3212	v_psorne@yahoo.co m
ปิยาภัสร์ นครชัย (ปอ)	มูลนิธิเพื่อนสัตว์ป่า (WFFT) 108 ม.6 ต.ท่าไม้รวก อ.ท่า ยาง จ.เพชรบุรี 76130	089-060- 0906 หรือ 081-694- 6453	Edwin.wiek@wfft.org por@wfft.org
คุณธิติวุฒิ คชสารศีล (WWF)	104 Outreach Building, AIT, Paholyothin Road, Pathumthani 12120 T el.02-8095005	02-709-5005	thitebuth@yahoo.co m
คุณอภิวัฒน์ สุขศรี	ส่วนส่งเสริมและเผยแพร่ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช 61 ถนนพหลโยธิน เขต จตุจักร กรุงเทพฯ 10900	081-483- 3312	
อ.จารุจินต์ นทีตะภาฏ	องค์การพิพิธภัณฑ วิทยาศาสตร์แห่งชาติเทคโนโลยี ธานี ถ.รังสิต - นครนายก ต.คลองห้า อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12120	02-577- 9999 ต่อ 1502	J_nathitabhata@yah oo.com

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
คุณกัลยานี บุญเกิด	สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรม อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและ พันธุ์พืช 61 ถ.พหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	081-814- 8597	Kalyanee_1951@yahoo.com
คุณสีฟ้า ละออง	สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรม อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและ พันธุ์พืช 61 ถ.พหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	081-658- 8488	
เลขาธิการมูลนิธิเพื่อนช้าง	เลขาธิการมูลนิธิเพื่อนช้าง 687/2 ม.8 ถ.รามอินทรา ซอย 32 แยก 10 แขวงท่า แร้ง เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10230	02-509-1200 Fax 02-509- 3533 มือถือ 081- 936-3500	fae@elephantsoraid.com
คุณโรเจอร์ โลหะนันท์	นายกสมาคมพิทักษ์สัตว์ (ไทย) 45 ม.4 ถ.รามคำแหง แขวง/เขต สะพานสูง กรุงเทพฯ 10240	02-728-1656 08-180- 80769	rogerz@truamad.co.th
นางสาวพรรณิ พานทอง	สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติ 60/1 ซอยพิบูลวัฒนา 7 ถ.พระราม 6 กรุงเทพฯ 10400	02-265-6639 Fax 02-265- 6638	pp.pannee@yahoo.com
คุณอุฬาริกา กองพรหม	ม.7 ต.บางพระ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี 20110	038-298-187	Uri_kk07@hotmail.com

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราริรมย์	2/347 ซอย 40 ถนน พหลโยธิน แขวงเสนานิคม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900		
ดร.ธีรภัทร ประยูรสิทธิ	ผอ.สำนักแผนงานและ สารสนเทศ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม 92 ถ.พหลโยธิน ซอย 7 แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400		Theerapat@hotmail. com
ดร.บริพัตร ศิริอรุณรัตน์	องค์การสวนสัตว์ ในพระบรม ราชูปถัมภ์ 71 ถ.พระราม 5 เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	089-893- 1352	eldsdeer@yahoo.co m
กานต์ เลขากุล	องค์การสวนสัตว์ ในพระบรม ราชูปถัมภ์ 71 ถ.พระราม 5 เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	086-750- 5767	wildkarn@yahoo.co m
นายสุวัฒน์ ทัศนสุวรรณ (นักวิชาการ 8 ว)	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กองคุ้มครองพันธุ์สัตว์ป่าและ พันธุ์พืชตามอนุสัญญา 61 ถ.พหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	081-916- 9919	

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
คุณโชคดี ปรโลกานนท์	38 ม.15 บ้านโพธิ์ทองพัฒนา ต.วังน้ำเขียว อ. วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา 30370	081- 9997468	
รศ.สุชาตา ชินะจิตร	สำนักงานกองทุนสนับสนุน งานวิจัย		
คุณสุรรัตน์ ชะนะมา	สำนักงานกองทุนสนับสนุน งานวิจัย		
คุณฉัตรทิพย์ ภูสกุล	สำนักงานกองทุนสนับสนุน งานวิจัย		
คุณจักรพันธ์ กังวาท	สารคดี	02-281-6110 ต่อ 116	Jakkapan_k@yahoo.com
คุณสุรพล ดวงแข	มูลนิธิการศึกษาเพื่อคุ้มครอง สัตว์ป่าและธรรมชาติ	086-779- 0454	suraponwft@gmail.com
คุณชั้นเอก ทั้งสุขบุตร	มูลนิธิการศึกษาเพื่อคุ้มครอง สัตว์ป่าและธรรมชาติ		chanektang@yahoo.com
คุณอรรถกฤติ ศรียาภัย	มูลนิธิการศึกษาเพื่อคุ้มครอง สัตว์ป่าและธรรมชาติ	089- 1283116	wildlifefundth@hotmail.com
คุณนงนุช ธีรวรรณ	มูลนิธิการศึกษาเพื่อคุ้มครอง สัตว์ป่าและธรรมชาติ	086- 6032424	nongnuchwft@gmail.com
คุณจุฑิรัตน์ อ่องพะ	โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิง ตอนบน 418 ม.7 ต.เขียงดาว อ.เขียง ดาว จ.เชียงใหม่	081-952- 4245	Nutp17@hotmail.com
คุณระวี ถาวร	ศูนย์ฝึกอบรมเวชศาสตร์ ชุมชน	084-675- 9779	maxaz2002@yahoo.com
คุณชุติมา นุ่นมัน	ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม (นสพ.มติชน)	081-934- 5590	aae_ok@yahoo.com

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
คุณน.รีณี เรืองหนู	นสพ.มติชน	081-841-8897	n_ruangnoo@yahoo.com
คุณชุลีพร บุตรโคตร	นสพ.ข่าวสด	086-522-7627	mampp@yahoo.com
นายปราววัฒน์ พิทักษา	กลุ่มอนุรักษ์เขาแผงม้า	086-248-3263	
นายประเสริฐ บุญช่วย	กลุ่มอนุรักษ์เขาแผงม้า	085-204-2083	
นายทनुพล ล่ากระโทก	กลุ่มอนุรักษ์เขาแผงม้า	084-825-3066	
นายโสภีร์ วาจาสิทธิ์	กลุ่มอนุรักษ์เขาแผงม้า	084-826-2479	
นายแดง โล่งกลาง	กลุ่มอนุรักษ์เขาแผงม้า	089-940-2183	
นายน้อม นิ่มนำ	กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล	089-282-9193	
นายนิกร ผิวกิ่ง	กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล	086-866-5475	
นายธีรวุฒิ เวียงไถ	กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูล	081-067-3303	
นายสมเกียรติ ไพฑูรย์	กลุ่มอนุรักษ์เขาแผงม้า	081-725-1179	
นายชาลี อินตะรด	กลุ่มอนุรักษ์ระเบาะเกตุ อ.นาดี	037-289-002	
นายคำกอง เพ็ญสา	กลุ่มอนุรักษ์ระเบาะเกตุ อ.นาดี	087-139-5345	
นายชม ศรีทอง	กลุ่มอนุรักษ์ระเบาะเกตุ อ.นาดี	086-412-4378	
นายบริพัตร สุนทร	กลุ่มอนุรักษ์เขาแผงม้า	081-955-3018	
นายเขี้ยว เจริญวนาสันต์	158 ม.8 ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	080-124-9524	

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
นายปฐม ยิ้มขาว	ภาควิชาชีววิทยา ม.มหิดล	085-119-4270	tu_wild@yahoo.com
นายอินทนนท์ วนศาสตร์เสนี	ภาควิชาชีววิทยา ม.มหิดล	086-894-0195	potozao@hotmail.com
นายพิเชฐ นุ่นโค	ภาควิชาชีววิทยา ม.มหิดล	089-117-2306	bhichetbio@hotmail.com
นายปิยะชนิต์ เกศสุวรรณ	ภาควิชาชีววิทยา ม.มหิดล	081-765-1674	pee_ket@yahoo.com
นายนิติศักดิ์ โตนิตี	57 ม.5 ต.นาคอเรือ อ.ฮอด จ.เชียงใหม่	081-625-7811	nitisak_toniti@yahoo.com
นายรังสรรค์ เกตุอ้อต	ผู้ช่วยนักวิจัย ศูนย์ฝึกรบมว วนศาสตร์ชุมชน	081-632-7795	rangsank@gmail.com
น.ส.เกศสุดา บุญธรรม	57 ม.5 ต.นาคอเรือ อ.ฮอด จ.เชียงใหม่	089-851-8800	ktoniti@yahoo.com
นายวิโชติ ไกรเทพ	266 ม.4 ต.น้ำผุด อ.เมือง จ.ตรัง	089-475-9070	Morkan2506@gmail.com
นายสมปอง เวียงวิทย์	126 ม.2 ต.หนองแสงใหญ่ จ.อุบลราชธานี	089-717-7031	
คุณอภิญา	นสพ.บางกอกโพสต์	085-920-8025	
นายเลี่ยม บุตรจันทา	ป่าตะวันออก		
นายสมปอง นฤมิตร	ป่าตะวันออก		
นายรัช เกียรติเสรี	เจ้าหน้าที่ป่าไม้	081-753-4928	
นายสมพงษ์ ฐนศิลป์	ป่าตะวันออก		
นายวิบูลย์ แซ่ฉื่อ	ป่าตะวันออก		
นายบรรทม สมแสน	ป่าตะวันออก		
นายบุญเรือง บุตรจันทา	ป่าตะวันออก		
นายพิรุฬ เรือแพ	ป่าตะวันออก	089-873-1040	

ชื่อ-สกุล	สถานที่ติดต่อ	โทรศัพท์	Email Address
นายพิริยะ พุฒ...	ป่าตะวันออก	089-931-1464	
นายสมบัติ กาจบรรจง	ป่าตะวันออก	089-289-4994	
นางวิชา ช่างประเสริฐ	เครือข่ายอนุรักษ์ธรรมชาติ เทือกเขาตะนาวศรี	089-616-0449	tranaosri@hotmail.com
นางเดือนเพ็ญ แสงสายรุ่ง	เครือข่ายสุนทรีย์ภาพท้องถิ่น สมุทรสงคราม	081-385-4333	
นายวิรัตน์ แสงสายรุ่ง	เครือข่ายสุนทรีย์ภาพท้องถิ่น สมุทรสงคราม		
น.ส.ชุตินา ศรีเกษม	เครือข่ายสุนทรีย์ภาพท้องถิ่น สมุทรสงคราม	081-943-2868	localseence@mail.com
นายสุรสิทธิ์ ดลใจไพลย์	การท่องเที่ยวโดยชุมชนอิน ทนนท์	086-185-0788	surasitd@hotmail.com
น.ส.กนกวรรณ ชูชาญ	นักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	089-798-2499	
นายเกียรติ กันยา	สวนสัตว์นครราชสีมา	081-658-8136	
นายวันชัย	สวนสัตว์นครราชสีมา	087-875-0546	
นายสมคิด รุจิปรกรณ์	บริษัท เครื่องดื่มกระทิงแดง จำกัด	085-155-4119	somkid@redbullertra.com
คุณมนทกานต์ โรจนพรณ	บริษัท เครื่องดื่มกระทิงแดง จำกัด	085-155-4099	
คุณวนิษา	บริษัท เครื่องดื่มกระทิงแดง จำกัด	085-155-4195	
นายวีระ ควรพินิจ	สำนักงานเศรษฐกิจ การเกษตร	02-434-4770	

สรุปการสัมมนา

คุณระวี ถาวร: มีข้อค้นพบจากคณะผู้วิจัยดังนี้

- การค้าขายสัตว์ป่า (เสือ 11 ตัว / ลิ่นที่ปอยเปต) การถูกจับเป็นธรรมชาติ เพื่อให้เห็นว่ามี การตรวจสอบ
- มุมมองค่านิยมเดิมไม่นิยมกินสัตว์ใหญ่ เมื่อติดต่อกับต่างประเทศ ค่านิยมของสังคมก็ เปลี่ยนไป มีความต้องการในการค้าสัตว์ป่าทั้งที่มีชีวิต และซากสัตว์ป่า เพิ่มมากขึ้น
- ประเทศไทยเป็นเส้นทางส่งผ่านการค้าสัตว์ป่าไปประเทศปลายทาง โดยเฉพาะประเทศ จีนมีความต้องการเพิ่มมากขึ้น
- ปัจจัยที่คุกคามสัตว์ป่า คือ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การท่องเที่ยว การปลูก ป่า การทำเหมืองแร่ การขยายตัวของพื้นที่ปลูกพืชเกษตรเชิงเดี่ยว และการขยายตัว ของสวนสัตว์ รัฐ 5 แห่ง เอกชน 40 แห่ง (ไม่มีมาตรฐานการดูแลที่เหมาะสมกับสุขภาพ สัตว์)
- ที่มาของสัตว์ในสวนสัตว์ไม่ชัดเจน
- การครอบครองสัตว์ป่าที่ขึ้นทะเบียนกับกรมอุทยานฯ ไม่ชัดเจน ว่ามีการเปลี่ยนมือ หรือไม่
- กฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่า 1 ฉบับ มีแผนแม่บทที่เน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการกับ ชุมชนท้องถิ่น และกำลังปรับปรุงพัฒนาร่างพ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ให้มีการ เพาะเลี้ยงขยายพันธุ์เพิ่มมากขึ้น อีก 70 ชนิด
- กฎหมายอุทยานแห่งชาติ จะมีการปรับปรุงเปิดให้มีการเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อ การท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น
- มีสังคมไซเบอร์ แนะนำเรื่องการเลี้ยงสัตว์ใน Website
- การค้าในตลาดมืด มีมูลค่าเพิ่มเป็น 10 เท่าทุกๆ การเปลี่ยนช่วงการค้า เช่น ช้างจาก ประเทศต้นทาง ราคา 2 หมื่นเป็น 2 แสนบาทเมื่อถึงประเทศไทย และเป็น 2 ล้านบาท เมื่อฝึกสำเร็จเพื่อนำสู่การแสดงในสวนสัตว์

ปัจจัยคุกคามสัตว์ป่าได้แก่

- การล่าเพื่อการบริโภค และการล่าเพื่อการค้า แต่ข้อมูลยังไม่เชื่อมโยงถึงการค้าสัตว์ป่าสู่ สวนสัตว์
- นโยบายทุกด้านที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจเป็นตัวนำ

ข้อเสนอแนะ

- สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน หน่วยงานเพื่อเป็นเครือข่ายเฝ้าระวัง 19 กลุ่มป่า
- ติดตามตรวจสอบการจัดการสวนสัตว์
- พัฒนาระบบปราบปรามการค้าสัตว์ป่า

- สร้างการเรียนรู้ต่อสังคม ให้เกิดความเข้าใจต่อคุณค่าความสำคัญของสัตว์ป่าในระบบนิเวศ
 - การอนุรักษ์สัตว์ป่าในถิ่นกำเนิด
- โจทย์วิจัยที่ควรดำเนินงานต่อ
- ทศนคติและความเข้าใจของคนไทยเกี่ยวกับสัตว์ป่าและการอนุรักษ์สัตว์ป่า
 - พื้นที่วิกฤติ ที่มีปัญหาคุกคามจากการล่าสัตว์ป่า จะสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สัตว์ป่าได้อย่างไร
 - ตัวชี้วัดของป่าเจียบ(Empty forest)เป็นอย่างไร
 - มูลค่าทางเศรษฐศาสตร์เชิงเปรียบเทียบของสัตว์ป่าในผืนป่ากับสัตว์ป่านอกถิ่นอาศัย
 - การบริหารจัดการถิ่นที่อยู่อาศัยและทรัพยากรสัตว์ป่าอย่างมีส่วนร่วม เป็นอย่างไร
 - จะติดตามตรวจสอบและจัดการเส้นทางการค้าสัตว์ป่าที่ประเทศไทยเป็นเส้นทางผ่านของการค้าได้อย่างไร
 - เทคโนโลยีสมัยใหม่จะใช้ในการทำทะเบียนสัตว์ป่า ได้อย่างไร
 - จะบริหารจัดการเชื่อมโยงความร่วมมือหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน ในระดับประเทศและนานาชาติจะทำได้อย่างไร
 - จะสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์สัตว์ป่าได้อย่างไร

ดร.ธีรภัทร ประยูรสิทธิ:

- ควรสร้าง Flow Chart ให้เห็นความเชื่อมโยง วัตถุประสงค์กับขอบเขตการวิจัย ของการทำงานวิจัยในครั้งนี้
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สัตว์ป่า ควรเสนอรายละเอียด
- ข้อเสนอเกี่ยวกับกฎหมาย ควรยกตัวอย่างและข้อเสนอแนะ
- เกี่ยวกับโจทย์วิจัยที่จะมีการดำเนินงานต่อ ควรนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นภาพสาเหตุ เห็นปัญหา และแนวทางในการวิจัยต่อ เพื่อแก้ปัญหาในภาพรวมและควรแบ่งกลุ่มของโจทย์วิจัย เช่น โจทย์กลุ่มนิเวศวิทยา กลุ่มงานด้านสังคม กลุ่มด้านเศรษฐกิจ
- การนำเสนอข้อมูลในรายงานควรสรุปข้อมูลนำเสนอในรูปของตาราง
- การให้ความสำคัญต่อสัตว์ป่าของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เช่น การจัดทำแนวเขตให้ชัดเจน การปรับปรุงระบบลาดตระเวน เช่น เขาใหญ่ ภูเขี้ยว แก่งกระจาน
- การค้าสัตว์ป่าระหว่างประเทศ กรมอุทยานฯ จะเป็นเจ้าภาพในการสร้างเครือข่ายระดับอาเซียน เพื่อหาแนวทางการจัดการเรื่องดังกล่าว
- ความขัดแย้งระหว่างคนกับสัตว์ป่า เช่น ลิง ช้าง จะมีการปฏิบัติการด้านสัตว์ป่า ของกรมอุทยานฯ

- นอกจากนี้จะมีการวางทิศทางเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า
- ข้อมูลเชิงลึก เชิงลึก มีประโยชน์ต่อการจัดการแก้ปัญหา
- การเชื่อมโยงต่อผืนป่า กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เสนอเป็นมติกรม.ในรัฐบาลที่ผ่านมา

ดร.ธงชัย พรรณสวัสดิ์:

- นักวิจัยควรมีมุมมองเชิงบวกเช่น การทำงานเชิงรุก เชิงบวกในการทำงานกับพระ การทำงานกับสมาคมสวนสัตว์ฯ เพื่อหาแนวทางในการทำงานร่วมกัน
- นอกจากนี้ การทำงานกับกลุ่มค้าสัตว์ป่าซึ่งเป็นจำเลยของสังคม การทำงานควรหาทางออกให้กับกลุ่มเหล่านี้ด้วย
- การทำงานด้านสัตว์ป่าในเมืองไทย จะทำอย่างไรให้มีงบประมาณสนับสนุนพอสมควร เพื่อให้ได้งานดีๆ

ดร.จารุจินต์ นภิตะภักดิ์ :

- การจัดการกับคนที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่า จะทำอย่างไรเช่น มาตรการลงโทษกลุ่มค้าสัตว์ป่าอย่างเหมาะสม ได้แก่ การลงโทษทางสังคมเช่นกวดล้างตลาดนัดค้าสัตว์ป่าจตุจักร ควรให้ความสำคัญเรื่องคนให้มากขึ้น
- การจัดทำข้อสรุป ควรสรุปให้เห็นภาพชัดเจนใน 1 หน้ากระดาษ และควรนำเสนอให้คนทั่วไปอ่านด้วย
- ควรตรวจเอกสารให้ถูกต้อง เช่น เรื่องข้อมูลของขณะนี้
- เกี่ยวกับข้อเสนอ ข้อมูลควรชี้ให้เห็นชัดว่ารัฐควรทำอะไร แล้วประชาชนจะได้ประโยชน์อะไร

ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ :

- ในอดีตการอนุรักษ์สัตว์ป่ายังขาดมุมมองภาพรวมในเชิงนิเวศที่มีการวิเคราะห์ภาพรวมทั้งระบบที่เกี่ยวกับสถานการณ์การค้าสัตว์ป่า การล่าสัตว์ป่า ซึ่งต้องมีการเข้าถึงแหล่งข้อมูล
- งานนี้มีองค์ประกอบสำคัญคือ การแสวงหาความจริงที่ไม่จำกัดวิธี มีนักข่าวซึ่งอยู่กับสถานการณ์เข้ามาเป็นคณะวิจัย
- ประเด็นของงานวิจัยได้นำเสนอเกี่ยวกับการค้า การคุ้มครอง และการบริหารจัดการสัตว์ป่า
- โครงสร้างของรายงานควรนำเสนอให้ครอบคลุมเช่น สถานการณ์ ปัจจัยคุกคามและผลกระทบต่อสังคมไทย รวมทั้งการบริหารจัดการสัตว์ป่าของภาครัฐ เอกชน และชุมชน

- วิธีวิทยาของงานนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการเจาะลึกด้วยการสัมภาษณ์ การค้นหาความจริงด้วยวิธีการอะไรนั้น ต้องอธิบายรายละเอียด ให้เห็นการได้มาของข้อมูลโดยไม่จำเป็นต้องอ้างอิงทั้งหมดเพราะจำเป็นต้องคุ้มครองแหล่งข้อมูลด้วย
- ผลการวิจัย เช่นมุมมองหรือค่านิยมเกี่ยวกับสัตว์ป่า ต้องแจกแจงกลุ่มที่เกี่ยวข้องให้ได้ทั้งหมด ก่อนที่จะวิเคราะห์สรุปว่าความเห็นหรือค่านิยมเกี่ยวกับสัตว์ป่าของสังคมไทยเป็นเช่นไร
- การเสนอข้อมูลบางอย่างที่ขาดหายไป ต้องวิจารณ์ให้เห็นว่าข้อมูลที่สำคัญคืออะไรที่ยังไม่มีการศึกษารวบรวม
- ประเด็นที่ขาดหายไปคือ การคุกคามต่อสัตว์น้ำจืด ควรพูดถึงด้วย (การนิยามสัตว์ป่าควรระบุให้ชัดเจนครอบคลุม ทุกระบบนิเวศ)
- การวิเคราะห์ประเมินสถานการณ์ถิ่นที่อยู่อาศัยสำคัญของสัตว์ป่า อาจจำเป็นต้องตั้งตัวชี้วัดบางอย่างเพื่อสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้รู้ในท้องถิ่น เช่น พรานป่า
- นอกจากนี้ปัจจัยที่มีผลต่อการคุกคามถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าเช่น นโยบายการตัดถนน การสัมปทานเหมืองแร่ ทำไม้ หรืออื่นๆ
- การค้าสัตว์ป่ากับความไม่โปร่งใสของการบริหารจัดการสวนสัตว์ในภาครัฐและเอกชน อาจจะต้องนำเสนอข้อมูลแยกออกจากกันให้ชัดเจน
- การนำเสนอข้อมูลเชิงเศรษฐกิจ จำเป็นต้องใช้การอ้างอิงที่มีน้ำหนักของข้อมูล
- การวิพากษ์ วิเคราะห์กฎหมาย จำเป็นต้องปูพื้นฐานให้คนทั่วไปเข้าใจอย่างเป็นขั้นตอน
- ข้อเสนอแนะและโจทย์วิจัยที่จะดำเนินงานต่อ ต้องตั้งคำถามที่ยังหาทางออกไม่ได้ โดยต้องจัดลำดับความสำคัญ ด้วยการชี้ประเด็นให้เห็นความต่อเนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ เช่น เรื่องสวนสัตว์เอกชน การค้าสัตว์ป่าตามแนวชายแดน
- หลายประเด็นต้องเสนอแนะให้เกิดแนวทางในการปฏิบัติ เช่น การควบคุมการตัดถนนผ่านป่า

ดร.สมโภชน์ ศรีโกสามาตร

- มุมมองของสถานการณ์สัตว์ป่าซึ่งกลุ่มนักวิจัยมองเน้นเรื่องการค้าสัตว์ป่า ซึ่งชี้ประเด็นที่ผู้บริโภค ประเด็นของประเทศไทยที่ยังมีการค้าขายสัตว์ป่าที่มีชีวิต เช่น ช้างและสัตว์อื่นๆ
- ส่วนเรื่องของสวนสัตว์ต่อการอนุรักษ์สัตว์ป่า จะเปลี่ยนแปลงอย่างไรให้มีบทบาทมากขึ้น ในการช่วยเหลือฟื้นฟูสัตว์ป่า ซึ่งพบว่าสัตว์แพทย์ที่มีบทบาทมากขึ้นในปัจจุบันสำหรับการแก้ปัญหาสัตว์ป่า
- มีการหยิบยกเรื่องเขตอนุรักษ์ที่มีปัญหาต่อเนื่อง เช่น ปัญหาที่สะสมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน

- นโยบายของรัฐตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 10 อาจจะไม่มีทำให้ความสำคัญในเรื่องสัตว์ป่าอย่างชัดเจน กล่าวถึงเพียงความหลากหลายทางชีวภาพ กฎหมายควรมีการมุ่งเน้นเฉพาะมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ (เป็นการเสนอเชิงรุก) เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์เป็นต้นว่า

คุณสุรพล ดวงแข

- การควบคุมการลักลอบค้า และจับสัตว์ป่านั้น มีการบังคับใช้กฎหมายเพียงปรับแล้วปล่อยไป
- รายงานของ CITES ระบุถึงธุรกิจการค้าสัตว์ป่าและพืชป่าได้เข้ามามีอิทธิพลในอำนาจรัฐ และองค์กรเอกชน ซึ่งมีการประเมินมูลค่าทั่วโลกไว้สูงถึง 2.5 แสนล้านบาท ในเอเชียประมาณ 6 หมื่นล้านบาท (ธุรกิจดังกล่าวอยู่ในวงแคบๆ ซ่อนเร้น ไม่แข่งขัน)
- การทบทวนเอกสารพบว่า มีรายงานอีกรายงานหนึ่งของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ทำงานร่วมกับองค์การสวนสัตว์ ซึ่งคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาตินี้ต้องการให้สวนสัตว์เป็นแหล่งการเรียนรู้ แต่ผลการศึกษาบอกว่ามันมีความไม่พร้อมอยู่ และในความพร้อมนี้มันมีเรื่องของนโยบายเข้ามาเกี่ยวข้อง คือเกี่ยวข้องกับงบประมาณ ซึ่งประเด็นเหล่านี้มันน่าจะเป็นหัวข้อวิจัยต่อไป
- การทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศ (FTA) กับออสเตรเลีย ยังได้พูดถึงเรื่องสวนสัตว์ด้วย
- การค้าสัตว์ป่าหรือการหาประโยชน์จากสัตว์ป่ามีการเปลี่ยนรูปแบบไป เช่น ที่แอฟริกาใต้ มีการขายตัวให้ยิงช้าง โดยตั้งเป็นโครงการขององค์กรอนุรักษ์ เข้ามาเชื่อมโยงกับนักธุรกิจด้านสัตว์ป่าในเมืองไทย เพื่อขายตัวในงานประชุม CITES ในเมืองไทย รูปแบบดังกล่าวกำลังเกิดขึ้นในเมืองไทย มีการนำเสนอภาพให้เห็นความจำเป็น
- ในการประชุม CITES ที่เมืองไทย มีการตกลงความร่วมมือที่จะอนุรักษ์สัตว์ป่าที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นการลงนามโดยพันธะสัญญาร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน และมีการแถลงของนายกรัฐมนตรีทักษิณในการกล่าวสุนทรพจน์ในงานเลี้ยงบอกว่าจะมีความร่วมมือในทุกภาคส่วนในการปราบปรามการลักลอบค้าสัตว์ป่าและพืชป่า ประเด็นคือว่าเรื่องนี้มันเป็นเรื่องใกล้เคียงกับยาเสพติด แต่เรื่องนี้เราให้ความสนใจน้อยเพราะว่าผลประโยชน์มันสูงมาก แต่จนกระทั่งวันนี้เรายังไม่มีอะไรเกิดขึ้น เพราะมันเกี่ยวกับนโยบายอะไรหลายอย่าง

ดร.ปริพัตร ศิริอรุณรัตน์:

- การหาทางเลือกสำหรับผู้ค้าสัตว์ป่ามีหรือไม่ เป็นอย่างไร
- อาชีพของการวิจัยสัตว์ป่าของเมืองไทย จะต่อเนื่องได้อย่างไร
- บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) กับการศึกษาข้อมูลเพื่อสนับสนุนการทำงานด้านสัตว์ป่าให้กับภาครัฐควรเป็นอย่างไร
- การทำงานเกี่ยวกับการค้าสัตว์ป่าขององค์กรต่างๆ เกิดผลอย่างไร
- วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ป่า จะทำได้หรือไม่อย่างไร
- การสร้างความร่วมมือของหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน และชุมชน ในการดูแลจัดการสัตว์ป่า โดยเฉพาะสัตว์สงวนคุ้มครองว่า ควรจะมีความร่วมมือกันอย่างไร ไม่ควรมีการแบ่งแยก

คุณโรเจอร์ โลหะนันท์ :

- รายงานควรชี้ให้เห็นทางออกโดยเฉพาะความร่วมมือในการอนุรักษ์สัตว์ป่า เพราะการค้าสัตว์ป่ามีความซับซ้อนไปมาก
- สวนสัตว์ยังคงค้างถึงรายได้ การค้าสัตว์ป่าจึงหยุดไม่ได้ มีการสร้างความเข้าใจให้เห็นความจำเป็น หรือความถูกต้องมากขึ้น
- ทางออกของเรื่องดังกล่าวคือ การสร้างความร่วมมือ การมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลการค้าสัตว์ป่า เพื่อให้เกิดความจริงจังในการทำงานเรื่องการดูแลสัตว์ป่า ภาครัฐควรเป็นตัวเชื่อมความร่วมมือระหว่าง ภาคธุรกิจ NGOs และนักวิชาการ

คุณกัลยาณี บุญเกิด:

- ข้อมูลเกี่ยวกับการค้าสัตว์ป่าในรายงาน น่าจะระบุเฉพาะสัตว์ที่ห้ามค้า

คุณวิสา ช่างประดิษฐ์ (เครือข่ายอนุรักษ์เทือกเขาตะนาวศรี)

- การค้าสัตว์ป่า ปัจจัยคุกคามที่สำคัญคือเรื่องการท่องเที่ยว ที่น่าสนใจคือเรื่องอาหารสัตว์ป่าที่มีการค้าจากแนวชายแดน

อ.สุชาติ ชินะจิต :

- การศึกษาในครั้งนี้เป็นการประเมินข้อมูลมาใช้ในการรับฟังข้อคิดเห็นเพื่อจะค้นข้อมูลในเชิงลึกต่อไป
- การค้นหาข้อมูลเพิ่มเติม โดยเฉพาะข้อมูลส่วนสำคัญ ในพื้นที่มรดกโลก แต่จำเป็นต้องคุ้มครองแหล่งข้อมูลที่สำคัญ
- การศึกษาวิจัยต่อ จำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญ

- การสื่อสารสาธารณะ อาจจะต้องสรุปแล้วสื่อสารง่าย ๆ เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจและสร้างความร่วมมือ
- สกว. ใช้กลไกความร่วมมือเป็นกลไกในการเชื่อมโยงให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม
- การสร้างการมีส่วนร่วม ความร่วมมือในการจัดการสัตว์ป่า เช่นการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างคนกับสัตว์ป่า เช่น ช้าง (20-30 ปา) หรือเรื่องลิงที่ติดอยู่ในป่าโดดๆ (กรณี จ.ชุมพร มีการแก้ปัญหาด้วยการประสานงานและเปลี่ยนสายไฟเปลี่ยนเป็นสายหุ้ม) ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือกับเครือข่ายชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

7.การจัดกิจกรรมรณรงค์วันคุ้มครองสัตว์ป่า

เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องในหลายปีที่ผ่านมา ที่ยังคงรณรงค์ให้สาธารณะได้เห็นความสำคัญของวันคุ้มครองสัตว์ป่าไทย โดยเน้นการรณรงค์ หยุดการกักขัง ทรมาณสัตว์ไว้ในกรง

การรณรงค์ มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งนิทรรศการภาพ สื่อด้วยข้อความ สื่อด้วยการให้ผู้คนทั่วไปได้ร่วมแสดงความคิดเห็นบนผืนผ้า การเอาหัวโขนสัตว์ไว้ในกรง การแจกใบปลิว เอกสารที่เกี่ยวข้อง การสกรีนเสื้อ ทั้งในพื้นที่ตัวเมืองเชียงใหม่ ณ บริเวณด้านหน้าอุทยานการค้ากาดสวนแก้ว และที่กรุงเทพฯ

8.บทความ และงานเขียนที่เกี่ยวข้อง

8.1 ใบปลิว รณรงค์วันคุ้มครองสัตว์ป่า

สัตว์ป่ากับการแก้ไขปัญหาลอกร้อน

เนื่องในวันคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ 26 ธันวาคม 2550

ในขณะที่ทั่วโลก... กำลังเผชิญกับปัญหาภาวะโลกร้อน

ท่านเชื่อหรือไม่ว่า สัตว์ป่าทุกชนิดช่วยลดภาวะปัญหาโลกร้อนได้

บรรดาสัตว์ป่าน้อยใหญ่หลายชนิด ช่วยควบคุมภาวะความสมดุลของระบบนิเวศ เช่น แพร่กระจายพืชพันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ ให้เกิดทดแทนขึ้นมาใหม่

และพืชพันธุ์ไม้ที่เจริญเติบโตขึ้นในป่านั้น ก็เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งผลิตอากาศที่บริสุทธิ์ให้กับเรามาเป็นเวลาช้านาน

แต่ปัจจุบันสิ่งที่น่าวิตกกังวลอย่างยิ่งก็คือ การลดลงของสัตว์ป่าจำนวนมาก ซึ่งไม่เพียงแต่มีผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืชและสัตว์เท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และชีวิตความเป็นอยู่ของคนเราอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ค่านิยมในการกิน การซื้อ การขาย การเลี้ยงสัตว์ป่าหรือกระทำการใดๆ ที่มีการนำเอาสัตว์ป่าออกมาจากป่าธรรมชาติหรือถิ่นกำเนิดนั้น ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลหรือข้ออ้างใด ๆ ก็ตาม เป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่กระตุ้นหรือทำ

ให้เกิดภาวการณ์เร่งการสูญเสยสัตว์ป่า ซึ่งเป็นปัญหาหนักในการคุกคามสัตว์ป่า จนทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว และบางชนิดได้สูญพันธุ์ไปจากโลกเราแล้ว

เนื่องในวันคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ 26 ธันวาคม 2550 ในปีนี้ เราจึงขอวิงวอนให้ท่านทั้งหลายได้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ ในบทบาทและหน้าที่ของสัตว์ป่าที่มีต่อระบบนิเวศ โดยไม่สนับสนุนการดำเนินการใดๆที่เป็น การนำเอาสัตว์ป่าออกมาจากป่าธรรมชาติและถิ่นกำเนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเลี้ยง การซื้อขายสัตว์ป่า เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน เราใคร่ขอความร่วมมือจากท่าน โปรดสนับสนุนกิจกรรมทุกรูปแบบที่จะทำให้สัตว์ป่าสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในป่าอย่างเป็นธรรมชาติ

ทั้งนี้ เพื่อความสมดุลของระบบนิเวศและเพื่อสภาพแวดล้อมที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของเรา และลูกหลานของเรา ในอนาคตต่อไป

ด้วยความปรารถนาดี

เครือข่ายคุ้มครองป่าไม้และสัตว์ป่าไทย

26 ธันวาคม 2550

8.2 WILDLIFE AND GLOBAL WARMING RELIEVING

On the special occasion of National [Wildlife Reservation Day](#) 26th December 2007

As the whole world facing global warming problem,

do you know wildlife can reduce global warming.

All wildlife can balance the ecological system such as help spreading plant regrowth.

And these new plants in the wildland and forest have important roles in the national water and oxygen resource preservation.

But today, it is very frightening because the serious decrease in the amount of wildlife, which not only affects the plant and animal biodiversity, but also has inevitably great impact on ecology and human.

The popularity in eating, selling and rearing wildlife or any other activities to bring wildlife out of their wild and natural habitat under any circumstance, is the main reason for initiate and increase wildlife lost, threatening wildlife and decreasing their number rapidly and already cause some species extinction.

In this special occasion of National Wildlife Reservation Day on 26th December 2007, we ask you all to realize the critical role and immense importance of wildlife to the ecological system, by not indulging yourself into any activities to bring any wildlife out of their natural habitat or birth place, special attention to not rearing or trading wildlife.

In this occasion, we also ask for your cooperation to support all activities aiming in keeping wildlife to live naturally in their original habitat,

Which will simultaneously keep the balance for ecological system and healthy environment, not only for us now, but also for our children in the future.

Get more information at

Mail: pingwatershed@yahoo.com , nammaeping@gmail.com

Mobile: 081-992-6031

8.3 บทความเรื่อง “ไทยยังเป็นศูนย์กลาง และเส้นทางการค้าสัตว์ป่า”

โดยนิคม พุทธา

เครือข่ายคุ้มครองสัตว์ป่าไทย (คคส.)

(Thai Wildlife Protection Network - TWP)

ภาพข่าวการลักลอบค้าตัวนิ่ม หรือตัวลิ่น (MALAYAN PANGOLIN *Manis Javanica*) ใน TITV เมื่อคืนวันที่ 24 ที่ผ่านมา ได้ตอกย้ำว่า ประเทศไทยยังคงเป็นศูนย์กลางการค้าสัตว์ป่า ทำกันอย่างเป็นกระบวนการและมีการพัฒนารูปแบบการซื้อขายมากยิ่งขึ้น

รายละเอียดของเนื้อหาว่า ระบุว่า มีการขนย้ายตัวนิ่มประมาณกว่า 2,000 ตัว จากประเทศอินโดนีเซีย เข้ามาฝั่งไทยทางด้านจังหวัดสตูล แล้วทำการขนย้ายขึ้นเรื่อยๆ แวะพักที่จังหวัดปทุมธานี ก่อนที่จะส่งต่อไปยังจังหวัดหนองคาย ข้ามไปฝั่งลาว เป้าหมายอยู่ที่ประเทศจีน

การลักลอบค้าสัตว์ป่าตัวนิ่มครั้งนี้ แหล่งข่าวระบุว่า ตัวนิ่มราคาต้นทุนทางราวกก.ละ 200 – 300 บาท และเมื่อนำมาถึงประเทศไทย ราคา ก็จะขยับขึ้นเป็น 500 – 600 บาท และเมื่อส่งถึงประเทศจีน ราคาจะขึ้นกก.ละ 2,500 - 3,000 บาท นิ่มตัวหนึ่งจะหนักราวๆ 4 - 5 กก. นั่นหมายถึงนิ่มตัวหนึ่ง ราคาจะอยู่ที่ราวตัวละ 10,000 - 15,000 บาท และถ้าการค้าตัวนิ่มของกลุ่มพ่อค้าสัตว์ที่ปรากฏเป็นข่าวครั้งนี้ มีจำนวนถึง 2,000 กว่าตัว เมื่อเข้าไปถึงประเทศจีนก็จะมีมูลค่าถึง 20 ล้านบาท – 30 ล้านบาท

แหล่งข่าวยืนยันอีกว่า การค้าสัตว์ป่าในลักษณะดังกล่าวนี้ ทำกันมาแล้วหลายครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งจะมีวิธีการหลีกเลี่ยงการจับกุมเช่น การให้สินบนกับเจ้าหน้าที่ทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ และด่านที่ตรวจสอบเกี่ยวกับสัตว์ การบรรทุกขนย้ายที่บิดบัง อำพราง และกลบเกลื่อนเสียงและกลิ่น รวมไปถึงการหลบหลีกการเปลี่ยนเส้นทางและจุดพักสัตว์

ที่น่าสนใจมากเกี่ยวกับข่าวการค้าตัวนึ่งครั้งนี้ ก็คือ พวกพ่อค้าสัตว์ได้นำเอาแป้งมันต้มเหลวอัดฉีดเข้าไปทางปาก ลำไส้ และกระเพาะของตัวนึ่งในแต่ละตัว เฉลี่ยตัวละ 0.5 – 1 กก. เพื่อเพิ่มน้ำหนักของนึ่งแต่ละตัวให้ขายได้ในราคาที่สูงมากยิ่งขึ้น โดยไม่สนใจว่า การอัดแป้งมันเข้าไปในท้องนั้น จะทำให้ตัวนึ่งทุกข์ทรมานเพียงใด หรืออาจจะตายในที่สุด

เหตุการณ์ดังกล่าวได้ตอกย้ำให้เห็นว่า การค้าสัตว์ป่าเป็นธุรกิจที่มีกำไรมหาศาล ซึ่งนายเจมส์ คอมป์ตัน ผู้อำนวยการ TRAFFIC ประจำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเป็นองค์กรเอกชนนานาชาติที่ก่อตั้งขึ้นโดยสหภาพสากลเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) และกองทุนสัตว์ป่าโลก (WWF) ถึงกับกล่าวว่า

“การลักลอบค้าสัตว์ป่าเป็นธุรกิจในตลาดมืดที่มีมูลค่าสูงเป็นอันดับสองของโลก เป็นรองเพียงแค่วบวนการค้ายาเสพติดเท่านั้น”

(จากหนังสือ”คู่มือจำแนกสัตว์ป่า เพื่องานป้องกัน และปราบปรามการลักลอบค้าสัตว์ป่า” ลิขสิทธิ์โดย สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า (WCS) ประเทศไทย พิมพ์ครั้งแรก ตุลาคม 2548)

และการประโยชน์จากสัตว์ป่าในเชิงธุรกิจการค้ายังมีอีกมาก หลากหลายรูปแบบ อย่างเช่นในปัจจุบันทั้งกรุงเทพฯ และเมืองที่มีการท่องเที่ยวกันมากๆ จะสังเกตได้ว่า มีการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในเชิงธุรกิจการค้ากันมากขึ้น โดยทำเป็นสวนสัตว์บังหน้า บางแห่งเป็นสวนสัตว์ขนาดเล็ก สวนเสือ สวนจระเข้ สวนนก และอควาเรียม ซึ่งอควาเรียมที่มีการนำเอาปลาสวยงาม หายากมาจัดแสดง ซึ่งประมาณว่า ขณะนี้มีสวนสัตว์ทั้งภาครัฐ และเอกชน ในประเทศไทยนี้ รวมแล้วประมาณ 42 แห่ง และประมาณกันว่า สัตว์ป่าที่ถูกกักขัง ทุกข์ทรมานอยู่ในกรงในกิจการสวนสัตว์ขณะนี้ราว 50,000 – 60,000 ตัว

คำถามก็คือ สัตว์ป่าเหล่านี้มาจากไหน มีการดูแลสัตว์ป่ากันอย่างไร และอนาคตสัตว์ป่าพวกนี้จะเป็นอย่างไ

ซึ่งประชาชนจำนวนมาก เวลาเข้าไปเที่ยวในสวนสัตว์ ก็จะได้เห็นเฉพาะสัตว์ป่าในกรงขัง แต่จะมีใครบ้างรู้ไหมว่า สัตว์ป่าเหล่านี้มาจากไหน ซึ่งก็แน่นอนว่า สัตว์ป่าจำนวนมากถูกจับมาจากในป่า และล้มหายตายจากในระหว่างการล่า การจับ การขนย้าย และจำนวนมากเช่นกันที่ผ่านการเปลี่ยนมือ ซื้อมาขายกันเป็นทอดๆ เราไม่รู้หรอกว่า สัตว์ป่าที่เห็นในกรงนั้นถูกขังมานานสักเท่าไร และมันได้มีโอกาสกิน

อาหารตามธรรมชาติหรือกินแต่อาหารเดิมๆ ซึ่งปนเปื้อนด้วยสารเคมี และวันดีคืนดีก็ถูกจับมาแสดงโชว์
ต่างๆ

สวนสัตว์หลายแห่งทั้งภาครัฐและเอกชน มักจะอ้างว่า เป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า เป็นการ
ให้การเรียนรู้ และเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ

หากท่านได้มีโอกาสเข้าไปเที่ยวในสวนสัตว์อีกครั้ง ขอให้ท่านได้กรุณาคิด พิจารณาทบทวนอย่าง
รอบคอบอีกครั้งว่า ท่านได้ 3 สิ่ง ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการจัดการสวนสัตว์หรือไม่

หรือท่านเห็นอะไรบางสิ่งบางอย่างที่ผิดปกติ ชุกซ่อนอยู่ในกิจการสวนสัตว์

การขยายและเพิ่มจำนวนสวนสัตว์ในประเทศไทยทั้งภาครัฐ และเอกชน ให้มีแม้กระทั่งสวนสัตว์
กลางคืนนั้น ได้ชี้ให้เห็นถึงการขยายตัวของธุรกิจ และผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าสัตว์ป่าโดยตรง
เชื่อมโยงไปในภูมิภาคเอเชียและประเทศต่างๆ โดยเฉพาะแถบแอฟริกา มีการนำเข้าสัตว์ป่าต่างประเทศ
จำนวนมาก แหล่งการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย ปัจจุบันไม่จำเป็นที่จะต้องมีเฉพาะที่ตลาดนัดจตุจักรอีก
ต่อไป จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่า มีการค้าสัตว์ป่ากันทางอินเทอร์เน็ตกันแล้ว และบางแห่งก็มีการ
เปิดร้านอาหารบั้งหน้า มีการนำสัตว์กรง ใส่ตู้ เพื่อแสดงโชว์ ลูกค้านไหนสนใจก็ซื้อขายกันได้

เล่ห์เหลี่ยมของพ่อค้าสัตว์มักจะแยบยล และปรับเปลี่ยนรูปแบบไปตามสถานการณ์ อย่างเช่น มักจะ
แฝงตัวอยู่ในหน่วยงานต่างๆ ทั้งนักการเมือง ที่เป็นสว. สส. เป็นนักธุรกิจ เป็นคนที่ทำงานในองค์การ
สวนสัตว์ฯ และอยู่ในองค์กรอนุรักษ์สัตว์ป่า หลายคนในกลุ่มนี้มักจะอ้างเรื่องของการอนุรักษ์บั้งหน้า แต่
แท้ที่จริง ก็คือ การทำธุรกิจซื้อขายสัตว์ป่า และทำกันหลากหลายรูปแบบ เป็นกระบวนการ เช่น การ
ส่งคนของตัวเองเข้าไปเป็นคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ เข้าไปเป็นคณะกรรมการใน
องค์การสวนสัตว์ฯ และเข้าไปเป็นคนทำงานในองค์กรอนุรักษ์สัตว์ป่าภาคเอกชน ตลอดถึงพยายามให้มี
การปรับปรุงแก้ไขตัวบทกฎหมาย พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เดิม เพื่อให้มีการใช้
ประโยชน์จากสัตว์ป่าในเชิงธุรกิจได้ เช่น การออกใบอนุญาตการจัดตั้งสวนสัตว์ การกำหนดบัญชีรายชื่อ
สัตว์ป่าคุ้มครองเสียใหม่ โดยการดึงเอาสัตว์ป่าบางชนิด เช่น เสือโคร่ง จระเข้ กวางป่า นกยูง ฯลฯ มา
เพาะเลี้ยงซื้อขายเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจได้

กล่าวโดยสรุป ประเทศไทยยังคงมีการค้าสัตว์ป่าอยู่ และรูปแบบการค้านั้น ได้พัฒนาวิธีการไปมาก
ยิ่งขึ้น โดยที่ตัวกฎหมายทั้งพ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า อนุสัญญาไซเตส และหน่วยงานของรัฐที่
เกี่ยวข้อง รวมทั้งตัวของเจ้าหน้าที่ที่เป็นอยู่ขณะนี้ ยังไม่สามารถที่จะเป็นหลักประกันในการที่จะปกป้อง
คุ้มครองสัตว์ป่าได้อย่างแท้จริง

ทางออกเกี่ยวกับเรื่องการค้าสัตว์ป่านี้นี้ จึงอยู่ที่ภาคประชาชนที่จะให้ความร่วมมือ เช่น ไม่กิน ไม่
ล่า ไม่เลี้ยง ไม่ซื้อไม่ขายสัตว์ป่าทุกชนิด และที่สำคัญต้องรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมพวกพ่อค้าสัตว์ป่า

9. หนังสือพิมพ์ข่าวสด, 9 มีนาคม 2551, สัตว์ป่าในรอบ 10 ปี นำห้วง-คุกคามหนัก

ข่าวสด หน้า 5-6 (1/2) 9 มี.ค. 2551

จบผลการวิจัยเรื่อง "สถานการณ์สัตว์ป่าไทย : การค้าขายสัตว์ป่า สวนสัตว์ และเขตรักษาพันธุ์ : ปัญหา ทางออก และโจทย์วิจัย" จัดทำโดย คณะนักวิจัยจากมูลนิธิเพื่อการศึกษาคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรคเพื่อไทย นำโดยนายนิคม หุทธรธา ภายใต้การสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ระบุว่า ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา แนวโน้มสถานการณ์ของสัตว์ป่าไทย ยังคงน่าเป็นห่วง และมีแนวโน้มถูกคุกคามมากขึ้น แม้หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะพยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหายังคงต่อเนื่องตลอดมา

จากการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ พบว่า ปัจจุบันนอกจากคำนิยามในการบริโภคเนื้อสัตว์ป่าของกลุ่มคนบางกลุ่มที่มีความเชื่อบางอย่างมีมากขึ้น ทำให้สัตว์ป่ายังคงถูกล่าเพื่อเป็นอาหารของคนกลุ่มนี้ แล้วยังพบคำนิยามใหม่ๆ เกี่ยวกับสัตว์ป่า ซึ่งการเลี้ยงสัตว์เป็นเพื่อนแก้เหงา เลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยง

สัตว์ป่าในรอบ 10 ปี นำห้วง-คุกคามหนัก

ยังมีเพิ่มมากขึ้นด้วย ทำให้มีการนำเข้าสู่สัตว์แปลกๆ จากต่างประเทศกว่า 10 ประเทศ มีการเติบโตของตลาด การซื้อขายผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

นอกจากนี้ในประเด็นสถานภาพชนิดสัตว์ป่า และสถานการณ์ทั่วไปในรอบ 10 ปีหลัง ในรายงานวิจัยระบุว่าในปี พ.ศ.2547 ประเทศไทยมีสัตว์มีกระดูกสันหลัง 4,522 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 7.8 ของโลก พบมากที่สุดคือ สัตว์จำพวกปลา รองลงมาคือ นก และมีจำนวนชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น 115 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 2.5 ของจำนวนชนิดเฉพาะถิ่นของโลก โดยมีสัตว์ป่าที่สูญพันธุ์ไปแล้ว 6 ชนิด และอยู่ในภาวะถูกคุกคามตามบัญชีรายชื่อสัตว์ป่าของสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) 116 ชนิด

การลดลงทั้งชนิดและปริมาณของสัตว์ป่า มีสาเหตุที่สำคัญๆ คือ ถิ่นที่อยู่อาศัยถูกทำลาย การล่าเพื่อการบริโภคและการค้า ถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติกำลังถูกทำลาย จากโครงการพัฒนาต่างๆ เช่น โครงการพัฒนากอนเพื่อการท่องเที่ยว การเปิดเหมืองแร่ในเขตผืนป่าตะวันตก ขณะเดียวกันบริเวณรอบๆ ผืนป่าอนุรักษ์และนอกพื้นที่อนุรักษ์ ถูกคุกคามทำลายจากการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในทุกภูมิภาค ป่าเสื่อมโทรมในพื้นที่ป่าตะวันออก ป่าตะวันตก ป่าภาคใต้

อ่านต่อหน้า 6

1 หน้า 5-6 (42) 9 มิ.ย. 2551

ต่อจากหน้า 5

นอกจากนี้ที่อยู่อาศัยถูกคุกคามทำลายแล้ว การล่าก็เป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้สัตว์ป่าลดลง แม้พื้นที่อยู่อาศัยจะถูกประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ มีกฎหมายคุ้มครองพื้นที่ และคุ้มครองสัตว์ป่า แต่ยังคงพบมีการล่าสัตว์ป่าในพื้นที่อนุรักษ์อย่างคั่งเนื่อง โดยเฉพาะในปี พ.ศ.2546-2550 พบมีการล่าสัตว์ป่าขนาดใหญ่ คือ กระต๊อ กวาง เสือโคร่ง เสือดำ หมูป่า

เป็นการล่าเพื่อบริโภค และส่งร้านอาหารป่า เช่น กระต๊อ เต่าปูลู งูเห่า ไม้เท้า ทั้งยังเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น มีเสือตอที่นำไปขายเป็นของที่ระลึก และเพื่อนำไปสูดดมด้วยวิธีจิต โดยเฉพาะประเภทคนสวนงาม เป็นสัตว์ป่าที่ถูกจับเพื่อการค้า เป็นอันดับหนึ่งในประเทศ

จากรายงานของ Worldwide Fund for Nature (WWF) ในช่วงปี พ.ศ.2546-2547 พบว่าพื้นที่ที่มีการล่าสัตว์ป่าในประเทศไทย 5 อันดับแรก คือ กรุงเทพฯ และปริมณฑล มีสัดส่วนกว่าร้อยละ 80 ของการซื้อขาย รองลงมาคือ ชลบุรี เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานี และตาก

โดยพบว่าประเทศไทยมีบทบาทเป็นผู้ส่งผ่านสัตว์ป่าจากประเทศต้นทางที่สำคัญอย่างน้อย 6 ประเทศ คือ พม่า อินโดนีเซีย มาเลเซีย อินเดีย กัมพูชา และลาว ผู้ประเทศปลายทางคือ จีนฮ่องกง ไต้หวัน ญี่ปุ่น และประเทศในทวีปยุโรป

โดยเฉพาะจีน เป็นประเทศที่มีความต้องการสัตว์ป่ามากขึ้น ตามอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ พื้นที่บริเวณชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีการซื้อขายกันมาก โดยลำเลียงทั้งทางรถยนต์ เรือ และเครื่องบิน ซึ่งพัฒนาวิธีการลำเลียงที่ซับซ้อนมากขึ้น และการลักลอบค้าสัตว์ป่าบางชนิด ก็นำไปสู่สัตว์ในสวนสัตว์ เช่น สิงหลั่งอุ้ง และเสือโคร่ง

นายนิคมชี้ด้วยว่า สิ่งที่น่าตกใจจากข้อมูลในรายงานวิจัยชิ้นนี้ ยังชี้ให้เห็นด้วยว่า ปัจจุบันมีการค้าสัตว์ป่าจากประเทศพม่าสู่ประเทศไทยปีละกว่า 50 ตัว โดยนำเข้าผ่านจุดที่เรียกว่า 5 ประตูนี้ บริเวณแม่ฮ่องสอน มีการขนถ่ายสัตว์ป่าที่พรหมเป็นช้างบ้าน แล้วจัดส่งไปฝึกเล่นที่ต่างๆ

โดยร้อยละ 70 ไปยัง จ.สุรินทร์ และ จ.บุรีรัมย์ อีกร้อยละ 30 ไปยังปางช้างในภาคเหนือ เมื่อฝึกแล้วจะถูกนำไปสู่การซื้อขายเพื่อนำไปประชันในสวนสัตว์หรือการแสดง และมีการเว่อวน และร้อยละ 20 ของถูกซื้อมาขายในกระบวนการค้าสัตว์ป่า

นอกจากนี้ ในส่วนของการจัดการสัตว์ป่านอกพื้นที่อยู่อาศัย ในรูปแบบต่างๆ ปัจจุบันมีสวนสัตว์ที่ขึ้นทะเบียนกว่า 45 แห่ง ในหลายหลายรูปแบบ เช่น สวนสัตว์ สวนสัตว์เปิด เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

สัตว์เฉพาะประเภท เช่น สวนลิง สวนงู สวนผีเสื้อ สวนนก รวมทั้งในวัดต่างๆ มีอัตราการเพิ่มขึ้นตามกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว มีการกระจายตัวมากในพื้นที่เมืองท่องเที่ยว 5 อันดับ คือ กรุงเทพฯ ชลบุรี เชียงใหม่ นครปฐม สุราษฎร์ธานี และพบว่า 4 จังหวัด ยกเว้นนครปฐม เป็นจังหวัดที่มีรายงานการค้าสัตว์ป่ามากที่สุด

ถึงปัจจุบันกำลังพัฒนาอุทยานช้าง ที่ตั้งอยู่ติดกับในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาพังงา โดยตั้งเป้าให้เป็นสวนสัตว์ที่สมบูรณ์ที่สุดในเขตภูมิภาคนี้ จากการศึกษารายงานประเด็นปัญหาที่สำคัญคือ การขาดมาตรฐานในการจัดการ เพื่อสวัสดิภาพของสัตว์ในสวนสัตว์

ที่สำคัญคือข้อสงสัยในแหล่งที่มาของสัตว์ในสวนสัตว์ รวมทั้งความสัมพันธ์ของการสวนสัตว์กับกระบวนการค้าสัตว์ป่าจากแหล่งธรรมชาติ เป็นประเด็นท้าทายที่ต้องศึกษาต่อไป

สัตว์ป่าในรอบ 10 ปี น่าห่วง-คุกคามหนัก

แสดงเปิดเผยผลวิจัยสัตว์ป่าในรอบ 10 ปี

แม้ประเทศไทยจะเป็นสมาชิก อนุสัญญาการค้าระหว่างประเทศว่าด้วยสัตว์ป่า และพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (CITES) อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ อนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ แต่กลับไม่มีมาตรการบังคับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ

รวมถึงกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันโดยตรง คือ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยสัตว์

ป่า คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า รวมถึงมีพื้นที่อาศัยของสัตว์ป่าในรูปแบบอุทยานแห่งชาติ ตาม พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ด้วย ก็ยังไม่เพียงพอต่อการอนุรักษ์ สงวน และคุ้มครองทรัพยากรสัตว์ป่า และถิ่นที่อยู่อาศัย

ที่แย่ไปกว่าอีกคือ นโยบายการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ มีผลกระทบเชิงขัดแย้งต่อการจัดการสัตว์ป่า เช่น การตัดถนนผ่านป่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การเปิดเหมืองแร่ในพื้นที่ถิ่นที่อยู่อาศัยที่สำคัญ เช่น ในพื้นที่ผืนป่าตะวันตก

จากผลการศึกษาดังกล่าว ทางคณะวิจัยพบใจทวิชัยต่อที่นำเสนอว่า หวังการศึกษานี้ระยะต่อไปหลายหัวข้อ ได้แก่ มุมมอง ค่านิยมของคนไทยต่อสัตว์ป่า และการอนุรักษ์สัตว์ป่า สภาพปรากฏการณ์ป่าว่างเปล่า โดยการศึกษาสถานภาพสัตว์ป่าที่เป็นชนิดพันธุ์สำคัญต่อระบบนิเวศ มาตรฐานการจัดการสวนสัตว์ และการครอบครองสัตว์ป่าในสังคมไทย การสร้างกระบวนการเรียนรู้การอนุรักษ์สัตว์ป่าที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม

11. ความเห็นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ต่อรายงานฉบับสมบูรณ์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้พิจารณารายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการสถานการณ์สัตว์ป่าไทย การค้าขายสัตว์ป่าสวนสัตว์และเขตอนุรักษ์ ปัญหา ทางออกและโจทย์วิจัย แล้ว มีความเห็นต่อรายงานดังนี้

1. จุดแข็งของรายงาน คือการเขียนโดยสื่อมวลชน ซึ่งทำให้สามารถสื่อสารกับสังคมได้ดี
2. จุดอ่อน คือ การอ้างอิงที่มาของข้อมูลซึ่งจะทำให้รายงานน่าเชื่อถือ ในบางครั้งมีการอ้างอิงในเนื้อหา และแต่ไม่ปรากฏในรายชื่อเอกสารอ้างอิงท้ายบท การแสวงหาความจริงที่ไม่จำกัดวิธีทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเป็นสิ่งที่ดี แต่ควรบอกวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลโดยยังคุ้มครองแหล่งข้อมูลด้วย
3. จุดล่อแหลมที่พบ คือ การเอ่ยชื่อจริงของกรณี แม้ว่าจะมีที่มาจากสื่อ เช่น ที่หน้า 45, 55, 56, 127 และ156